BAOU
Education for All

ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી

(ગુજરાત સરકાર દ્વારા સ્થાપિત)

બેચલર ઑફ લાઈબ્રેરી એન્ડ ઈન્ફોર્મેશન સાયન્સ (BLIS)

BLIS - 104P

જ્ઞાન સંગઠન અને માહિતી વ્યવસ્થાપન વર્ગીકરણ પ્રાયોગિક

1 ગ્રંથાલય વર્ગીકરણ (ડયુઈ દશાંશ વર્ગીકરણ પધ્ધતિ DDC 19th Ed. Part-1)

BAOU
Education
for all

સ્વાધ્યાયનું અજવાળું

ભારતના સંવિધાનના સર્જક, ભારતરત્ન ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકરની પાવન સ્મૃતિમાં ગરવા ગુજરાતમાં, ગુજરાત સરકારશ્રીએ ઈ.સ. ૧૯૯૪માં યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ કમિશન અને ડિસ્ટન્સ એજ્યુકેશન કાઉન્સિલની માન્યતા મેળવી અમદાવાદમાં ગુજરાતના એક માત્ર મુક્ત વિશ્વવિદ્યાલય **ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી**ની સ્થાપના કરી છે.

ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકરની ૧૨૫મી જન્મજયંતીના અવસરે જ ગુજરાત સરકાર દ્વારા યુનિવર્સિટી માટે અદ્યતન સગવડ સાથે, શાંત જગ્યા મેળવી જ્યોતિર્મય પરિસરનું નિર્માણ કરી આપ્યું. BAOUના સત્તામંડળે પણ યુનિવર્સિટીના આગવા ભવિષ્ય માટે ખૂબ સહયોગ આપ્યો, આપતા રહે છે.

શિક્ષણ એટલે માનવમાં થતું મૂડી રોકાણ, શિક્ષણ લોકસમાજની ગુણવત્તા સુધારણામાં અધિક ફાળો આપી શકે છે. અહીં મને સ્વામી વિવેકાનંદનું શિક્ષણવિષયક દર્શન યાદ આવે છેઃ **'જેનાથી ચારિત્ર્યનું ઘડતર થાય, જેનાથી માનસિક ક્ષમતાનું નિર્માણ થાય, જેનાથી બૌદ્ધિક વિકાસ સાધી શકાય અને જેના થકી વ્યક્તિ પગભર બની શકે તેને શિક્ષણ કહેવાય.'**

ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી શિક્ષણમાં આવા ઉમદા વિચારને વરેલી છે. તેથી વિદ્યાર્થીઓને ગુણવત્તાયુક્ત, વ્યવસાયલક્ષી, જીવનલક્ષી શિક્ષણની સગવડ ઘરે બેઠાં મળી રહે તેવા પ્રયત્નો મક્કમ બની કરે છે. બહોળા સમાજના લોકોને ઉચ્ચશિક્ષણ પ્રાપ્ત થાય, છેવાડાના માણસોને ઉત્તમ કેળવણી એમનાં રોજિંદાં કામો કરતાં પ્રાપ્ત થતી રહે. વ્યવસાયિક લોકોને આગળના ભણતરની ઉત્તમ તક સાંપડે અને જીવનમાં પોતાની ક્ષમતાઓ, કૌશલ્યોને પ્રગટ કરી સારી કારકિર્દી ઘડે, સ્વાવલંબી બની ઉત્તમ જીવન જીવતાં સમાજ અને રાષ્ટ્રનિર્માણમાં પોતાનો પ્રદાન આપે એ માટે પ્રયાસરત છે.

'સ્વાધ્યાયઃ પરમં તપઃ' ધ્યાનમંત્રને કેન્દ્રમાં રાખીને આ ઓપન યુનિવર્સિટી અહીં પ્રવેશ મેળવતા છાત્રોને સ્વઅધ્યયન માટે સરળતાથી સમજાય એવા ગુણવત્તાલક્ષી અભ્યાસક્રમ ઉપલબ્ધ કરાવી આપે છે. દરેક વિદ્યાર્થીને પ્રત્યેક વિષયની પાયાની સમજણ મળે તેની કાળજી રાખવામાં આવે છે. વિદ્યાર્થીઓને રસ પડે અને તેમની રુચિ કેળવાય તેવાં પાઠ્યપુસ્તકો નિષ્ણાત અધ્યાપકો દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવે છે. દૂરવર્તી શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરવાની ખેવના રાખતા કોઈપણ ઉંમરના છાત્રોને માટે અભ્યાસસામગ્રી તૈયાર કરવા માટે શિક્ષણવિદ્ સાથે પરામર્શ કરવામાં આવે છે. એ પછી જ માળખું રચી અભ્યાસ સામગ્રીને પુસ્તક સ્વરૂપે છાત્રોના કરકમળોમાં અપાય છે. જેનો ઉપયોગ કરીને વિદ્યાર્થીઓ સંતોષપ્રદ અનુભવ કરી શકે છે.

યુનિવર્સિટીના તજજ્ઞ અધ્યાપકો ખૂબ જ કાળજીથી આ અભ્યાસક્રમોનું લેખન કરે છે. વિષય નિષ્ણાત પ્રોફેસર્સ દ્વારા તેનું પરામર્શન થયા પછી જ પરિણામલક્ષી અભ્યાસ સામગ્રી યુનિવર્સિટીના વિદ્યાર્થીઓને પહોંચે છે. ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી જ્ઞાનનું કેન્દ્રબિંદુ બની રહી છે. વિદ્યાર્થીઓને 'સ્વાધ્યાય ટેલિવિઝન', 'સ્વાધ્યાય રેડિયો' જેવાં દૂરવર્તી ઉપાદાનો થકી પણ એમનાં ઘરમાં શિક્ષણ પહોંચાડવાનો પુરુષાર્થ થઈ રહ્યો છે. ઉમદા હેતુ, શ્રેષ્ઠ ધ્યેયને આંબવા પરિશ્રમ રત યુનિવર્સિટીના જ્ઞાનની પરબસમા અધ્યાપકો તેમજ કર્મઠ કર્મચારીગણને અભિનંદન અને અમારી યુનિવર્સિટીના વિદ્યાર્થીઓ સફળ થવા ખૂબ મહેનત કરી, જીવન સફળ કરવાની સાથે જીવન સાર્થક કરે એવી પરમેશ્વરને પ્રાર્થના કરું છું.

અસ્તુ.

કુલપતિશ્રી ડૉ. અમીબહેન ઉપાધ્યાય

ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી, 'જ્યોતિર્મય પરિસર',

સરખેજ-ગાંધીનગર હાઈવે, છારોડી, અમદાવાદ.

નિદર્શન :

પ્રો. ડૉ. અમી ઉપાધ્યાય — નિયામકશ્રી, સ્કૂલ ઓફ હ્યુમિનિટીઝ એન્ડ સોશિયલ સાયન્સિઝ , ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી, અમદાવાદ.

સંપાદન :

ડૉ. પ્રિયાંકી વ્યાસ — એસોસિયેટ પ્રોફેસર, ગ્રંથાલય અને માહિતી વિજ્ઞાન વિભાગ ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી,અમદાવાદ.

ડૉ. ચેતના શાહ — ગ્રંથપાલ, ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી, અમદાવાદ.

સહ – સંપાદન :

કિંજલ પરમાર — આસિસ્ટન્ટ પ્રોફેસર, ગ્રંથાલય અને માહિતી વિજ્ઞાન વિભાગ ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી,અમદાવાદ

વિષય સમિતિ:

(2020-2022)

ડૉ. પ્રિયાંકી વ્યાસ — એસોસિયેટ પ્રોફેસર, ગ્રંથાલય અને માહિતી વિજ્ઞાન વિભાગ ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી,અમદાવાદ

ડૉ. પ્રયત્કર કાનડીયા — એસોસિયેટ પ્રોફેસર, ગ્રંથાલય અને માહિતી વિજ્ઞાન વિભાગ, ગુજરાત વિદ્યાપીઠ,અમદાવાદ.

ડૉ. અતુલ ભટ્ટ — એસોસિયેટ પ્રોફેસર, ગ્રંથાલય અને માહિતી વિજ્ઞાન વિભાગ, ગુજરાત યુનિવર્સિટી, અમદાવાદ

(2017-2019)

ડૉ. વૈશાલી ભાવસાર — ગ્રંથપાલ, આણંદ એજ્યુકેશન કૉલેજ, આણંદ.

ડૉ. વૈદેહી પંડ્યા — ગ્રંથપાલ, હિંમતનગર લો કૉલેજ, હિંમતનગર.

ડૉ. યોગેશ પારેખ — ગ્રંથપાલ, ગુજરાત યુનિવર્સિટી, અમદાવાદ.

લેખન:

ડૉ.લવજી ઝાલા — આસિસ્ટન્ટ પ્રોફેસર, એસ.પી.યુનિવર્સિટી, વલ્લભ વિદ્યાનગર.

ડૉ. બાબુલાલ જે.અંકુયા — ઈ/ચા ગ્રંથપાલ, વીર નર્મદ દક્ષિણ ગુજરાત યુનિવર્સિટી, સુરત.

વિષય પરામર્શન:

ડૉ. બટુક ગોહિલ — પૂર્વ ગ્રંથપાલ, ભાવનગર યુનિવર્સિટી, ભાવનગર.

ભાષા પરામર્શન:

ડૉ. અજય રાવલ — એસોસિયેટ પ્રોફેસર,ગુજરાતી વિભાગ, ઉમિયા આર્ટસ એન્ડ કોમર્સ કોલેજ, એસ.વી. કેમ્પસ પથ્થરકુવા, અમદાવાદ.

પ્રિ. ધનશ્યામ કે. ગઢવી — નિવૃત્ત આચાર્ય, શ્રીમતી ચૌધરી સાર્વજનિક કૉલેજ, મહેસાણા

પ્રકાશક: કાર્યકારી કુલસચિવ, ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી, અમદાવાદ.

ISBN : 978-93-91468-32-3

પ્રકાશન વર્ષ : 2021

સર્વાધિકાર સુરક્ષિત

આ પાઠ્યપુસ્તક ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટીના ઉપક્રમે વિદ્યાર્થીલક્ષી સ્વઅધ્યયન હેતુથી; દૂરવર્તી શિક્ષણના ઉદ્દેશને કેન્દ્રમાં રાખી તૈયાર કરવામાં આવેલ છે. જેના સર્વાધિકાર સુરક્ષિત છે. આ અભ્યાસસામગ્રીનો કોઈપણ સ્વરૂપમાં ઉપયોગ કરતાં પહેલાં ડૉ.બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટીની લેખિત પરવાનગી લેવાની રહેશે.

ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી

(ગુજરાત સરકાર દ્વારા સ્થાપિત)

BLIS -104

જ્ઞાન સંગઠન અને માહિતી વ્યવસ્થાપન : વર્ગીકરણ પ્રાયોગિક

Knowledge Organization and Information Management : Classification Practical

વિભાગ

1

ગ્રંથાલય વર્ગીકરણ (ડ્યુઈ દશાંશ વર્ગીકરણ પધ્ધતિ DDC 19th Ed. Part-1)

એકમ-1: પ્રસ્તાવના , માળખું અને વ્યવસ્થાપન

એકમ-2: વ્યાખ્યાઓ, નોંધો અને સૂચનો

એકમ-3: પ્રલેખો , વર્ગીકૃત કરવાના સોપાનો

એકમ-4: સાપેક્ષ અનુક્રમણિકા

BLOCK- 1

ગ્રંથાલય વર્ગીકરણ

(ડ્યુઈ દશાંશ વર્ગીકરણ પધ્ધતિ

DDC 19th Ed. Part-1)

પ્રસ્તાવના :

ગ્રંથાલય વર્ગીકરણની સૈદ્ધાંતિક માહિતી જાણ્યા પછી વર્ગીકરણનો પ્રાયોગિક અભ્યાસ કરવો ખુબ જરૂરી છે. સૈદ્ધાંતિક માહિતીના આધારે પ્રાયોગિક કાર્ય કરવું સરળ બને છે. ગ્રંથાલય વર્ગીકરણ પ્રયોગીકમાં જુદી જુદી પદ્ધતિથી વર્ગ કેવી રીતે બનાવવા તેની જાણકારી પ્રાપ્ત થાય છે. જેમાં DDC, CC, UDC જેવી પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરીને જુદા-જુદા પુસ્તકના મથાળાના વર્ગ આપવામાં આવે છે. દરેક પદ્ધતિના મુખ્ય વર્ગની સાથે સંબંધિત સારાણીઓનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. પ્રાયોગિક વર્ગમાં મુખ્ય DDC અને CC પદ્ધતિનો અભ્યાસ BLISમાં કરવામાં આવ્યો છે. DDCમાં ૧૯મી આવૃત્તિના બે ભાગના આધારે વર્ગ નંબર તૈયાર કરવામાં આવે છે. કોલન ક્લાસીફિકેશન રંગનાથન દ્વારા આપવામાં આવેલ વર્ગીકરણની બહુધા મુકત મુખકીય પદ્ધતિઓમાંની એક પદ્ધતિ છે. જેમાં વિષયોના નકશા, મૂળભૂત શ્રેણીઓ, પદ્ધતિઓ અને વિશિષ્ટ વર્ગો, સામાન્ય વર્ગોને સમાવી લેવામાં આવ્યા છે.

BLIS-104 **જ્ઞાન સંગઠન અને માહિતી વ્યવસ્થાપન: વર્ગીકરણ પ્રાયોગિક** વિષય કુલ 16 એકમોમાં વહેંચવામાં આવ્યા છે જેમાં 16 એકમો કુલ ચાર વિભાગમાં વહેંચવામાં આવ્યા છે.

વિભાગ:૧ **ગ્રંથાલય વર્ગીકરણ (ડ્યુઈ દશાંશ વર્ગીકરણ પદ્ધતિ DDC 19th Ed. Part-1)** કુલ ૪ એકમ છે જેમાં પ્રસ્તાવના, માળખું અને વ્યવસ્થાપન; વ્યાખ્યાઓ, નોંધો અને સૂચનો; પ્રલેખો, વર્ગીકૃત કરવાના સોપાનો ‘સાપેક્ષ સૂચિનો ઉપયોગ; સાપેક્ષ સુચિના ઉપયોગો વગેરેનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. DDCના માળખા અને વ્યવસ્થાપનનો, વ્યાખ્યાઓ, નોંધો અને ખાસ સૂચનોથી પરિચિત કરાવે છે.

વિભાગ:૨ **ગ્રંથાલય વર્ગીકરણ (ડ્યુઈ દશાંશ વર્ગીકરણ પદ્ધતિ DDC 19th Ed. Part-૨)**માં સારણી અને અનુસૂચિનો અભ્યાસ; સહાયક સરાણીઓ અને યુક્તિઓ; પ્રાયોગિક વર્ગાંક; ઉદાહરણનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. મુખ્ય વર્ગની સાથે સારણીનો ઉપયોગ કેવી રીતે કરવો, તેમજ પ્રાયોગિક વર્ગાંકમાં અનુસૂચિ, સહાયક સરાણીઓ અને યુક્તિઓનો નિયમો પ્રમાણે ઉપયોગ કરવામાં આવે છે.

વિભાગ:3 **કોલન ક્લાસીફિકેશન પદ્ધતિ CCC 6th ed.**-2માં પરિચય માળખું અને સંગઠન, અનુસૂચિઓ, વર્ગીકરણના અહેવાલો, જૈવિક વિજ્ઞાનનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. આ વિભાગમાં

અલગ અલગ એકમમાં કોલન ક્લાસીફિકેશનનો પરિચય, માળખું અને સંગઠન સમજાવવામાં આવ્યા છે. આ ઉપરાંત અનુસૂચિઓ અને વર્ગીકરણના અહેવાલો સાથે જૈવિક વિજ્ઞાનનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

વિભાગ: **૪ કોલન ક્લાસીફિકેશન પદ્ધતિ CCC 6th ed.-૨** માં સર્વ સામાન્ય વર્ગ, ભૌતિક વિજ્ઞાનો, માનવીય વિદ્યાઓ, સામાજિક શાસ્ત્રોનો સમાવેશ થાય છે. કોલન ક્લાસીફિકેશનમાં વિવિધ સામાન્ય વર્ગોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. માનવવિદ્યાઓ સાથે સામાજિક શાસ્ત્રો જેવા વર્ગોનો પણ સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. બંને આવૃત્તિના ત્રણ ભાગ વિષે પરિચિત કરાવવામાં આવ્યા છે.આ ઉપરાંત વિવિધ મુખકીય સબંધો, પાશ્વ સબંધો, વિશિષ્ટ વર્ગો અને સામાન્ય વર્ગોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. જે વિદ્યાર્થીઓને કોલન ક્લાસીફિકેશનની વિસ્તૃત અને ઊંડાણપૂર્વકની માહિતી આપે છે.

એકમ 1

પ્રસ્તાવના, માળખું અને વ્યવસ્થાપન

રૂપરેખા

1.0 ઉદ્દેશો
1.1 પ્રસ્તાવના
1.2 ડી.ડી.સી.ની 19મી આવૃત્તિ
1.3 ડ્યૂઈ દશાંશ વર્ગીકરણ પદ્ધતિનો વૃદ્ધિ અને વિકાસ
1.4 બંધારણ/માળખું
1.5 દશાંશ/અપૂર્ણાંકના ગુણધર્મો
1.5.1 દશાંશ અપૂર્ણાંકમાં અંકોનું સ્થાન મૂલ્ય સ્થિર હોય છે
1.5.2 દશાંશ અપૂર્ણાંકમાં જમણી બાજુના વધારાના શૂન્યનું મૂલ્ય :
1.5.3 અંકોનું કર્મવાચક મૂલ્ય
1.6 સંજ્ઞા
1.7 સારાંશ
1.8 તમારી પ્રગતિ ચકાશો
1.9 ચાવીરૂપ શબ્દો
1.10 સંદર્ભ અને વિશેષ વાંચન

1.0 ઉદ્દેશો (Objectives)

આ યુનિટમાં અમો તમોને ડ્યૂઈ ડેસીમલ ક્લાસિફિકેશન (ડી. ડી. સી.)ની 19મી આવૃત્તિ, તેની મૂળભૂત યોજના, સંજ્ઞાના વિશિષ્ટ લક્ષણો અને ત્રણ ખંડોની રચના જેમ કે ખંડ 1 : કોઠા, ખંડ 2 : અનુસૂચિઓ અને ખંડ 3 : સાપેક્ષ સૂચિની ઓળખ કરાવીશું.

આ યુનિટ વાંચ્યા પછી તમો :

- આ યોજના વિશેના મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ સમજાવી શકશો.
- દશાંશ અપૂર્ણાંક તથા આ યોજનામાં ઉપયોગમાં લેવાયેલ સંજ્ઞાત્મક પદ્ધતિના ગુણધર્મોનું વર્ણન કરી શકશો.
- આ યોજનાની મૂળભૂત રચના વિષે વર્ણન કરી શકશો.
- ડી.ડી.સી.ના ત્રણ ખંડોની વિશેષતા વિષે વર્ણન કરી શકશો.

1.1 પ્રસ્તાવના (Introduction)

વર્ગીકરણનો અર્થ વસ્તુઓ, પદાર્થો, કે સત્વો (entities)ને એક કરતા વધારે વર્ગોમાં વિભાજીત કરવું તેવો થાય છે. વસ્તુઓ, વ્યક્તિઓ, પદાર્થોને તેમની કોઈ એક લાક્ષણિકને આધારે અન્ય વસ્તુઓ, વ્યક્તિઓ અને પદાર્થોથી અલગ તારવવા એટલે વર્ગીકરણ. આમ વર્ગીકરણનો મુખ્ય હેતુ એક સરખી લાગતી વસ્તુઓને એક જૂથમાં રાખવી અને અલગ લાગતી વસ્તુઓને જુદી રાખવી.

આપણી રોજિંદી કામગીરીમાં જાણે અજાણે આપણે વર્ગીકરણનો ઉપયોગ કરીએ છીએ અને તેનો અનુભવ કરતા હોઈએ છીએ. જેમ કે હાઈપર માર્કેટ કે સુપર માર્કેટમાં તમામ ચીજ વસ્તુઓને તેની લાક્ષણિકતાને આધારે ગોઠવવામાં આવે છે. જેમ કે ખાદ્ય ચીજો, શાકભાજી, ફળ–ફળાદી, ધાન્ય ચીજો, ખાદ્ય તેલ, ઈલેક્ટ્રોનિક્સ વગેરે. એવી જ રીતે આપણા ઘરમાં રસોડાની વસ્તુઓ પણ તેના ગુણધર્મ પ્રમાણે ગોઠવવામાં આવે છે. દવાની દુકાનમાં દવાઓને રોગની લાક્ષણિકતા કે બ્રાન્ડ કે કંપનીના નામ પ્રમાણે ગોઠવવામાં આવે છે. પોસ્ટ ઓફિસ અથવા કુરિયર કંપની પણ જુદા જુદા વિસ્તારના પિનકોડ નંબર પ્રમાણે પત્રો કે પાર્સલની ગોઠવણી કરે છે. આમ વર્ગીકરણ આપણા રોજિંદા વ્યવહારમાં એક યા બીજી રીતે વણાયેલ છે.

ગ્રંથાલયોમાં પણ પ્રલેખો એટલે કે પુસ્તકો અને અન્ય વાંચન સામગ્રીને વિષય પ્રમાણે ચોક્કસ જગ્યાએ ગોઠવવામાં આવે છે જેથી જ્યારે કોઈ પ્રલેખની જરૂર પડે તો તેને ત્વરિત શોધી શકાય અને પુનઃ તેના સ્થાને ગોઠવી શકાય. આમ આ માટે વૈશ્વિક ખ્યાતનામ અને અધિકૃત વર્ગીકરણ પદ્ધતિઓનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. જેમ કે ડ્યૂઈ દશાંશ વર્ગીકરણ, લાઈબ્રેરી ઓફ કોંગ્રેસ વર્ગીકરણ, યુનિવર્સલ ડેસિમલ વર્ગીકરણ, રંગનાથનની દ્વી બિંદુ વર્ગીકરણ, બ્લિસની બિબ્લીઓગ્રાફિક વર્ગીકરણ વગેરે જેવી ઘણી વર્ગીકરણ પદ્ધતિઓ છે.

1.2 ડી.ડી.સી.ની 19મી આવૃત્તિ (19th Edition of D.D.C.)

ડ્યૂઈ દશાંશ વર્ગીકરણ પદ્ધતિના રચયિતા મેલ્વિલ લુઈસ કોસુંથ ડ્યૂઈનો જન્મ 10 ડિસેમ્બર 1851ના રોજ ન્યુયોર્કના આદમ્સ સેન્ટરમાં થયો હતો. જન્મથી તેમને વિવિધ વસ્તુઓને વ્યવસ્થિત ક્રમમાં ચોક્કસ જગ્યાને ગોઠવવાનો શોખ હતો. તેથી તેઓ નાનપણમાં તેમની માતાને ઘરમાં આ કામમાં મદદ કરતા હતા. એટલે બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો મેલ્વિલ ડ્યૂઈમાં ગ્રંથપાલના ગુણો બાળ અવસ્થાથી જોવા મળતા હતા. તેમના પિતા એક ડિપાર્ટમેન્ટલ સ્ટોર ચલાવતા હતા તથા પગરખાં બનાવવાની કામગીરી કરતા હતા.

મેલ્વિલ ડ્યૂઈએ ગ્રંથાલય અને માહિતી વિજ્ઞાન અભ્યાસક્રમમાં 1870માં આમહર્સ્ટ કોલેજમાં પ્રવેશ મેળવ્યો. ઈ. સ. 1872માં તેમને આમહર્સ્ટ કોલેજમાં ગ્રંથાલય વિદ્યાર્થી (Library Student) તરીકે ગ્રંથાલય મદદનીશ તરીકે હંગામી ધોરણે સેવામાં જોડાયા. આમહર્સ્ટ કોલેજ ગ્રંથાલયમાં તે સમયે ગ્રંથસંગ્રહને ગોઠવવાની પદ્ધતિ અનુકૂળ ન લગતા ગ્રંથાલયના ગ્રંથસંગ્રહને યોગ્ય ક્રમમાં ગોઠવવા ઈ. સ. 1873માં એક યોજના રજુ કરી. તેમની ઉત્કૃષ્ટ કામગીરીને ધ્યાનમાં લઈ 1874માં આજ ગ્રંથાલયમાં તેમની મદદનીશ કોલેજ ગ્રંથપાલ તરીકે તેમની કાયમી નિમણુંક થઈ. સતત ત્રણ વર્ષના અવિરત પ્રયાસોથી 1876માં તેમણે સૂચીકરણ અને નિર્દેશીકરણની ( ) અનોખી પદ્ધતિ વિકસાવી જેને ડ્યૂઈ ડેસીમલ ક્લાસિફિકેશન (ડી.ડી.સી.) તરીકે વધુ પ્રચલિત થઈ. જો કે 1876ની આ પ્રથમ આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના (Preface) માં જણાવવામાં આવ્યું છે કે ડી.ડી.સી.ની રચના સૂચીકરણ અને નિર્દેશીકરણ (Indexing) ના હેતુ માટે કરવામાં આવી હતી પરંતુ ફલક (Shelf) પર પુસ્તકો અને પુસ્તિકાઓ (Pamphlets)ની ગોઠવણી માટે પણ આ પદ્ધતિ એટલીજ ઉપયોગી બનશે. આમ સમય જતા આ પદ્ધતિ વર્ગીકરણ પદ્ધતિ તરીકે ઓળખાવા લાગી.

1.3 ડ્યૂઈ દશાંશ વર્ગીકરણ પદ્ધતિનો વૃદ્ધિ અને વિકાસ (Growth & Development of Dewey Decimal Classification)

ડી.ડી.સી.ની પ્રથમ આવૃત્તિ 1876માં કુલ 44 પાનામાં પ્રકાશિત થઈ જેમાં 1 પાનું મુખપૃષ્ઠ માટે, 1 પાનું શીર્ષક માટે, 8 પાનાં પ્રસ્તાવના (Preface) માટે, 12 પાનાં કોઠા અને અનુસૂચિ (Tables & Schedules) માટે, 18 પાનાં સૂચિ (Index) માટે, 2 પાનાં સમજૂતી (Explanaory) માટે તથા 2 પાનાં વિષય સૂચિ (Subject Catalogue) સમાવેશ થાય છે. આ પ્રથમ આવૃત્તિમાં અરેબિક અંકો 0 થી 9 નો શુદ્ધ સંજ્ઞા તરીકે ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે.

વિગત	પાનાની સંખ્યા
મુખપૃષ્ઠ	1
શીર્ષક	1
પ્રસ્તાવના	8
કોઠા અને અનુસૂચિ (Tables & Schedules)	12
સૂચિ (Index)	18
સમજૂતી (Explanatory)	2
વિષય સૂચિ	2
કુલ	**44**

આવૃત્તિ	પ્રકાશન વર્ષ	કુલ પાના	ખંડોની સંખ્યા	શિર્ષક
1	1876	44	1	સૂચીકરણ માટે અને ગ્રંથાલયના પુસ્તકો અને પુસ્તિકાઓની ગોઠવણી માટેની વર્ગીકરણ અને વિષય સૂચિ
2	1885	314	1	દશાંશ વર્ગીકરણ અને સાપેક્ષ સૂચિ
3	1888	416	1	દશાંશ વર્ગીકરણ અને સાપેક્ષ સૂચિ
4	1891	466	1	દશાંશ વર્ગીકરણ અને સાપેક્ષ સૂચિ
5	1894	467	1	દશાંશ વર્ગીકરણ અને સાપેક્ષ સૂચિ
6	1899	511	1	દશાંશ વર્ગીકરણ અને સાપેક્ષ સૂચિ
7	1911	792	1	દશાંશ વર્ગીકરણ અને સાપેક્ષ સૂચિ
8	1913	850	1	દશાંશ વર્ગીકરણ અને સાપેક્ષ સૂચિ
9	1915	856	1	દશાંશ વર્ગીકરણ અને સાપેક્ષ સૂચિ
10	1919	940	1	દશાંશ વર્ગીકરણ અને સાપેક્ષ સૂચિ
11	1922	988	1	દશાંશ વર્ગીકરણ અને સાપેક્ષ સૂચિ
12	1927	1243	1	દશાંશ વર્ગીકરણ અને સાપેક્ષ સૂચિ
13	1932	1647	1	દશાંશ વર્ગીકરણ અને સાપેક્ષ સૂચિ
14	1942	1927	1	દશાંશ વર્ગીકરણ અને સાપેક્ષ સૂચિ
15	1951	716	1	ડ્યૂઈ દશાંશ વર્ગીકરણ અને સાપેક્ષ સૂચિ
15 (પુનઃ મુદ્રિત)	1952	927	1	ડ્યૂઈ દશાંશ વર્ગીકરણ અને સાપેક્ષ સૂચિ
16	1958	2439	2	ડ્યૂઈ દશાંશ વર્ગીકરણ અને સાપેક્ષ સૂચિ
17	1965	2153	2	ડ્યૂઈ દશાંશ વર્ગીકરણ અને સાપેક્ષ સૂચિ
18	1971	2718	3	ડ્યૂઈ દશાંશ વર્ગીકરણ અને સાપેક્ષ સૂચિ
19	1979	3385	3	ડ્યૂઈ દશાંશ વર્ગીકરણ અને સાપેક્ષ સૂચિ

ઉપરોક્ત કોષ્ટક પરથી જાણી શકાય છે કે ડી.ડી.સી. પ્રથમ આવૃત્તિથી સોળમી આવૃત્તિ સુધી સમયાંતરે ત્રણ અલગ અલગ શીર્ષકથી ઓળખાતી હતી. જેમકે પ્રથમ આવૃત્તિ (1876) ''સૂચીકરણ માટે અને ગ્રંથાલયના પુસ્તકો અને પુસ્તિકાઓની ગોઠવણી માટેની વર્ગીકરણ અને વિષય સૂચિ'' શીર્ષક નામે તથા બીજી આવૃત્તિ (1885) થી ચૌદમી આવૃત્તિ (1942) ''દશાંશ વર્ગીકરણ અને સાપેક્ષ સૂચિ'' શીર્ષક નામે ઓળખાતી જ્યારે પંદરમી આવૃત્તિ (1951, પુનઃ મુદ્રિત 1952)થી ઓગણીસમી આવૃત્તિ (1979) ''ડ્યૂઈ દશાંશ વર્ગીકરણ અને સાપેક્ષ સૂચિ'' શીર્ષક નામે ઓળખાય છે. પ્રથમ આવૃત્તિથી પંદરમી આવૃત્તિ (1951, પુનઃ મુદ્રિત 1952) માત્ર એક જ ખંડમાં પ્રકાશિત થતી હતી જ્યારે સોળમી આવૃત્તિ (1958) અને સત્તરમી આવૃત્તિ (1965) બે ખંડમાં જ્યારે અઢારમી આવૃત્તિ (1971) અને ઓગણીસમી આવૃત્તિ (1979) ત્રણ ખંડો સાથે પ્રકાશિત થઈ છે.

ડી.ડી.સી.ની ઓગણીસમી આવૃત્તિ નીચે પ્રમાણે ત્રણ ખંડોમાં પ્રકાશિત થઈ છે.

ખંડ	ખંડનું શીર્ષક	ખંડની વિશેષતા	ખંડના પાના
1	પ્રાસ્તાવિક : કોષ્ટકો (Introduction : Tables)	કુલ સાત કોષ્ટકો **પ્રથમ કોષ્ટક :** સામાન્ય પેટા વિભાગો (Standard Subdivisions) **બીજુ કોષ્ટક :** ભૌગોલિક વિસ્તારો (Areas) **ત્રીજુ કોષ્ટક :** વૈયક્તિક સાહિત્ય માટેના પેટા વિભાગો (Subdivisions of Individual Literatures) **ચોથુ કોષ્ટક :** વૈયક્તિક ભાષાઓના પેટા વિભાગો (Subdivisions of Individual Languages) **પાંચમું કોષ્ટક :** વંશ, જાતિ અને રાષ્ટ્રીય જૂથો (Racial, Ethnic, National Groups) **છઠ્ઠુ કોષ્ટક :** ભાષાઓ (Languages) **સાતમું કોષ્ટક :** વ્યક્તિઓ (Persons)	રોમન અંકો : lxxxvi ભારતીય અરબી અંકો : 482
2	અનુસૂચિઓ (Schedules)	મુખ્ય વર્ગો, મુખ્ય વર્ગોના વિભાગો (વિષયો), વિષયોના પેટા વિભાગો વિગેરે (000 થી 999)	રોમન અંકો : x ભારતીય અરબી અંકો : 1574
3	સાપેક્ષ સૂચિ (Relative Index)	અનુસૂચિઓ અને કોષ્ટકોમાં સમાવિષ્ટ નોંધપાત્ર પદોની સૂચિ જેમાં વિષય સાથે સંકળાયેલા વિવિધ પાંસાઓને વર્ણાનુક્રમમાં એકબીજાની નજીક ગોઠવવામાં આવે છે.	રોમન અંકો : xiii ભારતીય અરબી અંકો : 1217

દરેક કોષ્ટક અને તેના ઉદાહરણોને નીચે પ્રમાણે સરળ રીતે સમજાવવાં આવ્યા છે.

કોષ્ટક	શીર્ષક	વર્ગાંક
પ્રથમ કોષ્ટક : સામાન્ય પેટા વિભાગો (Standard Subdivisions)	Dictionary of Philosophy	**વિશ્લેષણ :** [100] Philosophy [-03] Dictionary (From Table 1) **સંયોજન :** 103
બીજું કોષ્ટક : ભૌગોલિક વિસ્તારો (Areas)	Public Libraries in India	**વિશ્લેષણ :** [000] Generalities [020] Library and Information Sciences [027] General Libraries [027.4] Public Libraries [-54] India (From Table 2) **સંયોજન :** 027.454
ત્રીજું કોષ્ટક : વૈયક્તિક સાહિત્ય માટેના પેટા વિભાગો (Subdivisions of Individual Literatures)	English Poetry	**વિશ્લેષણ :** [800] Literature [820] English Literature [-1] Poetry (From Table 3) **સંયોજન :** 821
ચોથું કોષ્ટક : વૈયક્તિક ભાષાઓના પેટા વિભાગો (Subdivisions of Individual Languages)	Phonology of Bengali	**વિશ્લેષણ :** [400] Language [490] Other Languages [491] East INd0-European and Celtic Languages [491.4] Modern Indic Language [491.44] Bengali [-15] Phonology (From Table 4) **સંયોજન :** 491.441 5
પાંચમું કોષ્ટક : વંશ, જાતિ અને રાષ્ટ્રીય જૂથો (Racial, Ethnic, National Groups)	Ceramic Arts of Gujars	**વિશ્લેષણ :** [700] The Arts [730] Plastic Arts Sculpture [738] Ceramic Arts [-089] Treatment among Specific Racial, Ethnic, National Groups (From Table 1) [-9147] Gujars (From Table 5) **સંયોજન :** 738.089 914 7

છઠ્ઠું કોષ્ટક : ભાષાઓ (Languages)	Translation of Bible in Gujarati Muslim Artists	**વિશ્લેષણ :** [200] Religion [220] Bible [220.5] Modern Versions and Translations [-91471] Gujarati (From Table 6) **સંયોજન :** 220.591 471
સાતમું કોષ્ટક : વ્યક્તિઓ (Persons)		**વિશ્લેષણ :** [700] The Arts [704] Special topics of General Applicability in Fine and Decorative Arts [-2971] Islam (Muslims) (From Table 7) **સંયોજન :** 704.297 1

1.4 બંધારણ/માળખું (Structure/Format)

ડી.ડી.સી.ની 19મી આવૃત્તિમાં અરેબિક અંકો 0 થી 9 શુદ્ધ સંજ્ઞાનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. આ અંકોનો દશાંશ અંકો તરીકે ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. ડી.ડી.સી.માં જે વર્ગ નંબર બનાવવામાં આવે છે તે ઓછામાં ઓછા ત્રણ અંકોનો હોય છે. વર્ગ નંબરના ત્રણ અંકો પુરા કરવા જરૂર જણાય તેટલા શૂન્ય '0' નો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. જેમ કે મુખ્ય વર્ગોમાં તત્વજ્ઞાન અને સંબંધિત શાખાઓ (Philosophy and related desciplines) માટે વર્ગ નંબર 1 નક્કી કરવામાં આવ્યો છે. આ વર્ગ નંબર માત્ર એક અંકમાં જ છે પરંતુ ત્રણ અંકો પુરા કરવા આ વર્ગની પાછળ બે શૂન્ય '00' નો ઉપયોગ કરવાથી તત્વજ્ઞાન અને સંબંધિત શાખાઓનો વર્ગ નંબર 100 બને છે.

મુખ્ય વર્ગો (એક અંક અને દશાંશ)	મુખ્ય વર્ગો (ત્રણ અંકો)	મુખ્ય વર્ગોના નામ
.0	000	Genetalities (સર્વ સામાન્ય)
.1	100	Philosophy and related desciplines (તત્વજ્ઞાન અને સબંધિત શાખાઓ)
.2	200	Religion (ધર્મ)
.3	300	Social Sciences (સામાજિક વિજ્ઞાનો)
.4	400	Language (ભાષા)
.5	500	Pure Sciences (શુદ્ધ વિજ્ઞાનો)
.6	600	Technology - Applied Sciences (યંત્ર ઉદ્યોગશાસ્ત્ર (વ્યવહારુ વિજ્ઞાનો))
.7	700	Arts (લલિતકળાઓ)

.8	800	Literature (Belles-Letteres (સાહિત્ય (શુદ્ધ સાહિત્યિક લખાણો))
.9	900	General geography and history and their auxiliaries (સામાન્ય ભૂગોળ અને ઇતિહાસ અને તેના સહાયકો)

યાદ રાખો કે દરેક વર્ગ નંબર દશાંશ છે પરંતુ વ્યવહારિક ઉપયોગમાં વર્ગ નંબરની શરૂઆતમાં દશાંશ ચિહ્ન '.' મુકવામાં આવતું નથી. જોકે વર્ગ નંબરનો ત્રીજા અને ચોથા અંકની વચ્ચે દશાંશનું ચિહ્ન ડોટ મુકવામા આવે છે પરંતુ છઠ્ઠા અને સાતમા અંકની વચ્ચે દશાંશ ચિહ્ન ડોટ ના મુકતા બન્ને વચ્ચે એક અંક જેટલી જગ્યા રાખવામાં આવે છે. જેમ કે 110.356 921

પ્રત્યેક મુખ્ય વર્ગને વિભાજીત કરવાથી દરેક મુખ્ય વર્ગના 9 વિભાગો (divisions) મળે છે જેને વિષયો તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે. જેમ કે :

વિભાગો/વિષયો (બે અંકો/દશાંશ અંક)	**વિભાગો/વિષયો (ત્રણ અંકો)**	**વિભાગો/વિષયોના નામ**
.11	110	Metaphysics
.12	120	Epistemology, causation, humankind
.13	130	Paranormal phenomena & arts
.14	140	Specific philosophical viewpoints
.15	150	Psychology
.16	160	Logic
.17	170	Ethics (Moral philosophy)
.18	180	Ancient, medieval, oriental
.19	190	Modern Western philosophy

ઉપરોક્ત ટેબલ પરથી જાણી શકાય છે કે મુખ્ય વર્ગના વિભાગોનો વર્ગ નંબર બે અંકોમાં હોવા છતાં ત્રણ અંકો પુરા કરવા માટે એક શૂન્ય '0' નો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. આમ દરેક મુખ્ય વર્ગને વિભાજીત કરતા કુલ 90 વિભાગો અથવા વિષયો મળે છે.

મુખ્ય વર્ગના દરેક વિભાગને પુનઃ વિભાજીત કરતા પ્રત્યેક વિભાગના 9 ખંડો (Sections) મળે છે જેને પેટા–વિષયો તરીકે પણ ઓળખવાં આવે છે જેમ કે :

ખંડો/ પેટા-વિષયો (દશાંશ અંક)	**ખંડો/ પેટા-વિષયો (ત્રણ અંકો)**	**ખંડો/ પેટા-વિષયોના નામ**
.111	111	Ontology
.112	112	
.113	113	Cosmology
.114	114	Space
.115	115	Time
.116	116	Evolution

.117	117	Structure
.118	118	Force & energy
.119	119	Number & quantity

ઉપરોક્ત ટેબલ પરથી જાણી શકાય છે પ્રત્યેક ખંડ ઓછામાં ઓછા ત્રણ અંકોનો હોવાથી અહીં વર્ગાકની પાછળ શૂન્ય ઉમેરવાનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતો નથી.

નોંધ : વર્ગ નંબર 112 નો ઉપયોગ કોઈ પણ ખંડ કે પેટા–વિષય માટે કરવામાં આવ્યો નથી પરંતુ તેને અનામત રાખવામાં આવ્યો છે. વર્ગ નંબર 110 એટલે કે અધ્યાત્મવિદ્યા અંતર્ગત ભવિષ્યમા જ્યારે કોઈ પેટા–વિષય ઉદભવે ત્યારે તે વર્ગ નંબર (112)નો ઉપયોગ કરવામાં આવશે.

ખંડ અથવા પેટા–વિષયને વિભાજીત કરતા ઉપખંડ (Sub–Section) મળે છે. જોકે પ્રત્યેક ઉપખંડનો વર્ગ નંબર ઓછામાં ઓછા 4 અંકોનો હોય છે તેથી શરૂઆતના ત્રીજા અને ચોથા અંકની વચ્ચે દશાંશ (.)ની સંજ્ઞા મુકવામાં આવે છે જેમ કે :

ઉપખંડો (દશાંશ અંક)	ઉપખંડો	ઉપખંડોના નામ
.111.1	111.1	Existence, essence, substance, accidents
.111.2	111.2	Universal
.111.5	111.5	Nonbeing, nothingness
.111.6	111.6	Finite and infinite
.111.8	111.8	Classical properties of being

ઉપખંડને વિભાજીત કરતા ઉપ–ઉપખંડ (Sub-Sub-Section) મળે છે. જોકે પ્રત્યેક ઉપ–ઉપખંડનો વર્ગ નંબર ઓછામાં ઓછા 5 અંકોનો હોય છે તેથી શરૂઆતના ત્રીજા અને ચોથા અંકની વચ્ચે દશાંશ (.)ની સંજ્ઞા મુકવામાં આવે છે જેમ કે રાજકીય પક્રિયાનો વર્ગ સંમક 324.6 છે. જો તેને પુનઃ વિભાજિત કરવામાં આવે તો નીચે પ્રમાણેના ઉપ–ઉપખંડો મળશે.

ઉપ-ઉપખંડો (દશાંશ અંક)	ઉપ-ઉપખંડો	ઉપ-ઉપખંડોના નામ
.324.62	324.62	Suffrage
.324.63	324.63	Electoral systems
.324.64	324.64	Registration and enumeration of voters
.324.65	324.65	Polling
.324.66	324.66	Electoral frauds
.324.68	324.68	Recall

આમ જ્ઞાનવિશ્વને વિભાજિત કરતા મુખ્ય વર્ગો, મુખ્ય વર્ગોને વિભાજિત કરતા વિભાગો/વિષયો, વિભાગો/વિષયોને વિભાજિત કરતા ખંડો, ખંડોને વિભાજિત કરતા ઉપખંડો, ઉપખંડોને વિભાજિત કરતા ઉપ-ઉપખંડો મળે છે. આમ સ્થૂળ વર્ગસંમકથી સૂક્ષ્મ વર્ગસંમક એટલે કે વિષયોની સ્થિતિ અંકિત કરવા માટે સામાન્યથી વિશિષ્ટ તરફ જવાની આ પ્રક્રિયા અનંત છે.

1.5 દશાંશ અપૂર્ણાંકના ગુણધર્મો (Feature of Dewey Decimal)

યાદ રાખો કે તમામ દશાંશ અપૂર્ણાંક પૂર્ણ સંખ્યાને અનુસરે છે અને આ અપૂર્ણાંક સંખ્યા પહેલા દશાંશ બિંદુ હોય છે. જેમ કે 25.5 તેને પચીસ ડોટ પાંચ વાંચી શકાય જેમાં 5 એ દશાંશ અપૂર્ણાંક છે અને તેની આગળ દશાંશ બિંદુ છે.. એવી જ રીતે, 025 ને શૂન્ય પોઈન્ટ બે પાંચ વાંચવામાં આવે છે અથવા સરળ શબ્દો માં દશાંશ બે પાંચ એમ વાંચવામાં આવે છે. દશાંશ અપૂર્ણાંકની કેટલીક લાક્ષણિકતા નીચે પ્રમાણે વર્ણવી છે.

1.5.1 દશાંશ અપૂર્ણાંકમાં અંકોનું સ્થાન મૂલ્ય સ્થિર હોય છે :

જો કોઈ સંખ્યા દશાંશ અપૂર્ણાંકની જમણી બાજુ ઉમેરવામાં આવે તો જે સંખ્યા પહેલેથી ઉપલબ્ધ છે તેની સ્થાન કિંમતમાં કોઈ ફેરફાર થતો નથી. જેમ કે દશાંશ સંખ્યા 25 ની પાછળ 2 ઉમેરવામાં આવે તો નવી દશાંશ સંખ્યા 252 બને છે પરંતુ પહેલેથી જે સંખ્યા ઉપલબ્ધ હતી તે 25 ની સ્થાન કિંમતમાં કોઈ ફેરફાર થશે નહિ. આમ થવાનું કારણ એ છે કે દશાંશ અપૂર્ણાંકની કુલ સંખ્યા ગમે તેટલી હોય પરંતુ જે તે દશાંશ અપૂર્ણાંકની સ્થાન કિંમતમાં કોઈ ફેરફાર થતો નથી.

1.5.2 દશાંશ અપૂર્ણાંકમાં જમણી બાજુના વધારાના શૂન્યનું મૂલ્ય :

આપણે એ પણ જાણીએ છીએ કે દશાંશ અપૂર્ણાંકમાં અંતે ગમે તેટલા શૂન્ય ઉમેરવામાં આવે તો પણ દશાંશ અપૂર્ણાંકનું મૂલ્ય સરખું રહે છે. દા. ત. 7.5, 7.50, 7.500માં દરેક દશાંશ અપૂર્ણાંક સમાન મૂલ્ય ધરાવે છે. જ્યારે દશાંશ અપૂર્ણાંકોને તેના મૂલ્ય પ્રમાણે ગોઠવાતી વખતે ખુબ જ સાવચેતી રાખવી જરૂરી છે. દાઃ ત. બે દશાંશ અપૂર્ણાંકો 25 અને 1125 માં પ્રથમ દશાંશ અપૂર્ણાંક 25નું બીજા દશાંશ અપૂર્ણાંક 1125 કરતા વધારે મૂલ્ય છે.આ સમજવા સરળ સૂત્ર એ છે કે બે કે વધારે દશાંશ અપૂર્ણાંકોમાં કોઈ દશાંશ અપૂર્ણાંક સંખ્યાનો પ્રથમ અંક બીજી દશાંશ અપૂર્ણાંક સંખ્યાના પ્રથમ અંક કરતા મોટો હોય તો પ્રથમ દશાંશ અપૂર્ણાંક બીજા દશાંશ અપૂર્ણાંક કરતા મોટો ગણાય પછી ભલે બીજી દશાંશ અપૂર્ણાંક ગમ તેટલી સંખ્યાનો હોય. જેમ કે ઉપરોક્ત ઉદાહરણમાં જોઈ શકાય છે પ્રથમ દશાંશ અપૂર્ણાંક બે સંખ્યા (25)નો છે અને આ દશાંશ અપૂર્ણાંકની પ્રથમ સંખ્યા 2 છે જ્યારે બીજો દશાંશ અપૂર્ણાંક ચાર સંખ્યા (1125)નો છે પરંતુ આ દશાંશ અપૂર્ણાંકની પ્રથમ સંખ્યા 1 છે તેથી પ્રથમ દશાંશ અપૂર્ણાંક (25) બીજો દશાંશ અપૂર્ણાંક (1125) કરતા મોટો ગણાય તેથી આ બંને દશાંશ અપૂર્ણાંકોને તેના મૂલ્યને આધારે ક્રમ મુજબ પ્રમાણે નીચે પ્રમાણે ગોઠવી શકાય.

1125

25

1.5.3 અંકોનું કર્મવાચક મૂલ્ય :

આ પદ્ધતિમાં સંજ્ઞા માટે જે અંકોનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે તેનું ક્રમવાચક મૂલ્ય છે એટલે કે એ અંકો માત્ર ક્રમ દર્શાવે છે, સંખ્યાત્મક મૂલ્ય નહિ. જેમકે દશાંશ વર્ગીકરણ પદ્ધતિમાં 530 વર્ગાંક ભૌતિકશાસ્ત્ર માટે છે. અહીં 530 વર્ગાંક ક્રમવાચક મૂલ્ય સૂચવે છે એટલે કે તેને દશાંશ પાંચ, ત્રણ, શૂન્ય એમ વાંચવું જોઈએ, નહી કે પાંચશો ત્રીસ કારણકે આ અંકો માત્ર ક્રમ દર્શાવે છે સંખ્યા નહિ. જો કે આ પધ્ધિતીમાં તમામ સંજ્ઞા માટે દશાંશ અંકનનો ઉપયોગ થતો હોવાથી વર્ગાંક વાંચતી વખતે દરેક વખતે દશાંશ શબ્દ ન બોલતા માત્ર વર્ગાંકની કર્મવાચક મૂલ્ય બોલવામાં આવે છે.

1.5.4 સંજ્ઞા દ્વારા પદાનુક્રમનું ચિત્રણ :

કોઈ પણ વિષયનું મૂલ્ય અથવા મહત્ત્વ શું છે તે માત્ર સંજ્ઞા દ્વારા જાણી શકાતું નથી પરંતુ સંજ્ઞા આપણને જ્ઞાન વિશ્વના અન્ય વિષયોની સબંધિત સ્થિતિ અને સ્થાન નક્કી કરવામાં મદદ કરે છે. કોઈપણ વિષય કેટલો વ્યાપક છે અને કેટલો ગહન છે તે જાણવા સંજ્ઞા આપણને મદદ કરે છે. આ ઉપરાંત કોઈ વિષયનું અન્ય વિષય સાથેનું સંયોજન (Coordination) તથા જે તે વિષય

કયા બીજા વિષયનો ભાગ (Subordination) છે તે સંજ્ઞા દ્વારા પણ જાણી શકાય છે. જેમ કે એક વિષયની સંજ્ઞા 3 છે, બીજી વિષયની સંજ્ઞા 33 અને ત્રીજી વિષયની સંજ્ઞા 331 છે. અહીં જે વિષયની સંજ્ઞા 33 છે તે વિષય સંજ્ઞા 3 સાથે સંયોજન ધરાવે છે જ્યારે જે વિષયની સંજ્ઞા 331 છે તે વિષય સંજ્ઞા 33 સાથે સંયોજન ધરાવે છે. આને બીજા શબ્દોમાં એવું કહી શકાય કે વિષય સંજ્ઞા 331 એ વિષય સંજ્ઞા 33 નો ભાગ છે અને વિષય સંજ્ઞા 33 એ વિષય સંજ્ઞા 3 નો ભાગ છે. આમ આ સંજ્ઞાઓ કે વિષયોનો પદાનુક્રમ (Heirarchy) નીચે પ્રમાણે હશે અને આવો પદાનુક્રમ ત્યારે જ શક્ય બને જ્યારે સંજ્ઞા દશાંશ અપૂર્ણાંકમાં હોય.

3

33

331

1.6 સંજ્ઞા (Notation) :

વિષયોના વર્ગો અને ઉપવર્ગોના નિર્દેશ માટે સંજ્ઞાનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. સંજ્ઞા એ ચિહ્નો અને પ્રતીકોની કૃત્રિમ ભાષા કે જેનો ઉપયોગ શાબ્દિક સ્તરે રચાયેલ શબ્દો, પદો અને વર્ગોને સંક્ષિપ્ત સ્વરૂપે કૃત્રિમ ભાષામાં સુચાવવામાં આવે છે. સંજ્ઞા એ ગ્રંથાલયના પુસ્તકોના સંચાલન કે ગોઠવણીને મિકેનાઈઝ બનાવે છે. દશાંશ વર્ગીકરણ પદ્ધતિમાં સંજ્ઞા તરીકે ભારતીય અરબી અંકોની શુદ્ધ સંજ્ઞા એટલે કે 0 થી 9 અંકોનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે.

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

નોંધ : i. નીચે આપેલ જગ્યામાં તમારો ઉત્તર લખો.

ii. એકમના અંતે આપેલ ઉત્તર સાથે તમારો ઉત્તર ચકાસો.

1. ડી.ડી.સી.ની 19મી આવૃત્તિ કુલ કેટલા ખંડોમાં પ્રકાશિત થઈ છે ? દરેક ખંડની વિશેષતા જણાવો.

....

....

....

....

....

....

2. સંજ્ઞા એટલે શું ? ડી.ડી.સી.માં કેવા પ્રકારની સંજ્ઞાનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે ?

....

....

....

....

....

....

3. ડી.ડી.સી.માં ઉપયોગમાં લેવામાં આવતા ઈન્ડો–એરેબિક અંકોનું મૂલ્ય કેવા પ્રકારનું છે ?

....

....

....

....

....

....

4. ડી.ડી.સી.ની પ્રથમ આવૃત્તિ કયા વર્ષમાં પ્રકાશિત થઈ ?

(a) 1876 (b) 1979 (c) 1985 (d) 1971

5. ડી.ડી.સી.ની 19મી આવૃત્તિમાં કુલ કેટલા ખંડોમાં પ્રકાશિત થઈ છે ?

(a) 3 (b) 2 (c) 4 (d) 1

6. ડી.ડી.સી.ની 19મી આવૃત્તિમાં કેટલા કોષ્ટકોનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે ?

(a) 5 **(b) 7** (c) 6 (d) 9

7. ડી.ડી.સી.માં જ્ઞાનવિશ્વને કેટલા મુખ્ય ભાગોમાં વિભાજીત કરવામાં આવ્યું છે ?

(a) 10 (b) 9 (c) 90 (d) 1000

8. ડી.ડી.સી.ની 19મી આવૃત્તિ કયા વર્ષમાં પ્રકાશિત થઈ ?

(a) 1976 **(b) 1979** (c) 1985 (d) 1971

1.7 સારાંશ (Summary)

આ એકમમાં આપણે ડ્યૂઈ ડેસિમલ દશાંશ વર્ગીકરણ પદ્ધતિમાં 19મી આવૃત્તિની માહિતી મેળવી. આ ઉપરાંત DDCની વૃદ્ધિ અને વિકાસ કેવી રીતે થયો, તેની જાણકારી મેળવી. DDC પદ્ધતિમાં 19મી આવૃત્તિનું માળખું, તેના ગુણધર્મો અને સંજ્ઞાની માહિતી મેળવી. આ ઉપરાંત આપણે DDCની શરૂઆતની માહિતી, માળખાથી અવગત થઈએ છીએ.

1.8 તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો (Answer of Self-check Exercise)

(1) ડી.ડી.સી.ની ઓગણીસમી આવૃત્તિ કુલ ત્રણ ખંડોમાં પ્રકાશિત થઈ છે. દરેક ખંડ તેની આગવી ખાસિયત ધરાવે છે. પ્રથમ ખંડ પ્રાસ્તાવિક અને કોષ્ટકોનો છે. આ ખંડમાં એડિટરની પ્રસ્તાવનાની મુખ્યત્વે ત્રણ ભાગમાં ચર્ચા કરવામાં આવી છે જેમ કે પ્રથમ ભાગમાં ડી.ડી.સી.ની ઓગણીસમી આવૃત્તિની લાક્ષણિકતા, બીજા ભાગમાં મૂળભૂત પ્લાન એટલે કે માળખું એટલે કે બંધારણ અને ત્રીજા ભાગમાં વર્ગીકરણના ઉપયોગ માટેની પ્રાયોગિક માર્ગદર્શિકા અંગે વિસ્તૃત ચર્ચા કરવામાં આવી છે. આ ઉપરાંત ગ્લોસરી (પારિભાષિક શબ્દોનો કોશ), ઈન્ડેક્સ અને કોષ્ટકોનો પણ આ ખંડમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. આ ખંડમાં કુલ સાત કોષ્ટકોની સમજૂતી અને ઉપયોગ કરવાની પદ્ધતિ દર્શાવવામાં આવી છે. પ્રથમ કોષ્ટક સામાન્ય પેટા વિભાગો, બીજું કાષ્ટક ભૌગોલિક વિસ્તારો, ત્રીજુ કોષ્ટક વૈયક્તિક સાહિત્ય માટેના પેટા વિભાગો, ચોથું કોષ્ટક વૈયક્તિક ભાષાઓના પેટા વિભાગો,પાંચમું કોષ્ટક વંશ, જાતિ અને રાષ્ટ્રીય જૂથો, છઠ્ઠું કોષ્ટક ભાષાઓ અને સાતમું કોષ્ટક વ્યક્તિઓ આમ દરેક કોષ્ટકના નિયમો, વિવિધ પદોની

સંજ્ઞાઓ અને વિષય અનુસૂચિઓ સાથે દરેક કોષ્ટકનો ઉપયોગ અંગેના નિયમોની આ ખંડમાં વિસ્તૃત ચર્ચા કરવામાં આવી છે.

(2) વિષયોના વર્ગો અને ઉપવર્ગોના નિર્દેશ માટે સંજ્ઞાનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. સંજ્ઞા એ ચિહ્નો અને પ્રતીકોની કુત્રિમ ભાષા કે જેનો ઉપયોગ શાબ્દિક સ્તરે રચાયેલ શબ્દો, પદો અને વર્ગોને સંક્ષિપ્ત સ્વરૂપે કુત્રિમ ભાષામાં સુચાવવામાં આવે છે. સંજ્ઞા એ ગ્રંથાલયના પુસ્તકોના સંચાલન કે ગોઠવણીને મિકેનાઇઝ બનાવે છે. દશાંશ વર્ગીકરણ પદ્ધતિમાં સંજ્ઞા તરીકે ભારતીય અરબી અંકોની શુદ્ધ સંજ્ઞા એટલે કે 0 થી 9 અંકોનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે.

(3) આ પદ્ધતિમાં સંજ્ઞા માટે જે અંકોનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે તેનું ક્રમવાચક મૂલ્ય છે એટલે કે એ અંકો માત્ર ક્રમ દર્શાવે છે, સંખ્યાત્મક મૂલ્ય નહિ. જેમકે દશાંશ વર્ગીકરણ પદ્ધતિમાં 530 વર્ગાંક ભૌતિકશાસ્ત્ર માટે છે. અહીં 530 વર્ગાંક ક્રમવાચક મૂલ્ય સૂચવે છે એટલે કે તેને દશાંશ પાંચ, ત્રણ, શૂન્ય એમ વાંચવું જોઈએ, નહી કે પાંચશો ત્રીસ કારણકે આ અંકો માત્ર ક્રમ દર્શાવે છે સંખ્યા નહિ. જો કે આ પદ્ધતિમાં તમામ સંજ્ઞા માટે દશાંશ અંકનનો ઉપયોગ થતો હોવાથી વર્ગાંક વાંચતી વખતે દરેક વખતે દશાંશ શબ્દ ન બોલતા માત્ર વર્ગાંકની કર્મવાચક મૂલ્ય બોલવામાં આવે છે.

1.9 ચાવીરૂપ શબ્દો (Key Words)

- **વર્ગીકરણ :** વસ્તુ, પદાર્થો, કે સત્વોને એક કર્તા વધારે વર્ગોમાં વિભાજીત કરવું તેવો થાય છે.
- **સંજ્ઞા :** સંજ્ઞા એ ચિહ્નો અને પ્રતીકોની કુત્રિમ ભાષા કે જેનો ઉપયોગ શાબ્દિક સ્તરે રચાયેલ શબ્દો, પદો અને વર્ગોને સંક્ષિપ્ત સ્વરૂપે કુત્રિમ ભાષામાં સુચાવવામાં આવે છે.

1.10 સંદર્ભ અને વિશેષ વાંચન (Reference and Further Reading)

Dewey, Melvil (1979) Dewey Decimal Classification and Relative index 3 vol 19th ed. Albany: Forest Pres

★ ★ ★

એકમ 2 વ્યાખ્યાઓ , નોંધ અને સૂચનો

રૂપરેખા

2.0 ઉદ્દેશ્ય

2.1 પ્રસ્તાવના

2.2 વ્યાખ્યાઓ

2.3 સ્કોપ નોંધ

2.4 બીજો ભાગ : અનુસૂચિઓ

2.5 વિવિધ પ્રકારની નોંધ (નિર્દેશ)

- (1) વ્યાખ્યા નિર્દેશ (નોંધ)
- (2) સમાવિષ્ટ નિર્દેશ (નોંધ)
- (3) 'અહીં વર્ગીકૃત કરો' નિર્દેશ (નોંધ)
- (4) 'અન્યત્ર વર્ગીકૃત કરો' નિર્દેશ (નોંધ)
- (5) 'પૂર્વ વર્ગાંક' નિર્દેશ (નોંધ)
- (6) વર્ગાંક તૈયાર કરવાના નિર્દેશ (નોંધ)
  - (અ) એકલ 'યોજક' નિર્દેશ (નોંધ)
  - (બ) સામૂહિક 'યોજક' નિર્દેશ (નોંધ)
  - (ક) ''પાયાના વર્ગાંકમાં ઉમેરો'' નિર્દેશ (નોંધ)
- (7) મધ્યવર્તી શીર્ષક
- (8) બિન્દુ અને ખાલી જગ્યા
- (9) પ્રતિ નિર્દેશ (નોંધ)
  - (અ) ''જુઓ'' નિર્દેશ
  - (બ) ''માટે... જુઓ'' નિર્દેશ

2.6 સૂચનો

2.7 સારાંશ

2.8 તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો

2.9 ચાવીરૂપ શબ્દો

2.10 સંદર્ભો અને વિશેષ વાંચન

2.0 ઉદ્દેશો (Objectivise)

- ડી.ડી.સી. ની 19 મી આવૃત્તિમાં દર્શાવવામાં આવેલ વિભિન્ન પ્રકારની નોંધથી વિદ્યાર્થીઓને માહિતીગાર કરવા.
- ડી.ડી.સી. પદ્ધતિની અંદર ઉપલબ્ધ વ્યાખ્યાઓ, નોંધો અને સૂચનોથી માહિતીગાર કરવા.

- નોંધોની સાથે દર્શાવેલ વિવિધ પ્રકારની નોંધો અને સૂચનાઓનો અર્થ સમજવા.
- વિષય માટે Classification Number તૈયાર કરતી વખતે સૂચનોનો ઉપયોગ કરવો.
- Schedule માં કેન્દ્રીય મથાળાઓની સંકલ્પનાઓ અને તેનો ઉપયોગ ઉદાહરણ સહિત સમજણ.

2.1 પ્રસ્તાવના (Introduction)

ડી.ડી.સી. ની 19 મી આવૃત્તિને અભ્યાસક્રમમાં સામેલ કરવામાં આવેલ છે. ડી.ડી.સી.ની 19 મી આવૃત્તિ 1979માં ત્રણ ભાગોમાં એટલે કે 3361 પૃષ્ઠોમાં પ્રકાશિત થઇ હતી.

વર્ગીકરણ પદ્ધતિના કોઠાગત અને મુખકીય એમ બે પ્રકાર છે. કોઠાગત વર્ગીકરણ પદ્ધતિમાં Subject ના અંગઉપાંગ તેમ જ Subject ના સંયોજનોના તૈયાર નંબર આપેલાં હોય છે. તેના પણ બે વિભાગ છે (1) સંપૂર્ણ કોઠાગત અને (2) અંશતઃ કોઠાગત. ડી.ડી.સી. પદ્ધતિ એ અંશતઃ કોઠાગત પદ્ધતિ છે, કારણ કે તેમાં કેટલાંક વધારાના કોઠાઓ પણ આપેલાં છે.

Classification માટે સામાન્ય રીતે Subject ને જ મહત્ત્વ આપવામાં આવે છે. ડી.ડી.સી. અનુસાર કોઈપણ Subject ના Classification Number તૈયાર કરવા માટે ત્રણ અંકો (Digit)નો પ્રયોગ કરવાનું જરૂરી છે. ત્રણથી વધુ અંકો હોય તો ત્રણ અંક પૂર્ણ થયા પછી ચોથો અંક મૂકતાં પહેલા બિંદુ મુકવામાં આવે છે અને સાતમો અંક મૂકતાં પહેલા એક અંક જેટલી જગ્યા ખાલી રાખવામાં આવે છે. સંજ્ઞા (notation) માં સ્વાગતશીલતા લાવવા માટે અંકોને દશાંશમાં ફેરવવામાં આવે છે, તેથી આ પદ્ધતિ દશાંશ વર્ગીકરણ પદ્ધતિ તરીકે પ્રસિદ્ધ થઇ છે. પરંતુ દશાંશ ચિહન કોઈપણ Classification Number માં સૌપ્રથમ દર્શાવતા તે સામાન્ય બનતું હોઈ તેનો પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો નથી.

Classification Number ને સૂક્ષ્મ અને વિસ્તારશીલ બનાવવા માટે ડી.ડી.સી.માં મુખ્ય કોઠાઓ ઉપરાંત સાત સહાયક કોઠાઓ પણ આપવામાં આવેલ છે. આ સહાયક કોઠાઓનો ઉપયોગ મૂળ કોઠાના પ્રતીક સાથે તે માટેના નિયમોને આધીન રહીને કરવામાં આવે છે.

ડી.ડી.સી. પદ્ધતિ કોઠાગત અથવા ગણનાક્ષમ પ્રકારની એટલે કે તૈયાર Classification Number આપતી વર્ગીકરણ પદ્ધતિ છે. સાથે જ જેમાં આપવામાં આવેલી સાપેક્ષ અનુસૂચિ Classification Number નો તાળો મેળવવા માટે કે Classification Number ની શોધ માટે ખૂબ જ ઉપયોગી નીવડે છે. આ માટે ડી.ડી.સી.માં વ્યાખ્યા, નોંધો અને સૂચનો પણ આપવામાં આવેલાં છે.

આમ, આ પ્રકરણના સંબંધમાં 'નોંધો' એટલે પ્રાયોગિક કક્ષાએ વર્ગીકરણ કરવા માટે જરૂરી સૂચનો અને સમજ.

વર્ગ કે તેના પેટાવિભાગોમાં શું સમાવાયું છે તેનું વ્યાખ્યાંકન. આ વ્યાખ્યા નોંધો 19 મી આવૃત્તિમાં મહત્તમ પ્રમાણમાં આપવામાં આવી છે. જ્યારે 20 મી આવૃત્તિમાં તેનું પ્રમાણ ઘટાડવામાં આવ્યું છે.

2.2 વ્યાખ્યાઓ (Definition)

વ્યાખ્યા એ નિયમ નથી. જો કે જયાં વ્યાખ્યા દર્શાવેલ નથી, ત્યાં વ્યાખ્યા માટે શબ્દકોશને ધ્યાને લેવો પડે છે.

- **વ્યાખ્યા નોંધો (DEFINITION NOTES) :**

(1) ડી.ડી.સી.માં વિવિધ જગ્યાએ વ્યાખ્યા નોંધો આપવામાં આવેલી છે. આ એક નોંધના સ્વરૂપમાં દેખાય છે અને Classification Number અને તેમના દ્વારા રજૂ કરેલા Subjectsને વ્યાખ્યાયિત કરે છે.

(2) જો કોઈ Subject ની વિશેષતા વિશે કોઈ ચોક્કસ Classification Number હેઠળ વર્ગીકૃત કરવામાં આવે તો ધ્યાનપૂર્વક અભ્યાસ અને વ્યાખ્યા નોંધોનો વ્યાપક વ્યાપ મૂંઝવણને દૂર કરે છે.

(3) આ નોંધો તેથી પુસ્તકને હાથમાં લેવાની વર્ગની શુદ્ધતા વિશે નિર્ણય લેવામાં વર્ગ તૈયાર કરવા માટે મદદ કરે છે.

વર્ગીકરણ પદ્ધતિમાં વિષયવિશ્વના વિવિધ વર્ગોનો ક્રમ અને સંખ્યામાં વૈવિધ્યપૂર્ણ જોવા મળે છે. ડી.ડી.સી. પદ્ધતિમાં મુખ્યવર્ગો અને તેના પેટાવિભાગોના શાબ્દિક શબ્દોની વ્યાખ્યાઓ આપવામાં આવેલી છે. આ વ્યાખ્યા જે તે Subject ના Headings હેઠળ નાના ટાઈપના અક્ષરોમાં પ્રસ્તુત કરવામાં આવેલી છે.

દા.ત. 410 = Linguistics ની નીચે "Science and structure of spoken and written language". વ્યાખ્યા આપવામાં આવેલી છે. આ પ્રકારની ટિપ્પણીમાં શીર્ષકોના હેતુને સ્પષ્ટ કરવામાં આવેલ છે. જેમાં એ સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે કઈ રીતે Subject અથવા વિષયાત્મક સંકલ્પનાઓનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

વર્ગ એ ગણતરીમાં લીધેલા બધા પેટા વિભાજનોનો કુલ સરવાળો છે. ડી.ડી.સી.માં કેટલાંક વર્ગો અને તેના પેટાવિભાગોની વ્યાખ્યાઓ શાબ્દિક વ્યાખ્યામાં સ્પષ્ટ રીતે આપવામાં આવેલી છે. દા.ત. "330 Economic" માં તેની વ્યાખ્યા "માનવીય વર્તનનું વિજ્ઞાન છે જે ઉત્પાદન, વહેંચણી અને ઉપભોગ દ્વારા જરૂરિયાતો અને ઇચ્છાઓ સંતોષવા માટે વપરાતા અપર્યાય ઉપકરણો સાથે સંબંધિત છે".

આપણે 020 = Library and information science ની વ્યાખ્યા શોધીએ. વ્યાખ્યા : 020 – "The science and art utilized in identification, collection, organization, dissemination, use of books, other printed and written records, audio visual materials, information".

આમ, ડી.ડી.સી.ના દશ Main Classes અને તેના પેટાવિભાજનમાં કેટલાંક, Main Classes અને તેના પેટાવિભાગોના Subject ની વ્યાખ્યા કોઠાઓમાં પ્રસ્તુત કરેલી છે. દા.ત. 200=Religion ની કોઠાની 93 પૃષ્ઠ સંખ્યા પર વ્યાખ્યા આપવામાં આવેલી છે.

ડી.ડી.સી. ના કોઠામાં Subject ના Classification Numbers પૈકી થોડાંક Subjectsનો વ્યાપ દર્શાવવામાં આવેલ છે. આવી નોંધથી અર્થ વધારે સ્પષ્ટ બને છે અને ગ્રંથનું Classification કાર્ય વધુ સ્પષ્ટ થાય છે.

ડી.ડી.સી.ના કોઠાનું આ અગત્યનું લક્ષણ એ ડી.ડી.સી. પદ્ધતિની ખાસ વિશેષતા છે. Classificationના બધાજ કોઠાઓ એટલે કે Tablesમાં Subjectsની વ્યાખ્યા અને Subjectનો વ્યાપ મોટાભાગે પ્રસ્તુત કરવામાં આવેલ છે. પણ કોઠામાંના દરેક Classification Numbers હેઠળ વ્યાખ્યા આપવી મુશ્કેલ કાર્ય છે. એટલે કે માન્ય શબ્દકોશનો સહારો લેવા ઉચિત છે.

કેટલાક Subject ની વ્યાખ્યાને બદલે Subject નો વ્યાપ દૃષ્ટાંત સહિત સમજાવવામાં આવેલ છે.

વ્યાખ્યા નોંધોનાં ઉદાહરણ નીચે પ્રમાણે છે :

330 Economic

માનવીય વર્તનનું વર્તન, કારણ કે તે જરૂરિયાતને સંતોષ માટે બીજાં માધ્યમોના ઉપયોગ સાથે સંબંધિત છે અને ઉત્પાદન વપરાશ દ્વારા મેળવે છે.

400 Language

વ્યવસ્થિત પ્રતીકવાદ દ્વારા વિચારોની અભિવ્યક્તિ અને સમજણ.

410 Linguistics

બોલાયેલી અને લેખિત ભાષાનું વિજ્ઞાન અને બંધારણ.

546 Inorganic Chemistry

અકાર્બનિક સંયોજનો અને મિશ્રણોના તત્વોનું રસાયણશાસ્ત્ર.

334 Cooperatives

સમર્થન અથવા ભાગીદારીના આધારે કમાણીના વિતરણ સાથે આર્થિક માલના ઉત્પાદન અને વહેંચણીમાં જોડવા માટે વ્યક્તિઓના જૂથો દ્વારા સ્થાપિત સ્વૈચ્છિક સંસ્થાઓ.

351.86 Housing and public works

જાહેર બાંધકામો અને આનંદ માટેની શાળાઓ, ધોરીમાર્ગ, ગોદી જેવાં બાંધકામો, ખાસ કરીને જ્યારે નાણાકીય અને સરકારી માલિકીની હોય ત્યારે.

340.109 Legal Theories and Schools Law

જીવનચરિત્ર, વ્યક્તિગત સિદ્ધાંતોના કાર્યો અને વર્ણનનું મહત્ત્વપૂર્ણ મૂલ્યાંકન.

2.3 અવકાશ નોંધો (Scope Notes)

વિવિધ સ્થળોએ વ્યાખ્યા ઉપરાંત, સંબંધિત Classification Number હેઠળના Scheduleમાં પણ અવકાશ નોંધો આપવામાં આવી છે. અવકાશ નોંધો Classification Number ને નક્કી કરવામાં વર્ગીકરણ કરનારને મદદ કરે છે. અને પછી તે ચોક્કસ Classification Number આપવા માટે પુસ્તક માટે યોગ્ય છે કે કેમ ? તે અંગે નિર્ણય લેવા માટેની અસ્પષ્ટતા દૂર કરે છે.

જો કોઈ વિષયના ક્ષેત્ર (Scope) ની માહિતી ન હોય તો તે અંતર્ગત આપવામાં આવેલી માહિતીનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ. કારણ કે કેટલાંક Titles ને ઉત્તમ રીતે સમજવા માટે તેની નીચે વ્યાખ્યાત્મક ટિપ્પણી (નોંધ) આપવામાં આવેલી હોય છે તથા ક્યાંક ક્યાંક Title ને વ્યાખ્યાયિત પણ કરવામાં આવેલ હોય છે.

2.4 બીજો ભાગ : અનુસૂચિઓ (Schedule)

વિષયાનુરાગી અથવા સાપેક્ષ એટલે શું ? સાપેક્ષ સૂચિમાં વિષયસૂચક શબ્દ, તેના પર્યાયો તેમ જ શબ્દ સાથે સંબંધ ધરાવતા અન્ય શબ્દો બધાને એક મુખ્ય મથાળાં નીચે દર્શાવવામાં આવે છે.

દા.ત. (ડી.ડી.સી. 19 મી આવૃત્તિ અનુસાર)

કળા, આવિર્ભાવ	720
કળા, ચિત્રકામ	704.994
બાઈબલ	220.872

અભ્યાસક્રમો	375.72
લેખસંદર્ભ	025.0672
ગ્રંથવર્ગીકરણ	025.4672
વહાણ—તકનીક	623.81
વિષયમથાળાં	025.4972

19 મી આવૃત્તિમાં ડી.ડી.સી.ને ત્રણ ભાગમાં વિભાજીત કરવામાં આવેલ છે. ડી.ડી.સી.ના બીજાં ભાગ Schedule માં વિવિધ પ્રકારની નોંધોને સામેલ કરવામાં આવેલ છે જેમાં 1574 પૃષ્ઠોમાં 001 થી 999 સુધીના વર્ગાંકોની અનુસૂચિઓ એટલે કે Schedule આપવામાં આવેલ છે, જેને ડી.ડી.સી. ની 17 મી આવૃત્તિ સુધી Tables કહેવામાં આવતું હતું.

અનુસૂચિઓ (Schedules) નું તાત્પર્ય 'આંકડાઓની એવી શૃંખલાથી છે, જે ડી.ડી.સી.ના દસ મુખ્ય વર્ગો એટલે કે Main Classes તથા તેના બધા જ પેટા—વિભાજનો માટે આંકડાઓનું કાર્ય કરે છે. હકીકતમાં તે દશ મુખ્ય વર્ગોના શબ્દનુક્રમમાં સંપૂર્ણ વિસ્તારને દર્શાવે છે. ડી.ડી.સી. પદ્ધતિથી વર્ગીકરણના અભ્યાસ માટે આ ખંડ કે ભાગનો ઉપયોગ તથા તેની વિવિધ જોગવાઈઓની માહિતી ખૂબ જ જરૂરી છે.

ડી.ડી.સી. ના નિર્ધારિત અભ્યાસ અનુસાર આ પ્રકરણમાં ડી.ડી.સી.ની અનુસૂચિમાં વિભિન્ન પ્રકારની નોંધ પ્રસ્તુત કરવામાં આવેલ છે તેની નોંધોને વિસ્તૃત રીતે આપણે સમજીએ.

2.5 વિવિધ પ્રકારની નોંધ (નિર્દેશ) (Different types of notes)

ડી.ડી.સી. માં આપવામાં આવેલી અગત્યની જોગવાઈઓ અને નોંધો :

(1) ડી.ડી.સી. માં આપવામાં આવેલી મહત્ત્વપૂર્ણ જોગવાઈઓ અને નોંધોથી વર્ગીકરણ કરનાર માટે સૌપ્રથમ પોતાને ઓળખવા માટે ઉપયોગી થશે.

(2) સફળ વિભાગોમાં કેટલીક નોંધો અને જોગવાઈઓની ચર્ચા કરવામાં આવી છે.

(3) આ જોગવાઈઓ સાથે પરિચિતતા વર્ગીકરણ કરનારને વધુ Class Number ને જોવા માટે Schedule માંથી Class Number તૈયાર કરવા માટે વર્ગીકરણ કરનારને વધુ સક્ષમ કરશે.

અનેક વર્ગાંકો હેઠળ અલગ—અલગ પ્રકારના 'સ્પષ્ટીકરણ અને સૂચનો અનુસાર'ની નોંધ આપવમાં આવેલ છે. કોઈ યોગ્ય અને સાચા Classification Number ને નક્કી કરવા તથા તૈયાર કરવા માટે આ ખૂબ જ મહત્ત્વનું છે.

વર્ગીકરણ કરનાર માટે અનેક પ્રકારની સૂચના નોંધો (instruction notes) નો પ્રયોગ અનુસૂચિ (Schedule) માં કરવામાં આવ્યો છે જે નીચે મુજબ છે :

(1) વ્યાખ્યા નિર્દેશ (નોંધ) (Definition Notes) :

આ નોંધ કોઈ Classification Number ના વિષયક્ષેત્ર અથવા ક્ષેત્ર અધિકારને વ્યાખ્યાયિત કરે છે. જેમ કે :

Classification Number 379.11 Financial administration in public education હેઠળ નોંધ આપવામાં આવેલ છે કે : "Costs, Expenditure, Allocation and Management of Funds, Budgeting, Financial Reports".

આ વિષયક્ષેત્ર વિસ્તાર નોંધ એવા ક્ષેત્રોને પણ સ્પષ્ટ કરે છે જે Classification Number નંબરની સામે આપવામાં આવેલ Title થી સ્પષ્ટ થતું નથી. કેટલીક જગ્યાઓ પર Subject ની સીધી અને ઔપચારિક વ્યાખ્યા આપવામાં આવેલ છે.

Classification Number 020 ' Library and Information Science' અંતર્ગત એ વ્યાખ્યા આપવામાં આવેલ છે કે : "The Science and Arts utilized in identification, collection, organization, dissemination, use of books, other printed and written records, audio–visual materials, information."

કેટલીક વ્યાખ્યા નોંધોને ઉદાહરણ સહિત રજૂ કરવામાં આવેલ છે જેમ કે :

Classification Number 343.0742 Specific kinds of assistance (Law of –) હેઠળ નીચે પ્રમાણે નોંધ છે:

ઉદાહરણ : Loans, Price, Supports, Mortgage Insurance

અલગ – અલગ વ્યાખ્યાત્મક નોંધોના મુખ્ય બે ઉદ્દેશ્ય છે : કેટલાંક અસ્પષ્ટ અથવા વિષય સિવાય પેટા–વિષયોને સ્પષ્ટ કરવા તથા ડી.ડી.સી. પદ્ધતિમાં, વિષયની મર્યાદાઓને નિર્ધારિત કરવી.

(2) સમાવેશ નિર્દેશ (નોંધ) (Inclusion Notes) :

Inclusion note : "An enumeration of subordinate topics under a headings, not obviously part of it, that have not yet been given separate provision. Such notes do not apply to subdivisions of the topic."

કેટલાંક એવા પેટા–વિષય હોય છે જેના પર પર્યાય સાહિત્ય પણ ઉપલબ્ધ હોતું નથી તથા અનુસૂચિ (Schedule) માં તેના માટે અલગથી Classification Numbers ની પણ વ્યવસ્થા હોતી નથી પરંતુ આ પેટા–વિષયોને એવા Subject હેઠળ રાખવા માટે જોગવાઈ કરવામાં આવેલી છે, જે તે શીર્ષકોના વિષયક્ષેત્ર હેઠળ આવતાં નથી.

એટલે કે કેટલાક પેટા–વિષયોને વર્ગનો ભાગ નહિ હોવા છતાં તે વર્ગમાં કામચલાઉ ધોરણે રાખવામાં આવે છે.

દા.ત. 331.813 704 2 = Technological unemployment including unemployment due to automation.

361.827 = Foreign Commerce

Including tourism by foreigners

સમાવેશ નોંધ હેઠળ એવા અધીનસ્થ પેટા–વિષયોને દર્શાવવામાં આવેલ છે જે નિર્દિષ્ટ શીર્ષકનો ભાગ નથી, પરંતુ આ શીર્ષકના Classification number માં વર્ગીકૃત કરવામાં આવશે.આ પેટાવિષયો પર હાલના સમયમાં ઘણું જ ઓછું સાહિત્ય હોવાના લીધે તેને જુદો Classification number આપવામાં આવતો નથી. અસ્થાયી રીતે એક નિર્દિષ્ટ શીર્ષકના Classification number માં જ તેનો સમાવેશ કરવામાં આવે છે. જેમ કે,

Classification Number 530.41 Solid State Physics ની હેઠળ આપવામાં આવેલ નોંધ "Including thin films, electron theory of metals".

આ નોંધનો અર્થ એ છે કે thin films એટલે કે 'સૂક્ષ્મ ફિલ્મ્સ' જેવા માટે પેટા–વિષય, Solid State Physics નો વિષય નહિ હોવા છતાં તેને Classification Number હેઠળ વર્ગીકૃત કરવામાં આવશે. એવું એટલા માટે કરવામાં આવે છે કે Thin Films એટલે કે 'સૂક્ષ્મ ફિલ્મસ' માટે ડી.ડી.સી.ની 19 મી આવૃત્તિમાં કોઈ વિશિષ્ટ Classification Number આપવામાં આવેલો નથી. તેનું વ્યવસ્થાપન ફક્ત તે સમય સુધી જ છે સમય સુધી આ પેટા–વિષયને કોઈ વિશિષ્ટ Classification number ન મળી જાય.

સમાવેશ નોંધમાં આપવામાં આવેલાં પેટા વિષયની સાથે માનક પેટા વિભાજન (Table—1) એટલે કે સારણી —1 ના આંકડાઓને જોડી શકાતાં નથી. તથા સાથે સાથે એવી ટિપ્પણીઓને નિર્દિષ્ટ શીર્ષકના પેટા—વિભાજનોની સાથે પણ ઉપયોગ કરી શકાતો નથી.

(3) 'વર્ગ અહી' નિર્દેશ (નોંધ) (Class here notes) :

"Class here note : An instruction under a heading directing that topics broader than the heading, or otherwise not obviously part of the heading, be classed in the given number and by implication, its subdivisions."

કેટલાંક પેટા—વિષયો આપેલ Subject ના ભાગ હોતાં નથી, પરંતુ તે Subject ની સાથે વિસ્તૃત અથવા નજીકના Subject ના સંબંધના પ્રમાણમાં સંકલિત હોય તેવા પેટા—વિષયોને 'વર્ગ અહી' નોંધો દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ છે.

અહીં 'Class Here Notes' ટિપ્પણીઓની જોગવાઈ Schedule માં ઘણી જગ્યાએ કરવામાં આવેલ છે આ પ્રકારની ટિપ્પણીનો પ્રયોગ એવી પરિસ્થિતિમાં કરવામાં આવે છે કે શીર્ષકને અતિવ્યાપ (Overlap) કરે છે. જેમકે ભૌગોલિક સારણીમાં —54 India ની નીચે 'Class Here Himalaya' શબ્દ મળે છે અહીંયા India and Himalayas બંને છે તેની હદો ભારતથી પણ બહાર ફેલાયેલી છે. આ સંદર્ભમાં વિસ્તૃત છે તથા તેની હદો ભારતના કેટલાંક રાજ્યો સાથે પણ જોડાયેલી છે આ સંદર્ભોમાં તે સંકુચિત છે.

ક્યારેક—ક્યારેક કોઈ Classification Number હેઠળ કેટલાક પેટા—વિષય 'અહીં વર્ગીકૃત કરો' નોંધની સાથે આપવામાં આવે છે. આ પ્રકારના પેટા—વિષય હકીકતમાં જે Classification number ની હેઠળ આપવામાં આવેલ છે. તેનાથી પણ વિસ્તૃત હોય છે. અને ફક્ત કોઈ સુવિધાની દષ્ટીએ આ સ્થાન પર આપવામાં આવે છે. આ નોંધ સામાન્ય રીતે સહાયક ઉપક્રમ ઉપસૂત્રોનું ઉલ્લંઘન પણ કરતા હોય છે.

Classification Number 343.08 Regulation of trade (Law) હેઠળ આ નોંધ આપવામાં આવે છે કે "Class here commodity exchanges, and exchanges transaction".

આ રીતે આ પ્રકારની નોંધોમાં શબ્દ અનુક્રમનું મહત્ત્વ હોય છે.

(4) 'વર્ગ અન્યત્ર' નિર્દેશ (નોંધ) (Class Elsewhere Notes) :

"Class elsewhere note: An instruction under a headings directing that topics broader than the headings, or otherwise not obviously part of the headings, be classed in the given number and, by implication, its subdivisions."

અનુસૂચિમાં કેટલાંક Classification Number ની નીચે 'અન્યત્ર વર્ગીકરણ કરો' ટિપ્પણી જોઇને વર્ગીકરણ કરનારને એ નિર્દેશ આપવામાં આવેલ છે કે તે વિષયના ગ્રંથનું Classification જે શીર્ષકની નીચે આ ટિપ્પણી આપવામાં આવેલી છે ત્યાં વર્ગીકૃત ન કરે પરંતુ તે Classification Number ની નીચે કરે જ્યાં તેને નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો છે. દા.ત. જો 361.61 = Social policy ની નીચે નિર્દેશ આપવામાં આવેલો છે કે જો Welfare Reform હોય તો તેને 361.68ની હેઠળ વર્ગીકૃત કરો.

આ નોંધ 'અહીં વર્ગીકૃત કરો' નોંધની વિરૂધ્ધ છે. જ્યારે કોઈ વ્યાપક શીર્ષકના ભાગની જેમ જોવામાં આવતા પેટા—વિષયને એક સ્વતંત્ર Classification Number આપવામાં આવે ત્યારે તેને આ વ્યાપક શીર્ષક હેઠળ આપવામાં આવેલ'.......ની હેઠળ વર્ગીકૃત કરે' નોંધ દ્વારા દર્શાવવામાં આવે છે.

(5) 'અગાઉની' નિર્દેશ (નોંધ) (Formerly Notes) :

કેટલાક શીર્ષકોની સામે અથવા નીચે ચોરસ કૌંસ [ ] માં નિર્દેશ Formerly આપવામાં આવેલ હોય તો તેનો અર્થ એ થાય છે કે આ શીર્ષક માટે પૂર્વ ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ Classification Number આ હતો :

જેમ કે – 002 The book [formerly 001 .552]

જ્યારે વિષયનું પુનઃસ્થાન નક્કી કરવાના પરિણામે કોઈ વિષયનો Classification Number ડી.ડી.સી.ની નવીન આવૃત્તિમાં બદલાઈ જય છે ત્યારે નવીન શીર્ષકની સાથે – સાથે તે જ સ્થાને પૂર્વ Classification Number પણ આપવામાં આવે છે. આ 'પૂર્વ વર્ગાંક' ઉપસર્ગની સાથે ચોરસ કૌંસ [ ] માં દર્શાવવામાં આવે છે.

Classification Number 287.5 Methodist churches in British Isles [Formerly 287.97]

આ પ્રકારની નોંધોનો મુખ્ય હેતુ એકી સાથે આવેલી બે આવૃત્તિઓની વચ્ચે પરિવર્તનોને દર્શાવવાનું હોય છે. આ નોંધોથી સંબંધિત Classification Number અનુસૂચિઓમાં પોતાનો ક્રમબધ સ્થાન શબ્દ ચોરસ કૌંસમાં દર્શાવવામાં આવે છે.

જેમ કે : [581.075] Collecting Botanical Specimens. કૌંસ [ ] માં આપવામાં આવેલ Classification Number નો ઉપયોગ (ખાસ કરીને 920 biography ના સંદર્ભમાં) એક વૈકલ્પિક વ્યવસ્થા કરવામાં આવેલ છે. હકીકતમાં આ વિષયોનું પુનઃ સ્થાપન નક્કી કરીને તેને એક નવું તથા વધારે ઉપયોગી સ્થાન આપવામાં આવેલ છે.

આ રીતેના કૌંસ [ ] બધ્ધ Classification Number ની હેઠળ હંમેશાં એક 'અન્યત્ર વર્ગીકૃત કરો' શબ્દોમાં નોંધ દર્શાવવામાં આવેલી હોય છે.

[581.075] Collecting botanical specimens.

Do not use; class in 579.6

સામાન્ય રીતે નવીન Classification Number ની સાથે ચોરસ કૌંસ [ ] માં "પૂર્વ વર્ગાંક" નોંધ તથા પૂર્વ સ્થાન પર વર્ગાંકને ચોરસ કૌંસ [ ] માં આપીને "અન્યત્ર વર્ગીકૃત કરો" નોંધ દ્વારા બંનેની સાથે રહીને યોગ્ય Classification Number સુધી જવા માટે નોંધ આપવામાં આવેલ છે.

"પૂર્વ વર્ગાંક" નોંધોના બે મુખ્ય હેતુ છે. પહેલો હેતુ એ છે કે તે નવીન તથા તેની પહેલાંની પૂર્વ આવૃત્તિઓની વચ્ચે વિભિન્ન પરિવર્તનોનું સ્પષ્ટ વર્ણન કરે છે, તથા બીજું તે પૂર્વ આવૃત્તિના ઉપયોગકર્તાઓની એ શંકાઓને દૂર કરે છે કે ક્યાંક નવીન Classification number મુદ્રણની અસાવધાની એ ભૂલના કારણે તો નથી ને.

આગળના ખાલી ભાગોમાં જે કૌંસ [ ] માં આપવામાં આવેલ છે. તથા આ તથ્ય શીર્ષકના સ્થાને ચોરસ કૌસ [ ]માં આપવામાં આવેલી ટિપ્પણી દ્વારા સ્પષ્ટ કરવામાં આવેલ હોય તો તેને નવીન આવૃત્તિને અન્ય ટિપ્પણી દ્વારા દર્શાવવામાં આવેલ છે.

[005] [Never assigned]

[006] [Unassigned]

Most recently used in Edition 16.

D.D.C. ની 19 મી આવૃત્તિમાં ચોરસ કૌંસ [ ] નો ઉપયોગ એક અન્ય હેતુ માટે પણ કરવામાં આવેલો છે. 920 તથા કેટલીક અન્ય જગ્યાઓ પર વૈકલ્પિક Classification Number પણ ચોરસ કૌંસ [ ] ની અંદર આપવામાં આવેલાં છે. પાછળની આવૃત્તિમાં 920–928 હેઠળ કરવામાં આવતું હતું પરંતુ D.D.C. ની 19 મી આવૃત્તિમાં વિભિન્ન વિષય– વિશેષજ્ઞોની

biography ને તેના વિષય હેઠળ વર્ગીકૃત કરવામાં આવતી હતી. તથા ફક્ત વિવિધ વિષય વિષયો સાથે સંબંધિત વ્યક્તિઓને Biography ના વિભાગ 920 હેઠળ વર્ગીકૃત કરવાની જોગવાઈ આપવામાં આવેલી છે. વિષય–વિશેષજ્ઞોની Biography ના Classification માટે તેના વિષયના Classification Number ની સાથે માનક પેટા–વિભાજન (Table)–092 જોડી દેવામાં આવે છે.

આ નવીન જોગવાઈઓની સાથે એક વૈકલ્પિક વ્યવસ્થાના સ્વરૂપમાં બધા જ Biography literature નો Classification Number 920–928 હેઠળ વર્ગીકૃત કરવાનું ચલણ પણ ચાલુ રાખવામાં આવેલ છે. આ પ્રકારના સ્થાનાંતરિત classification number ચોરસ કૌંસ [ ] માં તેના અનેક વૈકલ્પિક ઉપયોગ કરવા માટેની નોંધની સાથે આપવામાં આવેલ છે તથા અધિકૃત રીત્તે તેની મુખ્ય જોગવાઈનું વર્ણન 920.1–928.3 (ભાગ– 2, પૃષ્ઠ 1445) ની હેઠળ કરવામાં આવેલ છે.

જેમ કે :

એક અર્થશાસ્ત્રીની આત્મકથા 923.3 (વૈકલ્પિક Classification Number)

330.092 (અધિકૃત Classification Number)

આ જ રીતે :

Classification Number [848.99] = French language literature not requiring local emphasis હેઠળ આપવામાં આવેલ નિર્દેશ અનુસાર આ Library of Congress ના દશમલવ વર્ગીકરણ વિભાગ દ્વારા ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ Classification Number પણ આપવામાં આવે છે. યોગ્ય Classification Number [848.99] ની હેઠળ વૈકલ્પિક ઉપયોગના નિર્દેશો પછી, અધિકૃત રીતે આપવામાં આવેલ જોગવાઈની નોંધ પણ દર્શાવવામાં આવેલ છેઃ Prefer 840–848 for Literature of All Countries.

આ રીતે જ્યારે કોઈ વિષયને અન્ય જગ્યાએ પણ વર્ગીકૃત કરવામાં આવે તો તેની પણ એક ટિપ્પણી if preferred, class with......દ્વારા દર્શાવવામાં આવેલ છે. આ પણ એક વિકલ્પ છે પરંતુ તેને D.D.C. વિભાગ દ્વારા ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ નથી. પરંતુ જો તે વિકલ્પ કોઈ પણ ગ્રંથાલયને યોગ્ય લાગે તો તેનો ઉપયોગ કરી શકે છે.

"Classification Number 016 Subject bibliographies and catalogues if preferred, class with the specific discipline or subject, using 'Standard Subdivisions' notation 016 from table 1, e.g. Bibliographies of astronomy 520.16"

(6) 'વર્ગ નંબરની નોંધની રચના' નિર્દેશ (નોંધ) (Formation of Class Number Notes) :

આ નોંધ D.D.C. ની સંશ્લેષણાત્મક જોગવાઈઓનો મુખ્ય આધાર માનવામાં આવે છે. સામાન્ય રીતે અનુસૂચિ એટલે કે Schedule થી કોઈ પણ Classification Number ને આગળ વધારી શકાય છે. ભલે તેના માટે તે જોગવાઈ હોય કે ન પણ હોય. સારણી–1 માં આપવામાં આવેલ માનક પેટા–વિભાજનોને કોઈપણ Classification Numberની સાથે નિર્દેશો પણ જોડી શકાય છે. આ જોગવાઈઓ સિવાય વધારાના અનેક Classification Number ની આધાર સંખ્યાની સાથે જોડી શકાય છે. આધાર સંખ્યા આંકડાઓને કોઈ શૃંખલાનો એક એવો ભાગ છે જે પૂરી શૃંખલામાં અપરિવર્તન રહે છે. આ સંખ્યાની આગળ અનુસૂચિ અથવા સારણીમાંથી નિર્દેશ અનુસાર આંકડાઓને જોડી શકાય છે.

આ "જોડો" નોંધ બે પ્રકારની હોય છે :

(અ) એકલ 'યોજક' નિર્દેશ (નોંધ) :

અનેક Classification Number હેઠળ તે Classification Number ની આધાર સંખ્યાની આગળ Schedule માંથી કોઈ બીજો સંપૂર્ણ Classification Number અથવા તેનો કોઈ અંશ જોડવા નિર્દેશ કે નોંધ મળે છે.

જેમ કે :

547.35 Quantitative chemistry (Add to base number 547.35 the numbers following 545 in 545.01– 545.89)

આવા નિર્દેશો કે નોંધોની સાથે સામાન્ય રીતે ઓછામાં ઓછું એક ઉદાહરણ આપવામાં આવે છે.

(બ) સામૂહિક 'યોજક' નિર્દેશ (નોંધ) :

કેટલાંક Numbers માં તારાંકન (*) નું ચિહન દર્શાવેલું હોય છે. તેની મદદથી તે પૃષ્ઠની સૌથી નીચે દર્શાવવામાં આવેલ નિર્દેશને વાંચવો જોઈએ પછી તે જે કેન્દ્રિત શીર્ષક તરફ ઈશારો કરી રહ્યું હોય તો તેને ત્યાં જરૂરિયાત મુજબ Numbers જોડી શકાય છે તથા આપવામાં આવેલા અન્ય નિર્દેશનું પણ પાલન કરવું જોઈએ.

ક્યારેક–ક્યારેક સજાતીય Classification number ની એક પૂરી શ્રૃંખલાની સાથે બીજા Numbers ની એક પૂરી શૃંખલાની સાથે બીજા number ને જોડી શકાય છે. આ પરિસ્થિતિમાં શૃંખલાના દરેક Classification number માં એકલ 'યોજક' નિર્દેશ આપવાની જગ્યાએ શૃંખલા માટે નિર્દેશ એક જ જગ્યાએ આપવામાં આવે છે. તે નિર્દેશ શૃંખલાના પ્રથમ Classification Number માટે પ્રભાવશાળી હોય છે તેના શીર્ષકની શરૂઆતમાં *ની નિશાની અથવા કટારચિહન લખવામાં આવે છે. આ પ્રકારના ચિહન ધરાવતા શીર્ષકો પ્રત્યેક પૃષ્ઠમાં એક પાદનોંધ (પાદટિપ્પણી) પણ આપવામાં આવે છે જેમાં સામૂહિક 'યોજક' નિર્દેશો સુધી જવા માટે મદદ મળે છે.

દા.ત.

Diagnosis of Lung Disease = 616.24* + 07 [616.07] 5 = 616.240 75

આ ઉદાહરણમાં Numbers 616.24 Disease of lungs માટે ઉપયોગમાં લેવામાં આવ્યો છે તથા તેને * થી નોંધવામાં આવ્યો છે, જે એ નિર્દેશ આપે છે કે Add instructed under 616.1–616.9 એટલે કે કેન્દ્રિત શીર્ષક (Centered Headings) 616.2–616.9 હેઠળ આપવામાં આવેલ નિર્દેશોને તેની સાથે જોડો જ્યાં 07 Pathology માટે ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે, જેની હેઠળ એ નિર્દેશ છે કે 616.07 Numbers ને છોડી દેતા 616.071 –616.079 સુધીના Classification Number ને જોડી શકીએ છીએ, જે Schedule માં 616.075 માં 075 Diagnosis ને દર્શાવે છે.

ક્યારેક ક્યારેક શીર્ષકમાં Schedule માંથી Classification Number લઈને તથા * નિશાનીવાળા નિર્દેશ બંનેને એકી સાથે આપવામાં આવેલ હોય છે. તો આ પરિસ્થિતિમાં * નિર્દેશનું પાલન પાછળથી કરવામાં આવશે. જેમ કે–

616.995 * Tuberculosis

Add to base number 616.995 the numbers following 611 in 611.2–611.9

એટલા માટે Calimato therapy for tuberculosis of bones નો Classification number 616.995+[611.]71 +[615.8] 34 તૈયાર કરવામાં આવશે.

616.995 Tuberculosis માં આપવામાં આવેલા નિર્દેશો અનુસાર Number 611 ને છોડતા 71 Bones નો Classification Number જોડવામાં આવશે અને ફરીથી * નિર્દેશનો

ઉપયોગ કરવામાં આવશે. કેન્દ્રિત શીર્ષક 616.1 – 616.9 (Specific disease) માં 06 Therapy માટે યોજવામાં આવેલ number હેઠળ બે પ્રકારના નિર્દેશ આપવામાં આવેલા છે જેવા કે – 061 – Drug therapy and 062 – 069 other therapy માં .06 Number ને જોડતા 615.8 Number ને જોડતા 615.82–89 સુધીના Numbers ને જોડવાની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે. એટલે કે શીર્ષકનો Classification Number 616.995 710 634 થશે.

ઉપરોક્ત નિર્દેશો અનુસાર અનેક સંશ્લેષિત Classification Numbers ને તૈયાર કરી શકાય છે. આ નિર્દેશો દ્વારા વિભિન્ન પક્ષોનું સ્પષ્ટ ઉધ્ધરણ ક્રમ નક્કી કરવાથી Classification Number ની ક્ષમતામાં વૃધ્ધિ તથા પ્રક્રિયામાં સરળતા લાવી શકાય છે.

(ક) "પાયાના વર્ગાંકમાં ઉમેરો" નિર્દેશ (નોંધ) :

Add to Base Number Note (આધાર નોંધ પર ઉમેરો)

"Add Base Number" (આધાર નોંધો પર ઉમેરો) એ ડી.ડી.સી. ની ખૂબ જ ઉપયોગી જોગવાઈ છે. આ એક ખૂબ જ શક્તિશાળી જોગવાઈ છે. અને ડી.ડી.સી. માં ઉદારતાથી વપરાય છે. જો કે ડી.ડી.સી. માં Device નો ઉપયોગ સ્વતંત્રતાથી કરવાનો નથી પરંતુ ત્યારે જ જ્યારે કોઈ સૂચના કોઈ ચોક્કસ Schedule હેઠળ અસ્તિત્વમાં હોય.

"add to" notes બે સ્વરૂપમાં દેખાય છે.

(I) Add to base number, or (આધાર નંબર ઉપર ઉમેરો, અથવા)

(II) Add to from table. (ટેબલમાંથી – આમાં ઉમેરો)

અગાઉ જણાવ્યું તેમ, Add to નોંધ એ ડી.ડી.સી.ની એક મહત્ત્વપૂર્ણ અને ખૂબ જ ઉપયોગી જોગવાઈ છે. આ જોગવાઈને લીધે ડી.ડી.સી. માટે જુદા જુદા Schedule માં એક સમાન કે સરખા ખ્યાલોની ગણતરી કરવી જરૂરી નથી. આ નોંધો મર્યાદિત તેમજ કેટલાક સ્થળોએ વિશાળ સંખ્યામાં ઉપયોગ કરવામાં આવેલ છે. Limited application નો આ સંદર્ભમાં એ અર્થ થાય છે કે "સમાન Schedule" અથવા વર્ગમાંથી અથવા બીજા કોઈ સ્વરૂપમાંથી Base Number ઉમેરવા અને Wide Application દ્વારા 000 to 900 સુધીની કોઈપણ સંખ્યા ઉમેરવા માટે છે.

D.D.C.માં ઘણી જગ્યાએ એવી નોંધ આપવામાં આવી હોય છે કે "પાયાના વર્ગાંકમાં ઉમેરો". ડી.ડી.સી.માં "016" એટલે વિષય સૂચિ. અહીં "પાયાના વર્ગાંકમાં ઉમેરો". એવી નોંધ છે. હવે તત્વજ્ઞાનની સૂચિમાં વર્ગાંક "016.1" થશે. અહીં "1" તત્વજ્ઞાન સૂચવે છે, કારણ કે '100" તત્વજ્ઞાનના મુખ્ય વર્ગની સંજ્ઞા છે. એ પ્રમાણે બીજાં બધા વિષયો માટેના વર્ગાંકો રચી શકાય છે.

દા.ત.

"016.2" ધર્મની સૂચિ (200 ધર્મના મુખ્ય વર્ગની સંજ્ઞા છે.)

"016.82" અંગ્રેજી સાહિત્યની સૂચિ(અહીં "820" અંગ્રેજી સાહિત્ય માટેની સંજ્ઞા છે.) (ડી.ડી.સી.માં વર્ગાંકના અંતમાં આવતા શૂન્યનો લોપ થાય છે એટલે એ લખાતું નથી, સિવાય કે મુખ્ય વર્ગમાં)

(7) કેન્દ્રિત શીર્ષક (Centered Headings) :

ક્યારેક ક્યારેક કોઈ Subject ને એક Classification Number આપવાની જગ્યાએ ક્રમિક Classification Numbers ની એક શૃંખલા સુધી વિસ્તૃત કરી દેવામાં આવે છે. તેને દર્શાવવા માટે શૃંખલાનો પ્રથમ તથા છેલ્લું બંને મર્યાદિત Classification Numbers ને હાઈફન (–) દ્વારા જોડી દેવામાં આવે છે. આ મધ્યવર્તી શીર્ષક અથવા Entry Schedule માં અનુભાગ અથવા તેના કોઈ પેટા–વિભાજનના સ્તરે જ થઇ શકે છે. તે હંમેશા પંક્તિના વચ્ચેની બાજુ

આપવામાં આવે છે જેની જમણી બાજુના હાંસિયા પર એક નિર્દેશક ત્રિકોણ ▶ મધ્યવર્તી શીર્ષક તરફ સંકેત કરતા જોવામાં આવે છે.

ઉદાહરણ તરીકે :

- 383–384 Specific Kinds of Communications.
- 384.1–384.7 Telecommunication

આ જોગવાઈ સ્પષ્ટ રીતે શબ્દાનુક્રમના સિદ્ધાંતની ઉપેક્ષા કરે છે. પરંતુ સાથે સાથે અલગ અલગ પેટા–વિભાજનોના વર્ગીકરણ માટે અસામાન્ય સ્થાન પણ પ્રદાન કરે છે. મધ્યવર્તી શીર્ષક અનુસૂચિ હેઠળ એક મુદ્રણ યુક્તિ સાધન છે. એટલે કે પ્રાયોગિક વર્ગીકરણમાં તેનો ઉપયોગ તે રીતે નથી કરી શકાતો જે રીતે તે આપવામાં આવેલું છે. આ વિષય પર વ્યાપક કૃતિઓના વર્ગીકરણ માટે હંમેશા એક વિશિષ્ટ Classification Number નો ઉપયોગ કરવા માટે નિર્દેશ અવશ્ય આપેલા જ હોય છે. ઉપર દર્શાવેલ બીજાં ઉદાહરણમાં મધ્યવર્તી શીર્ષક

- 384.1–384.7 Telecommunication ની પાછળ એ નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો છે કે : Class Comprehensive Works in 384

આ રીતે Telecommunication માટે ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ એક Classification Number 384 થશે.

(8) બિન્દુ અને ખાલી જગ્યા :

ડી.ડી.સી. પદ્ધતિમાં ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ બધી જ સંખ્યાઓ દશમલવ અંશની જેમ જ માનવામાં આવે છે. પરંતુ અંકન (Notation) ની સરળતાની દષ્ટીએ આવતું દશમલવ બિન્દુ Classification Number ના પ્રથમ અંકની પહેલા લગાવવામાં આવતું નથી. ડી.ડી.સી. પદ્ધતિમાં કોઈપણ Classification number ઓછામાં ઓછો ત્રણ આંકડાઓનો હોય છે. Main Class તથા તેના પેટા–ભાગના સંદર્ભમાં (જેમાં ક્રમશઃ એક તથા બે પ્રભાવશાળી અંક ઉપયોગમાં લેવામાં આવે છે.) આ અંકો પછી શૂન્ય જોડીને ઓછામાં ઓછા ત્રણ અંકોની જરૂરિયાતને પૂરી કરવામાં આવે છે. એટલે કે Main Class 'સામાજિક વિજ્ઞાન' નો Classification Number 300 થશે ન કે 3, આ જ રીતે 'અર્થશાસ્ત્ર' નો Classification number પણ 330 જ થઇ જાય છે. ત્રીજા તથા ચોથા અંકની વચ્ચે એક બિન્દુ (.) જોડી દેવામાં આવે છે. આ બિન્દુ દશમલવ બિન્દુ નથી પરંતુ એક વિરામચિન્હ છે જેનો ઉપયોગ મનોવૈજ્ઞાનિક દષ્ટિકોણથી વધારે સંખ્યાઓમાં એકરસતાને તોડવા માટે કરવામાં આવે છે. તેનો બીજો કોઈ ઉપયોગ અથવા તો હેતુ નથી.

જો કોઈ Classification Number 6 થી વધારે અંકોનો થાય તો છટ્ઠા તથા સાતમા અંકની વચ્ચે એક અંકની ખાલી જગ્યા છોડી દેવામાં આવે છે. આ જ રીતે, જરૂરિયાત મુજબ નવમા તથા દશમા અંકોની વચ્ચે એક ફરીથી બારમા અને તેરમા અંકોની વચ્ચે પણ અંકની ખાલી જગ્યા છોડી દેવામાં આવશે.

આ બિન્દુ તથા ખાલી છોડેલી જગ્યા આપણી આંખોને આરામ પહોંચાડવા માટે અને સૂચિથી ગ્રંથસંગ્રહ કક્ષમાં ગ્રંથ સુધી પહોંચવા માટે ઓછા સમયમાં Classification number ને યાદ રાખવામાં મદદ કરે છે.

(9) પ્રતિ નિર્દેશ (નોંધ) (Cross references) :

સંપૂર્ણ સાપેક્ષ અનુક્રમણિકા (Relative Indexes) માં પ્રતિનિર્દેશોનો સૌથી વધારે ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. મોટાભાગના વિષયો હેઠળ પ્રતિનિર્દેશાત્મક Entries એક જરૂરી ભાગના સ્વરૂપમાં છે. આટલી બધી વિશાળ સંખ્યામાં પ્રતિ નિર્દેશોનો ઉપયોગ મુખ્યત્વે સ્થાન કે જગ્યાની બચત કરવા માટે ઉપભોક્તાઓને વધારેમાં વધારે માહિતી આપવાના હેતુથી કરવામાં આવ્યો છે.

સાથે સાથે Indexes એટલે કે અનુક્રમણિકામાં આપવામાં આવેલ નિર્દેશ સંબંધિત વિભિન્ન શબ્દ વાંકાચૂંકા એટલે કે Italics માં આપવામાં આવેલ છે.

અનુક્રમણિકામાં આપવામાં આવેલ વિભિન્ન નિર્દેશોને બે વર્ગોમાં વિભાજીત કરવામાં આવેલ છે. "જુઓ" (See), તથા "બીજું" પણ જુઓ" (See also) નિર્દેશ.

(અ) "સંદર્ભ જુઓ" નિર્દેશ ("See Reference) :

સાપેક્ષ અનુક્રમણિકા (Relative Indexes) માં યોજવામાં આવેલ "સંદર્ભ જુઓ" નિર્દેશ ના બે પ્રકાર છે :

(1) પ્રત્યક્ષ (Direct) અને (2) સામાન્ય (Generalized)

(1) પ્રત્યક્ષ (Direct) ના પણ બે પ્રકાર છે. પ્રથમ જે સમાન સ્તરના બીજા શબ્દની તરફ નિર્દેશ કરે છે, તથા બીજો પ્રકાર– જે વ્યાપક સ્તરના શબ્દોની તરફ નિર્દેશ કરે છે. પ્રથમ પ્રકારના નિર્દેશો હેઠળ પર્યાયવાચી, અલગ લેખન શૈલી, તથા શબ્દોની તરફ નિર્દેશ કરે છે.

દા.ત.

Unesco	See	UNESCO
Mats	See	table linens
Keramic	See	Ceramic

(2) સામાન્ય "સંદર્ભ જુઓ" નિર્દેશો હેઠળ પેટા–વિષયના વિભિન્ન પ્રયોગો, પ્રકારો, ઉપયોગો તથા અભિવ્યક્તિઓ સુધી પહોચવા માટેનો માર્ગ મળે છે.ક્યારેક ક્યારેક કોઈ વિષયના અનેક પક્ષોમાં સ્વયંનો એટલે કે પોતાનો એક વિશિષ્ટ અંક પણ હોય છે. પરંતુ અન્ય પક્ષો માટે તે વિષયને કોઈ અન્ય વ્યાપક સંકલ્પનાની સાથે અંક આપવા પડે છે. આ પરિસ્થિતિમાં, વિષયની સાથે પ્રયોગ કરવામાં આવતાં અંકોને તે Subject ની હેઠળ આવતાં અંકોને તે Subject હેઠળ આપવમાં આવે છે તથા અન્ય પક્ષો માટે સામાન્ય નિર્દેશ આપવામાં આવે છે.

Other aspects see અથવા misc. Aspects See. આ નિર્દેશો પછી સંબંધિત વ્યાપક સંકલ્પનાનો ઉલ્લેખ થાય છે.

(બ) સંદર્ભ "પણ જુઓ" નિર્દેશ. ("See also references) :

ડી.ડી.સી.ની 19 મી આવૃત્તિમાં સંદર્ભો "પણ જુઓ" નિર્દેશ. ("See also" references) નો પ્રયોગ અગત્યનો છે. આ નિર્દેશો માટે સંક્ષિપ્ત સ્વરૂપ s.a. શબ્દનો પ્રયોગ કરવામાં આવેલો છે. તે મુખ્યત્વે એવા પક્ષો તરફ નિર્દેશ કરે છે જેની હેઠળ એવા વિષય સાથે સંબંધિત વાચનસામગ્રી મળી શકે છે, તથા જેને વિશિષ્ટ Entry સ્વરૂપમાં અહીં આપવામાં આવેલ નથી.

દા.ત.

Everyday

life

Art representation	704.949
Painting	754
s. a. other spec. art forms	
Lit. and stage trmt. see	
Social themes	

Living

Personal rel. see Conduct

s. a. Daily

ઉપરના ઉદાહરણમાં બે “માટે....જુઓ” નિર્દેશ છે. વિભિન્ન Entries થી એ સ્પષ્ટ થાય છે કે “કલાઓના ક્ષેત્રોમાંના જીવન” ના નિરૂપણ માટે એક જ Entry છે તથા એક અન્ય Entry ‘ચિત્રકલામાં પ્રતિદિનનું જીવન’ ના નિરૂપણ માટે છે. તેના પછી “બીજું પણ જુઓ” નિર્દેશ દ્વારા એ દર્શાવવામાં આવેલ છે કે ‘કલા’અન્ય વિદ્યાર્થીઓમાં પ્રતિદિનના જીવનના નિરૂપણને જોવા માટે એ વિશિષ્ટ વિદ્યા અંતર્ગત જુઓ. આ Subject ની છેલ્લી Entry માં એ નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો છે કે ‘પ્રતિદિન’ (Everyday) સાથે સંબંધિત કેટલીક વાચનસામગ્રી ‘દૈનિક’ (Daily) Subjectની હેઠળ મળી શકે છે.

2.6 સૂચનો (Suggestions)

Instruction note : A note directing the user to take some specific step which is not obvious from the headings and its context or from the general notes.

વર્ગીકરણ કરવા માટે ડી.ડી.સી. માં સૂચનાઓ એટલે કે Instructions આપવામાં આવેલ છે. ડી.ડી.સી. પદ્ધતિમાં સામાન્ય પૃથકો, ભાષા પૃથકો, ભૌગોલિક વિભાગો, વ્યક્તિગત સાહિત્યના શૈલી વિભાગો અને માનવાના નંબરો સ્મરણ સહાયતા દર્શાવે છે. આ વિભાગના કોઠાઓ અલગ રીતે સામેલ છે. અને જે Subject માં જે કોઠાની જરૂર પડે તેને માટે ત્યાં જરૂરી સૂચનાઓ આપવામાં આવી છે. સામાન્ય પૃથકો બધા જ વિષયના એક સરખી રીતે વાપરી શકાય છે. એટલે તેના ઉપયોગ માટેની સૂચના દરેક Subject માં અલગ રીતે આપી નથી. પરંતુ જ્યાં આગળ સામાન્ય પૃથકો એક કરતાં વધારે શૂન્ય (Zero) થી ઉમેરવાના હોય છે જે તે સૂચના આપેલી છે.

સ્મરણ સહાયતા એટલે “કોઈ એક વિચાર માટે સંજ્ઞા એટલે કે Notation નક્કી કર્યા પછી કોઈપણ Subject માં જ્યારે તે વિચાર રજૂ થાય ત્યારે તેને માટે નક્કી કરેલી સંજ્ઞા વાપરવામાં આવે ત્યારે તેને સ્મરણ સહાયતા કહે છે. “સ્મરણ સહાયતાના આધારે વર્ગીકરણના કોઠાના ઉપયોગ સિવાય ઘણા Subjects ની સંજ્ઞા નક્કી કરી શકાય છે.

ડી.ડી.સી.માં પદ્ધતિમાં સામાન્ય પેટા–વિભાગો માટે 1 થી 9 અંકો (Digits)નો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. તથા તેના સંયોજક ચિહન તરીકે (Connecting Symbol) તરીકે 0 (Zero) નો ઉપયોગ કરવાનો રહે છે.

સામાન્ય પેટા વિભાગોના ઉપયોગ માટેના વિષયોઃ

(1) તેના ઉપયોગ માટે સંયોજક ચિહન 0 (Zero) નો ઉપયોગ કરવાનો રહે છે.

(2) Classification number માં ત્રણ અંક પૂરા કરવા માટે 0 (Zero) નો ઉપયોગ થયો હોય તો તેવા શૂન્યને દૂર કરવામાં આવે છે.

દા.ત. Principles of philosophy

100 + 01 = 101

(3) જ્યાં જેટલી સૂચના આપવામાં આવેલી હોય ત્યાં એટલા 0 (Zero) ઉમેરવાના રહે છે.

દા.ત. સરકારના સ્થાનિક એકમોનું સામયિક = 352.000 5

(4) Subject માટે યોગ્ય અને પૂરો Classification Number મળ્યા બાદ જ સામાન્ય પેટા વિભાગનો ઉપયોગ કરી શકાય છે.

(5) ડી.ડી.સી. પદ્ધતિમાં ગમે ત્યાં આપવામાં આવેલ ભૌગોલિક યુક્તિ ઉમેરોની સૂચના પણ ભૌગોલિક યુક્તિ છે, જો કે તેનો ઉપયોગ મર્યાદિત રીતે કરવામાં આવ્યો છે.

(6) ડી.ડી.સી. પદ્ધતિમાં પણ વિષય યુક્તિનો મર્યાદિત રીતે “001 થી 999” મુજબ વિભાગોની સૂચના સાથે કે મર્યાદિત Classification Number ના ઉપયોગની સૂચના સાથે ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે.

(7) ડી.ડી.સી. પદ્ધતિમાં ભાષા વિભાગ માટે 1 = ઉચ્ચારણ, 2 = વ્યુત્પત્તિશાસ્ત્ર જેવા પ્રતીકોનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે.

(8) ડી.ડી.સી. પદ્ધતિમાં સાહિત્યના સ્વરૂપ વિભાગો માટે 1 = કાવ્ય, 2 = નાટક જેવા સ્વરૂપ વિભાગો આપવામાં આવ્યા છે.

(9) ડી.ડી.સી. પદ્ધતિમાં સ્થાનિક ભેદનો સિદ્ધાંતમાં વિકલ્પ તરીકે “વર્ણ”નો પ્રયોગ કરીને સ્થાનિક ભાષાને અગ્રતાક્રમ આપી શકાય છે. દા.ત. 8 = ગુજરાતી 1 = ગુજરાતી કાવ્ય.

(10) પેટાવિભાગોની ગોઠવણી માટે અનુવર્ણક્રમનો સિદ્ધાંત અપનાવવામાં આવેલ છે.

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

નોંધ : i. નીચે આપેલ જગ્યામાં તમારો ઉત્તર લખો.

ii. એકમના અંતે આપેલ ઉત્તર સાથે તમારો ઉત્તર ચકાસો.

1. વર્ગીકરણ પદ્ધતિના કેટલા પ્રકાર છે ? કયા કયા ? ડી.ડી.સી. કયા પ્રકારની વર્ગીકરણ પદ્ધતિ છે ?

....

....

....

....

....

....

2. Book Classification માટે સામાન્ય રીતે કોને મહત્ત્વ આપવામાં આવે છે ?

....

....

....

....

....

....

3. Classification number ને સુક્ષ્મ અને વિસ્તારશીલ બનાવવા માટે ડી.ડી.સી.માં કઈ બાબતની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે ?

....

....

....

....

....

....

4. વર્ગીકરણ સંબંધમાં 'નોંધો' એટલે શું ?

....

....

....

....

....

....

5. વ્યાખ્યા નોંધોની સમજ આપો.

....

....

....

....

....

....

6. વિવિધ પ્રકારની નોંધ (નિર્દેશ) ને ટૂંકમાં દર્શાવો.

....

....

....

....

....

....

7. વ્યાખ્યા નોંધોના કોઈપણ બે ઉદાહરણ દર્શાવો.

....

....

....

....

....

....

8. **સ્કોપ નોંધ (અવકાશ નોંધો) ની સમજ આપો.**

....

....

....

....

....

....

2.7 સારાંશ (Summary)

સાપેક્ષ અનુક્રમણિકામાં વિષયોને શબ્દશઃ વર્ણાનુંક્રમમાં ગોઠવવામાં આવેલ છે. સાથે–સાથે વિષયના સમાન સ્તરને પણ વિભિન્ન પક્ષોમાં પણ વર્ણાનુંક્રમમાં જ ગોઠવવામાં આવેલ છે.આ રીતે સ્પષ્ટ થાય છે કે, અનુક્રમણિકા ડી.ડી.સી.ના બાકીના બે ભાગોની ચાવી છે. જેની મદદ વડે Tables અને Schedule સુધી સરળતાથી જઈ શકાય છે. આ પ્રકરણમાં Notes એટલે કે નોંધોને ઉદાહરણ સહિત સ્પષ્ટ કરવામાં આવેલ છે. Indexes નો યોગ્ય અને ઉચિત ઉપયોગ આપણે કરી શકીએ તો આપણને સાચો Classification Number તૈયાર કરવા માટે મદદ મળી રહે છે.

વર્ગીકરણ કરનાર માટે અનેક પ્રકારની સૂચના નોંધોનો પ્રયોગ અનુસૂચિમાં કરવામાં આવ્યો છે જેનો ઉપયોગ કરીને વર્ગીકાર સાચું વર્ગીકરણ કાર્ય કરી શકે છે.

2.8 તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો (Answers to Self Check Exercises)

1. વર્ગીકરણ પદ્ધતિના કોઠાગત અને મુખકીય એમ બે પ્રકાર છે. કોઠાગત વર્ગીકરણ પદ્ધતિમાં subject ના સંયોજનોના તૈયાર નંબર આપેલા હોય છે. તેના પણ બે વિભાગ છે (1) સંપૂર્ણ કોઠાગત અને (2) અંશતઃ કોઠાગત . ડી.ડી.સી. પદ્ધતિ એ અંશતઃ કોઠાગત પદ્ધતિ છે, કારણ કે તેમાં કેટલાક વધારાના કોઠાઓ પણ આપેલાં છે.

2. Book Classification માટે સામાન્ય રીતે Subject ને જ મહત્ત્વ આપવામાં આવે છે.

3. Classification Number ને સૂક્ષ્મ અને વિસ્તારશીલ બનાવવા માટે ડી.ડી.સી. માં મુખ્ય કોઠાઓ ઉપરાંત સાત સહાયક કોઠાઓ પણ આપવમાં આવે છે.

4. વર્ગીકરણના સંબંધમાં 'નોંધો' એટલે પ્રાયોગિક કક્ષાએ વર્ગીકરણ કરવા માટે જરૂરી સૂચનો અને સમજ.

5. (1) ડી.ડી.સી. માં વિવિધ જગ્યાએ વ્યાખ્યા નોંધો આપવામાં આવેલી છે. આ એક નોંધના સ્વરૂપમાં દેખાય છે અને Classification Numbers અને તેમના દ્વારા રજૂ કરેલાં Subject ને વ્યાખ્યાયિત કરે છે.

   (2) જો કોઈ Subject ની વિશેષતા વિશે કોઈ ચોક્કસ Classification Number હેઠળ વર્ગીકૃત કરવમાં આવે તો ધ્યાનપૂર્વક અભ્યાસ અને વ્યાખ્યા નોંધો વ્યાપક મૂંઝવણને દૂર કરે છે.

   (3) આ નોંધો તેથી પુસ્તકને હાથમાં લેવાની વર્ગની શુધ્ધતા વિશે નિર્ણય લેવામાં વર્ગ તૈયાર કરવા માટે મદદ કરે છે.

6. (1) વ્યાખ્યાત્મક નિર્દેશ (નોંધ)

   (2) સમાવિષ્ટ નિર્દેશ (નોંધ)

(3) અહી વર્ગીકૃત કરો નિર્દેશ (નોંધ)

(4) 'અન્યત્ર વર્ગીકૃત કરો' નિર્દેશ (નોંધ)

(5) 'પૂર્વ વર્ગાંક' નિર્દેશ (નોંધ)

(6) વર્ગાંક તૈયાર કરવાના નિર્દેશ (નોંધ)

(અ) એકલ 'યોજક' નિર્દેશ (નોંધ)

(બ) સામૂહિક 'યોજક' નિર્દેશ (નોંધ)

(ક) "પાયાના વર્ગાંકમાં ઉમેરો" નિર્દેશ (નોંધ)

(7) મધ્યવર્તી શીર્ષક

(8) બિન્દુ અને ખાલી જગ્યા

(9) પ્રતિ નિર્દેશ (નોંધ)

(અ) "જુઓ" નિર્દેશ

(બ) "માટે....જુઓ" નિર્દેશ

7. 330 Economics

"માનવીય વર્તનનું વર્તન, કારણ કે તે જરૂરિયાતને સંતોષ માટે બીજા માધ્યમોના ઉપયોગ સાથે સંબંધિત છે અને ઉત્પાદન વપરાશ દ્વારા મેળવે છે."

410 Linguistics

"બોલાયેલી અને લેખિત ભાષાનું વિજ્ઞાન અને બંધારણ".

8. વિવિધ સ્થળોએ વ્યાખ્યા ઉપરાંત, સંબંધિત Classification Number હેઠળના Scheduleમાં પણ અવકાશ નોંધો આપવામાં આવી છે. અવકાશ નોંધો Classification Number ને નક્કી કરવામાં વર્ગીકરણ કરનારને મદદ કરે છે. અને તે પછી તે ચોક્કસ Classification Number આપવા માટે પુસ્તક માટે યોગ્ય છે કે કેમ ? તે અંગે નિર્ણય લેવા માટેની અસ્પષ્ટતા દૂર કરે છે.

2.9 ચાવીરૂપ શબ્દો (Key Words)

- **અનુવર્ણ વિષયસૂચિ :** અનુવર્ણ વિષયસૂચિ પણ ગ્રંથવર્ગીકરણની એક અગત્યની જરૂરિયાત છે. અનુવર્ણ વિષયસૂચિ એટલે પદ્ધતિના ક્રમ પરત્વેનો અનુવર્ણ અભિગમ. આવી સૂચિના બે પ્રકાર છે : સાદી અને વિષયાનુરાગી અથવા સાપેક્ષ.
- **કેન્દ્રિત શીર્ષક :** જ્યારે અનુસૂચિમાં કોઈ એક બાજુને દર્શાવવા માટે એકથી વધારે અંકનોનો પ્રયોગ કરવામાં આવે છે ત્યારે કેન્દ્રિત શીર્ષકનો પ્રયોગ કરવામાં આવે છે.
- **કોઠાગત સ્મરણ સહાયક અંકો :** ડેસિમલ ક્લાસીફિકેશન સર્વસામાન્ય પેટાવિભાગો, વિષયયુક્ત, ભૌગોલિક અંકો, ભાષા અને સાહિત્યના અંકો વગેરેને 'કોઠાગત સ્મરણ–સહાયક' અંકો તરીકે ગણાવી શકાય. આવા સ્મરણ સહાયક અંકો ગ્રંથવર્ગીકરણના કદને નાનું
- **ગ્રંથાલય વર્ગીકરણ :** ગ્રંથના વિશિષ્ટ વિષયના નામને અધિકૃત કૃતિમ ભાષામાં અનુવાદ કરવાની કળા એ જ ગ્રંથાલય વર્ગીકરણ છે. (ડો.એસ.આર.રંથનાથન)
- **વિસ્તરણ :** વિશેષ નોંધો, વિશેષ મુદ્દાઓ અંગેની જોગવાઈ.
- **નોંધો :** પ્રાયોગિક કક્ષાએ વર્ગીકરણ કરવા માટે જરૂરી સૂચનો અને સમજ.

- **મૂળ વિષય :** મૂળ વિષય એટલે સ્વતંત્ર રીતે અસ્તિત્વ ધરાવતું સર્વમાન્ય વિષયવર્તુળ.
- **મૂળ તત્વો :** મૂળ તત્વો એટલે અન્ય ઘણા વિકલ્પોનો સમાવેશ કરતી વ્યાપ્ત વિભાવનાઓ અથવા અન્ય વિભાવનાઓના સામૂહિકરણમાં ઉપયુક્ત બને એવું વ્યાપ્ત સંકલન.
- **સંજ્ઞા :** સંજ્ઞા એ વર્ગ દર્શાવતી ચિહનોની એક શ્રેણી છે, જેમાં સાદાઈ અને ટૂંકાણમાં બંને પરસ્પર વિરોધી હોવાની જરૂરી છે.
- **ખાલી અંકયુક્તિ :** આ યુક્તિ તદ્દન સાદી છે. અહી ભવિષ્યમાં જરૂર પડે ત્યારે નવો વર્ગ ઉમેરી શકાય તે માટે સંજ્ઞાના અમુક ભાગને અનામત રાખવામાં આવે છે.
- **વર્ગ :** વર્ગ એ ગણતરીમાં લીધેલાં બધા પેટા વિભાજનોનો કુલ સરવાળો છે.
- **વિષયયુક્તિ :** ડેસિમલમાં ઘણી જગ્યાએ એવી નોંધ આપવામાં આવી હોય છે કે "પાયાના Classification Number માં ઉમેરો". વિષયયુક્તિ દ્વારા વિભાજનમાં ખૂબ સરળતા રહે છે અને બધા જ Classification Numbers અથવા પૃથકો આપવાની જરૂર રહેતી નથી.
- **શીર્ષક :** કોઈ શબ્દને કોઈ વિશિષ્ટ શીર્ષક દ્વારા પ્રગટ કરવામાં આવે છે તે એટલું વિસ્તૃત હોય છે કે પોતાના હાથ નીચેની બધી જ Entries નો સમાવેશ કરી શકે છે.
- **Add note :** An instruction directing the addition to a designated base number of digits derived either from a number sequence in the schedule or from a table. Replaces the former instruction to "divide like." See also Number building.
- **Artificial digit :** A letter or other symbol used in certain cases as a substitute for digits 0–9 to provide a more prominent location or shorter notation for various languages, literature, religions, culture, ethnic groups.
- **Base Number :** (1) In a sequence of numbers, that portion which does not vary but remains the same in each member of the sequence. To this number digits from the tables or from another sequence in the schedule may be added as instructed. (2) The unvarying portion of a sequence from which digits are taken to from another sequences may also be referred to as a base number.
- **Basic Subject :** એટલે મૂળ વિષય. એટલે સ્વતંત્ર રીતે અસ્તિત્વ ધરાવતું સર્વમાન્ય વિષયવર્તુળ. દા.ત. તર્કશાસ્ત્ર.
- **Call :** વાચક દ્વારા કોઇપણ ગ્રંથ કે માહિતીની માંગને વર્ગીકરણ વિશ્વમાં તે પુસ્તકની પ્રાપ્તિ (Call) કહેવાય છે.
- **Call Number :** Call Number નું કર્તવ્ય ઈચ્છિત પુસ્તકનું સ્થાન, અન્ય સામગ્રીમાં ક્યાં છે તે દર્શાવવાનું છે. આ પ્રમાણે જોતા સ્થાન દર્શાવતા સમંક તે 'સ્થાનસમંક' એટલે કે 'ક્રામકસમંક' છે. પુસ્તકોની ગોઠવણીની વ્યવસ્થા તથા તેનો ક્રમ વિષયોની વર્ગીકૃત રચના અનુસાર કરવામાં આવતો હોય, પુસ્તકનું સ્થાન દર્શાવતા સમંકને 'ક્રામકસંમક' કે ક્રમદર્શક સંમક' ના નામે પણ ઓળખવામાં આવે છે.
- **Centered entry :** An entry representing a concept for which Is no specific number in the hierarchy of notation, and which, therefore, covers a span of numbers.

2.10 સંદર્ભો અને વિશેષ વાંચન (Reference and Further Reading)

ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી, અમદાવાદ. બેચલર ઓફ લાયબ્રેરી એન્ડ ઈન્ફર્મેશન સાયન્સ અભ્યાસક્રમ : ગ્રંથાલય વર્ગીકરણ પ્રયોગ –1.

પટેલ, ચંપકલાલ રા. (1994).ગ્રંથવર્ગીકરણના મૂળતત્વો. અમદાવાદ : ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળ.

ભારધ્વાજ, ચંદ્રભાનુ (1984). વર્ગીકરણ : સિદ્ધાંત એવમ વ્યવહાર. જયપુર : પ્રિન્ટવેલ પબ્લિકેશન્સ.

ધ્યાની, પુષ્પા. (1999). પુસ્તકાલય વર્ગીકરણ . ન્યુ દિલ્હી : એસ એસ પબ્લિકેશન્સ.

શર્મા, પ્રહલાદ (–). પ્રાયોગિક પુસ્તકાલય વર્ગીકરણ. જયપુર : યુનિવર્સિટી પબ્લિકેશન્સ.

ચતુર્વેદી, ડી.ડી.(2003). પુસ્તકાલય વર્ગીકરણ કી સૈદ્ધાંતિક વિવેચના. ન્યુ દિલ્હી : એસ એસ પબ્લિકેશન્સ.

ગૌતમ, જે.એન., એવમ સિંહ, નિરંજન.(1996).ડ્યૂવી દશમલવ વર્ગીકરણ : ક્રિયાત્મક વિશ્લેષણ : સંસ્કરણ 19 એવમ 20. આગરા : વાઈ.કે. પબ્લીશર્સ.

સૂદ, એસ.પી. એવમ રાવતાની, એમ.આર. (1986). ક્રિયાત્મક ડ્યૂઈ દશમલવ વર્ગીકરણ. જયપુર : આર.બી. એસ.એ પબ્લીશર્સ.

Dewey Melvil.(1979). Dewey decimal classification and relative index. New York :Forest Press.

Sharma, S.K. (1998). Practical approach to DDC : Dewey decimal classification made easy. New Delhi : Ess Ess Publications.

★ ★ ★

એકમ 3 પ્રલેખો વર્ગીકૃત કરવાના સોપાનો

રૂપરેખા

3.0 ઉદ્દેશો

3.1 પ્રસ્તાવના

3.2 પ્રલેખ એટલે શું ?

3.3 પુસ્તકમાં આવતી બાબતો

3.4 વર્ગીકરણ એટલે શું ?

3.5 પુસ્તક વર્ગીકરણની જરૂરિયાત

3.6 વર્ગીકરણના પ્રકાર

3.7 વર્ગીકરણ પદ્ધતિના પ્રકાર

3.8 વર્ગીકરણના ઉપયોગી પગથિયાં

3.8.1 પ્રથમ પગથિયું

3.8.2 બીજું પગથિયું

3.8.3 ત્રીજું પગથિયું

3.8.4 ચોથું પગથિયું

3.8.5 પાંચમું પગથિયું

3.9 સારાંશ

3.10 તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તર

3.11 ચાવીરૂપ શબ્દો

3.12 સંદર્ભ અને વિશેષ વાંચન

3.0 ઉદ્દેશો (Objectives)

આ એકમનો ઉદ્દેશ્ય બેચલર ઓફ લાઈબ્રેરી એન્ડ ઈન્ફર્મેશન સાયન્સના અભ્યાસક્રમના 'ડ્યુઈ દશાંશ વર્ગીકરણ' અનુસાર વર્ગીકૃત કરવાના સોપાનો પ્રસ્તુત કરવાનો છે.

આપ સૌ બેચલર ઓફ લાઈબ્રેરી એન્ડ ઈન્ફરમેશન સાયન્સ અભ્યાસક્રમના વિદ્યાર્થીઓ છો. આપ ભવિષ્યમાં કોઈપણ પ્રકારના ગ્રંથાલયમાં એક વ્યાવસાયિક તરીકે કાર્ય કરવા ઈચ્છતા હશો. ગ્રંથોનું વર્ગીકરણ ગ્રંથાલયનું એક અગત્યનું ઉપયોગી કાર્ય છે. ગ્રંથ વર્ગીકરણ કરવા માટે, આપને ગ્રંથ વર્ગીકરણ કરવાની કોઈપણ એક પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરવાનો રહેશે. આ યુનિટમાં પ્રલેખ એટલે શું ? પુસ્તકમાં કઈ કઈ બાબતોનો સમાવેશ થાય છે કે, જેના આધારે વર્ગીકરણ કરવા માટે મદદરૂપ નીવડે છે, તેની માહિતી તથા ડી.ડી.સી. અનુસાર કઈ રીતે વર્ગીકરણ કરવું તેનાં પગથિયાંની વિસ્તૃત ચર્ચા કરવામાં આવેલી છે. જે આપને અહીં અભ્યાસમાં અને ભવિષ્યમાં ગ્રંથાલય વ્યવસાયમાં પણ ઉપયોગી નીવડશે.

3.1 પ્રસ્તાવના (Introduction)

વર્ગીકરણ શબ્દ મૂળ લૅટિન 'ક્લાસિસ' થી બન્યો છે. આ શબ્દ પ્રાચીન રોમનની સંપત્તિ અને પ્રમુખતાના આધારે પ્રચલિત છ પ્રકારના નાગરિકોને એકબીજાંથી અલગ રીતે સમજવા માટે ઉપયોગમાં લેવામાં આવતો હતો. સામાન્ય અર્થમાં 'વર્ગ' એવી વસ્તુઓનો સમૂહ છે, જે સમાન ગુણ અથવા તત્ત્વના કારણે એકબીજાં સાથે સંબંધિત છે. એક મુદ્રક પુસ્તકના ટાઈપ અનુસાર, બાઈન્ડિંગ અનુસાર, પુસ્તક વિક્રેતા તેની દુર્લભતા, કિંમત અથવા આકર્ષણ-મહત્ત્વ અનુસાર અને ગ્રંથપાલ આકાર, પ્રકાશન, વર્ષ, રૂપ, લેખકનું નામ, વિષય અથવા અન્ય કોઈ પણ રીતે ક્રમબદ્ધ કરી શકે છે.

ગ્રંથપાલ 'વર્ગીકરણ' શબ્દનો પ્રયોગ કરે છે ત્યારે તેનું તાત્પર્ય પોતાની સામગ્રી જેવી કે, પુસ્તકો, હસ્તલિખિત ગ્રંથ, દસ્તાવેજ, નકશાઓ અને પ્રલેખ વગેરેની તારવણી અને ક્રમબદ્ધ કરવાની પ્રક્રિયાની છે. તેનું સૌપ્રથમ કાર્ય પુસ્તકો તથા અન્ય લેખિત વાચનસામગ્રીને વાચકો માટે એકત્રિત કરવી અને પસંદગી કરવાથી છે. તેની સફળતા એ બાબતથી છે કે સંપૂર્ણ વાચનસામગ્રી તેની કુશળતાથી ક્રમબદ્ધ રહે જે વાચકોને ઈચ્છિત વાચનસામગ્રી ઓછામાં ઓછા સમયમાં વાચકની સમક્ષ પ્રસ્તુત કરી શકે. ટૂંકમાં, ગ્રંથપાલનું અંતિમ લક્ષ્ય જ્ઞાન, માહિતી અથવા મનોરંજન વગેરેની શોધ કરવા માટે આવતાં, વાચકના સમયની બચત કરી શકે. આ ઉપલબ્ધિ માટે ગ્રંથપાલને પોતાની બધા જ પ્રકારની યોગ્યતા અને ગુણોનો ઉપયોગ કરવાનો ભરપૂર અવસર છે.

વર્ગીકરણથી અભિન્ન વસ્તુઓ એક જગ્યાએ આવે છે તથા ભિન્ન વસ્તુઓ અલગ અલગ થઈ જાય છે. જ્યારે ગ્રંથપાલ વર્ગીકરણ કરે છે ત્યારે, તેના મનમાં પુસ્તકોનો તેવો ક્રમ આવે છે. જેની કલ્પના વાચક કરે છે અથવા તે સ્વરૂપમાં મેળવવા ઈચ્છે છે. તે વર્ગ-ક્રમ ઘણા પ્રકારના હોઈ શકે છે, પુસ્તકનો આકાર, પ્રકાશન તારીખ અને વર્ષ મૂળ સ્થાન, મુદ્રક, વાચનસામગ્રી, ટાઈપ, સચિત્ર સ્વરૂપ, ભાષા, દુર્લભતા, ઉદ્દેશ્ય અથવા અન્ય ગુણની એકરુપતા. પરંતુ સામાન્ય રીતે ગ્રંથાલયમાં વર્ગીકરણનો અર્થ અથવા અભિપ્રાય, પુસ્તકોને વિષય અનુસાર વર્ગ આપવાથી છે. મોટાભાગે આપ જોઈ શકો છો કે બધાં જ પુસ્તકોને વિષય અનુસાર ક્રમબદ્ધ કરી શકાતાં નથી, વધારેમાં વધારે સાઠ ટકા પુસ્તકો વિષયક્રમમાં ગોઠવવામાં આવે છે. જો વાર્તા સાહિત્યને છોડી દઈએ તો તે હકીકતમાં પુસ્તકોની માંગણી લેખક-ક્રમથી ન હોઈ તે વિષય-ક્રમમાં જ વ્યવસ્થિત હોય છે.

3.2 પ્રલેખ એટલે શું ? (What is Document)

લેખિત, છાપેલ અથવા ઈલેક્ટ્રોનિક પદાર્થનો ટુકડો કે જે માહિતી અથવા પુરાવા પ્રદાન કરે છે અથવા જે સત્તાવાર રીતે Record તરીકે કામ કરે છે.

પ્રલેખ એ કોઈ વિચાર કે વિચારોને રજૂ કરવાનું માધ્યમ છે. પ્રલેખ એ કોઈ કૃતિની સરળ આપ-લે માટે, તેના વિવિધ સ્થળોએ પ્રસારણ, પ્રત્યાયન માટે તેમજ લાંબા સમય સુધી તેને જાળવી રાખવા માટે, કોઈ કૃતિની કાગળ ઉપર કે કોઈ બીજા માધ્યમમાં રજૂઆત કરે. ટૂંકમાં, એવું કહી શકાય કે કોઈ પ્રલેખ એ, લેખમાં સમાવવામાં આવેલી માહિતી છે. પ્રલેખ એ વિશાળ અર્થમાં પુસ્તક, મોનોગ્રાફ, શોધનિબંધ, લઘુશોધનિબંધ, અહેવાલ વગેરે, Micro સ્વરૂપમાં હોઈ શકે છે. પ્રલેખો, સામયિકના લેખના સ્વરૂપમાં પણ હોઈ શકે છે. જેમાં પરંપરાગત (Conventional), નવપરંપરાગત (Neo-Conventional), અપરંપરાગત (Non-Conventional), અભલેખ્ય (Meta-Documents) સ્વરૂપે પ્રલેખનું વર્ગીકરણ કરી શકાય છે.

3.3 પુસ્તકમાં આવતી બાબતો (Content in Book)

દરેક પુસ્તકમાં નીચે દર્શાવેલ બાબતો મોટાભાગે જોવા મળે છે :

(1) પ્રારંભિક પૃષ્ઠ (Preliminaries Pages), અર્ધ શીર્ષક (Half title of Bastard title)

(2) મુખ પૃષ્ઠ (Title Page)

(3) પ્રકાશન અધિકાર તિથિ (Imprimatur)

(4) સમર્પણ પૃષ્ઠ (Dedication Page)

(5) પ્રસ્તાવના (Preface)

(6) ભૂમિકા (Forward)

(7) વિષય સૂચિ (Contents)

(8) પુસ્તકમાં પ્રકાશિત ચિત્ર, પ્લેટ અને સારણી વગેરેની સૂચિ

(9) શુદ્ધિપત્રક (જો હોય તો)

(10) વાચનસામગ્રી (Text)

(11) ટિપ્પણી (Notes)

(12) ગ્રંથ સૂચિ (Bibliographies and the Appendices)

(13) અનુક્રમણિકા (Index or Indexes)

(14) મુદ્રણાંક (Imprint)

(15) સમાપ્ત (Finis)

(16) મજબૂત કાગળનાં પૃષ્ઠ (Stout End Paper)

(17) પુસ્તક સંબંધિત ચિત્ર અને નકશાઓ

(18) Book end Papers

(19) આવરણ જેકેટ (Dust Jacket)

3.4 વર્ગીકરણ એટલે શું ? (What is Classification)

વર્ગીકરણ એટલે શું ? વર્ગ એટલે જૂથ અને કરણ એટલે વૈજ્ઞાનિક રીત. વર્ગીકરણ એટલે વર્ગ પાડવાની શાસ્ત્રીય કે વૈજ્ઞાનિક રીત. સમાનતા અને અસમાનતા અનુસાર વસ્તુઓ અને વિચારોને ક્રમબદ્ધ કરવા. માર્ગરિટ માન અનુસાર ‘સમાન વસ્તુઓને એક સાથે રાખવી અથવા વધારે વિસ્તારમાં સમાનતા અને અસમાનતા અનુસાર વસ્તુઓ વ્યવસ્થિત કરવી એટલે વર્ગીકરણ.’

વર્ગીકરણ કાર્ય કોઈપણ વિષય વિશેષનાં બધાં જ પુસ્તકોને એક જ જગ્યાએ સંકલન કરવું તે છે. વિશિષ્ટ વિષયની સાથે સાથે તેની આસપાસના વિષયનાં પુસ્તકોને પણ રાખી શકાય છે. પુસ્તક સંયોજનનું આ કાર્ય પ્રત્યેક દેશમાં પોતાની જરૂરિયાત અનુસાર વિભિન્ન વર્ગીકરણ પદ્ધતિઓ અનુસાર કરવામાં આવે છે. પુસ્તક વર્ગીકરણનો સામાન્ય અર્થ—પુસ્તકના સંગ્રહવામાં આવેલ જ્ઞાનનું સમ્યક આયોજન. પુસ્તકાલયોમાં ઘણાં પ્રકારનાં પુસ્તકો ક્રમબદ્ધ રીતે આવે છે જેમ કે આકાર, લેખકનાં નામ અથવા પુસ્તકમાં વર્ણવામાં આવેલ વર્ણાનુક્રમ મુજબ. પરંતુ વૈજ્ઞાનિક વર્ગીકરણ તેને કહેવામાં આવે છે જે નિયમો અનુસાર કેવી કોઈ પદ્ધતિમાં પુસ્તક સમૂહોનું વિભાજન થાય જેનો કોઈ તર્કસંગત આધાર હોય.

ડૉ. એસ. આર. રંગનાથન અનુસાર વર્ગીકરણ એટલે "વર્ગીકરણ એવી પ્રક્રિયા છે જેના દ્વારા Documents ને એક નંબર આપવામાં આવે છે અને આ નંબર વર્ગીકરણ ભાષાના સમતુલ્ય હોય છે."

વર્ગીકરણનું પ્રથમ તથા મુખ્ય સોપાન છે વર્ગીકરણ પદ્ધતિનું નિદર્શન અથવા જેને પ્રતીક સંખ્યા (Notation) કહે છે. વર્ગીકરણ પદ્ધતિમાં પ્રત્યેક વિષયનો કોઈ નિર્દેશ અથવા પ્રતીક હોય છે.

3.5 પુસ્તક વર્ગીકરણની જરૂરિયાત (Need of Book Classification)

(1) જ્ઞાનનો અસીમિત વિસ્તાર

(2) વિષયોની જટિલતા

(3) સાહિત્યનાં વિવિધ સ્વરૂપો

(4) વિવિધ ભાષામાં સાહિત્ય

(5) પુસ્તકના ઉદ્દેશ્યની પૂર્તિ માટે

(6) વાચનસામગ્રીની ઓળખ પ્રદાન કરવા માટે

(7) વાચનસામગ્રીને સહાયકક્રમમાં ગોઠવણી કરવા માટે

(8) પુસ્તકાલયની સાધનસામગ્રીના ઉપયોગમાં વૃદ્ધિ કરવા માટે

(9) વાચકો અને ગ્રંથાલયના કર્મચારીઓની બચત કરવા માટે

3.6 વર્ગીકરણના પ્રકાર (Types of Classification)

(1) સ્વાભાવિક વર્ગીકરણ

(2) કૃત્રિમ વર્ગીકરણ

3.7 વર્ગીકરણ પદ્ધતિના પ્રકાર (Types of Classification System)

ડૉ. એસ. આર. રંગનાથન અનુસાર,

(1) પરિગણનાત્મક પદ્ધતિ (Enumerative Scheme)

(2) લગભગ પરિગણનાત્મક પદ્ધતિ (Almost Enumerative Scheme)

(3) લગભગ મુખકીય પદ્ધતિ (Almost Faceted Scheme)

(4) અપરિવર્તનીય મુખકીય પદ્ધતિ (Fully but Rigidly Faceted Scheme)

(5) લગભગ મુક્ત મુખકીય પદ્ધતિ (Almost Freely Facted Scheme)

(6) મુક્ત મુખકીય પદ્ધતિ (Freely Faceted Scheme)

3.8 વર્ગીકરણના ઉપયોગી પગથિયાં (Usefull Steps of Classification)

DDC વર્ગીકરણ મુજબ કાર્ય કરવા માટેના પાંચ પગથિયાં નીચે મુજબ છે.

પુસ્તકો સરળતાથી વાચકોને મળી રહે તે માટે અને પુસ્તકાલયની વ્યવસ્થા સુચારુ રીતે ચાલી શકે તે માટે પુસ્તકોનું વર્ગીકરણ ખૂબ જ મહત્ત્વનું કાર્ય છે. પુસ્તકોને વર્ગીકૃત કરતી વખતે નીચે દર્શાવેલ વર્ગીકરણનાં પાંચ પગથિયાંનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

3.8.1 પ્રથમ પગથિયું (Read the Book Title and Introductory Part of Book Carefully) :

સૌથી પ્રથમ પુસ્તકના શીર્ષક અને તેની પ્રસ્તાવનાને ધ્યાનપૂર્વક વાંચો અને શીર્ષકનું વાંચન કર્યા પછી કોઈ એક મુખ્ય શબ્દની પસંદગી કરો. આ પસંદ કરેલો શબ્દ એવો હોવો જોઈએ જે તે પુસ્તકના અંદરના જ્ઞાનને માહિતગાર કરાવી શકતો હોય. એટલા માટે જ શીર્ષકને ધ્યાનથી અને વારંવાર વાંચો. કેમ કે વર્ગીકરણની સાચી દિશા શીર્ષકનું વાંચન કર્યા પછી જ આવે છે.

3.8.2 બીજું પગથિયું (Read the Contents of books) :

પુસ્તકની પ્રસ્તાવનાનું વાંચન કર્યા પછી પણ શંકા રહે તો પુસ્તકની અનુક્રમણિકાનું વાંચન કરવું જોઈએ, કારણ કે જે વિષય પર પુસ્તક લખવામાં આવેલું છે તે વિષયનું જ્ઞાન, વર્ગીકરણ કરનારને હોવું ખૂબ જ જરૂરી છે. પુસ્તકનું વર્ગીકરણ કરતાં પહેલાં પુસ્તકની અનુક્રમણિકા એટલે કે Content ને વાંચવી ખૂબ જ મહત્ત્વની છે.

3.8.3 ત્રીજું પગથિયું (Use of Realtive Index) :

Use of Relative Index નો સાચો ઉપયોગ કરવો ખૂબ જ અગત્યનો છે. જેમ કે;

3.8.3.1 Relative Index નો ઉપયોગ કરતાં પહેલાં પુસ્તકનો એક Main Word Choose કરો જે પુસ્તકના વિષયની માહિતી આપતો હોય.

3.8.3.2 Relative Index નો ઉપયોગ Dictionary Pattern પર હોય છે, જેની માહિતી હોવી જરૂરી છે.

3.8.3.3 Relative Index નો ઉપયોગ કરતી વખતે Main Word સંબંધિત બધા જ Class Number Subject Wise તેની સાથે લખેલાં હોય છે, એટલા માટે વર્ગીકરણ કરનારે તે Main Word ની ઉપર-નીચે બધા જ Class Number ને ધ્યાનથી જોવાં જોઈએ.

3.8.3.4 D.D.C. Schedule ના ઉપયોગ પહેલાં Relative Index માટે Title અને Class Number ને પણ ધ્યાનથી, જે પુસ્તકનું વર્ગીકરણ કરવાનું છે તે પુસ્તકની સાથે તુલનાત્મક અભ્યાસ કરવો જોઈએ.

3.8.4 ચોથું પગથિયું (Use of Tables) :

D.D.C. Schedule નો ઉપયોગ કર્યા પછી D.D.C. Tables નો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. તેના દ્વારા પુસ્તકના વિષયને વધારે Specify કરવામાં આવે છે, જેનાથી પુસ્તકનો વધારે ઉપયોગ વધી શકે છે.

આ પગથિયું વર્ગીકરણનું ખૂબ જ મહત્ત્વનું ઉપયોગી તથા અંતિમ પગથિયું માનવામાં આવે છે. કેમ કે જ્યારે પુસ્તકને તેનો Subject મળી જાય છે ત્યારે Classifier D.D.C. Scheduleનો પ્રયોગ કરતો હોય છે ત્યારે તે સમયે વર્ગીકરણ કરનારે એ જોવું જોઈએ કે Book Content / Book Knowledge Schedule માં કયા Classification Number ની સાથે મેળ ખાય છે. કેમ કે D.D.C. Schedule ના Sub-Division લગભગ 60 થી 70 ટકા Title ની સાથે મેળ ખાતાં હોય છે. જો Schedule Title તથા Book Title as it is ન હોય તો Schedule માં દર્શાવવામાં આવેલ સૂચના અનુસાર, આગળનો અભ્યાસ કરીને અને પુસ્તકના Subject માં સાચો Class Number આપે, જો અહીં Classifier થોડીપણ નિષ્કાળજી રાખે તો પુસ્તકને ખોટો Class Number આપે તો પુસ્તકનો સાચો ઉપયોગ થઈ શકતો નથી.

3.8.5 પાંચમું પગથિયું (Use of Tables) :

D.D.C. Schedule ના ઉપયોગ પછી D.D.C. Tables નો પ્રયોગ કરવામાં આવે છે. જેના દ્વારા પુસ્તકને વધારે ઊંડાણપૂર્વક Specify કરવામાં આવે છે, જેનાથી પુસ્તકનો ઉપયોગ વધારે થઈ શકે છે.

3.8.5.1 Use of Table – 1 : General Work, Philosophy and Theory, Encyclopedia, Dictionary અને Serial Publication પુસ્તક વગેરે માટે Table – 1 નો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે.

Example : Study of palmistry

Palmistry = 133.6

Study = – 07 (Table 1 માંથી)

= 133.6 + 07

Class Number = 133.607

3.8.5.2 Use of Table – 2 : જો પુસ્તક કોઈ એક જ સ્થાનના સંબંધમાં માહિતી આપતું હોય તો તે સ્થાનને દર્શાવવા માટે Table–2 નો ઉપયોગ Schedule માં આપવામાં આવેલી સૂચના અનુસાર કરવામાં આવે છે. અને અહીં કોઈ આદેશ ન હોય તો ત્યાં Standard sub-division 09 ની સાથે જોડી દેવામાં આવે છે.

Example : U. P. Library Association

Base Number = Library Association 020.6234

Instruction = Add 'Area' notation 3-9 from table 2 to base number 020.6324

Area = U.P. 542 (T–2)

= 020.6234 + 542

Class Number = 020.623 4542

3.8.5.3 Use of Table – 3 : આ Table ની મદદથી ફક્ત સાહિત્ય (Literature) સંબંધિત પુસ્તકોને એકદમ સાચા Class Number આપી શકાય છે. જેમાં કવિતા, નાટક, નવલકથા, નિબંધ, ભાષણ, પત્ર, વ્યંગ્ય અને હાસ્ય વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.

Example : English Fiction

Schedule Number = 820

Schedule base = 82

Table Number = 3

Class Number = 823

3.8.5.4 Use of Table – 3 (Individual Language) : આ Table નો ઉપયોગ એવાં પુસ્તકોને Classify કરતી વખતે કરવામાં આવે છે, જે પુસ્તકોમાં પ્રયોગ કરવામાં આવેલી ભાષા તથા તેની અંદરના શબ્દ બીજી ભાષા માટે લખવામાં આવે છે.

Example : Gujarati words in Marathi Language

Base Number = Marathi Language 491.46

Table 4 = Foreign Elements – 24

Table 6 = Guajrat – 9147

= 491.46 + 24 + 9147 = 491.462 49147

આ Table નો પ્રયોગ શબ્દકોશોનું વર્ગીકરણ કરવા માટે પણ કરવામાં આવે છે.

Example : Unilingual dictionary

English Dictionaries – 423

Base Number for English = 42

Dictionary (Table 4) – 3

Class Number 423

3.8.5.5 Use of Table – 5 : આ Table નો ઉપયોગ એવાં પુસ્તકોનું Classification કરતી વખતે કરવામાં આવે છે, જે પુસ્તકો (Race) Ethnic and National Groups વિષય ઉપર લખવામાં આવેલાં હોય. જેમ કે અંગ્રેજી ભાષા, ભારતીય અને કેનેડામાં રહેતા હોય તેવા ભારતીય વગેરે.

Example : Education of Nepalese in India

Generalities of Education = 371

Special Education = 371.9

Student exceptional because of Racial, Ethnic, National Origin = 371.97

Class Number – 371.979 149 505 4

3.8.5.6 Use of Table – 6 : આ Table માં વિશ્વની બધી જ મુખ્ય ભાષાઓને Classification Number આપવામાં આવેલાં છે, પરંતુ તેનો ઉપયોગ Schedule માં આપવામાં આવેલી સૂચનાઓ અનુસાર જ કરવામાં આવે છે.

Example : બાઈબલનો હિન્દી અનુવાદ

In other Languages = .53.59

Modern Version and Translation (of Bible) (Tables માંથી)

Instruction : All Languages Notation 3-9 from table 6 to base number 220.5

– 91431 Standard Hindi Table 6 માંથી

Class Number – 220.591 431

3.8.5.7 Use of Table – 7 (Persons) : આ Table નો ઉપયોગ એવાં પુસ્તકોના Classification કરતી વખતે કરવામાં આવે છે જે પુસ્તકોની અંદર વિશેષ પ્રકારના વ્યક્તિઓના વ્યક્તિત્વની કાર્યશૈલીનું વિવરણ આપવામાં આવેલું હોય છે. જેમાં : –Individual Persons, –Groups Persons, Persons by Racial, Ethnic, National Background, –Persons by Age, –Persons by Sex and Kinship Characteristics, –Persons by Social and Economic Charactersitics, –Persons by Physical and Mental Characteristics, –Generalities and Novices વગેરે.

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

નોંધ : i. નીચે આપેલ જગ્યામાં તમારો ઉત્તર લખો.

ii. એકમના અંતે આપેલ ઉત્તર સાથે તમારો ઉત્તર ચકાસો.

(1) પ્રલેખ એટલે શું ?

....

....

....

....

....

....

(2) કોઈપણ પુસ્તકમાં કઈ કઈ બાબતોનો મોટાભાગે સમાવેશ થાય છે ?

....

....

....

....

....

....

(3) વર્ગીકરણ એટલે શું ? સમજાવો.

....

....

....

....

....

....

(4) પુસ્તક વર્ગીકરણની જરૂરિયાતોને સમજાવો.

....

....

....

....

....

....

(5) વર્ગીકરણના પ્રકાર કયા કયા છે ?

....

....

....

....

....

....

(6) ડૉ. એસ. આર. રંગનાથન અનુસાર વર્ગીકરણ પદ્ધતિના પ્રકાર દર્શાવો.

....

....

....

....

....

....

(7) D.D.C. વર્ગીકરણ મુજબ કાર્ય કરવા માટેનાં પાંચ પગથિયાંને ટૂંકમાં દર્શાવો.

....

....

....

....

....

....

(8) ગ્રંથ વર્ગીકરણ કરવા માટે ડૉ. એસ. આર. રંગનાથને સૂચવેલ પગથિયાની વિસ્તૃત ચર્ચા કરો.

....

....

....

....

....

....

3.9 સારાંશ (Summary)

આપણે આ એકમમાં નીચેના મુદ્દાઓનો અભ્યાસ કર્યો :

(1) પ્રલેખ એટલે શું ?

(2) પ્રલેખનું સ્વરૂપ

(3) પુસ્તકમાં આવતી બાબતો

(4) વર્ગીકરણ એટલે શું ?

(5) પુસ્તક વર્ગીકરણની જરૂરિયાત

(6) વર્ગીકરણના પ્રકાર

(7) વર્ગીકરણ પદ્ધતિના પ્રકાર

(8) વર્ગીકરણનાં ઉપયોગી પગથિયાં

(9) DDC વર્ગીકરણ મુજબ કાર્ય કરવા માટેનાં પાંચ પગથિયાં

3.10 તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો (Answer of Self-check Exercise)

(1) લેખિત, છાપેલ અથવા ઈલેક્ટ્રોનિક પદાર્થનો ટુકડો કે જે માહિતી અથવા પુરાવા પ્રદાન કરે છે અથવા જે સત્તાવાર રીતે Record તરીકે કામ કરે છે.

(2) પ્રારંભિક પૃષ્ઠ, મુખ પૃષ્ઠ, પ્રકાશન અધિકાર તિથિ, સમર્પણ પૃષ્ઠ, પ્રસ્તાવના, ભૂમિકા, વિષય સૂચિ, પુસ્તકમાં પ્રકાશિત ચિત્ર, પ્લેટ અને સારણી વગેરેની સૂચિ, શુદ્ધિપત્રક (જો હોય તો), વાચનસામગ્રી, ટિપ્પણી, ગ્રંથ સૂચિ, અનુક્રમણિકા, મુદ્રણાંક, સમાપ્ત, મજબૂત કાગળનાં પૃષ્ઠ, ગ્રંથ સંબંધિત ચિત્ર અને નકશાઓ, Book end Papers, આવરણ જેકેટ.

(3) વર્ગ એટલે જૂથ અને કરણ એટલે વૈજ્ઞાનિક રીત. વર્ગીકરણ એટલે વર્ગ પાડવાની શાસ્ત્રીય કે વૈજ્ઞાનિક રીત. સમાનતા અને અસમાનતા અનુસાર વસ્તુઓ અને વિચારોને ક્રમબદ્ધ કરવા. માર્ગરિટ માન અનુસાર 'સમાન વસ્તુઓને એક સાથે રાખવી અથવા વધારે વિસ્તારમાં સમાનતા અને અસમાનતા અનુસાર વસ્તુઓ વ્યવસ્થિત કરવી એટલે વર્ગીકરણ.'

(4) પુસ્તકનું વર્ગીકરણ કરવાથી પુસ્તક શોધનાર વ્યક્તિનો સમય બચે છે અને એક જ વિષયનાં પુસ્તકો એક જ જગ્યાએ વ્યવસ્થિત ગોઠવવાથી ઉપભોક્તાને તાત્કાલિક મળે છે. તદુપરાંત જ્ઞાનનો અસીમિત વિસ્તાર, વિષયોની જટિલતા, સાહિત્યનાં વિવિધ સ્વરૂપો, વિવિધ ભાષામાં સાહિત્ય, પુસ્તકના ઉદ્દેશ્યની પૂર્તિ માટે, વાચનસામગ્રીની ઓળખ પ્રદાન કરવા માટે, વાચનસામગ્રીને સહાયક ક્રમમાં ગોઠવણી કરવા માટે, પુસ્તકાલયની સાધનસામગ્રીના ઉપયોગમાં વૃદ્ધિ કરવા માટે અને વાચકો અને ગ્રંથાલયના કર્મચારીઓના સમયની બચત કરવા માટે પુસ્તકના વર્ગીકરણની જરૂરિયાત રહે છે.

(5) વર્ગીકરણના બે પ્રકાર છે : (1) સ્વાભાવિક વર્ગીકરણ અને (2) કૃત્રિમ વર્ગીકરણ.

(6) ડૉ. એસ. આર. રંગનાથન અનુસાર વર્ગીકરણ પદ્ધતિના 6 પ્રકાર છે : (1) પરિગણનાત્મક પદ્ધતિ, (2) લગભગ પરિગણનાત્મક પદ્ધતિ, (3) લગભગ મુખકીય પદ્ધતિ, (4) અપરિવર્તનીય મુખકીય પદ્ધતિ, (5) લગભગ મુક્ત મુખકીય પદ્ધતિ અને (6) મુક્ત મુખકીય પદ્ધતિ

(7) **પ્રથમ પગથિયું** (Read the Book Title and Introductory Part of Book Carefully) **બીજું પગથિયું** (Read the Contents of Books) **ત્રીજું પગથિયું** (Use of Relative Index) Use of Relative Index **નો સાચો ઉપયોગ કરવો ખૂબ જ અગત્યનો છે. ચોથું પગથિયું** (Use of Tables) D.D.C. Schedule **નો ઉપયોગ કર્યા પછી** D.D.C. Tables**નો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. પાંચમું પગથિયું** (Use of Tables).

(8) **ગ્રંથ વર્ગીકરણ કરવા માટે ડૉ. એસ. આર. રંગનાથને સૂચવેલ પગથિયાં :**

(1) **શૂન્ય અથવા કાચું પગથિયું :** આ પગથિયાંમાં પુસ્તકના 'ગ્રથનામ પૃષ્ઠ' ઉપર જે વિગત આપી હોય તે જ પ્રમાણે ગ્રંથનામ લખવાનું હોય છે.

(2) **પહેલું પગથિયું – પૂર્ણ મથાળું :** આ પગથિયાંમાં ગ્રંથનામમાં, વર્ગીકરણની દૃષ્ટિએ જરૂરી પાંચ મૂળભૂત વિશેષતા દર્શાવતા શબ્દો ઉમેરવાનાં અને બિનજરૂરી શબ્દોને દૂર કરવાનાં હોય છે.

(3) **બીજું પગથિયું – વિષયલક્ષી ગ્રંથનામ :** આ પગથિયાંમાં ગ્રંથનામમાંથી અવયવો, ક્રિયાપદો અને આવાં બિનજરૂરી શબ્દોને કાઢી નાખવામાં આવે છે. જેનો કોઈ અર્થ નથી.

(4) **ત્રીજું પગથિયું – પૃથકકૃત ગ્રંથનામ વિભાગ :** આ તબક્કે ત્રીજા પગથિયાંમાંના શબ્દોને મુખ્ય વર્ગ, વ્યક્તિત્વ, વસ્તુ, વેગ, સ્થળ, કાળ વગેરે મુખકોમાં છૂટાં પાડી તેમને ઓળખવાનાં રહે છે. અહીં મુખકો અને તેમાં રહેલાં સ્તરો અને વર્તુળોને ઓળખી જે તે સંબંધિત શબ્દની સાથે મૂકવામાં આવે છે.

(5) **ચોથું પગથિયું – રૂપાંતરિત ગ્રંથના :** આ પગથિયાંમાં ત્રીજા પગથિયાંમાં રચાયેલાં ગ્રંથનામને મુખકીય ક્રમમાં ગોઠવવામાં આવે છે.

(6) **પાંચમું પગથિયું :** આ પગથિયાંમાં ચોથા પગથિયાંમાં ઉપલબ્ધ ગ્રંથનામને વર્ગીકરણ પદ્ધતિના કોઠામાં આપેલા શબ્દોમાં ફેરવવાની અને તેમને મુખકદર્શક સંજ્ઞાથી ઓળખવાની જરૂર રહે છે.

(7) **છઠ્ઠું પગથિયું :** અહીં વર્ગીકરણના કોઠાની મદદથી ગ્રંથનામના મુખકીય શબ્દોને મુખદર્શક સંજ્ઞામાં અનુવાદ કરવાનો રહે છે.

(8) **સાતમું પગથિયું :** આ પગથિયાંમાં મુખદર્શક શબ્દોનાં ચિહ્નો દૂર કરી જે તે મુખક અંકને યોગ્ય સંયોજન ચિહ્ન વડે અંકિત કરી પુસ્તકનો વર્ગાંક રચવાનો રહે છે.

(9) **આઠમું પગથિયું :** આ પગથિયાંમાં ઉપર દર્શાવેલ સાત પગથિયાંમાં રચાયેલ વર્ગાંકની સત્યતા ચકાસી શકાય છે.

3.11 ચાવીરૂપ શબ્દો (Key Words)

- **કૃત્રિમ ભાષાઓ :** વર્ણન કરેલાં વિષયને આધારે, પ્રલેખોને ગોઠવણી માટે ગ્રંથાલય વર્ગીકરણના ઉપયોગમાં લીધેલાં પ્રતીકો.
- **ગ્રંથાંક (Book Number) :** આ અંક એવી ક્રમવાચક સંખ્યા છે, જે ગ્રંથાલયમાં એક વિષયના, અન્ય પ્રલેખોની વચ્ચે સંબંધિત પ્રલેખનું સ્થાન નક્કી કરે છે.
- **વર્ગાંક (Class Number) :** એક ક્રમવાચક સંખ્યા એટલે એક વર્ગીકરણ પદ્ધતિમાં એક વિષયને અન્ય વિષયોની વચ્ચે એક સ્થાન નક્કી કરી આપે છે.
- **સંગ્રહ સંખ્યા (Collection Number) :** સામાન્ય સંગ્રહથી ભિન્ન કોઈ અન્ય સંગ્રહને દર્શાવવા આરોપિત થતું પ્રતીક (કે જ્યાં પ્રલેખને રાખવામાં આવે છે)
- **સ્થાનાંક (Call Number) :** ગ્રંથાલયના ફલકો ઉપર પ્રલેખનું સ્થાન નક્કી કરતી ક્રમબોધક સંખ્યા સ્થાનાંકમાં વર્ગસંમક, ગ્રંથ અંક અને સંગ્રહ અંકનો સમાવેશ થાય છે. દરેક પ્રલેખ માટેની આ અંક એ અદ્વિતીય સંખ્યા છે.
- **પ્રલેખ (Document) :** વિચારોના પ્રત્યાયન માટે નિર્મિત કોઈ રેખાત્મક રિકોર્ડ, જેને લાંબા સમય સુધી સુરક્ષિત અને એક સ્થાનેથી બીજા સ્થાન સુધી પ્રત્યાયન કરી શકાય છે.
- **વર્ગકાર (Classifier) :** ગ્રંથાલય વર્ગીકરણ પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરીને પ્રલેખોને વર્ગીકૃત કરનાર વ્યક્તિ.
- **વર્ગીકરણશાસ્ત્રી (Classificationist) :** ગ્રંથાલય વર્ગીકરણ પદ્ધતિની રચના કરનાર.

3.12 સંદર્ભ અને વિશેષ વાંચન (Reference and Further Reading)

સેયર્સ, ડબ્લ્યૂ સી. બરવિક. (અનુ. : કૃષ્ણાચાર્ય). ગ્રંથાલય વર્ગીકરણ કી ભૂમિકા. ભોપાલ : મધ્યપ્રદેશ હિન્દી ગ્રંથ અકાદમી.

ખાન, એમ. એસ. (2012). પ્રારંભિક પુસ્તકાલય વિજ્ઞાન. નયી દિલ્હી : કરન પેપરબેક્સ.

ડી.ડી.સી. 21મી આવૃત્તિ.

★ ★ ★

એકમ 4 સાપેક્ષ અનુક્રમણિકા

રૂપરેખા

4.0 ઉદ્દેશો

4.1 પ્રસ્તાવના

4.2 સૂચિ

4.3 અનુક્રમણિકાના પ્રકાર

4.4 D.D.C. ની પૂર્વ ભૂમિકા

4.5 સાપેક્ષ અનુક્રમણિકા એટલે શું ?

4.6 સાપેક્ષ અનુક્રમણિકાનો ઉપયોગ

4.7 સારાંશ

4.8 તમારી પ્રગતિ ચકાશો

4.9 ચાવીરૂપ શબ્દો

4.10 સંદર્ભ અને વિશેષ વાંચન

4.0 ઉદ્દેશો (Objectives)

આ એકમના અભ્યાસ પછી તમે નીચે દર્શાવેલ બાબતોથી સક્ષમ બનશો :

- સૂચિ એટલે શું ? તે બાબતથી માહિતગાર થશો.
- અનુક્રમણિકાના કેટલાં પ્રકાર છે, તેનાથી માહિતગાર થશો.
- વર્ગીકરણ પદ્ધતિ D.D.C. અંગે સામાન્ય માહિતી મેળવશો.
- સાપેક્ષિત અનુક્રમણિકાની સંપૂર્ણ માહિતી મેળવશો.
- વર્ગીકરણ કરનારે સાપેક્ષ સૂચિનો ઉપયોગ શા માટે કરવો જોઈએ, તેની માહિતી મેળવીને ભવિષ્યમાં વર્ગીકરણ કરવા માટેની માહિતી મેળવશો.

4.2 પ્રસ્તાવના (Introduction)

વર્ગીકરણ પદ્ધતિ D.D.C ની સાપેક્ષ સૂચિનો ઉપયોગ વર્ગીકરણ કરનારે કરવો પડે છે. સાપેક્ષિક અને વિષય પદ્ધતિમાં વિશિષ્ટ અનુક્રમણિકાની વ્યવસ્થા કરવામાં આવેલ છે. વર્ગીકરણ કરનારે એ હકીકતને હંમેશાં યાદ રાખવી જોઈએ કે અનુક્રમણિકા (Index) વર્ગીકરણનું સાધન નથી, સહાયક તત્ત્વ છે. અનુક્રમણિકાની મદદથી વર્ગીકરણ કરનાર પોતાનો ઈચ્છિત વિષયનો પૂર્વનિર્મિત વર્ગાંક (Readymade Class Number) મેળવી શકે છે.

4.3 સૂચિ (Index)

Index શબ્દ લેટિન ભાષાના "Indicate" શબ્દમાંથી બન્યો છે. જેનો અર્થ 'નિર્દેશ' થાય છે. Index થી શું છે ? તે માહિતી નહિ, પણ તે ક્યાં છે ? ની માહિતી મળે છે. એટલે કે Index તે વર્ણાનુક્રમી અથવા વ્યવસ્થિત સૂચિ હોય છે, જેનાથી કોઈ કૃતિમાં આપવામાં આવેલાં પ્રકરણો,

નામો, શબ્દોનાં વાસ્તવિક સ્થાન, પૃષ્ઠ તથા ઉપલબ્ધ હોવાની સંપૂર્ણ માહિતી મળે છે. આ રીતે Index શબ્દનો ઉપયોગ સામાન્ય રીતે વિષય-સૂચિ, વિષય-સારણી અથવા સાહિત્યિક દર્શિકા (Literary Guide) થી હોય છે. આથી નિર્દેશસૂચિ વિષયની જાણકારી આપતી નથી પરંતુ તે ફક્ત તેનું સ્થાન સૂચવે છે. નિર્દેશિકા એક એવી પ્રક્રિયા છે કે જેના દ્વારા દરેક લેખના વિષયવસ્તુને યોગ્ય શબ્દ વડે તેમાં નોંધવામાં આવે. આ વિષયસૂચક શબ્દોને જુદી જુદી પદ્ધતિઓ વડે વ્યવસ્થિત કરવામાં આવે છે.

4.3 અનુક્રમણિકાના પ્રકાર (Type of Index)

4.3.1 લેખક અનુક્રમણિકા (Author Index)

4.3.2 જોડાણ ધરાવતી અનુક્રમણિકા (Affiliation Index)

4.3.3 વિષય અનુક્રમણિકા (Subject Index)

4.3.4 મુખ્ય શબ્દ અનુક્રમણિકા (Key Word Index)

4.3.5 સૂત્ર (સિદ્ધાંત, નિયમ) અનુક્રમણિકા (Formula Index)

4.3.6 પ્રલેખ અનુક્રમણિકા (Document Index)

- 4.3.6.1 ગ્રંથ અનુક્રમણિકા (Book Index)
- 4.3.6.2 સામયિકી અનુક્રમણિકા (Periodical Index)
- 4.3.6.3 સમાચારપત્ર અનુક્રમણિકા (Newspapers Index)
- 4.3.6.4 ધારાવાહિક અનુક્રમણિકા (Serials Index)

4.3.7 અન્ય અનુક્રમણિકાઓ (Other Indexes)

- 4.3.7.1 વાંગ્મયાત્મક અનુક્રમણિકા (Bibliograpical Indexes)
- 4.3.7.2 વર્ણાનુક્રમી અનુક્રમણિકા (Alphabetical Indexes)
- 4.3.7.3 વર્ગીકૃત અનુક્રમણિકા (Classified Indexes)
- 4.3.7.4 સંચયી અનુક્રમણિકા (Cumulative Indexes)
- 4.3.7.5 ઉધ્ધરણ અનુક્રમણિકા (Citation Indexes)
- 4.3.7.6 વિશિષ્ટ અનુક્રમણિકા (Specific Indexes)
- 4.3.7.7 સાપેક્ષિક અનુક્રમણિકા (Relative Indexes)

4.4 D.D.C. ની પૂર્વભૂમિકા (Background of D.D.C.)

Dewey Decimal Classification Scheme ની શોધ Colon Classification Scheme પહેલાં થઈ ગઈ હતી. D.D.C.ના શોધક અમેરિકાના મેલવિલ લુઈસ ડ્યુઈ (Melvil Louis Dewey) હતા. તેમનો જન્મ 10-12-1851 ના રોજ થયો હતો અને તેમનું મૃત્યુ 1931માં થયું હતું.

4.4.1 Dewey Decimal Classification ની આવૃત્તિઓ :

આ વર્ગીકરણ પદ્ધતિની પ્રથમ આવૃત્તિ 1876 માં પ્રકાશિત થઈ હતી જે માત્ર 42 પૃષ્ઠોનું હતું. જેમાં 12 પૃષ્ઠોની અનુસૂચિ, 12 પૃષ્ઠોની ભૂમિકા અને 18 પૃષ્ઠોની અનુક્રમણિકા હતી. આજદિન સુધી D.D.C. ની 23 આવૃત્તિઓ પ્રસિદ્ધ થઈ ચૂકી છે.

જેમાં જ્ઞાનજગતના નીચે દર્શાવેલ કુલ 10 ભાગ નિર્ધારિત કરવામાં આવેલ છે :

000 Computers, Information and General Works

100 Philosophy, Parapsychology and Occultism, Psychology

200 Religion

300 Social Sciences

400 Language

500 Natural Sciences and Mathematics

600 Technology (Applied Sciences)

700 The arts

800 Literature (Belles – latters) and rhethoric

900 History, Geography and auxilary disciplines

4.4.2 Arrangement of the D.D.C. (EDITION 23) Published in mid-2011 :

The Print version of the latest full edition of the D.D.C., Edition 23, is composed of the following major parts in four volumes :

Volume – 1 :

(A) New Features in Edition 23 : A brief explanation of the special features and changes in D.D.C. 22

(B) Introduction : A description of the D.D.C. and how to use it.

(C) Glossary : Short definitions of terms used in the D.D.C.

(D) Index to the Introduction and Glossary.

(E) Manual : A guide to the use of the D.D.C. that is made up primarily of extended discussions of problem areas in the application of the D.D.C. Information in the Manual is arranged by the numbers in the tables and schedules.

(F) Tables : Six numbered tables of notation that can be added to class numbers to provide greater specificity.

(G) List that compare Editions 21 and 22 : Relocation and Discontinuations; Reused Numbers.

Volume – 2 :

(H) D.D.C. Summaries : The top three levels of the D.D.C.

(I) Schedules : The organization of knowledge from 000–599

Volume – 3 :

(J) Schedules : The organization of knowledge from 600–999

Volume – 4 :

(K) Relative Indiex : An alphabetical list of subjects with the disciplines in which they are treated sub arranged alphabetically under each entry Entries.

The Six tables of D.D.C. 23 Editions are :

Table – 1 : Standard Subdivisions;

Table – 2 : Geographic Areas, Historical Periods, Biography;

Table – 3 : A–C Subdivisions for Arts, for Individual Literatures, for Specific Literary Forms;

Table – 4 : Subdivisions of Individual Languages and Language Families;

Table – 5 : Ethric and National Groups;

Table – 6 : Language.

4.5 સાપેક્ષિક અનુક્રમણિકા એટલે શું ? (What is Relative Index)

જ્યારે કોઈ અનુક્રમણિકા એક વિચાર સાથે સંબંધિત બધા જ શબ્દોને એકી સાથે તેની પૃષ્ઠ સંખ્યા, ક્રમિક સ્થાન સહિત ઉપલબ્ધ કરાવે છે ત્યારે તેને સાપેક્ષિક અનુક્રમણિકા કહે છે. તે વિશિષ્ટ અનુક્રમણિકાનું વિકસિત સ્વરૂપ છે. D.D.C. પદ્ધતિનું Index તેનું ઉત્તમ ઉદાહરણ છે. જેમાં વિચારો અને વિષય-શીર્ષક પણ ઉપલબ્ધ હોય છે.

સાપેક્ષ અનુક્રમણિકા (Relative Index) બધા જ વિષયોના અરસ-પરસના સંબંધોનો સંકેત આપે છે. ઓછામાં ઓછા એવા વિષયોનો જેની વર્ગીકરણ કરનારે (Classifier) પોતાના Tables માં સ્થાન આપ્યું છે. D.D.C. માં સાપેક્ષિક અને વિષય પદ્ધતિમાં વિશિષ્ટ અનુક્રમણિકાની વ્યવસ્થા કરવામાં આવેલ છે. વિદ્યાર્થીએ એ હકીકતને હંમેશાં યાદ રાખવી જોઈએ કે અનુક્રમણિકા (Index) વર્ગીકરણનું સાધન નથી, સહાયક તત્વ છે. સાપેક્ષ સૂચિ આમ અગત્યની છે જ પણ તે વર્ગીકરણ કરતાં વધારે મહત્ત્વની છે તેવું ન માનવું જોઈએ, તેમ જ સૂચિ દ્વારા વર્ગીકરણ કરવું અત્યંત જોખમ ભરેલું કાર્ય છે. સૂચિનો ઉપયોગ વર્ગાંકની સચોટતા નક્કી કરવા અથવા જરૂરી શબ્દોનું કોઠામાં સ્થાન મેળવવા માટે જ કરવું જોઈએ.

પુસ્તકોનું સ્થાન, Schedule નો અભ્યાસ કરવાથી થાય છે, આ દષ્ટિએ પુસ્તક પોતાના જ વિષયશબ્દની સાથે જ રાખવામાં આવે છે. Index ની મદદથી વિષય-સ્થાન નક્કી કરવાથી હાસ્યાસ્પદ ક્ષતિઓ થાય છે.

4.6 સાપેક્ષ અનુક્રમણિકાનો ઉપયોગ (Use of Relative Index)

D.D.C. ની પ્રથમ આવૃત્તિ (1876) થી જ સાપેક્ષ અનુક્રમણિકાને મહત્ત્વ આપવામાં આવેલ છે. પ્રથમ આવૃત્તિમાં 12 પૃષ્ઠોની અનુસૂચિની સાથે 18 પૃષ્ઠોની વ્યવસ્થા કરવામાં આવેલી છે. તેની 20મી આવૃત્તિના ત્રીજા ભાગમાં વિસ્તૃત સાપેક્ષ અનુક્રમણિકા આપવામાં આવેલી છે. આ સાપેક્ષ અનુક્રમણિકામાં બધા જ વર્ગોની અનુસૂચિઓમાં ઉલ્લેખ કરવામાં આવેલ બધા જ વિષયો સાથે સંબંધિત શબ્દોને Alphabetical ક્રમમાં વ્યવસ્થિત કરીને તેમની સામે સંબંધિત વર્ગ સંખ્યા લખવામાં આવેલ છે. સાપેક્ષ અનુક્રમણિકાની મદદથી વર્ગીકરણ કરનાર કોઈ વિષય અથવા કોઈ પ્રકરણ સાથે સંબંધિત કોઈ શબ્દને પ્રકરણની નીચે Alphabetical ક્રમમાં વ્યવસ્થિત અસંખ્ય શબ્દોમાંથી શોધી શકે છે. આ રીતે અનુક્રમણિકાની મદદથી વર્ગીકરણ કરનાર પોતાનો ઈચ્છિત વિષયનો પૂર્વનિર્મિત વર્ગાંક (Readymade Class Number) મેળવી શકે છે.

કોઈપણ સારણીમાં પ્રયોજવામાં આવેલા શબ્દોના પ્રતીકને એક આડી રેખા (Hyphen) (-) દ્વારા અંકિત કરવામાં આવેલ છે. આ પરિસ્થિતિમાં વર્ગીકરણ કરનારે Notation માં ન શોધીને Indexes માં શોધવું જોઈએ.

Table – 1 ના શબ્દો માટે પ્રતીકના સ્વરૂપમાં ss

Table – 2 ના શબ્દો માટે પ્રતીકના સ્વરૂપમાં area

Table – 6 ના શબ્દો માટે પ્રતીકના સ્વરૂપમાં lang

આ જ રીતે Table–5 અને Table–7 માં પ્રયોજવામાં આવેલ શબ્દોના પણ અલગ પ્રતીક ચિહ્નોનો ઉલ્લેખ Index માં કરવામાં આવેલ છે.

Relative Index (સાપેક્ષ અનુક્રમણિકા) D.D.C. નું મહત્ત્વપૂર્ણ અંગ છે. મોટાભાગે બધી વર્ગીકરણ પદ્ધતિઓમાં કોઈને કોઈ અનુક્રમણિકા અવશ્ય હોય છે. અનુક્રમણિકા વર્ગીકરણ Tables માં આપવામાં આવેલ વર્ગોની એક Alphabetical સૂચિ હોય છે. તેની સાથે જ વર્ગ સંખ્યા પણ આપવામાં આવે છે. D.D.C. ની અનુક્રમણિકા અન્ય વર્ગીકરણ પદ્ધતિઓની અનુક્રમણિકાઓની જેમ તે અનુક્રમણિકામાં શબ્દોને Alphabetical Sequence માં આપવામાં આવેલી હોય છે. અન્ય વર્ગીકરણ પદ્ધતિઓની અનુક્રમણિકાઓ તથા D.D.C. ની અનુક્રમણિકામાં મુખ્ય તફાવત એ છે કે અન્યમાં કોઈ વિષયનું નામ હોય છે તથા તેમાં વર્ગ સંખ્યા આગળ લખેલી હોય છે પરંતુ D.D.C.માં કોઈ એક વિષયને કયાં કયાં તથા કયા કયા સંદર્ભોમાં વાંચવામાં આવે છે તે બધાને વિષયની નીચે Alphabetical રીતે લખવામાં આવે છે. તેની વર્ગ સંખ્યા આગળ આપવામાં આવેલ છે. વર્ગીકરણ Tables માં વિષયોનો ક્રમ D.D.C. માં અપનાવવામાં આવેલ વિષયક્રમ અનુસાર જ હોય છે. અનુક્રમણિકામાં વિષયોના નામની સાથે તેની વર્ગ સંખ્યા પણ આપવામાં આવેલ હોય છે. એક વિષય સાથે સંબંધિત અન્ય વિષયોને એક જ જગ્યાએ લખવાને કારણે અનુક્રમણિકા ઘણી વિસ્તૃત થઈ ગઈ છે.

Relative Index (સાપેક્ષ અનુક્રમણિકા)ની મહત્ત્વપૂર્ણ વિશેષતા એ પણ છે કે તેની અનુક્રમણિકા સાપેક્ષિક હોય છે એટલે કે આ પ્રકારની અનુક્રમણિકામાં એક જ વિષય સાથે સંબંધિત શબ્દ એક જગ્યાએ ભેગા થાય છે.

સાપેક્ષ અનુક્રમણિકા (Relative Index) D.D.C. ની મહત્ત્વપૂર્ણ વિશેષતા એ છે કે તેને વર્ગીકરણ કરતાં વધારે મહત્ત્વપૂર્ણ સ્થાન આપવામાં આવેલ છે. તેની અનુક્રમણિકામાં પ્રત્યેક અર્થપૂર્ણ શબ્દ માટે એક સંજ્ઞા આપવામાં આવે છે. સાપેક્ષ અનુક્રમણિકા (Relative Index) માં તેવા જ શબ્દોને સામેલ કરવામાં આવેલ છે જેની ગણતરી અનુસૂચિઓ (Schedule) તથા Tables માં કરવામાં આવેલ છે છતાં પણ તેને સંપૂર્ણ કહી શકાતું નથી, એટલા માટે જ કોઈ શબ્દ અનુક્રમણિકા (Index)માં ન મળે તો તેના અન્ય વિસ્તૃત શબ્દની મદદથી મેળવવા જોઈએ. સાપેક્ષ અનુક્રમણિકા (Relative Index) ને વધારે ઉપયોગી બનાવવા માટે તેમાં સારગર્ભિત શબ્દોને પણ સ્થાન આપવામાં આવેલ છે.

સાપેક્ષ અનુક્રમણિકા (Relative Index) માં એક વિશિષ્ટ વિષય માટે યોજવામાં આવેલ શબ્દ હેઠળ તેના વિભિન્ન પક્ષ, વિભાજન, વિભિન્ન મુખ્ય વર્ગોમાં તેનો ઉપયોગ વગેરેને એ રીતે વ્યવસ્થિત કરવામાં આવે છે કે વર્ગીકરણ કરનારે તે બધા જ પક્ષો તથા પેટા-વિભાજનોની એકરૂપતા તથા તેમાં સમાયેલ વિષયોનું સ્પષ્ટ જ્ઞાન થઈ જાય છે. સાપેક્ષ અનુક્રમણિકા (Relative Index)માં એક અન્ય માધ્યમ આંતરનિર્દેશી (Cross Reference) પણ છે જેના દ્વારા મોટા ભાગે નીચે દર્શાવેલ વિષયોના વર્ગાંકો સાથે સંબંધિત માહિતીઓ આપી શકાય છે :

(1) વિષય જે એક વિસ્તૃત શીર્ષક હેઠળ દર્શાવવામાં આવેલ હોય છે,

(2) વિશિષ્ટ વિષયો માટે યોજવામાં આવેલ પર્યાયવાચી શબ્દ, અને

(3) વિષય જેના ઘટક અથવા ભાગ અન્ય મુખ્ય વર્ગો અથવા પેટા-વિભાજનોમાં પણ વર્ણવામાં આવેલ હોય.

આ ભાગ હેઠળ વિષય શીર્ષકોના શબ્દ પ્રતિ શબ્દ વર્ણ વ્યવસ્થા અનુસાર વ્યવસ્થિત કરવામાં આવેલ છે. તે સિવાય તેમાં કેટલીક જગ્યાએ સંદર્ભ (Reference) પણ આપવામાં આવેલ છે. પ્રત્યેક વિષય શીર્ષકના સંદર્ભમાં તેનાં સાપેક્ષ શબ્દોને પણ સાથે જ આપવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે. આ કારણે જ આ અનુક્રમણિકા (Index) ને સાપેક્ષ અનુક્રમણિકા (Relative Index) કહે છે.

કોઈપણ ગ્રંથના વિષય શીર્ષકમાં સંજ્ઞા અથવા વિશેષતા બંનેનો પ્રયોગ થયો હોય તો આવાં શીર્ષકને તેની વિશેષતા અનુસાર અનુક્રમણિકા (Index) માં શોધવું પડે છે. જેમ કે Public

Administration માં Administration સંજ્ઞા અને Public વિશેષતાવાળો શબ્દ છે. તેને સીધું જ Public Administration શબ્દથી જ શોધી શકાય છે. એ જ રીતે આ પ્રકારની અનુક્રમણિકા (Index) માં જોઈતું શીર્ષક ન મળે તો તે શબ્દના પર્યાયવાચી શબ્દના સ્વરૂપમાં પણ તેને શોધી શકાય છે. દા.ત., Female Education, **See** Woman Education.

આ અનુક્રમણિકા (Index) ના એકવચન અને બહુવચન બંને જ શબ્દોને સાવધાનીપૂર્વક શોધી શકાય છે. આ અનુક્રમણિકા (Index) માં પશુ અથવા પક્ષીઓનાં નામ, રાસાયણિક નામ, ખનિજ અને શાકભાજીનાં નામ, દવાઓનાં નામ, સંસ્થાઓનાં નામ, શહેરોનાં નામ વગેરેનું સમાયોજન કરવામાં આવ્યું નથી. પરંતુ કેટલીક જગ્યાએ તેનાં શીર્ષક મળી શકે છે.

જ્યાં સુધી સંભવ હોય ત્યાં સુધી અનુક્રમણિકા (Index) નો પ્રયોગ વધારેમાં વધારે કરવો જોઈએ કારણ કે તે આ પદ્ધતિનો મહત્ત્વપૂર્ણ ભાગ છે, જેમાં વિભિન્ન વિષય શીર્ષકો, સાપેક્ષ શબ્દો અને સંદર્ભોને પણ સામેલ કરવામાં આવેલ છે તથા તેના વર્ગાંક પણ આપવામાં આવેલ છે. પરંતુ આ વર્ગાંકોને D.D.C. ના બીજા ભાગ હેઠળ ઉત્તમ રીતે તપાસી લેવા જોઈએ. જ્યાં સુધી તેની શુદ્ધતા અને પ્રાસંગિકતાનો પ્રશ્ન છે.

પુસ્તકાલય વર્ગીકરણમાં કોઈપણ વિષય (Subject) ના વર્ગાંક તૈયાર કરવા માટે સૌથી પહેલાં અનુસૂચિ (Schedule) માંથી વર્ગાંક મેળવવાના હોય છે. ત્યારબાદ જ નિયમો અનુસાર કોઈ પણ પ્રકારની સારણી (Table) નો ઉપયોગ કરી શકાય છે, પરંતુ સીધેસીધાં સારણી (Table)ની પ્રતીક સંખ્યાઓનો પ્રયોગ કરી શકાતો નથી.

અનુસૂચિ (Schedule) ની મદદથી એક વખત વિશિષ્ટ વિષય નક્કી કર્યા પછી તેનો કૃત્રિમ ભાષામાં વર્ગાંક તૈયાર કરવામાં આવે છે. ક્યારેક ક્યારેક વિષયમાં બે બાજુઓનો પણ પ્રયોગ કરવામાં આવે છે તથા તેના વર્ગાંક અલગ અલગ જગ્યાએ આપવામાં આવેલા હોય તથા તેને એકબીજાં સાથે જોડવા માટેની સૂચના આપવામાં આવેલી ન હોય તો આવતા વર્ગાંકોને વધારે મૂર્ત સ્વરૂપ આપી શકાય છે.

દા. ત., Cataloguing in University Library = 027.7

જ્યારે અનુસૂચિમાં તેનો વર્ગાંક મેળવીએ છીએ તો નીચે પ્રમાણે મળે છે :

Cataloguing = 025.3

University = 027.7

અહીં નિયમો અનુસાર પાછળથી આપવામાં આવેલી સંખ્યાને જ વર્ગાંક માનવામાં આવશે. કારણ કે તે જ પ્રતીક સંખ્યા વધારે મૂર્ત હશે. એટલે કે ઉપર આપવામાં આવેલ શીર્ષકનો વર્ગાંક નિયમો અનુસાર 027.7 જ થશે.

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

નોંધ : i. નીચે આપેલ જગ્યામાં તમારો ઉત્તર લખો.

ii. એકમના અંતે આપેલ ઉત્તર સાથે તમારો ઉત્તર ચકાસો.

(1) સૂચિ એટલે શું ? તેના પ્રકારને ટૂંકમાં વર્ણવો.

....

....

....

....

....

(2) અનુક્રમણિકાના પ્રકારને દર્શાવો.

....

....

....

....

....

(3) D.D.C. માં જ્ઞાનજગતના કેટલાં ભાગ દર્શાવેલ છે ? તેને વિગતવાર દર્શાવો.

....

....

....

....

....

(4) D.D.C. ની રૂપરેખા દર્શાવો.

....

....

....

....

....

(5) સાપેક્ષિક અનુક્રમણિકા એટલે શું ?

....

....

....

....

....

(6) D.D.C. ના સંદર્ભમાં સાપેક્ષિક અનુક્રમણિકાનો ઉપયોગ વર્ગીકરણ કરનારે કેવી રીતે કરવો જોઈએ ? તેની ચર્ચા કરો.

....

....

....

....

....

4.7 સારાંશ (Summary)

કોઈપણ વિષય હોય અને તે ગમે તેટલો ગહન હોય તો પણ ગ્રંથવર્ગીકરણમાં તેને ક્યાં મૂકવામાં આવ્યો છે તે સહેલાઈથી જાણવા માટે આવી સૂચિની મૂળભૂત આવશ્યકતા ખરી તથા જ્યારે કોઈ એક વિષય અને તેની સાથે સંબંધ ધરાવતાં બીજાં વિષયોને પણ એ વિષયના મુખ્ય મથાળા નીચે આવરી લેવામાં આવે ત્યારે સૂચિ સાપેક્ષ બને છે. અહીં વિષયસૂચક શબ્દ અને તેનાં સમાનાર્થી શબ્દોને પણ સમાવી લેવામાં આવે છે. આવી વિગતવાર સૂચિ ખૂબ જ ઉપયોગી નીવડે છે. ગ્રંથવર્ગીકરણ કરનાર વ્યક્તિને તે અમુક પ્રકારની તાલીમ પણ આપી શકે છે. જેમ કે સંબંધો દર્શાવીને વર્ગીકરણશાસ્ત્રીએ પદ્ધતિમાં જુદી જુદી જગ્યાએ મૂકેલ શબ્દોને આ સૂચિ એક વિશાળ મથાળા નીચે એકત્રિત કરી એ વિષયનું એક એવું ચિત્ર રજૂ કરે છે કે જેની મારફત વર્ગીકરણકારને વિષયનાં જુદાં જુદાં પાસાંઓને અથવા વિભિન્ન દૃષ્ટિબિંદુઓનો વિસ્તૃત ખ્યાલ સહજ રીતે આવી જાય છે. આ પ્રકારની સાપેક્ષ સૂચિ વર્ગીકરણ પદ્ધતિની ક્ષતિને થોડેવત્તે અંશે દૂર પણ કરે છે.

આપણે આ એકમમાં નીચેના મુદ્દાઓનો અભ્યાસ કર્યો :

(1) સૂચિ એટલે શું ? તેના પ્રકાર

(2) અનુક્રમણિકાનાં પ્રકારને દર્શાવો.

(3) D.D.C. માં જ્ઞાનજગતના કેટલા ભાગ દર્શાવેલ છે તેને વિગતવાર દર્શાવો.

(4) D.D.C. ની રૂપરેખા દર્શાવો.

(5) સાપેક્ષિક અનુક્રમણિકા એટલે શું ?

(6) D.D.C. ના સંદર્ભમાં સાપેક્ષિક અનુક્રમણિકાનો ઉપયોગ વર્ગીકરણ કરનારે કેમ કરવો જોઈએ ?

4.8 તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો (Answer of Self-check Exercise)

(1) Index શબ્દ લૅટિન ભાષાના “Indicate” શબ્દમાંથી બન્યો છે. જેનો અર્થ ‘નિર્દેશ’ થાય છે. Index થી શું છે તે માહિતી નહિં પણ ક્યાં છે ની માહિતી મળે છે. એટલે કે Index તે વર્ણાનુક્રમી અથવા વ્યવસ્થિત સૂચિ હોય છે જેનાથી કોઈ કૃતિમાં આપવામાં આવેલાં પ્રકરણો, નામો, શબ્દોનાં વાસ્તવિક સ્થાન, પૃષ્ઠ તથા ઉપલબ્ધ હોવાની સંપૂર્ણ માહિતી મળે છે.

(2) **અનુક્રમણિકાના પ્રકાર :**

- (1) લેખક અનુક્રમણિકા
- (2) જોડાણ ધરાવતી અનુક્રમણિકા
- (3) વિષય અનુક્રમણિકા
- (4) મુખ્ય શબ્દ અનુક્રમણિકા
- (5) સૂત્ર (સિદ્ધાંત, નિયમ) અનુક્રમણિકા
- (6) પ્રલેખ અનુક્રમણિકા
    - (અ) ગ્રંથ અનુક્રમણિકા
    - (બ) સામયિકી અનુક્રમણિકા
    - (ક) સમાચારપત્ર અનુક્રમણિકા
    - (ડ) ધારાવાહિક અનુક્રમણિકા

(7) અન્ય અનુક્રમણિકાઓ

(ક) વાંગ્મયાત્મક અનુક્રમણિકા

(ખ) વર્ણાનુક્રમી અનુક્રમણિકા

(ગ) વર્ગીકૃત અનુક્રમણિકા

(ચ) સંચયી અનુક્રમણિકા

(છ) ઉધ્ધરણ અનુક્રમણિકા

(જ) વિશિષ્ટ અનુક્રમણિકા

(ઝ) સાપેક્ષિક અનુક્રમણિકા

(3) 000 Computers, Information and General Works

100 Philosophy, Parapsychology and Occultism, Psychology

200 Religion

300 Social Sciences

400 Language

500 Natural Sciences and Mathematics

600 Technology (Applied Sciences)

700 The arts

800 Literature (Belles – latters) and rhethoric

900 History, Geography and auxilary disciplines

(4) Volume – 1

Volume – 2

Volume – 3

Volume – 4

The Six tables of D.D.C. 23 Editions are

Table – 1 : Standard Subdivisions;

Table – 2 : Geographic Areas, Historical Periods, Biography

Table – 3 : A–C Subdivisions for Arts, for Individual Literatures, for Specific Literary Forms;

Table – 4 ; Subdivisions of Individual Languages and Language Families;

Table – 5 : Ethric and National Groups;

Table – 6 : Language.

(5) જ્યારે કોઈ અનુક્રમણિકા એક વિચાર સાથે સંબંધિત બધા જ શબ્દોને એકી સાથે તેની પૃષ્ઠ સંખ્યા, ક્રમિક સ્થાન સહિત ઉપલબ્ધ કરાવે છે ત્યારે તેને સાપેક્ષિક અનુક્રમણિકા કહે છે. તે વિશિષ્ટ અનુક્રમણિકાનું વિકસિત સ્વરૂપ છે. D.D.C. પદ્ધતિનું Index તેનું ઉત્તમ ઉદાહરણ છે. જેમાં વિચારો અને વિષય-શીર્ષક પણ ઉપલબ્ધ હોય છે.

(6) અનુસૂચિ (Schedule) ની મદદથી એક વખત વિશિષ્ટ વિષય નક્કી કર્યા પછી તેનો કૃત્રિમ ભાષામાં વર્ગાંક તૈયાર કરવામાં આવે છે. ક્યારેક ક્યારેક વિષયમાં બે બાજુઓનો પણ પ્રયોગ કરવામાં આવે છે તથા તેના વર્ગાંક અલગ અલગ જગ્યાએ આપવામાં આવેલા હોય તથા તેને એકબીજા સાથે જોડવા માટેની સૂચના આપવામાં આવેલી ન હોય તો આવતાં વર્ગાંકોને વધારે મૂર્ત સ્વરૂપ આપી શકાય છે.

4.9 ચાવીરૂપ શબ્દો (Key Words)

- **D.D.C. :** Dewey Decimal Classification (પ્રથમ આવૃત્તિ, 1876) જેનો ઉપયોગ ગ્રંથાલયમાં સંગ્રહિત વાચનસામગ્રીના વર્ગીકરણ કરવા માટે થાય છે.
- **સૂચિ (Index) :** Index શબ્દ લૅટિન ભાષા "Indicate" શબ્દમાંથી બન્યો છે. જેનો અર્થ 'નિર્દેશ થાય છે.
- **સાપેક્ષ અનુક્રમણિકા (Relative Index) :** Alphabetical સૂચિઓ તથા Tables માં આપેલ બધા જ શબ્દોની સૂચિને Index કહે છે, જ્યારે તેમાં એક જ વિષયની હેઠળ એક જ વિષય અને પ્રકરણ સાથે સંબંધિત, અલગ અલગ વિષયોમાં વેરાયેલા શબ્દોને એક જ જગ્યાએ એકઠા કરવામાં આવે છે અને Alphabetical રીતે વ્યવસ્થિત કરવામાં આવે છે તો તેને સાપેક્ષ અનુક્રમણિકા કહેવામાં આવે છે. તેનાથી વર્ગીકરણ પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરવામાં મદદ મળે છે.
- **સારણીઓ (Tables) :** ડી.ડી.સી.ની 18મી આવૃત્તિથી આ Table પ્રથમ ભાગમાં રાખવામાં આવેલ છે અને તે કુલ સાત છે અને તેને અનુસૂચિઓની સાથે જોડી શકાય છે.
- **અનુસૂચિઓ :** વિષય જગતનાં વિભાજનો, પેટા-વિભાજનો વગેરેને તેમના વર્ગો અનુસાર સૂચિ 18 ની આવૃત્તિના પ્રથમ ભાગમાં હતી. 19મી આવૃત્તિમાં જ્યારે કુલ ત્રણ ભાગ હતા તેના બીજા ભાગમાં અને 20મી તથા 21મી આવૃત્તિમાં તેને ભાગ-2 તથા ભાગ-3 માં આપવામાં આવેલ છે.
- **Notation :** વર્ગો તથા તેના પેટા વિભાગો માટે પ્રયોગમાં લેવામાં આવેલ પ્રતીકોને તે વર્ગીકરણ પદ્ધતિના અંકન (Notation) કહે છે. બે પ્રકારના હોય છે : (1) Pure Notation અને (2) Mixed Notation.
- **વર્ણાનુક્રમી અનુક્રમણિકા (Alphabetical Index) :** આપણે જાણીએ છીએ કે જ્યારે કોઈ વિષયનાં બધાં જ શબ્દો અથવા શબ્દોને શબ્દકોશ (Dictionary) ની જેમ જ વ્યવસ્થિત કરીએ છીએ ત્યારે તે ક્રમ વ્યવસ્થાને વર્ણાનુક્રમી વ્યવસ્થા કહીએ છીએ. એટલે કે જ્યારે કોઈ અનુક્રમણિકામાં શબ્દોને વર્ણાનુક્રમમાં વ્યવસ્થિત કરીએ છીએ તથા તેની સમક્ષ તે શબ્દનો ઉલ્લેખ હોવાની પૃષ્ઠ સંખ્યા પણ ઉપલબ્ધ કરાવીએ ત્યારે તે અનુક્રમણિકા વર્ણાનુક્રમી અનુક્રમણિકા કહેવાય છે.
- **વિશિષ્ટ અનુક્રમણિકા (Specific Index) :** જ્યારે કોઈ અનુક્રમણિકા એક વિચાર અથવા એક નામ માટે ફક્ત એક સંદર્ભ આપે છે ત્યારે એવી અનુક્રમણિકાને વિશિષ્ટ અનુક્રમણિકા કહે છે. આવી અનુક્રમણિકા વિસ્તૃત વિષયો માટે એક વિશિષ્ટ વિષય શીર્ષક આપે છે જે માહિતીપ્રદ હોય છે. તેમાં વિચારોની વચ્ચે આંતરસંબંધ આપવામાં આવતો નથી.

4.10 સંદર્ભ અને વિશેષ વાંચન (Reference and Further Reading)

શ્રીવાસ્તવ, અજયકુમાર. (2007). પુસ્તકાલય સૂચિકરણ. નયી દિલ્લી : યુનિવર્સિટી પબ્લિકેશન.

સી.લાલ.એવમ કે.કુમાર. (2001). પ્રલેખન એવમ સૂચના વિભાગ-2. નયી દિલ્લી : એસ. એસ. પબ્લિકેશન્સ.

સેયર્સ, ડબ્લ્યૂ સી. બરવિક. (અનુ. : કૃષ્ણાચાર્ય). ગ્રંથાલય વર્ગીકરણ કી ભૂમિકા. ભોપાલ : મધ્યપ્રદેશ હિન્દી ગ્રંથ અકાદમી.

ખાન, એમ.એ. (2012). પ્રારંભિક પુસ્તકાલય વિજ્ઞાન. નયી દિલ્હી : કરન પેપર બેક્સ.

બરોડિયા, નવીન (1987). માહિતી અને પ્રલેખન સેવા. અમદાવાદ : પાર્શ્વ પ્રકાશન.

★ ★ ★

BLOCK- 2

ગ્રંથાલય વર્ગીકરણ

(ડ્યુઈ દશાંશ વર્ગીકરણ પદ્ધતિ

DDC 19th Ed. Part-2)

BAOU
Education for all

ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી

(ગુજરાત સરકાર દ્વારા સ્થાપિત)

BLIS -104

જ્ઞાન સંગઠન અને માહિતી વ્યવસ્થાપન : વર્ગીકરણ પ્રાયોગિક

Knowledge Organization and Information Management : Practical

વિભાગ

2

ગ્રંથાલય વર્ગીકરણ (ડ્યુઈ દશાંશ વર્ગીકરણ પધ્ધતિ **DDC 19th Ed. Part-2**)

એકમ-5: સારણી અને અનુસૂચિનો અભ્યાસ

એકમ-6: સહાયક સારણીઓ અને યુક્તિઓ

એકમ-7: પ્રાયોગિક વર્ગાંક

એકમ- 8: ઉદાહરણો

નિદર્શન :

પ્રો. ડૉ. અમી ઉપાધ્યાય   નિયામકશ્રી, સ્કૂલ ઓફ હ્યુમિનિટીઝ એન્ડ સોશિયલ સાયન્સિઝ ,
ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી, અમદાવાદ.

સંપાદન :

ડૉ. પ્રિયાંકી વ્યાસ   એસોસિયેટ પ્રોફેસર, ગ્રંથાલય અને માહિતી વિજ્ઞાન વિભાગ
ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી,અમદાવાદ.

ડૉ. ચેતના શાહ   ગ્રંથપાલ, ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી, અમદાવાદ.

વિષય સમિતિ:

(2020-2022)

ડૉ. પ્રિયાંકી વ્યાસ   એસોસિયેટ પ્રોફેસર, ગ્રંથાલય અને માહિતી વિજ્ઞાન વિભાગ
ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી,અમદાવાદ

ડૉ. પ્રયત્કર કાનડીયા   એસોસિયેટ પ્રોફેસર, ગ્રંથાલય અને માહિતી વિજ્ઞાન વિભાગ, ગુજરાત વિદ્યાપીઠ,અમદાવાદ.

ડૉ. અતુલ ભટ્ટ   એસોસિયેટ પ્રોફેસર, ગ્રંથાલય અને માહિતી વિજ્ઞાન વિભાગ, ગુજરાત યુનિવર્સિટી, અમદાવાદ

(2017-2019)

ડૉ. વૈશાલી ભાવસાર   ગ્રંથપાલ, આણંદ એજ્યુકેશન કૉલેજ, આણંદ.

ડૉ. વૈદેહી પંડ્યા   ગ્રંથપાલ, હિંમતનગર લો કૉલેજ, હિંમતનગર.

ડૉ. યોગેશ પારેખ   ગ્રંથપાલ, ગુજરાત યુનિવર્સિટી, અમદાવાદ.

લેખન:

ડૉ. અતુલ ભટ્ટ   એસોસિયેટ પ્રોફેસર, ગ્રંથાલય અને માહિતી વિજ્ઞાન વિભાગ
ગુજરાત યુનિવર્સિટી,અમદાવાદ.

વિષય પરામર્શન:

નવલસિંહ વાઘેલા   પૂર્વ ગ્રંથપાલ, ગુજરાત યુનિવર્સિટી, અમદાવાદ.

ભાષા પરામર્શન:

પ્રિ. ઘનશ્યામ કે. ગઢવી   નિવૃત્ત આચાર્ય, શ્રીમતી ચૌધરી સાર્વજનિક કૉલેજ, મહેસાણા

પ્રકાશક: કાર્યકારી કુલસચિવ, ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી, અમદાવાદ.

ISBN : 978-93-91468-37-8

પ્રકાશન વર્ષ : 2021

સર્વાધિકાર સુરક્ષિત

આ પાઠ્યપુસ્તક ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટીના ઉપક્રમે વિદ્યાર્થીલક્ષી સ્વઅધ્યયન હેતુથી; દૂરવર્તી શિક્ષણના ઉદ્દેશને કેન્દ્રમાં રાખી તૈયાર કરવામાં આવેલ છે. જેના સર્વાધિકાર સુરક્ષિત છે. આ અભ્યાસસામગ્રીનો કોઈપણ સ્વરૂપમાં ઉપયોગ કરતાં પહેલાં ડૉ.બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટીની લેખિત પરવાનગી લેવાની રહેશે.

યુનિટ 5	સારણી અને અનુસૂચિઓનો અભ્યાસ

5.1 ઉદ્દેશો

5.2 પ્રસ્તાવના - દશાંશ વર્ગીકરણ પદ્ધતિ ૧૯મી આવૃત્તિ (Dewey Decimal Clasification 19th edition) (DDC):

5.2.1 ભાગ 1 પ્રસ્તાવના, સારાંશો

5.2.2 ભાગ 2 અનુસૂચી

5.2.3 ભાગ 3 સાપેક્ષ સૂચી

5.3 સહાયક સારણીઓનો અભ્યાસ

5.3.1 સારણી 1: માનક પેટાવિભાગો

5.3.2 સારણી 2 : વિસ્તારો (Areas)

5.3.3 સારણી 3 : વૈયક્તિક સાહિત્યના પેટાવિભાગો

5.3.4 સારણી :4 : વૈયક્તિક ભાષાના પેટાવિભાગો

5.3.5 સારણી :5 : જાતિ, વંશ અને રાષ્ટ્રીય જૂથો

5.3.6 સારણી :6 : ભાષાઓ

5.3.7 સારણી :7 : વ્યક્તિઓ

5.4 અનુસુચિઓનો અભ્યાસ

5.4.1 સર્વસામાન્ય (Generalities) 000

5.4.2 તત્વજ્ઞાન અને સબંધિત વિદ્યાશાખાઓ (Philosophy & related disciplines) 100

5.4.3 ધર્મ (Religion) 200

5.3.4 સામાજિક શાસ્ત્રો (Social Sciences) 300

5.4.5 ભાષાઓ (Languages) 400

5.4.6 શુદ્ધ વિજ્ઞાનો (Pure Sciences) 500

5.4.7 ટેકનોલૉજી (ઉપયુક્ત વિજ્ઞાનો) (Technology-Applied Sciences) 600

5.4.8 લલિત કળાઓ (The Arts) 700

5.4.9 સાહિત્ય (Literature) 800

5.4.10 સામાન્ય ભૂગોળ અને ઈતિહાસ (General Geography and History) 900

5.1 ઉદ્દેશો :

આ એકમમાં દશાંશ વર્ગીકરણ પદ્ધતિ ૧૯મી આવૃત્તિ (Dewey Decimal Clasification 19th edition) (DDC) માં દર્શાવવામાં આવેલ સહાયક સારણીઓ જે ભાગ ૧ માં દર્શાવવામાં આવેલ છે તેમજ ભાગ ૨ માં દર્શાવવામા આવેલ અનુસૂચિઓનો અભ્યાસ સામેલ કરવામાં આવેલ છે. અનુસૂચિઓનો મુખ્ય વર્ગ દર્શાવે છે જ્યારે સહાયક સારણીઓ મુખ્ય વર્ગને પૂર્ણ સ્વરૂપે દર્શાવવામાં મદદ કરે છે.

આ એકમના અભ્યાસના હેતુઓ નીચે મુજબ છે.

૧ અનુસૂચિઓમાં દર્શાવેલ મુખ્ય વર્ગોના ઉપયોગ વિશે અભ્યાસ કરીને પ્રાયોગિક વર્ગીકરણ વિષેની સમજ આપવી

૨ સાત સહાયક સારણીઓના અભ્યાસ દ્વારા પૂર્ણ વર્ગાંકની રચના અને સંયોજનનો અભ્યાસ કરવો

૩ અનુસૂચિ અને સહાયક સારણીઓના ઉપયોગથી પૂર્ણ વર્ગાંકની રચના અને સંયોજનનો અભ્યાસ કરવો

૪ વિશિષ્ટ વર્ગાંક માટે આપવામાં આવેલ નિયમોના ઉપયોગથી પૂર્ણ વર્ગાંક બનાવવાનો અભ્યાસ કરવો

5.2 પ્રસ્તાવના : દશાંશ વર્ગીકરણ પદ્ધતિ ૧૯મી આવૃત્તિ (Dewey Decimal Classification 19th edition) (DDC) :

આપણે આગળ કરેલ અભ્યાસ પ્રમાણે હાલ ૨૦૧૧માં Dewey Decimal Clasification ૨૩મી આવૃત્તિ પ્રકાશિત થયેલ છે. પરંતુ આપણા અભ્યાસક્રમમાં સમાવિષ્ટ દશાંશ વર્ગીકરણ પદ્ધતિની ૧૯મી આવૃત્તિ વર્ષ ૧૯૭૯માં પ્રકાશિત થયેલ છે. ડીડીસીની ૧૯મી આવૃત્તિ (1979) ના પ્રિન્ટ સંસ્કરણો (સંપૂર્ણ) (આવૃત્તિ) ત્રણ ભાગમાં પ્રકાશિત થયેલ છે. કુલ 3,385 પૃષ્ઠો (૧૯મી આવૃત્તિમાં) (પ્રારંભિક સામગ્રી સહિત)નું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે જે નીચે પ્રમાણે અહીં દરેક ત્રણ ભાગમાં આવરી લેવામાં આવેલ પાસાઓ સંક્ષિપ્તમાં દર્શાવવામાં આવેલ છે. Dewey Decimal Clasification ની ૧૯મી આવૃત્તિ નીચે મુજબના ત્રણ ભાગમાં પ્રકાશિત થયેલ છે.

ભાગ 1 પ્રસ્તાવના અને સારણીઓ
ભાગ 2 અનુસૂચિ
ભાગ 3 સાપેક્ષ સૂચિ

ઉપરોક્ત દરેક ભાગમાં સમાવિષ્ટ વિસ્તૃત માહિતીને અહીં સંક્ષિપ્તમાં દર્શાવવામાં આવેલ છે.

5.2.1 ભાગ 1 પ્રસ્તાવના, સારાંશો :

પ્રથમ ભાગની શરૂઆત પ્રકાશકના નિવેદનથી થાય છે ત્યાર બાદ ડીસીઈપીસી Decimal Clasification Editorial Policy Committee દ્વારા કરવામાં આવેલ પ્રસ્તાવનાનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.આ ઉપરાંત પ્રાસ્તાવિક સામગ્રીમાં આ કમિટીના અધ્યક્ષ બેન્જામીન એકસ્ટર દ્વારા સંપાદક નોંધ આપવામાં આવી છે. ડીડીસીનો પરિચય 'આવૃત્તિ ૧૯માં નવી સુવિધાઓ' તથા વિશેષ લાક્ષણિકતાઓ અને પદ્ધતિની બધી જ વિગતો પર વિસ્તૃત માહિતી આપવામાં આવેલ છે. આ ઉપરાંત અહીં આ પદ્ધતિની સંરચના અને તેના ઉપયોગ માટેની જરૂરી સૂચનાઓની સમજુતી આપવામાં આવેલ છે તેમજ તેના સિદ્ધાંત અને ફિલસૂફી સહિત મેન્યુઅલ અને આગળ આવૃત્તિમાં સરળ શરતો અને ઉપયોગમાં લેવાયેલ વિવિધ શબ્દોની ગ્લૉસરી અને સિદ્ધાંતમાં શરતોનું ટૂંકું વર્ણન આપેલું છે. વાંચન સામગ્રીનું વર્ગીકરણ કરતા સમયે તે ગ્રંથના મુખ્ય તેમજ ગૌણ વિષયના વર્ગાંક નક્કી કરવા માટેનું માર્ગદર્શન આપેલું છે. ટૂંકમાં આ ભાગમાં DDCના ઉપયોગ કેવી રીતે કરી શકાય તેનું વિસ્તૃતમાં આલેખન છે જેથી DDCના ઉપયોગકર્તાએ સૌ પ્રથમ આ ભાગનું વાંચન કરવું જોઈએ જેથી આ પદ્ધતિને સહેલાઈથી સમજી શકાય અને તેનો સરળતાથી શ્રેષ્ઠ ઉપયોગ કરી શકાય. આ ઉપરાંત ભાગ ૧માં સહાયક સારણીઓનો સમાવેશ થાય છે. જે મુખ્ય

વર્ગ કે વિષય નથી બની શકતો પરંતુ અહીં નીચે દર્શાવેલ સાત સારણીઓની મદદથી વિષયને પૂર્ણ વર્ગાંક આપી શકાય છે. જેથી કહી શકાય કે આ સારણીઓ પૂર્ણ વર્ગાંક બનાવવામાં મુખ્ય વર્ગને સહાયરૂપ થાય છે.

સાત સહાયક સારણીઓનું વિભાજન નીચે મુજબ કરવામાં આવેલ છે.

1. સારણી 1 : માનક પેટાવિભાગો
2. સારણી 2 : વિસ્તારો
3. સારણી 3 : વૈયક્તિક સાહિત્યના પેટાવિભાગો
4. સારણી 4 : વૈયક્તિક ભાષાના પેટાવિભાગો
5. સારણી 5 : ભાષાઓ
6. સારણી 6 : જાતિ, વંશ અને રાષ્ટ્રીય જૂથો
7. સારણી 7 : વ્યક્તિઓ

5.2.2 ભાગ 2 અનુસૂચિ :

અભ્યાસમાં સમાવિષ્ટ DDC એ ગણનાક્ષમ વર્ગીકરણ પદ્ધતિ છે કે જેમાં દરેક વિષયોના તૈયાર વર્ગાંક ને કોઠાગત રીતે આપવામાં આવેલ છે. અહીં આ વિભાગમાં સમગ્ર જ્ઞાનવિશ્વના મુખ્ય વિષયો ને 10 મુખ્ય વિભાગમાં વિભાજીત કરવામાં આવેલ છે જેને આપણે મુખ્ય વર્ગ તરીકે અથવા પ્રથમ સારાંશ તરીકે ઓળખીએ છીએ અને આ દસ મુખ્ય વર્ગના દરેક વિભાગને ફરી દસ પેટા વિભાગમાં વિભાજીત કરવામાં આવ્યા છે જેને આપણે દ્વિતિય સારાંશ અથવા પેટા વિભાગ તરીકે ઓળખીએ છીએ. આ પેટા વિભાગને ફરી દસ વિભાગમાં વિભાજીત કરવામાં આવેલ છે જે તૃતીય સારાંશ તરીકે ઓળખાય છે. આ અનુસૂચિનો ઉપયોગ કરીને વિષયોનું વર્ગીકરણ કરી શકાય છે જેમાં વર્ગાંક ઓછામાં ઓછા ત્રણ અંક સાથે તૈયાર થાય છે. જો ત્રણ અંકમાં અંક ખૂટે તો તે ૦ ના ઉપયોગ દ્વારા ત્રણ અંક બનાવવામાં આવે છે.

અનુસૂચિમાં આપેલ મુખ્ય દસ વર્ગ નીચે મુજબ છે.

000 સર્વ સામાન્ય
100 તત્વજ્ઞાન અને સંબંધિત વિદ્યાશાખાઓ
200 ધર્મ
300 સામાજિક શાસ્ત્રો
400 ભાષાઓ
500 શુદ્ધ વિજ્ઞાનો
600 ટેકનોલૉજી
700 લલિત કળાઓ
800 સાહિત્ય
900 સામાન્ય ભૂગોળ અને ઈતિહાસ

આમ ઉપરોક્ત મુખ્ય દસ વર્ગોના તેમજ તેમાં આપવામાં આવેલ પેટા વિષયોના ઉપયોગ દ્વારા આગળ દર્શાવેલી સહાયક સારણીઓની મદદથી પૂર્ણ વર્ગાંક તૈયાર કરવામાં આવે છે.આ પદ્ધતિમાં વર્ગાંક ઓછામાં ઓછા ત્રણ અંકનો બને છે.

5.2.3 ભાગ 3 સાપેક્ષ સૂચિ

DDC ત્રીજા ભાગમાં સાપેક્ષ સૂચિ પ્રકાશિત કરવામાં આવેલ છે જે એક વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિ દ્વારા બનાવવામાં આવેલ વર્ણાનુક્રમ સૂચિ છે. જેના ઉપયોગ દ્વારા અનુસૂચિમાં આપવામાં આવેલ મુખ્ય કે પેટા વર્ગ સુધી પહોંચી શકાય છે. આમ વર્ગીકરણ કરતા સમયે સાપેક્ષ સૂચિ ખૂબ જ ઉપયોગી છે.

5.3 સહાયક સારણીઓનો અભ્યાસ

અહીં આ વિભાગમાં કુલ સાત સહાયક સારણીઓ આપવામાં આવેલ છે જે ક્યારેય મુખ્ય વર્ગ નથી બનતી પરંતુ મુખ્ય વર્ગ બનાવવામાં સહાયરૂપ થાય છે. અનુસૂચિઓમાં આપેલ મુખ્ય વર્ગને આ સહાયક સારણીઓના નિયમો પ્રમાણે સંયોજનથી પૂર્ણ વર્ગાંક તૈયાર કરવામાં આવે છે. આ સહાયક સારણીઓ એટલે વિવિધ પ્રકારના વિષય અને વિદ્યાશાખામાં વારંવાર ઉપયોગમાં આવતી વિભિન્ન વિશિષ્ટ હેતુઓ દર્શાવતી સંજ્ઞાની હારમાળા. આ વિભાગમાં સાત સહાયક સારણીઓની યાદી આપી છે કે જે અનુસૂચિઓને પૂરક બને છે. ડીડીસીની અદ્યતન આવૃત્તિ ૧૯માં આગળ દર્શાવ્યા પ્રમાણે કુલ સાત સારણીઓ આપવામાં આવેલ છે. જેનો વિગતવાર અભ્યાસ નીચે આપવામાં આવેલ છે.

ડીડીસીની અદ્યતન આવૃત્તિ 19th માં 7 સારણી છે. તેમાં ઘણી સંખ્યાઓ એવી છે, જે અનુસૂચિમાં આપેલી નથી એવી સંખ્યાઓને અલગ અલગ જગ્યાએથી લઈને સહાયક સારણીઓની મદદથી ભેગી કરીને (સંયોજન કરીને) બનાવવામાં આવે છે. અમુક મહત્વની આવૃત્તિ અને સુધારાવધારા 19th આવૃત્તિમાં સમાવાયેલા છે તે સારણીઓ નીચે દર્શાવેલ છે. લઘુરેખા (—) થી દર્શાવેલ પ્રત્યેક અંકનો સ્વતંત્ર ઉપયોગ કરી શકાતો નથી. અનુસૂચિના પાયાગત અંકની સાથે સારણી-1 ના અંકને ઉમેરો સૂચના હોય (Add) ત્યારે આ લઘુરેખા (—) ને રદ કરવામાં આવે છે.

આ સારણીઓ ખંડ-1 Introduction Table માં આપવામાં આવેલી છે.

5.3.1 સારણી 1: માનક પેટાવિભાગો

માનક પેટાવિભાગોએ કોલન ક્લાસિફિકેશનમાં આવેલ સામાન્ય પૃથકો જેવા છે. માનક પેટાવિભાગ ઉપયોગ વર્ગાંક ને ભૌતિક અને બાહ્ય સ્વરૂપને દર્શાવવામાં આવે છે જેમ કે Dictionaries, Encyclopaedias, Periodicals, etc. અને આંતિરક સ્વરૂપ જેવા કે Presentation, Viewpoints, or Philosophy and history of a subject, જેવા પેટા વિષયોનો વર્ગાંક આ સારણીના ઉપયોગથી કરવામાં આવે છે. આ સારણીમાં આપવામાં આવેલા મુખ્ય માનક પેટા વિભાગો નીચે મુજબ છે. માનક પેટા વિભાગો ક્યારેય મુખ્ય વર્ગ નથી બનતા પરંતુ ભાગ ૨ માં આપેલા મુખ્ય વર્ગની સાથે જરૂરિયાત મુજબ જોડીને પૂર્ણ વર્ગાંક બનાવી શકાય છે. માનક પેટા વિભાગોને – ના ચિહ્ન દ્વારા પૃથક્કરણમાં દર્શાવવામાં આવેલા છે.

મુખ્ય માનક પેટાવિભાગો નીચે દર્શાવેલ છે.

-01 Philosophy and Theory
-02 Miscellany
-03 Dictionaries, encyclopaedias, concordances
-04 Special Topics of general applicability
-05 Serial Publications
-06 Organisations and Management
-07 Study and teaching
-08 History and description of the subject among groups of persons
-09 Historical and Geographical Treatment

સારણી-1 નો ઉપયોગ બે રીતે કરી શકાય છે.

(1) અનુસૂચિમાં આપેલી સૂચના અનુસાર

(2) અનુસૂચિમાં સૂચના ના આપેલી હોય ત્યારે સ્વતંત્ર રીતે

આગળ દર્શાવ્યા પ્રમાણે જ્યારે સામાન્ય પેટાવિભાગોની સંજ્ઞાનો ઉપયોગ કરવાનો હોય ત્યારે હંમેશા 3 અંક પછી દશાંશ ચિહ્નનો પ્રયોગ કરીને ઉપયોગ કરવો.

ઉદાહરણો

(1) **આખ્યા (Title) : Study and teaching of physical chemistry**

વર્ગાંક (Class Number) : 541.07

પૃથક્કરણ (Analysis) :

540	= Chemistry and Allied Sciences
541	= Physical and theoretical Chemistry
-07	= Study and teaching (SS) (Table-1)

સંયોજન (Synthesis) :

541 + -07 = 541.07

(2) **આખ્યા (Title) : Formula in crystallography**

વર્ગાંક (Class Number) : 548.0212

પૃથક્કરણ (Analysis) :

540	= Chemistry and Allied Sciences
548	= Crystallography
-0212	= Formulas (Table-1) (SS)

સંયોજન (Synthesis) :

548+ -0212 = 548.0212

(3) **આખ્યા (Title) : Management of Marketing in cotton textiles**

વર્ગાંક (Class Number) : 677.210 688

પૃથક્કરણ (Analysis) :

677.21	= Cotton textiles
-0688	= Management of Marketing (Table-1) (SS)

સંયોજન (Synthesis) :

677.21 + -0688 = 677.210 688

(4) આખ્યા (Title) : **Synopses of Dewey Decimal Classification**

વર્ગાંક (Class Number) : 025.431 02022	
પૃથક્કરણ (Analysis) :	
020	= Library and Information Science
025.431	= Dewey decimal classification
-020 2	= Synopses (Table-1) (SS)
સંયોજન (Synthesis) :	
025.431 + -020 2	= 025.431 02022

(5) આખ્યા (Title) : **Serial Publication of Earth Science**

વર્ગાંક (Class Number) : 550.5	
પૃથક્કરણ (Analysis) :	
550	= Earth Science
-05	= Serial Publication (Table-1) (SS)
સંયોજન (Synthesis) :	
550 + -05	
550* + -05	= 550.5

તમારી પ્રગતિ ચકાસો (Practice Example) :

(1) નીચેની આખ્યાઓના વર્ગાંક તૈયાર કરો. (Assign class numbers to the following titles)

(A) Psychology of school children in 21st Century

(B) Classication of Crocodile

5.3.2 સારણી 2 : વિસ્તારો (Areas) :

આ ટેબલ બે વિભાગો દર્શાવે છે.

1	3-9
વિસ્તારો, પ્રદેશો, જગ્યાઓ, સામાન્ય રીતે સ્થાનો	ખંડ, દેશોના વિસ્તારો વગેરે

DDC માં 7 સારણીઓમાં સારણી-2 વિશાળ છે. આ સારણીનો ઉપયોગ સ્વતંત્ર કરવામાં આવતો નથી, પણ અનુસૂચિના અંકો સાથે કરવામાં આવે છે. આ સારણીનો વારંવાર ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. સારણી-2 માં વિસ્તારો, પ્રદેશો, વસ્તીના જૂથો, સામાન્ય સ્થાનો (-1) કે જેમાં પ્રાકૃતિક વિશેષતાઓ, રાજકીય અને આર્થિક જૂથો સમાવિષ્ટ છે. સારણી-2 માં અનુસૂચિઓ માટે સૂચના છે કે, ઉમેરવું ("ADD TO").

ઉદાહરણો

(1) **આખ્યા (Title) :** Jainism religious sects and reform movements in USA

વર્ગાંક (Class Number) : 294.490 973
પૃથક્કરણ (Analysis) :
294.49 = Jainism religious sects and reform movements
-09 = Historical and geographical treatment (Table-1) (SS)
-73 = USA - (Table - 2)
સંયોજન (Synthesis) :
294.49 -09 + -73 = 294.490 973

(2) **આખ્યા (Title) : Adult Educatiion in New Zealand**

વર્ગાંક (Class Number) : 374.993
પૃથક્કરણ (Analysis) :
374 = Adult Education
374.91 - .99 = Geographical treatment (Add "Areas" notation 1-9 from Table 2 to base number 374.9)
-93 = New Zealand (Table-2)
સંયોજન (Synthesis) :
374.9 + -93 = 374.993

(3) **આખ્યા (Title) : Geography of the Central Asia**

વર્ગાંક (Class Number) : 910.958
પૃથક્કરણ (Analysis) :
910 = General Geography
910.93 - 99 = Discovery and exploration by specific countries (Add Area notation 3-9 from Table 2 to base number 910.9)
-58 = Central Asia (Table-2)
સંયોજન (Synthesis) :
910.9 + -58 = 910.958

તમારી પ્રગતિ ચકાસો (Practicle Example) :

(2) નીચેની આખ્યાઓના વર્ગાંક તૈયાર કરો. (Assign class numbers to the following titles)

(A) Special Library in Maharashtra

(B) Political Condition of Pakistan

5.3.3 સારણી 3 : વૈયક્તિક સાહિત્યના પેટાવિભાગો

આ સારણી 3 નો ઉપયોગ ફક્ત 800 વર્ગ સાહિત્ય સાથે જ કરવામાં આવે છે. આ સારણીમાં બે ભાગ પાડવામાં આવ્યા છે : 3 અને 3 (A) સારણી 3 માં - 1 કાવ્ય, -2 નાટક, -3 નવલકથા, -4 નિબંધ, -5 ભાષણ, -6 પત્ર, -7 હાસ્ય અને વ્યંગ, - 8 વિવિધ લખાણો અને 3 (A) માં હાસ્ય વાર્તા, ભૂતની વાર્તા, દુર્ઘટના, સંવાદ, જીવન ચક્ર, ઐતિહાસિક અને રાજકીય થીમ્સ વગેરેની યાદી આપવામાં આવી છે.

ઉદાહરણો

(1) **આખ્યા (Title) : German drama by a eighteenth century author**

વર્ગાંક (Class Number) : 832.6

પૃથક્કરણ (Analysis) :

83	=	German Literature (base number)
-2	=	Drama (Table-3)
-6	=	Eighteenth century (table under 830)

સંયોજન (Synthesis) :

83 + -2 + -6 = 832.6

(2) આખ્યા (Title) : Catalan essays by a Golden period author

વર્ગાંક (Class Number) : 849.943

પૃથક્કરણ (Analysis) :

849.9	=	Catalan Literatuere (Base number)
-4	=	Essays (Table-3 A)
-3	=	Golden period (Table under 849.9)

સંયોજન (Synthesis) :

849.9 + -4 + -3 = 849.943

(3) આખ્યા (Title) : Collections of Bihari romantics fictions

વર્ગાંક (Class Number) : 891.45308508

પૃથક્કરણ (Analysis) :

891.45	=	Bihari Literature (Bse number)
-308 5	=	Romantic fictions (Table-3)
-08	=	Collections (Table 3)

સંયોજન (Synthesis) :

891.45 + 3085 + 08 = 891.45308508

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

(3) નીચેની આખ્યાઓના વર્ગાંક તૈયાર કરો. (Assign class numbers to the following titles)

(A) Collection of Rajasthan poetry by Rural Authors

(B) Dramatic Poetry of Punjabi

5.3.4 સારણી : 4 : વૈયક્તિક ભાષાના પેટાવિભાગો

સારણી-4 વૈયક્તિક ભાષાના પેટાવિભાગોનો ક્યારેય સ્વતંત્ર ઉપયોગ થઈ શકતો નથી, પરંતુ જ્યાં જરૂર પડે ત્યાં અનુસૂચિમાં 410-490 હેઠળ * (ફુદડી) થી સૂચના આપેલ વૈયક્તિક ભાષાના મૂળભૂત અંકની સાથે ઉપયોગ કરી શકાય છે. ભાષાના શબ્દકોશનો વર્ગાંક તૈયાર કરવા માટે માનક પેટા વિભાગો (Standard subdivision) -03 ઉપયોગ ના કરી શકાય, તેના માટે સારણી-૩ નો પ્રયોગ કરવામાં આવે છે.

ઉદાહરણો

(1) આખ્યા (Title) : Hindi words

વર્ગાંક (Class Number) : 491.438 1	
પૃથક્કરણ (Analysis) :	
491.43	= Hindi Language
-81	= Words (Table 4)
સંયોજન (Synthesis) :	
491.43 + -81	= 491.438 1

(2) **આખ્યા (Title) :** Chamber's English Dictionary

વર્ગાંક (Class Number) : 423.08	
પૃથક્કરણ (Analysis) :	
42	= English (Base Number)
-3	= Dictionary (Table 4)
-08	= Collections (Table 3 B)
સંયોજન (Synthesis) :	
42 + -3+ 0.08	= 423.08

તમારી પ્રગતિ ચકાસો (Practice Example) :

(4) નીચેની આખ્યાઓના વર્ગાંક તૈયાર કરો. (Assign class numbers to the following titles)

(A) Dictionary of Portuguese

(B) Grammar of Gujarati language

5.3.5 સારણી : 5 : જાતિ, વંશ અને રાષ્ટ્રીય જૂથો

આ સારણી ૫ માં વ્યક્તિઓનું જુથ તેમના રાષ્ટ્રો , જાતિ અને વંશ વારસાગત ઉદ્‌ભવનાનો સમાવેશ થાય છે. આ સારણીનો સ્વતંત્ર ઉપયોગ થઈ શકતો નથી, પરંતુ (જ્યાં સૂચના આપી હોય ત્યાં સારણી-1 માંથી 089 ઉમેરવું).

ઉદાહરણો

(1) **આખ્યા (Title) :** Opinions of Tibetans

વર્ગાંક (Class Number) : 303.387 089 954

પૃથક્કરણ (Analysis) :

303.387 = Opinions

-089 = racial and ethnic group (ss)
(Add to the base number -089 notation 1-9 from table-5)

-954 = Tibetans (Table 5)

સંયોજન (Synthesis) :

303.387 + 089 + 954 = 303.387 089 954

(2) **આખ્યા (Title) :** Fullbright Fellowship Programs for Indians

વર્ગાંક (Class Number) : 378.330 899 141 1

પૃથક્કરણ (Analysis) :

378.33 = Fellowships

-089 = Ethic and national group (SS)
(Add to the baser number -089 notation 1-9 from Table 5)

-914 11 = Indians (Table 5)

સંયોજન (Synthesis) :

378.33 + -89 + 914 11 = 378.330 899 141 1

(3) **આખ્યા (Title) :** Art of Punjabi in India

વર્ગાંક (Class Number) : 704.391 420 954

પૃથક્કરણ (Analysis) :

704 = Fine and decorative arts

704.03 = Treatment among specific racial, ethinic and national groups
(* Add to the base number 704.3 notation 01-99 from table 5)

-914.2 = Punjabi (Table 5)

-09 = Connecting digit (Table 1)

-54 = India (Table 2)

સંયોજન (Synthesis) :

704.3 + 914.2 + -09 +54 = 704.391 420 954

તમારી પ્રગતિ ચકાસો (Practice Example) :

(5) નીચેની આખ્યાઓના વર્ગાંક તૈયાર કરો. (Assign class numbers to the following titles)

(A) Psychology of Elamiltes

(B) World history of Turkic peoples

5.3.6 સારણી : 6 : ભાષાઓ

ભાષા સંજ્ઞા સારણી-6 નો સ્વતંત્ર ઉપયોગ થતો નથી, પણ જ્યાં સુચના આપવામાં આવી હોય ત્યાં સારણી-4 સાથે તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. જ્યારે બે ભાષાનો શબ્દકોશનો વર્ગાંક આપવામાં આવે ત્યારે બીજી ભાષા માટે સારણી-6 નો ઉપયોગ થાય છે.

SUMMARY

-1 Indo-European (Indo-Germanic) languages

-2 English and Anglo-Saxon languages

-3 Germanic (Teutonic) language

-4 Romance languages

-5 Italian, Romanian, Rhaeto-Romanic

-6 Spanish and Portuguese

-7 Italic languages

-8 Hellenic languages

-9 Other languguates

ઉદાહરણો

(1) **આખ્યા (Title) :** Grahsobha : A Gujarati Monthly

વર્ગાંક (Class Number) : 059.914 71

પૃથક્કરણ (Analysis) :

050	= General Serial publications
059	= General serial publications in other languages
-914 71	= Gujarati Language (Table 6)

સંયોજન (Synthesis) :

059 + -91471 = 059. 914 71

(2) **આખ્યા (Title) :** Bible inMalayalam

વર્ગાંક (Class Number) : 220.594 812

પૃથક્કરણ (Analysis) :

220	= Bible
220.5	= Modern versions and Translations of the bible
220.53-.59	= In other languages (Add "Languages" notation 3-9 from Table-6 to Base number 220.5)
-94812	= Malayalam (Table 6)

સંયોજન (Synthesis) :

220.5 + 948 12 = 220.594 812

(3) **આખ્યા (Title) :** General encyclopaedia in Telugu Language

વર્ગાંક (Class Number) : 039.948 27		
પૃથક્કરણ (Analysis) :		
030	=	General encyclopedic works
039	=	General encyclopaedic work in other Languages (Add 'Languages' notation 2-9 from Table 6 to Base number 039)
-948.27	=	Telugu Language (Table 6)
સંયોજન (Synthesis) :		
039 + 948 27	=	039.948 27

તમારી પ્રગતિ ચકાસો (Practice Example) :

(4) નીચેની આખ્યાઓના વર્ગાંક તૈયાર કરો. (Assign class numbers to the following titles)

(A) Translation of Bible in Hindi

(B) Sanskrit Urdu Dictionary

5.3.7 સારણી : 7 : વ્યક્તિઓ

આ સારણીમાં વ્યક્તિઓના જૂથનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. જેમાં વિશિષ્ટ, સામાજિક અને આર્થિક વ્યવસાય ને આવરી લેવામાં આવેલ છે. આ સારણીનો સ્વતંત્ર ઉપયોગ કરી શકાતો નથી. જ્યાં જરૂર જણાય ત્યાં માનક પેટા વિભાગ-1 ના -088 સાથે ઉમેરી શકાય છે.

SUMMARY

-01 Individual persons

-02 Groups of persons

-03 Persons by racial, ethnic, national background

-04 Persons by sex and kinship characteristics

-05 Persons by age

-06 Persons by social and economic characteristics

-07 Persons by physical and mental charcteristics

-08 Generalists and novices

ઉદાહરણો

(1) **આખ્યા (Title) :** Women pilots

વર્ગાંક (Class Number) : 305.430 886 291	
પૃથક્કરણ (Analysis) :	
305.4	= Women
305.43	= Occupations
-088	= Treatment among groups of Specific Persons (Table-1) (Add 'Persons' notation 04-99 from Tabe 7)
6291	= Pilots
સંયોજન (Synthesis) :	
305.43 + 088 + 6291	= 305.430 886 291

(2) **આખ્યા (Title) :** Customs of Doctors

વર્ગાંક (Class Number) : 390.461	
પૃથક્કરણ (Analysis) :	
390	= Customs, etiquette, folklore
390.4	= Customs of people of various specific occu pations (Add "Persons" notation 09-99 from Table-7 to the base number 390.4)
-61	= Doctors (Table 7)
સંયોજન (Synthesis) :	
390.4 + -61	= 390.461

(3) **આખ્યા (Title) :** Child artist

વર્ગાંક (Class Number) : 704.054	
પૃથક્કરણ (Analysis) :	
704	= Special topics in fine and decorative arts (Add 'Persons' notation 04-87 from Table 7 to base number 704)
-054	= Children (Table 7)
સંયોજન (Synthesis) :	
704 + -054	= 704.054

તમારી પ્રગતિ ચકાસો (Practice Example) :

(5) નીચેની આખ્યાઓના વર્ગાંક તૈયાર કરો. (Assign class numbers to the following titles)

(A) Ethics of librarianship

(B) Statistics for students

5.4 અનુસૂચિઓનો અભ્યાસ

Melvil Dewey એ DDC 1876 માં પ્રથમ આવૃત્તિ બહાર પાડી. DDC એ જ્ઞાનવિશ્વના તમામ વિષયોનું વર્ગીકરણ છે. તે જ્ઞાનવિશ્વની સમગ્ર વિદ્યાશાખાને કુલ 10 (0-9) વિભાગોમાં આવરી લેવામાં આવેલ છે, શૂન્યનો (0) પણ ઉપયોગ કર્યો છે. 0 થી 9 ના વિષયોને તર્કથી ક્રમાંક આપવામાં આવેલ છે. આ વિભાગોના અંકો 001 થી 999 છે. DDC માં વિષયના વર્ગો સામાન્યથી વિશિષ્ટતાના ક્રમમાં ગોઠવવામાં આવ્યા છે. દશાંશ વર્ગીકરણ કરનાર સરળતાથી અને ઝડપથી અને સ્મૃતિસહાયક દ્વારા કરી શકે છે. વર્ગીકરણ એ વિજ્ઞાન અને કલા બન્ને છે. વર્ગીકરણ કરનારને આદર્શ સુચના છે કે : "Never classify by the title alone" (ફક્ત આખ્યાને આધારે ક્યારેય વર્ગીકરણ ન કરો).

5.4.1 સર્વસામાન્ય (Generalities) 000

મુખ્ય વિષય સિવાયના અન્ય તમામ વિષયોને આવરી લેવામા આવેલ છે. જેસર્વસામાન્ય (generalities) થી ઓળખાય છે. જેમાં ગ્રંથાલય અને માહિતી વિજ્ઞાન, ગ્રંથસૂચિ (Bibliography), હસ્તપ્રત (manuscripts), દુર્લભ ગ્રંથ (Rare book), પત્રકારત્વ (journalism) જેવા અનેક વિષયોને આવરી લેવામાં આવે છે.

ઉદાહરણો

(1) **આખ્યા (Title) :** Library Relationships

વર્ગાંક (Class Number) : 021

પૃથક્કરણ (Analysis) :

020	= Library and information Sciences
021	= Library relationships

સંયોજન (Synthesis) :

= 021

(2) **આખ્યા (Title) :** Block Books

વર્ગાંક (Class Number) : 092

પૃથક્કરણ (Analysis) :

090	= Manuscripts book rarities
092	= Block books

સંયોજન (Synthesis) :

= 092

(3) **આખ્યા (Title) :** Sports Journalism

વર્ગાંક (Class Number) : 070.449 790

પૃથક્કરણ (Analysis) :

070	= News media, Journalism & Publishing
070.449	= Specific subjects
	(Add 001-999 to base number 070.449)
790	= Recreational & performing arts

સંયોજન (Synthesis) :

070.449 + 790 = 070.449 790

તમારી પ્રગતિ ચકાસો (Practice Example) :

(1) નીચેની આખ્યાઓના વર્ગાંક તૈયાર કરો. (Assign class numbers to the following titles)

(A) Lutheran Churches

(B) Moral theology

5.4.2 તત્વજ્ઞાન અને સબંધિત વિદ્યાશાખા (Philosophy & psychology) 100

મુખ્ય વર્ગ 100 માં બે વિષયોનો સમાવેશ થાય છે : મનોવિજ્ઞાન અને તત્વજ્ઞાન (psychology and philosophy), નીતિશાસ્ત્ર (Ethics), તર્કશાસ્ત્ર (logic), આધિભૌતિક (Metaphysics), જ્ઞાનવિશ્વ (Epistemology), પ્રાચીન (ancient), મધ્યકાલીન (medieval) અને અર્વાચીન પાશ્ચાત્ય (modern western) શાખાઓ છે. માનવીના આંતર સંબંધોને પણ વિશેષ વર્ગાંક આપવામાં આવ્યા છે.

ઉદાહરણો

(1) **આખ્યા (Title) : Vedanta Philosophy**

વર્ગાંક (Class Number) : 181.48

પૃથક્કરણ (Analysis) :

180 = Ancient, medieval & Oriental philosophy

181.48 = Vedanta

સંયોજન (Synthesis) :

181.48 = 181.48

(2) **આખ્યા (Title) : Unity theories**

વર્ગાંક (Class Number) : 111.820 1

પૃથક્કરણ (Analysis) :

111.82 = Unity

-01 = Philosophy & Theory (Table 1)

સંયોજન (Synthesis) :

111.82 + 01 = 111.820 1

(3) આખ્યા (Title) : **Evolutional psychology**

વર્ગાંક (Class Number) : 155.7

પૃથક્કરણ (Analysis) :

150 = Psychology

155.7 = Evolution Psychlology

સંયોજન (Synthesis) :

= 155.7

તમારી પ્રગતિ ચકાસો (Practice Example) :

(2) નીચેની આખ્યાઓના વર્ગાંક તૈયાર કરો. (Assign class numbers to the following titles)

(A) Ethics of family relationships

(B) Patanjali

5.4.3 ધર્મ (Religion) 200

જ્ઞાનવિશ્વમાં ધર્મ એ એક અગત્યનો મુખ્ય વર્ગ છે. જેમાં જ્ઞાનવિશ્વના તમામ ધર્મને વર્ગાંક આપવામાં આવ્યા છે. બાઈબલ, ઈસાઈ ધર્મ નો ઈતિહાસ, ઈસુ ખ્રિસ્તનું જીવન જેવા વિષયોના વર્ગાંક આપવામાં આવ્યા છે. જેમાં ખ્રિસ્તી ધર્મ માટે ઘણા બધા વર્ગાંક ફાળવવામાં આવ્યા છે, જ્યારે જ્ઞાનવિશ્વના અન્ય મહત્વના બધા જ ધર્મોનો સમાવેશ વર્ગ 292-299 માં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

ઉદાહરણો

(1) **આખ્યા (Title) :** Worship in Sikhim

વર્ગાંક (Class Number) : 294.643

પૃથક્કરણ (Analysis) :

294.6	= Sikhim
294.61-69	= (Add to base number 294.6 the numbers following 291 in 291.1 to 291.9)
291.43	= Worship

સંયોજન (Synthesis) :

294.6 + 291.43 = 294.643

(2) **આખ્યા (Title) :** Sacred books of Puritanism

વર્ગાંક (Class Number) : 285.902

પૃથક્કરણ (Analysis) :

285.9	= Puritanism
02	= Basic textual sources

સંયોજન (Synthesis) :

285.9 + 02 = 285.902

(3) **આખ્યા (Title) :** Christianity religious guru

વર્ગાંક (Class Number) : 248.892

પૃથક્કરણ (Analysis) :

248	= Christianity experience, practice, life
248.892	= Secular clergymen

સંયોજન (Synthesis) :

248.892 = 248.892

તમારી પ્રગતિ ચકાસો (Practice Example) :

(3) નીચેની આખ્યાઓના વર્ગાંક તૈયાર કરો. (Assign class numbers to the following titles)

(A) Lutheran churches

(B) Moral theology

5.3.4 સામાજિક શાસ્ત્રો (Social Sciencs) 300

સામાજિક શાસ્ત્રો એ DDC પદ્ધતિનો મોટો વર્ગ કહી શકાય છે. જેમાં વિશ્વના લગભગ ઘણા બધા વિષયોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. જે કે સમાજ શાસ્ત્ર, શિક્ષણ, રાજનીતિ, કાયદો, આંકડા શાસ્ત્ર, અર્થશાસ્ત્ર, વાણિજ્ય, જેવા મુખ્ય વર્ગોનો સમાવેશ થાય છે. આ વર્ગાંકની સાથે સારણીઓ નો મહત્તમ ઉપયોગ થાય છે.

ઉદાહરણો

(1) **આખ્યા (Title) :** Law of evidence in Japan

વર્ગાંક (Class Number) : 347.060 952

પૃથક્કરણ (Analysis) :

347	=	Civil Procedure and courts
347.06	=	Evidence
-093 - 099	=	(Table 1) (Add 'Areas' notatuib 3-9 from Table 2 to base number 09)
-52	=	Japan and adjacent islands

સંયોજન (Synthesis) :

347.06 + 09 + -52 = 347.060 952

(2) **આખ્યા (Title) :** Government corporations in Australia

વર્ગાંક (Class Number) : 351.009 209 94

પૃથક્કરણ (Analysis) :

351.009 2	=	Governemnt corporation (Public Enterprise)
-93-099	=	Table 1 (Add Areas notation 3-9 from Table 2 to base number 09)
-94	=	Australia (Table-2)

સંયોજન (Synthesis) :

351.0092 + -09 + -94 = 351.009 209 94

(3) **આખ્યા (Title) :** Trade agreement between Japan & India

વર્ગાંક (Class Number) : 382.952 054	
પૃથક્કરણ (Analysis) :	
382.9	= Trade Agreement and their implications
- 93-99	= By specific countries (Add Areas notation 3-9 from Table 2 to base number 382.9)
-52	= Japan (Table - 2)
0	= Connecting Symbol
-54	= India (Table - 2) (Local country first)
સંયોજન (Synthesis) :	
382.9 + -52 + 0 + -54	= 382.952 054

તમારી પ્રગતિ ચકાસો (Practice Example) :

(4) નીચેની આખ્યાઓના વર્ગાંક તૈયાર કરો. (Assign class numbers to the following titles)

(A) Noise Pollution

(B) Police Service in USA

5.4.5 ભાષાઓ (Languages) 400

આપણી ગુજરાતી ભાષામાં એક કહેવત છે કે "બાર ગામે બોલી બદલાય" એટલે કે બધા દેશની ભાષા અલગ હોય છે અને ભારત અને Russia જેવા દેશમાં તેમજ રાજ્યમાં બોલાતી ભાષા પણ અલગ અલગ હોય છે તેથી બધા ભાષાના વર્ગાંક અલગ અલગ સ્થળ બોલાતી ભાષાના આધારે આપવામાં આવ્યા છે. DDC માં ભાષાને 400 અંક પ્રદાન કરવામાં આવેલ છે. કોઈ પણ વ્યક્તિને અન્ય વ્યક્તિ સામે પોતાનો વિચાર પ્રગટ કરવો હોય તો તે ભાષા સિવાય સંભવ નથી. જ્ઞાનવિશ્વની દૃષ્ટિએ જોતા ભાષા એ મહત્વનો વિષય છે. ભાષાઓના વિવિધ સ્વરૂપો જેવા કે વ્યુત્પત્તિ (etymology), શબ્દકોશો (Dictionaries), બંધારણીય પદ્ધતિ (Structural Systems) વગેરે સારણી 4 વૈયક્તિ ભાષાના પેટાવિભાગો હેઠળની યાદીમાં છે. અનુસૂચિમાં 420-490 હેઠળની યાદીમાં વૈયક્તિક ભાષાઓને જ્યાં * (ફુદડી) થી ઓળખ આપવામાં આવી હોય તેઓને સારણી ૪ ની સંજ્ઞા લઈને વધુ સ્પષ્ટ બનાવી શકાય છે. વિશ્વની કેટલીક મુખ્ય ભાષાઓને 490 માં સમાવેશ કરવામાં આવેલ છે.

ઉદાહરણો

(1) **આખ્યા (Title) :** Universal Languages

વર્ગાંક (Class Number) : 401.3	
પૃથક્કરણ (Analysis) :	
400	= Language
401.3	= Universal Language
સંયોજન (Synthesis) :	
	= 401.3

(2) **આખ્યા (Title) :** Pronunciation of Italic languages Latin

વર્ગાંક (Class Number) : 478.152		
પૃથક્કરણ (Analysis) :		
470	=	Italic Languagtes Latin (Base number)
478	=	Classical Lation usage
-152	=	Pronunciation (Table - 4)
સંયોજન (Synthesis) :		
478 + -152	=	478.152

(3) **આખ્યા (Title) :** French Grammar for students

વર્ગાંક (Class Number) : 445.024 375		
પૃથક્કરણ (Analysis) :		
440	=	French language (Base number)
445	=	Structural System (Grammer) of standard French
- 024	=	Work for specific types of users (Add persons notation 03-99 from Table 7 to Base number - 024)
- 375	=	Students (Table 7)
સંયોજન (Synthesis) :		
445 + -024 - 375 = 445.024 375		

તમારી પ્રગતિ ચકાસો (Practice Example) :

(5) નીચેની આખ્યાઓના વર્ગાંક તૈયાર કરો. (Assign class numbers to the following titles)

(A) Lexicography

(B) Albanian language

5.4.6 શુદ્ધ વિજ્ઞાનો (Pure Sciences) 500

શુદ્ધ વિજ્ઞાન એ મહત્વની ગણાતી ઘણી શાખાઓ ને આવરી લે છે. આ વર્ગમાં સૂક્ષ્મ રીતે અભ્યાસ કરીને તેના વર્ગાંક આપવામાં આવ્યા છે. તેમાં વધુ ચોક્કસતા લાવવા માટે સારણીઓનો ઉપયોગ થાય છે. આ મુખ્ય વર્ગમાં ગણિતશાસ્ત્ર, ભૌતિકવિજ્ઞાન, જીવવિજ્ઞાન, રસાયણ વિજ્ઞાન, વનસ્પતિ વિજ્ઞાન, પ્રાણીશાસ્ત્ર, ભૂમિવિજ્ઞાન જેવી શાખાઓનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. શુદ્ધ વિજ્ઞાનમાં રહેલા વિષયોનો વિકાસ ઝડપથી થઈ રહ્યો છે, માટે આ વર્ગાંક શ્રેણીની ગહનતા ખૂબ જ જરૂરી છે.

ઉદાહરણો

(1) **આખ્યા (Title) :** Size of Saturn

વર્ગાંક (Class Number) : 523.461

પૃથક્કરણ (Analysis) :

523.46 = Saturn (Add as instructed under 523.41-523.48)
(Add to each subdivision indentified by the numbers following 523.3 in 523.31 - 523.37)

523.31 = Size (constants and dimension)

સંયોજન (Synthesis) :

523.46 + 523.31

523.46 + 1 = 523.461

(2) **આખ્યા (Title) :** Gasepis state physics

વર્ગાંક (Class Number) : 541.042 3

પૃથક્કરણ (Analysis) :

541 = Physical and theoretical Chemistry

541.042 = States of matter
(Add to the base number 541.042 the numbers following 530.4 in 530.41 - 530.44)

530.43 = Gaseous-state phbysics

સંયોજન (Synthesis) :

541.042 + 530.43

541.042 + 3 = 541.042 3

(3) **આખ્યા (Title) :** Respiratory organs of Reptiles

વર્ગાંક (Class Number) : 597.904 42

પૃથક્કરણ (Analysis) :

597.9 = Reptiles (Add as instructed under 592 - 599)

-04 = General Principles

591.42 = Respiratory System

સંયોજન (Synthesis) :

597.9 + -04 + 42 = 597.904 42

(6) નીચેની આખ્યાઓના વર્ગાંક તૈયાર કરો. (Assign class numbers to the following titles)

(A) Geometry

(B) Theory of satellite system

5.4.7 ટેકનોલૉજી (Technology) 600

આ મુખ્ય વર્ગ ટેકનોલૉજીમાં વ્યવસ્થાપન, તબીબી વિજ્ઞાન (રોગ તેના ઉપચાર અને પદ્ધતિ), મકાન, કૃષિ વિજ્ઞાન, પશુ પાલન, ડેરી ઉદ્યોગ, જેમાં સાધનો અને યંત્રો માટે પણ વર્ગાંક આપવામાં આવ્યા છે. બધા વ્યવસાયને અલગ અલગ વર્ગાંક આપવામાં આવ્યા છે. જેથી તેમના વર્ગાંકમાં ચોક્કસતા રહે.

ઉદાહરણો

(1) **આખ્યા (Title) :** Soil fertility

વર્ગાંક (Class Number) : 631.42

પૃથક્કરણ (Analysis) :

631	=	Crops and their production Plant crops (Specific techniques; apparatus, equipment, materials)
631.4	=	Soil Science
631.42	=	Soil Fertility

સંયોજન (Synthesis) :

= 631.42

(2) **આખ્યા (Title) :** Grafting of Flowering Plants

વર્ગાંક (Class Number) : 635.915 41

પૃથક્કરણ (Analysis) :

635.91	=	Flowering Plants (Add to base number 635.91 the numbers following 631.2 - 631.8)
631.541	=	Grafting

સંયોજન (Synthesis) :

635.91 + 541 = 635.915 41

(3) **આખ્યા (Title) :** Patents from Europe

વર્ગાંક (Class Number) : 608.74

પૃથક્કરણ (Analysis) :

608.7	=	Patents
-4	=	Europe Western Europe (Table - 2) see - 36

સંયોજન (Synthesis) :

608.7 + -4 = 608.74

(4) નીચેની આખ્યાઓના વર્ગાંક તૈયાર કરો. (Assign class numbers to the following titles)

A) Physiology of Face

B) Physical fitness

5.4.8 લલિત કળાઓ (The Arts) 700

આ મુખ્ય વર્ગમાં લલિત કળાનો સમાવેશ થાય છે. DDC ના વર્ગાંક 700-799 માં કલા તેમજ રમત સંબંધિત વિષયોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યું છે. તેમાં પણ અભિનયકલા, સ્થાપત્યકલા, શિલ્પકલા, ધાતુકળાઓ, ચિત્રકળા તથા શોભનકળા, રંગકલા અને સંગીત કલા તેમજ વિવિધ પ્રકારની રમતોને અલગ અલગ તારવામાં આવી છે. દરેક કળા હેઠળ વર્ણન, પદ્ધતિ પ્રક્રિયા, ઉપકરણો, ચીજ વસ્તુઓ સાધન સામગ્રી અને યંત્રોના વર્ગાંક આપેલ છે. આ મુખ્ય વર્ગ 700 સાથે જરૂર પડે ત્યાં સારણી નો પણ ઉપયોગ થાય છે.

ઉદાહરણો

(1) **આખ્યા (Title) :** Art Galleries of France and Monaco

વર્ગાંક (Class Number) : 708.944

પૃથક્કરણ (Analysis) :

708	= Galleries
708.9	= Art Galleries
	(Add "Areas" notation 1, 3-9 from Table 2 to base number 708.9)
-44	= France and Monaco (Table - 2)

સંયોજન (Synthesis) :

708.9 + -44 = 708.944

(2) **આખ્યા (Title) :** Preservation of Bead embroidery

વર્ગાંક (Class Number) : 746.504 88

પૃથક્કરણ (Analysis) :

746.5	= Bead embroidery
	(Add as instructed under 746)
-0488	= Preservation

સંયોજન (Synthesis) :

746.5 + 0488 = 746.504 88

(3) **આખ્યા (Title) :** Ancient korean Architecture

વર્ગાંક (Class Number) : 722.13

પૃથક્કરણ (Analysis) :

722	= Ancient and oriental architecture
722.13	= Korean

સંયોજન (Synthesis) :

= 722.13

(5) નીચેની આખ્યાઓના વર્ગાંક તૈયાર કરો. (Assign class numbers to the following titles)

(A) Public library building

(B) Post office building

5.4.9 સાહિત્ય (Literature) 800

DDC વર્ગાંક 800-899 માં વિવિધ ભાષાના સાહિત્ય સંબંધિત વિષયોનો સમાવેશ થાય છે. આ પદ્ધતિમાં ભાષા અને સાહિત્ય બંને વિષયોને અલગ કરીને મુખ્ય વિષય તરીકે સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે. આ વર્ગાંકમાં કાવ્ય, નાટક, નવલકથા, પત્રો, ભાષણો, નિબંધો વગેરેના વર્ગાંક આપ્યા છે. ભારતના સાહિત્યને 891-894 હેઠળ સમાવવામાં આવ્યા છે. આ વર્ગાંકમાં મુખ્ય ભાષા, પ્રકાર અને સમય આ રીતે વર્ગાંક બનાવવામાં આવે છે. અહીં વિશેષ કરીને યુરોપિયન ભાષાના સાહિત્યને અલગ-અલગ વર્ગાંક આપીને મહત્વ આપવામાં આવ્યું છે, તેમજ અન્ય ભાષાના મહત્વના સાહિત્યને 890 વર્ગની શ્રેણીમાં મૂકવામાં આવ્યા છે. મુખ્યત્વે આ વર્ગાંકની સાથે ફક્ત સારણી 3 અને 6 નો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે, આમ જોતાં આ વર્ગાંકો ખૂબ જ વિશાળ બને છે.

ઉદાહરણો

(1) **આખ્યા (Title) :** Spanish drama by a 1516-1700 century author

વર્ગાંક (Class Number) : 862.3

પૃથક્કરણ (Analysis) :

86	= Literature of Spanish Language (Base number)
-2	= Drama (Table - 3)
-3	= 1516-1700 (Table under 860)

સંયોજન (Synthesis) :

86 + -2 + -3 = 862.3

(2) **આખ્યા (Title) :** French drama by a eighteenth century author

વર્ગાંક (Class Number) : 842.5

પૃથક્કરણ (Analysis) :

84	= French Literature (Base number)
-2	= Drama (Table-3)
-5	= Eighteenth Century (Table under 840)

સંયોજન (Synthesis) :

84 + -2 + -5 = 842.5

(3) **આખ્યા (Title) :** Italian fiction by a 20th century author

વર્ગાંક (Class Number) : 853.91

પૃથક્કરણ (Analysis) :

85	= Literature of Italian Language (Base number)
-3	= Fiction (Table -3)
-91	= 20th century

સંયોજન (Synthesis) :

85 + -3 + -91 = 853.91

9) નીચેની આખ્યાઓના વર્ગાંક તૈયાર કરો. (Assign class numbers to the following titles)

(A) French fiction

(B) Poetry about animals

5.4.10 સામાન્ય ભૂગોળ અને ઈતિહાસ (General Geography and History) 900

આ વર્ગમાં 900-999 શ્રેણીમાં ઈતિહાસ અને ભૂગોળના સંબંધિત વિષયો સમાવવામાં આવ્યા છે. તેમાં પણ શ્રેણી ક્રમાંક 920 માં આત્મકથા, વંશાવલી, તેમજ નિશાની અલગ તારવવામાં આવી છે. ઈ.સ. 499 સુધીના વિશ્વ ઈતિહાસ માટે 930 હેઠળ વર્ગાંક આપવામાં આવ્યા છે. તેમજ વિશ્વના વિવિધ ખંડોના ઈતિહાસના વિષયોને પણ જુદા પાડીને તેના વર્ગાંક આપવામાં આવ્યા છે, જેથી ચોક્કસ માહિતીના પુસ્તક જ મળી રહે છે. આ 900 વર્ગની શ્રેણી માટે જરૂરિયાત ઉદ્ભવે ત્યાં સારણીનો પણ ઉપયોગ કરવામાં આવે છે.

ઉદાહરણો

(1) **આખ્યા (Title) :** 17th Century World History

વર્ગાંક (Class Number) : 909.6

પૃથક્કરણ (Analysis) :

909	= General World History
.6	= 17th Century

સંયોજન (Synthesis) :

909 + .6 = 909.6

(2) **આખ્યા (Title) :** Geography of Madhya Pradesh

વર્ગાંક (Class Number) : 915.43

પૃથક્કરણ (Analysis) :

91	= General Geography and Travels (Base number)
-543	= Madhya Pradesh (Table - 2)

સંયોજન (Synthesis) :

91 + - 543 = 915.43

(3) **આખ્યા (Title) :** Dictionary of Brazil National Biography

વર્ગાંક (Class Number) : 920.081

પૃથક્કરણ (Analysis) :

920.03-09	= General Collections of Biography by specific continents, countries, localities (Add "Areas" notation 3-9 from Table 2 to base number 920.0)
-81	= Brazil (Table - 2)

સંયોજન (Synthesis) :

920.0 + -81 = 920.081

(10) નીચેની આખ્યાઓના વર્ગાંક તૈયાર કરો. (Assign class numbers to the following titles)

(A) Travels in ancient Pakistan

(B) History of India

(C) Namavali

તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો

(ANSWER TO SELF CHECK EXERCISES)

TABLE 1

(1)

(a) 155.424 090 5

પૃથક્કરણ :		
155.424	=	Psychology of school children
090.5	=	21st century (Table-1)
સંયોજન :		
155.424 + 090.5	=	155.424 090 5

(2)

(b) 597.980 12

પૃથક્કરણ :		
597.98	=	Crocodile
-012	=	Classification (Table-1)
સંયોજન :		
597.98 + -012	=	597.980 12

TABLE 2

(1)

(a) 026.095 479 2

પૃથક્કરણ :		
026	=	Special Library
093.099	=	Treatment by specific continents, countries (Add 'Areas' notation 3-9 from Table -2 to base number 09)
547 92	=	Maharashtra (Table 2)
સંયોજન :		
026 + 09 + 54792		
026.095 479 2		

(2)

(b) 320.954 91

પૃથક્કરણ :		
320.9	=	Political Condition
320.91-99	=	Geagraphical treatment (Add 'Areas' notation 1 -9 from Table-2 to base number 320.9)
549 1	=	Pakistan (Table-2)
સંયોજન :		
320.9 + 549 1	=	320.954 91

TABLE 3

(1)

(a) 891.479 100 809 173 4

પૃથક્કરણ :		
891.479	=	Rajasthani Literature
-100 8	=	Poetry Collection (Table 3)
091734	=	As Instructed under 1008 (Table 3)
સંયોજન :		
891.479 + 1 + 008 + 091 + 1734	=	891.479 100 809 173 4

(2)

(b) 891.421 02

પૃથક્કરણ :		
891.42	=	Punjabi Literature
-102	=	Dramatic Poetry (Table 3)
સંયોજન :		
891.42 + -102	=	891.421 02

TABLE 4

(1)

(a) 469.03

પૃથક્કરણ :		
469	=	Portuguese
-03	=	Words (Table 4)
સંયોજન :		
469 + -3	=	469.03

(2)

(b) 491.475

પૃથક્કરણ :		
491.47	=	Gujarati Language
-5	=	Grammar (Table 4)
સંયોજન :		
491.47 + -5 = 491.475		

TABLE 5

(1)

(a) 155.849 993

પૃથક્કરણ :		
155.84	=	Psychology (For Specific racial and etnic group)
999 3	=	Elamites (Table 5)
સંયોજન :		
155.84 + -999 3	=	155.849 993

(2)

(b) 909.049 43

પૃથક્કરણ :		
909	=	General world history
909.04	=	World History (of racial ethnic, national groups)
943	=	Turkic (Table 5)
સંયોજન :		
909.04+943	=	909.049 43

TABLE 6

(1)

(a) 220.591 431

પૃથક્કરણ :		
220	=	Bible
220.5	=	Bible (In modern version and Translation)
220.53-59	=	In other languages (Add 'Languages' notation 3-9 from Table-6 to Base number 220.5)
-91.431	=	Hindi (Table 6)
સંયોજન :		
220.5 + 91. 431	=	220.591 431

(2)

(b) 491.239 143 9

પૃથક્કરણ :		
491.2	=	Sanskrit
-3	=	Dictionaries (Tale 4) Bilingual (Add 'Languages' notation 2-9 from Table 6 to -3)
-914 39	=	Urdu (Table 6)
સંયોજન :		
491.2 + -3 + 914 39 = 491.239 143 9		

TABLE 7

(1)

(a) 174.909 2

પૃથક્કરણ :		
174	=	Professional Occupational ethics
174.9	=	Ethics of other professions and occupation (Add 'Persons' notation 09-99 from Table 7 to base number 174.9)
-092	=	Librarians (Table 7)
સંયોજન :		
174.9 + 092	=	174.909 2

(2)

(b) 519.502 437 5

પૃથક્કરણ :		
519.5	=	Statistics
-024	=	Work for specific types of users (Table 1) (Add 'Persons' notation 03-99 from Table 7 to base number -024)
-375	=	Students
સંયોજન :		
519.5 + -024 + -375 = 519.502 437 5		

000

(1)

(a) 093

(2)

(b) 019

100

(1)

(a) 173

(2)

(b) 181.452

200

(1)

(a) 284.1

(2)

(b) 291.5

300

(1)

(a) 363.74

(2)

(b) 363.209 73

400

(1)

(a) 413.028

(2)

(b) 491.991

500

(1)

(a) 516

(2)

(b) 521.6

600

(1)

(a) 612.92

(2)

(b) 613.7

700

(1)

(a) 727.824

(2)

(b) 725.16

800

(1)

(a) 843

(2)

(b) 809.193 6

900

(1)

(a) 915.491

(2)

(b) 954

યુનિટ 6	સહાયક સારણીઓ અને યુક્તિઓ

6.1 ઉદ્દેશો

6.2 પ્રસ્તાવના

6.3 સારણીની મદદથી વર્ગાંકની રચના

6.4 સારણી-1 નો ઉપયોગ - માનક પેટા વિભાગ

6.4.1 માનક પેટાવિભાગના લક્ષણો

6.4.2 માનક પેટાવિભાગના ઉપયોગ

6.4.3 માનક પેટાવિભાગ સાથે વધારાના શૂન્યનો ઉપયોગ

6.5 સારણી-2 નો ઉપયોગ : વિસ્તારો

6.5.1 વિસ્તારના અંકનું જોડાણ

6.5.2 માનક પેટાવિભાગ 09 સાથે વિસ્તારના અંકનું જોડાણ

6.5.3 ''ઉમેરો'' સુચના અનુસાર વિસ્તારના અંકનું જોડાણ

6.5.4 બે વિસ્તારના અંકનું જોડાણ

6.6 સારણી-3 નો ઉપયોગ : વિસ્તારો

6.6.1 વૈયક્તિક કર્તાઓના સાહિત્યિક કૃતિઓનું વર્ગીકરણ

6.6.2 વિશિષ્ટ ભાષાઓની સંકલિત કૃતિઓ અને સાહિત્યિક વિવેચન

6.7 સારણી-4 વૈયક્તિક ભાષાઓના પેટાવિભાગો

6.8 સારણી-5 : નો ઉપયોગ જાતિ, વંશ અને રાષ્ટ્રીય જૂથ

6.8.1 સૂચના મુજબ સારણી-5 નો ઉપયોગ

6.8.2 સારણી-2 ની સંજ્ઞા દ્વારા સારણી-5 નું વિસ્તરણ

6.8.3 શૂન્યનો મુખક સૂચક તરીકે ઉપયોગ કરીને સારણી-5 નું વિસ્તરણ

6.8.4 માનક પેટાવિભાગ 089 દ્વારા સારણી-5 નો ઉપયોગ

6.9 સારણી-6 ભાષાઓ

6.10 સારણી 7 નો ઉપયોગ : વ્યક્તિઓ

6.10.1 સૂચનાઓ અનુસાર સારણી 7 નો ઉપયોગ

6.10.2 માનક પેટાવિભાગ 088 દ્વારા સારણી 7 નો ઉપયોગ

6.11 સારાંશ

6.12 તમારી પ્રગતિ ચકાસો અને ઉત્તરો

6.13 ચાવીરૂપ શબ્દો

6.14 સંદર્ભો અને વિશેષ વાંચન

6.1 ઉદ્દેશો

આ એકમમાં આપણે સહાયક સારણીઓ વિશે અભ્યાસ કરીશું. આ સારણીઓનો ઉપયોગ મુખ્ય સાત સારણીઓની સાથે તેમજ ઘણીવાર મુખ્ય વર્ગ/અનુસૂચિઓ સાથે કરવામાં આવે છે. આ એકમના અભ્યાસ બાદ તમે નીચેની માહિતીથી માહિતગાર થશો.

- અનુસૂચિઓ અને સારણીઓના અંકોની વિભાવના જાણી શકશો.
- સારણીના અંકોને અનુસૂચિ સાથે જોડી વર્ગીકરણને વિસ્તારીત રીતે જાણી શકાશે.
- બે કે તેથી વધારે સારણીનો ઉપયોગ કરી વર્ગ તૈયાર કરવાની માહિતી મળશે.

6.2 પ્રસ્તાવના

ડ્યુઈ ડેસિમલ વર્ગીકરણ પદ્ધતિ એક શુદ્ધ ગણનાક્ષમ વર્ગીકરણ પદ્ધતિ છે. જેમાં મૂળભૂત અને સંયુક્ત વિષયોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. તેમાં નવી આવૃત્તિ મુજબ નવા વિષયોનો સમાવેશ થયો જેમાં મિશ્રિત અને સંયુક્ત વિષયોને ઉમેરવામાં આવ્યા. અનુસૂચિમાં દર્શાવેલ અંકનું વિસ્તરણ કરવા માટે ખંડ-1 માં આપેલા સારણીનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. સાત સારણીઓ અલગ અલગ વર્ગમાં આપવામાં આવી છે જે ઓછા-વત્તા અંશે જરૂર જણાય ત્યાં વર્ગને વિસ્તારીત કરવા ઉપયોગમાં લેવામાં આવે છે. અનુસૂચિઓના અંકને મુખ્ય વર્ગ તરીકે ઉપયોગમાં લઈ શકીએ છીએ પરંતુ સારણીનો ઉપયોગ સ્વતંત્ર રીતે થતો નથી. સારણી જ્યારે અનુસૂચિ સાથે જોડાય છે ત્યારે જ તેનો ઉપયોગ ગણાય છે.

6.3 સારણીની મદદથી વર્ગાંકની રચના

આપણે જાણીએ છીએ કે સારણીનો ઉપયોગ સ્વતંત્ર રીતે થતો નથી, તેનો ઉપયોગ કોઈ ને કોઈ અનુસૂચિના વર્ગ સાથે કરવામાં આવે છે. સારણીનો ઉપયોગ અનુસૂચિમાં આપેલ નોંધને આધારે કરવામાં આવે છે, પરંતુ ઘણી સારણીઓ એવી છે કે જેનો ઉપયોગ કોઈ પણ નોંધ વગર અનુસૂચિને વિસ્તૃત કરવા માટે થઈ શકે છે. જેમ કે સારણી 1 માનક પેટા વિભાગ જેને કોઈ પણ સૂચના વગર ઉમેરી શકાય છે/એવી જ રીતે સારણી 2 માં ભૌગોલિક વિસ્તાર દર્શાવવા -09, સારણી 5 માં 089 અને સારણી 7 માં -088 નો ઉપયોગ કોઈ પણ સૂચના વગર કરી શકાય છે. આ સિવાય અનુસૂચિમાં આપેલ જરૂરી નોંધોને ધ્યાને લઈ સૂચના અનુસાર સારણીઓનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે, જેનાથી વર્ગ સમજવામાં સરળતા રહે છે.

6.4 સારણી-1 નો ઉપયોગ - માનક પેટા વિભાગ

ડીડીસીની ૧૯મી આવૃત્તિમાં આપવામાં આવેલ સાત કોષ્ટકો મહત્વપૂર્ણ ઉપકરણો છે જે વર્ગાંકના નિર્માણમાં મદદરૂપ બને છે. તેઓ સ્મૃતિસહાયક છે. ડીડીસીમાં મેમોનિક લક્ષણમાં સમાન વિષયનું પ્રતિનિધિત્વ કરવા અથવા સમગ્ર સૂચકાંકોમાં સમાન અર્થ હોવા માટે સંખ્યાઓના સમાન સંયોજનનો ઉપયોગ કરવો સામેલ છે. આમ, ૦૫ નો અર્થ સામયિક છે ત્યાં જ્યાં ઉમેરવામાં આવે છે, જે વિવિધ સંદર્ભોમાં અર્થમાં સુસંગતતા આપે છે. સારણીઓમાંની સંજ્ઞાના ઉપયોગ ક્યારેય સ્વતંત્રપણે થતો નથી પરંતુ હંમેશા વર્ગીકરણની અનુસૂચિમાંના મુખ્ય વર્ગ સાથે કરવામાં આવે છે. વર્ગાંક પહેલાંનો આડંબર (-) ભાર મૂકે છે કે તેઓને બીજી સંખ્યામાં ઉમેરવું આવશ્યક છે, પરંતુ જ્યારે આડંબરને (-) બાદ કરવામાં આવે છે.

ડીડીસીની અનુસૂચિમાં આપવામાં આવેલ સૂચનાઓ અનુસાર માનક પેટાવિભાગોને અનુસૂચિમાં કોઈપણ મુખ્ય વર્ગ સાથે ઉમેરી શકાય છે. આ પેટાવિભાગો એવા કાર્યોને

ઓળખવા માટે સૂચનો પ્રદાન કરે છે કે જે કોઈ ચોક્કસ બંધારણ અથવા ભૌતિક સ્વરૂપમાં હોઈ શકે (ફોર્મેટ અથવા ભૌતિક સ્વરૂપ દ્વારા ઉપચારના ઉદાહરણો શબ્દકોશો અને સામયિક છે) આ ઉપરાંત ઐતિહાસિક અથવા ભૌગોલિક અભિગમ, અથવા દાર્શનિક અથવા વૈશ્વિક દષ્ટિકોણને પણ આ માનકોના પેટાવિભાગ દ્વારા દર્શાવી શકાય છે. મુખ્ય માનક પેટાવિભાગો નીચે મુજબ છે.

-01 Philosophy and Theory

-02 Miscellany

-03 Dictionaries, encyclopaedias, concordances

-04 Special Topics

-05 Serial Publications

-06 Organisation and management

-07 Study and Teaching

-08 History and description of the Subject among group of persons

-09 Historical and gepgraphic treatment

6.4.1 માનક પેટાવિભાગના લક્ષણો

1. આ વિષયના વિષયહીન પુનરાવર્તિત થતા પાસાઓ છે કે જે મુખ્ય વર્ગ નથી બનતા પરંતુ મુખ્ય વર્ગાંક બનાવવામાં મદદરૂપ થાય છે.
2. તેઓની શરૂઆત હમેશા શૂન્યથી થાય છે દા.ત. ૦૫ ક્રમિક પ્રકાશનો, -૦૩ શબ્દકોશ, -૦૯ ઈતિહાસ
3. તેઓ પોતે ક્યારે મુખ્ય વર્ગાંક નથી બની શકતા પરંતુ મુખ્ય વર્ગાંક સાથે જોડી શકાય છે

6.4.2 માનક પેટાવિભાગના ઉપયોગ

જ્યારે ગ્રંથાલયમાં આવેલા ગ્રંથનું વર્ગીકરણ કરતા સમયે સૌ પ્રથમ ગ્રંથના મુખ્ય વિષયને ઓળખવામાં આવે છે અને અનુસૂચિની મદદથી ગ્રંથનો મુખ્ય વિષયનો વર્ગાંક નક્કી કરીને જો તેમાં વિશિષ્ટ વિષયમાં સામાન્ય પેટાવિભાગ હોય તો તેમને ઓળખીને મુખ્ય વિષયના વર્ગાંકની સાથે જોડવામાં આવે છે.

આખ્યા : Career Opportunity in Insurance Industry

વર્ગાંક : 368.0023

પૃથક્કરણ

368 Insurance

368.001 - 008 standard subdivisions (from Table)

-023 Career Opportunity (Table-1) (SS)

સંયોજન

368 + 0023

368.0023

આખ્યા : Encyclopedia of international law

વર્ગાંક : 341.03
પૃથક્કરણ
341 International law
03 Encyclopedia (Table-1) (SS)
સંયોજન
341 + 03 = 341.03

6.4.3 માનક પેટાવિભાગ સાથે વધારાના શૂન્યનો ઉપયોગ

જેમ કે આપણે આગળના અભ્યાસમાં જોયું છે કે અનુસૂચિમાં મોટા ભાગની જગ્યાએ માનક પેટાવિભાગ કેવી રીતે ઉપયોગ કરી શકાય તેની સૂચનાઓ આપવામાં આવેલ છે. પરંતુ આપણે દરેક મુખ્ય વર્ગની સાથે ઘણી જગ્યાએ તમે અનુસૂચિની સંખ્યામાં ફક્ત સંજ્ઞા-01, વગેરે ઉમેરી શકાતા નથી તેના માટે અનુસૂચિને કાળજીપૂર્વક અભ્યાસ કરવો જરૂરી છે, જ્યાં મોટા ભાગના અનિયમિત ઉપયોગ સૂચના દ્વારા દર્શાવવામાં આવે છે.

દા.ત.,

540.1-9 Standard subdivisons

or

Use 335.001-335.009 for standard subdivisions

અનુસૂચિનો અભ્યાસ કરવાથી ખ્યાલ આવે છે કે કેટલાક મુખ્ય વર્ગ સાથે માનક પેટાવિભાગોનો કોઈ ચોક્કસ રીતે ઉપયોગ કરવામાં આવે છે તે અમુક કિસ્સામાં ઉદાહરણ સાથે પણ અનુસૂચિમાં દર્શાવવામાં આવેલ હોય છે. આવા સમયે અનુસૂચિમાં આપવામાં આવેલ સૂચના મુજબ મુખ્ય વર્ગ સાથે સામાન્ય માનક પેટાવિભાગને જોડી શકાય છે અન્યથા જે સામાન્ય પેટર્નને અનુસરીને તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે.

આ ઉપરાંત અનુસૂચિમાં જુદા જુદા સ્થાનો પર આપેલ સૂચનાઓ અનુસાર માનક પેટાવિભાગ સાથે એક કરતા વધારાના શૂન્યને જોડવામાં આવે છે અને કેટલાક સ્થાનો પર સારણીમાંના શૂન્ય વગર પણ ઉપયોગ કરી શકાય છે. જ્યારે મુખ્ય વર્ગના છેલ્લા ક્રમમાં બે અથવા તો એક શૂન્ય હોય અને માનક પેટાવિભાગને જોડવામાં આવે છે ત્યારે વધારના શૂન્યને હટાવીને વર્ગાંક બનાવવામાં આવે છે. જેના ઉદાહરણો નીચે મુજબ છે.

આખ્યા : Encyclopedia of Library and Information Science

વર્ગાંક : 020.3
પૃથક્કરણ
020 - Library Science
-03 Encyclopedia (Table-1) (SS)
સંયોજન
020 + -03 (અહીં એક શૂન્યને હટાવીને વર્ગાંક બને છે)
020.3

આખ્યા : An Encyclopedia of Philosophy

વર્ગાંક :	103
પૃથક્કરણ	
100	Philosophy
-03	Encyclopedia (Table-1) (SS)
સંયોજન	
100 + -03 (અહીં બે શૂન્યને હટાવીને વર્ગાંક બને છે) = 103	

બે શૂન્યનો ઉપયોગ (Using Two Zero)

આખ્યા : Dictionary of Military Science

વર્ગાંક :	355.003
પૃથક્કરણ	
355	Military Science
-003	Dictionary (Instruction given in the schedule .001- 006 Standard subdivision)
355 + -003	
સંયોજન	
355.003	

આખ્યા : Philolsophy and Theory of Higher Education

વર્ગાંક :	378.001
પૃથક્કરણ	
378	Higher Education
-001	Theory and Philosophy (Instruction given in the schedule .001- 009 Standard subdivision)
378 + -001	
સંયોજન	
378.001	

આખ્યા : Journal of Water Transportation

વર્ગાંક :	387.005
પૃથક્કરણ	
387	Water Transportation
-005	Serial Publication (Instruction given in the schedule .009-006 Standard subdivision)
387 + -005	
સંયોજન	
387.005	

આખ્યા : Study and Teaching of Algebra

વર્ગાંક : 512.007	
પૃથક્કરણ	
512	Algebra
-007	Study and Teaching (Instruction given in the schedule use .001- 009 Standard subdivision)
512 + -007	
સંયોજન	
512.007	

આખ્યા : Journal of Constitution law

વર્ગાંક : 342.005	
પૃથક્કરણ	
342	Constitution law
-005	Serial Publication (Instruction given in the schedule use 342.001-342.009 for Standard subdivisions)
342 + 005	
સંયોજન	
342.005	

આખ્યા : Theory and Philolsophy Public Administration

વર્ગાંક :	350.001
પૃથક્કરણ	
350	Public Administration
-0001	Theory and Philolsophy (Add base number 350.0001 - 996 as given in schedule)
35 + -0001	
સંયોજન	
350.001	

ત્રણ શૂન્યનો ઉપયોગ (Using Three Zero)

આખ્યા : Journal of Central Government	
વર્ગાંક : 351.0005	
પૃથક્કરણ	
351	Central Government
-0005	Serial Publication (Table) S.S. (Add base number 351.0001 - 0009 is given in schedule)
351 + -0005	
સંયોજન	
351.0005	

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

1 Journal of Philosophy
2 Dictionary of Gerometry
3 Study and Teaching of Descriptive Astronomy
4 Journal of Local Government
5 Journal of Analytical Chemistry

6.5 સારણી-2 નો ઉપયોગ : વિસ્તારો

સારણી-2 માં આપવામાં આવેલ અંકો વિશ્વના દરેક ભૌગોલિક વિસ્તારો, પ્રદેશો, પ્રાકૃતિક સ્થળો તેમજ રાજનીતિક વિસ્તારોની ખૂબ જ વ્યવસ્થિત રીતે તૈયાર કરવામાં આવેલ યાદી છે, આગળ જણાવ્યા પ્રમાણે આ અંકો પણ મુખ્ય વર્ગ બની શકતા નથી પરંતુ મુખ્ય વિષય સાથે જો કોઈ ભૌગોલિક પ્રદેશ કે વિસ્તારને દર્શાવેલ હોય ત્યારે અહીં આપવામાં આવેલ અંકોને મુખ્ય વર્ગ સાથે અનુસૂચિમાં આપવામાં આવેલ સૂચનાઓ અનુસાર કે પછી મુખ્ય વર્ગ સાથે આપવામાં આવેલ ઉદાહરણનો ઉપયોગ કરીને જરૂરિયાત પ્રમાણે આ અંકોને જોડી શકાય છે. આ અંકોને સામાન્ય માનકમાં આપવામાં આવેલ સૂચના પ્રમાણે અને જો કોઈ જ પ્રકારની સૂચના આપવામાં આવેલ ના હોય તો નિયમ પ્રમાણે -૦૯ નો ઉપયોગ કરીને જોડવામમાં આવે છે. ક્યારેક ભૌગોલિક પ્રદેશોને કોઈ પણ પ્રકારની સંજ્ઞાના ઉપયોગ વગર પણ જોડી શકાય છે. જેમ કે Wages in Brazil

331.29 Wages
-81 Brazil (Table 2) Area
331.29 + -81
331.298 1

આમ, સારણી-2 માં ઉપરોક્ત દર્શાવેલ ભૌગોલિક વિસ્તારોને નીચે દર્શાવેલ મુખ્ય ભાગોમાં વિભાજીત કરીને દર્શાવવામાં આવેલ છે.

-1 Areas, regions, places in general
-2 Persons
-3 The ancient world
-4 Europe Western Europe
-5 Asia Orient Far East
-6 Africa
-7 North America
-8 South America
-9 Other parts of world and extraterrestrial worlds Pacific Ocean islands

6.5.1 વિસ્તારના અંકનું જોડાણ

આગળ દર્શાવ્યા પ્રમાણે સારણી-2 માં આપવામાં આવેલ ભૌગોલિક પ્રદેશોના અંકો ક્યારેય મુખ્ય વર્ગ બની શકતા નથી પરંતુ અનુસૂચિમાં આપવામાં આવેલ મુખ્ય વર્ગ સાથે આ પ્રદેશોના અંકોને જોડીને પૂર્ણ વર્ગાંક બનાવી શકાય છે. ફરી આગળ જણાવ્યા પ્રમાણે આ વિસ્તારોના અંકોને નીચે દર્શાવેલ ત્રણ પ્રકારે મુખ્ય વર્ગ સાથે જોડવામાં આવે છે.

1. અનુસૂચિમાં સ્પષ્ટ રીતે ભૌગોલિક વિસ્તારને મુખ્ય વર્ગની સાથે જ દર્શાવેલ જેમ કે

   316 General Statistics of Africa

   914 Geography of and Travel in Europe

2. ભૌગોલિક વિસ્તારને -09 સાથે કોઈપણ મુખ્ય વર્ગ સાથે જોડી શકાય છે
3. સૂચના હોય તો ઉપર દર્શાવેલા ઉદાહરણ પ્રમાણે સીધા જ મુખ્ય વર્ગ સાથે જોડી શકાય છે.

6.5.2 માનક પેટાવિભાગ 09 સાથે વિસ્તારના અંકનું જોડાણ

આપણે આગળ કરેલા અભ્યાસ પ્રમાણે જો અનુસૂચિમાં મુખ્ય વર્ગ સાથે ભૌગોલિક વિસ્તારને જોડવાની સૂચના આપવામાં આવેલ ના હોય તો મુખ્ય વર્ગની સાથે ભૌગોલિક વિસ્તારને સારણી ૧ માનક પેટાવિભાગોમાં દર્શાવેલ-09 ને જોડીને મુખ્ય વર્ગાંક બનાવવામાં આવે છે. જેના વિવિધ ઉદાહરણો નીચે મુજબ છે.

આખ્યા : Boxing in Maxico

વર્ગાંક :	796.830 972
પૃથક્કરણ	
796.83	Boxing
-09	Historical and Geographical Treatment (Table 1) S.S.
-72	Maxico (Table 2) (Area Table)
સંયોજન	
796.83 + -09 + -72	
796.830 972	

આખ્યા : Snowmobiling in Ireland

વર્ગાંક : 796.940 941 5	
પૃથક્કરણ	
796.94	Snowmobiling
-09	Historical and Geographical Treatment (Table 1) S.S.
-415	Ireland (Table 2) (Area Table)
સંયોજન	
796.64 + -09 + -415	
796.940 941 5	

6.5.3 "ઉમેરો" સૂચના અનુસાર વિસ્તારના અંકનું જોડાણ

અનુસૂચિમાં જ્યારે ભૌગોલિક વિસ્તારને ઉમેરવા માટેની સ્પષ્ટ સુચના આપવામાં આવેલી હોય ત્યારે તે સૂચનાને અનુસરીને અનુસૂચિમાં આપેલ મુખ્ય વર્ગ સાથે સારણી ૨ ના ઉપયોગથી ભૌગોલિક વિસ્તારને જોડવામાં આવે છે અને પૂર્ણ વર્ગાંક તૈયાર કરવામાં આવે છે. આવા ઉદાહરણો નીચે મુજબ આપવામાં આવેલ છે.

આખ્યા : National Libraries of China

વર્ગાંક :	027.551
પૃથક્કરણ	
027.5	National Library
-51	China (It has been instructed to add area notation to in base no. 027.5) (Table 2)
સંયોજન	
027.5 + -51	
027.551	

આખ્યા : Military history of Japan

વર્ગાંક :	355.009 52
પૃથક્કરણ	
355	Military
355	(It has been instructed to add area table to in base no. 355.009) (Table 2)
-52	Japan (Table 2)
સંયોજન	
355.009 + -52	
355.009 52	

6.5.4 બે વિસ્તારના અંકનું જોડાણ

હવે જ્યારે અનુસૂચિમાં આપવામાં આવેલ મુખ્ય વર્ગની સાથે એક કરતા વધારે વિસ્તારોને જોડવાના હોય ત્યારે અનુસૂચિમાં આપવામાં આવેલ સૂચનાને અનુસરીને બે વિસ્તાર વચ્ચે 0 (શૂન્ય) ને મૂકીને બંને વિસ્તારોને જોડવામાં આવે છે. આવા બંને વિસ્તારને જોડતા પહેલાં અનુસૂચિમાં આપવામાં આવેલ સૂચનાનું યોગ્ય અર્થઘટન કરવું ખૂબ જ જરૂરી છે. તેમજ અમુક આવા કિસ્સામાં તેના ઉદાહરણ પણ અનુસૂચિમાં મુખ્ય વર્ગ સાથે આપવામાં આવેલ હોય તો તેનો અભ્યાસ કરીને આવા વર્ગાંક બનાવી શકાય. સૂચના મુજબ બે દેશોને જોડતી વખતે સ્થાનિક દેશ અને બીજો દેશ હોય તો સ્થાનિક દેશની સંજ્ઞાને પ્રથમ સ્થાન આપવું ત્યાર પછી બીજા દેશની સંજ્ઞા લેવી. બંને દેશો બહારના હોય તો ભૌગોલિક વિસ્તારની સંજ્ઞામાં પ્રથમ ક્રમમાં આવતી સંજ્ઞા પ્રથમ લેવી ત્યારબાદ બીજા ક્રમે આવતી સંજ્ઞાને સ્થાન આપવું. આવા વર્ગાંકના ઉદાહરણ નીચે મુજબ છે.

આખ્યા : Economic Assistance of Japan to Pakistan

વર્ગાંક :	338.915 205 491
પૃથક્કરણ	
338.91	Economic Assistance
-52	Japan (It has been instructed to add area table to in base no. 33.91) (Table 2)
-0	Connecting Symbol
-5491	Pakistan (Table 2)
સંયોજન	
338.91 + -52 + 0 + -5491	
338.915 205 491	

આખ્યા : Economic relations between United States and United Kingdom

વર્ગાંક :	337.410 73
પૃથક્કરણ	
337	International Economics
-41	United Kingdom (Table 2) (It has been instructed to add area table to in base no. 337) (Table 2)
-0	Connecting Symbol
-73	United States
સંયોજન	
337 + -41+ 0 + -73	
337. 410 73	

આખ્યા : Foreign relations between United Kingdom and India

વર્ગાંક :	327.540 41
પૃથક્કરણ	
327	International Economics
-54	India (Table 2)
-0	Connecting Symbol
-41	United Kingdom (It has been instructed to add area table to in base no. 327) (Table 2)
સંયોજન	
327 + -54 + 0 + -41	
327.540 41	

આખ્યા : **Exchange rate of currency India and Japan**

વર્ગાંક : 332.456 095 405 2	
પૃથક્કરણ	
332.456	Excnange rate of Specific currency
-09	(It has been instructed to add area table to in base no. 332) (Table 2)
- 54	India (It has been instructed to add area table to in base no. 337) (Table 2)
-0	Connecting Symbol
-52	Japan (Table 2)
સંયોજન	
332.456 + -09 + 54 + 0 + -52	
332.456 095 405 2	

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

6 Exchange rate of currency between Australia and France

7 Working mothers in ancient Rome

8 Foreign relations between France and Russia

9 Marriage customs in Uttar Pradesh

10 Child labour in sudan

6.6 *સારણી-3 વૈયક્તિક સાહિત્યના પેટા વિભાગો*

સારણી-3 નો ઉપયોગ અનુસૂચિમાં આપવામાં આવેલ મુખ્ય વિષય 800 સાહિત્યના મુખ્ય વર્ગોના પેટા વિભાગો સાથે જોડીને કરવામાં આવે છે. સાહિત્ય મુખ્ય વિષયમાં અનુસૂચિમાંથી મુખ્ય વિષયોને મેળવી શકાય છે. જ્યારે સાહિત્ય વિભિન્ન સ્વરૂપો જેવા કે કાવ્ય, નાટક, નવલકથા, વિવેચનાત્મક કે ટીકાત્મક કાર્યને અહીં સારણી 3 દ્વારા દર્શાવવામાં આવે છે. અહીં સારણી 3 A પણ આપવામાં આવેલી છે. મુખ્ય વર્ગ 800 સાહિત્યનો ઉપયોગ કલ્પનાના કાર્યો માટે થાય છે અને ખૂબ જ મર્યાદિત છે જ્યારે સ્વરૂપ (Form) કલ્પનાશીલતાના કાર્યો જે વિશિષ્ટ સ્વરૂપમાં લખવામાં આવે છે, દા.ત., કવિતા, સાહિત્ય, નાટક ટીકા અથવા કાર્યોનું વર્ણન Form એક સ્વરૂપનો ઈતિહાસ (સાહિત્યિક ઈતિહાસ) અને જીવનચરિત્ર. જે અહીં સારણી 3 ના ઉપયોગ દ્વારા આપી શકાય છે. જે ઉદાહરણો નીચે મુજબ આપવામા આવેલ છે.

6.6.1 *વૈયક્તિક કર્તાઓના સાહિત્યિક કૃતિઓનું વર્ગીકરણ*

મુખ્ય વિષય 800 સાહિત્યના વર્ગાંકની રચના સૌ પ્રથમ તેની મૂળ ભાષા મુજબ કરવામાં આવે છે. 800 મુખ્ય વિષયને નીચે મુજબ વિભાજીત થયેલ છે.

800-809 Literature and rhetoric (in general)

810-819 American literature in English

820-829 English & Anglo- saxon literatures

830-839	Literatures of Germanic languages
840-849	Literatures of Romance languages
850-859	Italian, Romanian, & related literatures
860-869	Spanish & Portuguese literatures
870-879	Italic literatures; Latin literature
880-889	Hellenic literatures; Classical Greek
890-899	Literatures of other languages

મુખ્ય વિષય સાહિત્યના ઉપરોક્ત દર્શાવેલ મુખ્ય વર્ગોથી એ સ્વયં ફલિત થાય છે કે અહીં અનુસૂચિમાં આપવામાં આવેલ વર્ગાંકમાં અંગ્રેજી અને યુરોપની ભાષાઓ તરફ વધુ પડતો ઝુકાવ છે, જ્યારે અન્ય દેશોની ભાષાઓને જરૂરી પ્રાધાન્ય આપવામાં આવેલ નથી.

કૃતિના સાહિત્યિક સ્વરૂપોને સારણી 3 માં દર્શાવ્યા છે જે નીચે મુજબ છે.

-1	Poetry
-2	Drama
-3	Fiction
-4	Essays
-5	Speeches
-6	Letters
-7	Miscellaneous writings.

હવે સારણી-3 ના ઉપયોગ સાથેના ઉદાહરણ નીચે મુજબ છે.

આખ્યા : **'Him Tarangini' Hindi poetry by Makhanlal Chaturvedi (1920-1940)**

વર્ગાંક : 891.431

પૃથક્કરણ

891.43	Hindi Literature
- 1	Poetry (Table 3)

સંયોજન

891.43 + -1

891.431

આખ્યા : Bengali Poetry by Rabindranath Tagore (1861-1941)

વર્ગાંક : 891.441

પૃથક્કરણ

891.44	Bengali Literature
- 1	Poetry (Table 3)

સંયોજન

891.44 + -1

891.441

આખ્યા : Dayal Na Pankhi Gujarati drama by Chinu Modi (1967)

વર્ગાંક :	891.472
પૃથક્કરણ	
891.47	Gujarati Literature
- 2	Drama (Table 3)
સંયોજન	
891.47 + -2	
891.472	

6.6.2 વિશિષ્ટ ભાષાઓની સંકલિત કૃતિઓ અને સાહિત્યિક વિવેચન

આખ્યા : English poetry of the Victorian period

વર્ગાંક :	821.8
પૃથક્કરણ	
82	English Literature
- 1	Poetry (Table 3)
- 8	Victorian period (1837-1900) (Vol. 2 p. 1404)
સંયોજન	
82 + -1 + -8	
821.8	

આખ્યા : Chinese Drama

વર્ગાંક :	895.12
પૃથક્કરણ	
895.1	Chinese Literature
- 2	Drama (Table 3)
સંયોજન	
895.1 + -2	
895.12	

આખ્યા : Japanese Drama of Tragedy

વર્ગાંક :	895.620 512
પૃથક્કરણ	
895.6	Japanese Literature
-20512	Drama Tragedy (Table 3)
સંયોજન	
895.6 + 20512	
895.620 512	

આખ્યા : Chinese Drama of the 20th century

વર્ગાંક :	895.125
પૃથક્કરણ	
895.1	Chinese Literature
- 2	Drama (Table 3)
5	20th Century (Vol.2 p.1431)
સંયોજન	
895.1 + -2 + 5	
895.125	

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

11. An anthology of English poetry
12. German poetry of the early 20th century
13. ‘Pavitra Papi’ Punjabi Fiction by Nanak Singh (2015)

6.7 સારણી-4 વૈયક્તિક ભાષાઓના પેટાવિભાગો

આપણે આગળ મુખ્ય વિષય સાહિત્ય 800 માં અભ્યાસ કર્યા પ્રમાણે મુખ્ય ભાષાના વર્ગ 400 નો પ્રથમ ભાગ સામાન્ય રીતે આ વિષયની માવજત સાથે સંબંધિત છે. 410-419 (ભાષાશાસ્ત્ર) એ બોલી અને લેખિત ભાષાનું વિભાજન અને બંધારણ છે. આ મુખ્ય વર્ગમાં વિશ્વની ભાષાઓને નીચે મુજબ દર્શાવવામાં આવેલી છે.

400-409	Standard subdivisions and bilingualism
410-419	Linguistics
420-429	English & Old English (Anglo-Saxon)
430-439	Germanic languages German
440-449	Romance languages French
450-459	Italian, Romanian, Rhaeto-Romanic languages
460-469	Spanish & Portuguese languages
470-479	Italic languages Latin
480-489	Hellenic languages Classical Greek
490-499	Other languages

અહીં આપણે સારણી ૪ ના ઉપયોગ દ્વારા ભાષાઓના પેટાવિભાગને પૂર્ણ વર્ગાંક બનાવી શકાય છે. પરંતુ અહીં પણ અનુસૂચિમાં આપવામાં આવેલી સૂચનાનો અમલ કરીને વર્ગાંક બનાવવાનો છે.

સારણી ૪ માં મુખ્યત્વે નીચેના મહત્વના ભાષાના સ્વરૂપોને આપવામાં આવેલ છે.

-01-09 Standard subdivisions

-1	Writing systems, phonology, phonetics (standard)
-2	Etymology (standard)
-3	Dictionaries (standard)
-5	Grammar (standard)

-7 Nonstandard forms of the language (dialects, slang, etc.)
-8 Standard usage of the language

અહીં આપણે નીચેના ઉદાહરણ દ્વારા સારણી 4 ના ઉપયોગને સમજીશું.

આખ્યા : English Grammar

વર્ગાંક :	425
પૃથક્કરણ	
42	English Language
- 5	Grammar (Table 4)
સંયોજન	
42 + -5	
425	

આખ્યા : Punjabi Grammar

વર્ગાંક :	491.425
પૃથક્કરણ	
491.42	Punjabi Language
- 5	Grammar (Table 4)
સંયોજન	
491.42 + -5	
491.425	

આખ્યા : Grammar of Old Persian Language

વર્ગાંક :	491.515
પૃથક્કરણ	
491.51	Old Persian Language
- 5	Grammar (Table 4)
સંયોજન	
491.51 + -5	
491.515	

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

14. A Hungarian Dictionary
15. A dictionary of Sanskrit Language
16. History of Korean Languag

6.8 સારણી-5 : નો ઉપયોગ જાતિ, વંશ અને રાષ્ટ્રીય જૂથ

સારણી-5 નો ઉપયોગ લોકોના જુથોનું પ્રતિનિધિત્વ કરવા માટે કરવામાં આવે છે. અહીં 19 મી આવૃત્તિમાં સારણી 1 માં દર્શાવેલ 089 નો ઉપયોગ કરીને અનુસૂચિના મુખ્ય વર્ગ સાથે સારણી 5 માં આપવામાં આવેલ વંશીય અને રાષ્ટ્રીય જૂથો માટે સૂચક સૂચિના અંકોને જોડીને પૂર્ણ વર્ગાંક બનાવવામાં આવે છે. અથવા જ્યાં નિર્દેશિત છે ત્યાં મુખ્ય વર્ગ સાથે સીધા લાગુ પડે છે.

6.8.1 સૂચના મુજબ સારણી-5 નો ઉપયોગ

સારણી 5 ના કેટલાક ઉદાહરણો નીચે મુજબના છે.

આખ્યા : Education of Bengalies

વર્ગાંક :	371. 979 144
પૃથક્કરણ	
371.97	Education ocial Stratification of racial, ethnic, national groups
- 9144	Bengalies (From Table 5)
	(Add "Racial, Ethnic, National Group notation 01-99 from table 5 to base number 371.97)
સંયોજન	
371.97 + -9144	
371.979 144	

આખ્યા : Cultural ethnology of north American native race

વર્ગાંક :	572.897
પૃથક્કરણ	
572.8	Cultural ethnology
- 97	North American race (From Table 5)
	(Add "Racial, Ethnic, National Group notation 01-99 from table 5 to base number 572.8)
સંયોજન	
572.8 + -97	
572.897	

આખ્યા : Social Status of Tibetans

વર્ગાંક :	305.895 41
પૃથક્કરણ	
305.8	Social Status
- 9541	Tibetans (From Table 5)
	(Add "Racial, Ethnic, National Group notation 01-99 from table 5 to base number)
સંયોજન	
305.8 + -9541	
305.895 41	

આખ્યા : Ethnopschology of Indians

વર્ગાંક :	155.849 141 1
પૃથક્કરણ	
155.8	Ethnopschology
155.84	Specific racial and ethnic groups (Add "Racial, Ethnic, National Group notation 01-99 from table 5 to base number155.84)
- 91411	Indians (From Table 5)
સંયોજન	
155.84 +-91411	
155.849 141 1	

આખ્યા : A social stratification of Punjabi people

વર્ગાંક :	305.891 42
પૃથક્કરણ	
305.8	Social Stratification of racial, ethnic, national groups (Add "Racial, Ethnic, National Group notation 01-99 from table 5 to base number 305.8)
- 9142	Punjabi (From Table 5)
સંયોજન	
305.8+-9142	
305.891 42	

6.8.2 સારણી-2 ની સંજ્ઞા દ્વારા સારણી-5 નું વિસ્તરણ

સારણી 5 માં દર્શાવ્યા પ્રમાણે આ સારણીના દરેક અંકોનું પુનઃ વિસ્તરણ સારણી 2 માં આપવામાં આવેલ વિવિધ વિસ્તારોના અંકોની મદદથી પણ થઈ શકે છે. વિસ્તાર સારણી 2 અને સારણી 5 નું જોડાણ બે રીતે કરી શકાય છે.

1. આપણે અગાઉ સારણી 2 માં કરેલા ઉપયોગ મુજબ જ્યારે એક જ આખ્યામાં બે વિસ્તારોને જોડવાના હોય ત્યારે આપણે બે વિસ્તારની સંજ્ઞાને 0 (શૂન્ય) વડે જોડી શકાય છે. તેવી જ રીતે અહીં પણ સારણી પ સાથે જ્યારે સારણી 2 ને જોડીને પૂર્ણ વર્ગાંક બનાવવા માટે સારણી 5 અને સારણી 2 ની સંજ્ઞાને 0 (શૂન્ય) વડે જોડી શકાય છે. જેને મુખસૂચક (facet indicator) કહી શકાય.
2. કેટલીક વખત સારણી 5 સાથે જ્યારે સારણી 2 નો ઉપયોગ કરવાનો હોય ત્યારે બંને સારણીને કોઈ પણ પ્રકારના મુખસૂચક (facet indicator) નો ઉપયોગ કર્યા વગર અનુસૂચિમાં આપવામાં આવેલી સૂચના અનુસાર બંને સંજ્ઞાને સીધી જ જોડી શકાય છે. આવા વર્ગાંક બનાવતા સમયે અનુસૂચિમાં સ્પષ્ટ સૂચના આપવામાં આવેલી હોય છે અને તેને અનુસરીને પૂર્ણ વર્ગાંક બનાવવામાં આવે છે. કેટલાક મુખ્ય વર્ગ સાથે અનુસૂચિમાં આવા ઉદાહરણ પણ સ્પષ્ટ આપીને સમજાવવામાં આવેલ છે.

6.8.3 શૂન્યનો મુખક સૂચક તરીકે ઉપયોગ કરીને સારણી-5 નું વિસ્તરણ

સારણી 5 ની રજૂઆત જે આપવામાં આવેલ છે તેમાં જે કાર્યમાં એક કરતા વધારે પાસા હોય તો કયા પાસાને પસંદ કરવું તે અંગે સ્પષ્ટ સૂચનાઓ આપે છે. સારાંશમાં, વંશીય જૂથને અને રાષ્ટ્રીયતા પસંદ કરવામાં આવે છે. તેમજ બે વંશીય જૂથો અને બે રાષ્ટ્રીય જૂથો વચ્ચે પસંદગી વિશે વધુ સૂચનો છે. આ પાસાને જે શૂન્ય વડે આગળ દર્શાવ્યા પ્રમાણે જોડી શકાય છે તેના ઉદાહરણ નીચે આપેલ છે.

આખ્યા : Social Services to Indians in Australia

વર્ગાંક : 362.849 141 109 4	
પૃથક્કરણ	
362.84	Social Service
	(Add "Racial, Ethnic, National Group notation 01-99 from table 5 to base number 362.84)
- 91411	Indians (From Table 5)
-0	Facet Indicator
-94	Australia (Table 2)
સંયોજન	
362.84 +-91411 + 0 +-94	
362.849 141 109 4	

આખ્યા : Education of jews in USA

વર્ગાંક :	371.979 240 73
પૃથક્કરણ	
371.97	Education
	(Add "Racial, Ethnic, National Group notation 01-99 from table 5 to base number 371.97)
- 924	Jews (From Table 5)
-0	Facet Indicator
-73	USA
સંયોજન	
371.97 +-924 + 0 + 73	
371.979 240 73	

આખ્યા : Education of Punjabi in Unite Kingdom (U.K.)

વર્ગાંક :	371.979 142 041
પૃથક્કરણ	
371.97	Education
	(Add "Racial, Ethnic, National Group notation 01-99 from table 5 to base number 371.97)
- 9142	Punjabi (From Table 5)
-0	Facet Indicator
-41	United Kingdom
સંયોજન	
371.97 +-9142 + 0 + -41	
371.979 142 041	

આખ્યા : Social study of Nepals in USA

વર્ગાંક :	305.891 495 073
પૃથક્કરણ	
305.8	Social stratification of racial, ethnic national groups
	(Add "Racial, Ethnic, National Group notation 01-99 from table 5 to base number 305.8)
- 91495	Nepalis (From Table 5)
-0	Facet Indicator
-73	USA (Table 2)
સંયોજન	
305.8 +-91495 + 0 + -73	
305.891 495 073	

આખ્યા : Social study of Negroes in Germany

વર્ગાંક :	305.896 043
પૃથક્કરણ	
305.8	Social stratification of racial, ethnic national groups
	(Add "Racial, Ethnic, National Group notation 01-99 from table 5 to base number 305.8)
- 96	Negroes (From Table 5)
-0	Facet Indicator
-43	Germany (Table 2)
સંયોજન	
305.8 +-96 + 0 + -43	
305.896 043	

6.8.4 માનક પેટાવિભાગ 089 દ્વારા સારણી-5 નો ઉપયોગ

સારણી-5 નો ઉપયોગ જ્યારે અનુસૂચિમાં કોઈ પ્રકારની સૂચના આપવામાં આવેલ ના હોય ત્યારે માનાંક પેટાવિભાગો સારણી 1 માંથી -089 નો ઉપયોગ કરીને પૂર્ણ વર્ગાંક બનાવી શકાય છે -089 વંશ, જાતિ અને રાષ્ટ્રીય જૂથોની રજુઆત માટે છે. જેના ઉદાહરણ નીચે મુજબ છે.

આખ્યા : Social anthropology of the Kurdish people

વર્ગાંક :	306.089 915 9
પૃથક્કરણ	
306	Social Anthropology
-089	Treatment among specific racial, ethnic, national groups (From Table 1)
	(Add "Racial, Ethnic, National Group notation 01-99 from Table-5 to base number -089)
-9159	Kurdish people (Table 5)
સંયોજન	
306 +-089 + -9159	
306.089 915 9	

આખ્યા : Social anthropology of French-Canadians

વર્ગાંક :	306.089 114
પૃથક્કરણ	
306	Social Anthropology
-089	Treatment among specific racial, ethnic, national groups (From Table 1)
	(Add "Racial, Ethnic, National Group notation 01-99 from table 1 -089 to base number for table 5)
-114	French-Canadians (Table 5)
સંયોજન	
306 +-089 + -114	
306.089 114	

આખ્યા : Marriage customs of Chinese

વર્ગાંક :	392. 508 995 1
પૃથક્કરણ	
392.5	Marriage customs
-089	Treatment among specific racial, ethnic, national groups (From Table 1)
	(Add "Racial, Ethnic, National Group notation 01-99 from table 1 -089 to base number for table 5)
-951	Chinese (Table 5)
સંયોજન	
392.5 +-089 + -951	
392.508 995 1	

આખ્યા : Problems of Poor Pakistanis

વર્ગાંક :	362. 508 991 412
પૃથક્કરણ	
362.5	Poor People
-089	Treatment among specific racial, ethnic, national groups (From Table 1)
	(Add "Racial, Ethnic, National Group notation 01-99 from table 5 to base number 089)
-91412	Chinese (Table 5)
સંયોજન	
362.5 +-089 + -91412	
362.508 991 412	

આખ્યા : Ancient Romans as traders

વર્ગાંક :	380.108 971
પૃથક્કરણ	
380.1	Trade and Commerce
-089	Treatment among specific racial, ethnic, national groups (Table 1)
	(Add "Racial, Ethnic, National Group notation 01-99 from table 5 to base number 089)
-71	Romans (Table 5)
સંયોજન	
380.1 +-089 + -71	
380.108 971	

આખ્યા : Reading habits of Canadians

વર્ગાંક :	028. 908 911
પૃથક્કરણ	
028.9	Reading habits
-089	Treatment among specific racial, ethnic, national groups (Table 1)
	(Add "Racial, Ethnic, National Group notation 01-99 from table 5 to base number 089)
-11	Canadians (Table 5)
સંયોજન	
028.9 + -089+-11	
028.908 911	

આખ્યા : Opinion of Hindis in Germanmy

વર્ગાંક :	303.387 089 914 304 3
પૃથક્કરણ	
303.387	Opinion of Minority
-089	Treatment among specific racial, ethnic, national groups (Table 1)
	(Add "Racial, Ethnic, National Group notation 01-99 from table 5 to base number 089)
-9143	Hindis (Table 5)
0	Facet Indicator
-43	Germany (table 2)
સંયોજન	
303.387 +-089 + -9143 +0 + -43	
303.387 089 914 304 3	

આખ્યા : Opinion of Indians in Canada

વર્ગાંક :	303.387 089 914 110 71
પૃથક્કરણ	
303.387	Opinion of Minority
-089	Treatment among specific racial, ethnic, national groups (From Table 1)
	(Add "Racial, Ethnic, National Group notation 01-99 from table 5 to base number 089)
-91411	Indians (Table 5)
0	Facet Indicator
-71	Canada (table 2)
સંયોજન	
303.387 +-089 + -91411 + 0 + -71	
303.387 089 914 110 71	

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

17 Punjabi Ahmadiyya in China

18 Social study of Gujarati in Australia

19 Education of Bengalies in Bangladesh

6.9 સારણી-6 ભાષાઓ

ભાષાઓની વ્યવસ્થિત યાદી દર્શાવતી સારણી 6 નો ઉપયોગ જ્યારે અનુસૂચિમાં સ્પષ્ટ સુચના આપવામાં આવેલી હોય ત્યારે જ કરી શકાય છે. આ સારણીમાંની ભાષાને ઘણા વિષયોના પાસા તરીકે ઉમેરવામાં આવે છે અને જ્યારે વિષયમાં બે ભાષાઓને દર્શાવવામાં આવેલી હોય ત્યારે બીજી ભાષા આ સારણીના ઉપયોગ દ્વારા ઉમેરવામાં આવે

છે. બે ભાષાઓમાં સ્થાનિક કક્ષાએ ઓછી જાણીતી ભાષાને પ્રથમ અને જાણીતી ભાષાને બીજા ક્રમે સ્થાન આપવામાં આવે છે. સારણી 6 ના ઉદાહરણ નીચે પ્રમાણે છે.

આખ્યા : A Hungarian English Dictionary

વર્ગાંક :	494.511 321
પૃથક્કરણ	
494.511	Hungarian Language
- 3	Dictionary (Table 4)
- 21	English Languages (Table 6)
સંયોજન	
494.511 + -3 + -21	
494.511 321	

આખ્યા : The Bible in Korean language

વર્ગાંક :	220.595 7
પૃથક્કરણ	
220.5	The bible
220.53-59	(Add 'Languages' notation 3-9 from Table 6 to base number 220.5)
- 957	Korean language (Table 6)
સંયોજન	
220.5 + -957	
220.595 7	

આખ્યા : Hindi words in English language

વર્ગાંક :	422.491 431
પૃથક્કરણ	
42	English language
- 24	Foreign elements (Table 4)
	(Add 'Languages' notation 1-9 from Table 6 to -24)
-91431	Hindi language (Table 6)
સંયોજન	
42 + -24 + -91431	
422.491 431	

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

20 Arabic Calligraphy

6.10 સારણી 7 નો ઉપયોગ : વ્યક્તિઓ

સારણી 7 માં મુખ્યત્વે સમાજના વિવિધ વ્યક્તિઓને તેમના વિશિષ્ટ વ્યવસાય અનેઅન્ય કેટલીક લાક્ષણીકતાઓના આધારે વિભાજીત કરીને વર્ગો આપવામાં આવેલ છે. આ સારણીનો ઉપયોગ બે રીતે કરી શકાય છે, જેમાં પહેલા પ્રકારે જો અનુસૂચિમાં મુખ્ય વર્ગ સાથે સુચના આપવામાં આવેલી હોય તો એ સૂચના અનુસાર સારણી 7 નો ઉપયોગ કરી શકાય અને બીજા પ્રકારે માનાંક પેટા વિભાગોની સારણી 1 માંથી -88 અને -24 નો ઉપયોગ કરીને પૂર્ણ વર્ગાંક બનાવી શકાય છે. સારણી ના બંને પ્રકારના કેટલાક ઉદાહરણ નીચે મુજબ છે.

The ethics of psychologists 174.915

6.10.1 સૂચનાઓ અનુસાર સારણી 7 નો ઉપયોગ

અનુસૂચિના મુખ્ય વર્ગ સાથે જ્યારે સારણી 7 ના વર્ગને જોડવાની સૂચના આપવામાં આવેલી હોય ત્યારે નીચે ઉદાહરણમાં આપ્યા મુજબ વર્ગાંક બનાવવામાં આવે છે.

આખ્યા : Bibliographies of Children

વર્ગાંક :	011.625 054
પૃથક્કરણ	
011.625	Bibliographies for children and young adults
	(Add persons notation 054-055 from table 7 to base number 011.625)
-054	Children (Table 7)
સંયોજન	
011.625 +-054	
011.625 054	

આખ્યા : Customs of Judges

વર્ગાંક :	390.434 3
પૃથક્કરણ	
390.4	Customs of people of various specific occupations
	(Add persons notation 09-99 from table 7 to base number 390.4)
-343	Judges (Table 7)
સંયોજન	
390.4 + -34 3	
390.434 3	

આખ્યા : Customs of Ambassadors

વર્ગાંક :	390.435 22
પૃથક્કરણ	
390.4	Customs of people of various specific occupations (Add persons notation 09-99 from table 7 to base number 390.4)
-3522	Ambassadors (Table 7)
સંયોજન	
390.4 + -3522	
390.435 22	

આખ્યા : Art work by Jain

વર્ગાંક :	704.294 4
પૃથક્કરણ	
704	Fine and decorative art (Add persons notation 04-87 from table 7 to base number 704)
-294 4	Jainism (Table 7)
સંયોજન	
704 + -2944	
704.294 4	

આખ્યા : Ethics of Politicians

વર્ગાંક :	174.932 9
પૃથક્કરણ	
174.9	Ethics for Professional and Occupations (Add persons notation 09-99 from table 7 to base number 174.9)
-329	Politicians (Table 7)
સંયોજન	
174.9 +-32 9	
174.932 9	

6.10.2 માનક પેટાવિભાગ 088 દ્વારા સારણી 7 નો ઉપયોગ

સારણી 7 ની શરૂઆતમાં અને માનક પેટા વિભાગમાં -088 સાથે એવી સૂચના આપવામાં આવીછે કે અનુસૂચિના મુખ્ય વર્ગ સાથે સારણી 7 ને -88 વડે જોડીને પૂર્ણ વર્ગાંક બનાવી શકાય છે. -088 વ્યાવસાયિક અને ધાર્મિક જૂથોની વ્યક્તિઓની રજૂઆત માટે છે. જેના ઉદાહરણ નીચે મુજબ છે.

આખ્યા : Blind Labour

વર્ગાંક :	331.590 880 816 1
પૃથક્કરણ	
331.59	Workers suffering physical and mental handicap
-088	Treatment among groups of specific kinds of persons (Add persons notation 04-99 from table 7 to base number -088)
-08161	Blind persons (Table 7)
સંયોજન	
331.59 + -088 + -08161	
331.590 880 816 1	

આખ્યા : Paintings of flower by poets

વર્ગાંક :	758. 420 888 1
પૃથક્કરણ	
758.42	Paintings of Flowers
-088	Treatment among groups of specific kinds of persons (Add persons notation 04-99 from Table 7 to base number -088 from Table 1)
-81	Poets (Table 7)
સંયોજન	
758. 42 + --088 + -81	
758. 420 888 1	

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

21 Contribution to music by blind persons

22 Social stratification of Baptist

23 Art work by Buddhist

24 Ethics of Lawyers

25 Customs of Bankers

6.11 સારાંશ

DDC ની 19 મી આવૃત્તિમાં આવેલ સાત સારણીઓ નો અભ્યાસ આપણે અહીં યુનિટ 6 માં કર્યો જેમાં અનુસૂચિમાં દર્શાવેલ દરેક વર્ગ સાથેઅલગ અલગ સારણીઓ વિવિધ પ્રકારે જોડી શકાય છે તેની વિસ્તૃત માહિતી આપણે અહીં યુનિટ 6 માં મેળવી. ક્યારેક મુખ્ય વર્ગાંક બનાવવા માટે એક કરતા વધારે વિસ્તાર અને ક્યારેક એક કરતા વધારે સારણીનો ઉપયોગ એક જ આખ્યામાં કરવામાં આવે છે જેને આપણે 0 (શૂન્ય) વડે જોડીને પ્રયોગ કર્યો. આમ આ યુનિટના અભ્યાસથી આપણે સાત સારણીના વિસ્તૃત ઉપયોગની માહિતી મળે છે.

6.12 તમારી પ્રગતિ ચકાસો અને ઉત્તરો

આખ્યા : 1

વર્ગાંક :	105
પૃથક્કરણ	
100	Philosophy
-05	Serial (Journal) (Table 1) S.S.
સંયોજન	
100 + -05 = 105	

આખ્યા : 2

વર્ગાંક :	516.003
પૃથક્કરણ	
516	Geometry
-003	Dictionary (Instruction given in the schedule 001 - 006 Standard subdivision)
516 + 003	
સંયોજન	
516.003	

આખ્યા : 3

વર્ગાંક :	523.007
પૃથક્કરણ	
523	Descriptive Astronomy
-007	Study and Teaching (Instruction given in the schedule use 523.001 - 523.009 for Standard subdivisions)
523 + 007	
સંયોજન	
523.007	

આખ્યા : 4

વર્ગાંક :	352.0005
પૃથક્કરણ	
352	Local Government
-0005	Serial Publication (Table) S.S. (Add base number 352.0001 - .0009 is given in schedule)
352 + -0005	
સંયોજન	
352.0005	

આખ્યા : 5

વર્ગાંક : 543.005	
પૃથક્કરણ	
543	Analytical Chemistry
-005	Serial Publication (Instruction given in the schedule use 543.001 - 543.009 for Standard subdivisions)
543 + -005	
સંયોજન	
543.005	

આખ્યા : 6

વર્ગાંક : 332.456 094 409 4	
પૃથક્કરણ	
332.456	Exchange rate of Specific currency
-09	(It has been instructed to add area table to in base no. 332.45609)
-44	France (Table 2)
-0	Connecting Symbol
-94	Australia (Table 2)
સંયોજન	
332.456 + -09 + -44 + 0 + -94	
332.456 094 409 4	

આખ્યા : 7

વર્ગાંક :	331.440 937
પૃથક્કરણ	
331.44	Working mothers
-09	Historical and Geographical Treatment (Table 1) S.S. 0 9
-37	ancient Rome (Table 2) (Area Table)
સંયોજન	
331.44 + -09 + -37	
331.440 937	

આખ્યા : 8

વર્ગાંક :	327.440 47
પૃથક્કરણ	
327	International relations
-44	France (It has been instructed to add area table to in base no. 327) (Table 2)
-0	Connecting Symbol
-47	Russia (Table 2)
સંયોજન	
327. + -44 + -0 + -47	
327.440 47	

આખ્યા : 9

વર્ગાંક :	392.509 542
પૃથક્કરણ	
392.5	Marriage customs
-09	Historical and Geographical Treatment (Table 1) S.S. 09
-542	Uttar Pradesh (Table 2) (Area Table)
સંયોજન	
392.5 + -09 + 0 + -542	
392.509 542	

આખ્યા : 10

વર્ગાંક :	331.310 962 4
પૃથક્કરણ	
331.31	Children workers
-09	Historical and Geographical Treatment (Table 1) S.S. 09
-624	Sudan (Table 2) (Area Table)
સંયોજન	
331.31 + 09 + 624	
331.310 962 4	

આખ્યા : 11

વર્ગાંક :	821. 008
પૃથક્કરણ	
82	English Lteratrue
-1008	Anthology (Collection of Poetry) (Table 3)
સંયોજન	
82 + - 1008	
821.008	

આખ્યા : 12

વર્ગાંક :	831. 912
પૃથક્કરણ	
83	German Lteratrue
-1	Poetry (Table 3)
912	20th century (1900-1945) (Vol. 2 p. 1408)
સંયોજન	
83 + - 1 + 912	
831.912	

આખ્યા : 13

વર્ગાંક :	891. 423
પૃથક્કરણ	
891.42	Punjabi Lteratrue
-3	Fiction (Table 3)
સંયોજન	
891.42 + - 3	
891. 423	

આખ્યા : 14

વર્ગાંક :	494. 511 3
પૃથક્કરણ	
494.511	Hungarian Language
-3	Dictionary (Table 4)
સંયોજન	
494.511 + - 3	
494. 511 3	

આખ્યા : 15

વર્ગાંક :	491. 23
પૃથક્કરણ	
491.2	Sanskrit Language
-3	Dictionary (Table 4)
સંયોજન	
491.2 + - 3	
491. 23	

આખ્યા : 16

વર્ગાંક :	495. 709
પૃથક્કરણ	
495.7	Korean Language
-09	history (Table 4to Table 1 - standard subdivision)
સંયોજન	
495.7 + - 09	
495.709	

આખ્યા : 17

વર્ગાંક :	297.860 899 142 051
પૃથક્કરણ	
297.86	Ahmadiyya Movement
-089	Treatment among specific racial, ethic, national groups (From Table 1) (Add "Racial, Ethnic, National Group notation 01-99 from Table 5 to base number 089)
-9142	Punjabi (Table 5)
-0	Facet Indicator
-51	China (table 2)
સંયોજન	
297.86 + -089 + 9142 + 0 + -51	
297.860 899 142 051	

આખ્યા : 18

વર્ગાંક :	305.891 470 94
પૃથક્કરણ	
305.8	Social stratification or racial, ethnic national groups
-9147	Gujarati (From Table 5) (Add "Racial, Ethnic, National Group notation 01-99 from table 5 to base number 305.8)
0	Facet Indicator
-94	Australia (Table 2)
સંયોજન	
305.8 +9147 + 0 + -94	
305.891 470 94	

આખ્યા : 19

વર્ગાંક :	371.979 144 054 92
પૃથક્કરણ	
371.97	Education (Add "Racial, Ethnic, National Group notation 01-99 from table 5 to base number 371.97)
-9144	Bengalies (From Table 5)
0	Facet Indicator
-5492	Bangladesh
સંયોજન	
371.97 + 9144 + 0 + 5492	
371.979 144 054 92	

આખ્યા : 20

વર્ગાંક : 745. 619 927

પૃથક્કરણ

745.61 Calligraphy

745.6199 Other style of Calligraphy

(Add "Languages' notation 91-99 from Table 6 to base number 745-619)

-927 Arabic (Form Table 6)

સંયોજન

745.619 + -927

745.619.927

આખ્યા : 21

વર્ગાંક : 780.880 816 1

પૃથક્કરણ

780 Music

-088 Treatment among groups of specific kinds of persons

(Add persons notation 04-99 from table 7 to base number -088 from table 1)

-08161 Blind persons (Table 7)

સંયોજન

780 + -088 + -08161

780.880 816 1

આખ્યા : 22

વર્ગાંક : 305.626 1

પૃથક્કરણ

305.6 Social stratification

(Add persons notation 21-29 (following 2) from Table 7 to base number 305.6)

-261 Baptist (Table 7)

સંયોજન

305.6 + 261

305.626 1

આખ્યા : 23

વર્ગાંક :	704. 294 3
પૃથક્કરણ	
704	Fine and decorative art
	(Add persons notation 04-87 from Table 7 to base number 704)
-2943	Buddhist (Table 7)
સંયોજન	
704 + -2943	
704. 294 3	

આખ્યા : 24

વર્ગાંક :	174. 934 4
પૃથક્કરણ	
174.9	Ethics for Professional and Occupations
	(Add persons notation 09-99 from table 7 to base number 174.9)
-344	Lawyers (Table 7)
સંયોજન	
174. 9 + =-344	
174. 934 4	

આખ્યા : 25

વર્ગાંક :	390.433 2
પૃથક્કરણ	
390.4	Customs of people of various specific occupations
	(Add persons notation 09-99 from table 7 to base number 390.4)
-332	Bankers (Table 7)
સંયોજન	
390.4 + -332	
390.433 2	

6.13 સંદર્ભો અને વિશેષ વાંચન

Dewey, Melvil (1979) Dewey decimal classification and Relative Index 3 Vol. 19th ed. Albany:

યુનિટ 7	પ્રાયોગિક વર્ગીકરણ

7.0 ઉદ્દેશો

7.1 **પ્રસ્તાવના**

7.2 **સરળ સંયોજન**

7.3 **બહુવિધ સંયોજન**

7.3.1 સામાજિક શાસ્ત્રોના ઉદાહરણો

7.3.2 વિજ્ઞાન અને ટેકનોલૉજીના ઉદાહરણો

7.3.3 માનવ વિદ્યાના ઉદાહરણો

7.4 **અગ્રતા શ્રેણી (Order)**

7.4.1 અગ્રતાક્રમ સારણી

7.4.2 અગ્રતાક્રમ નોંધની શ્રેણી

7.5 **અંકોની અગ્રતા નિર્ધારિત કરવા માટેના ઉપાયો/માર્ગો**

7.5.1 વર્ગાંકમાં શૂન્યોના અંક દ્વારા

7.5.2 અમૂર્ત કરતા મૂર્તની પસંદગી

7.6 **માનક પેટાવિભાગ માટે અગ્રતાક્રમ સારણી**

7.7 **સારાંશ**

7.8 **તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો**

7.9 **સંદર્ભો અને વિશેષ વાંચન**

7.0 ઉદ્દેશો

આપણે આગળના અભ્યાસમાં ડ્યુઇ દશાંશ પદ્ધતિની ૧૯મી આવૃત્તિ પ્રમાણે વિવિધ વિષયોના મુખ્ય વર્ગાંક કેવી રીતે આપી શકાય તેનો વિસ્તૃત અભ્યાસ કરેલ છે. હવે આ એકમમાં જ્યારે એક કરતા વધારે વિષયોને સમાવતા ગ્રંથ કે આખ્યા માટે મિશ્રિત વર્ગાંક બનાવવાની જરૂર પડે છે તેની વિસ્તૃત સમજ આપવામાં આવેલી છે કે જેથી બહુવિધ સંયોજનો ખૂબ જ સારી રીતે સમજી શકાય અને પ્રાયોગિક રીતે વર્ગાંક બનાવી શકાય.

આ એકમના અભ્યાસના હેતુઓ નીચે મુજબ છે

૧. એક કરતા વધારે વિષયના સંયોજનને પ્રાયોગિક વર્ગીકરણ વિષેની સમજ આપવી.

૨. બે વિષયોના સંયોજનથી બનતા વર્ગાંકમાં સારણીના અગ્રતાક્રમના અભ્યાસ દ્વારા વર્ગાંક બનાવવા વિશેની સમજ આપવી.

૩. બે વર્ગાંકોના સંયોજન માટે વર્ગાંક સાથે આપેલી નોંધોને લાગુ પાડવા અને અર્થઘટન વિશેની સમજ મેળવી પૂર્ણ વર્ગાંકની રચના અને સંયોજનનો અભ્યાસ કરવો.

7.1 પ્રસ્તાવના

આપણે આગળના યુનિટ 5 અને 6 માં ડ્યુઈ દશાંશ પદ્ધતિની ૧૯મી આવૃત્તિ પ્રમાણે વિવિધ વિષયોના મુખ્ય વર્ગાંક સારણીઓ અને અનુસૂચિની મદદથી કેવી રીતે આપી શકાય તેનો વિસ્તૃત અભ્યાસ કરેલ છે. તેમજ આ પ્રકરણોમાં વિવિધ વિષયોના વર્ગાંક બનાવવામાં ઉપયોગી નિયમોની સમજ કેળવેલ છે જ્યારે હવે આ એકમમાં જ્યારે એક કરતા વધારે વિષયોને સમાવતા ગ્રંથ કે આખ્યા માટે મિશ્રિત વર્ગાંક બનાવવાનો હોય ત્યારે પ્રથમ મુખ્ય વિષયને કેવી રીતે નક્કી કરી શકાય અને આવા બહુવિધ સંયોજન કેવી રીતે બનાવી શકાય તેની વિસ્તૃત સમજ આ એકમથી મેળવીશું. આપણે જાણીએ છીએ કે જ્ઞાન વિશ્વ એ સતત વિસ્તરતી શાખા છે અને વિશ્વમાં થતા અવનવા સંશોધનને કારણે જ્ઞાનવિશ્વમાં નવાનવા વિષયોનો ઉમેરો થતો જાય છે. આવા નવા વિષયો ક્યારેક એક કરતા વધારે વિષયોના સંયોજનના કારણે અસ્તિત્વમાં આવતા હોય છે. આવા એક કરતા વધારે વિષયો પર જ જ્યારે કોઈ ગ્રંથ આપની સમક્ષ આવે ત્યારે બહુવિધ વિષયો ધરાવતી આખ્યાને આપણે કેવી રીતે વર્ગાંક આપી શકાય તે આ એકમમાં આપણે સમજીશું.

7.2 સરળ સંયોજન

સરળ સંયોજન એટલે જ્યારે કોઈ પણ વિષયની અનુસૂચિમાં આપેલ મુખ્ય વર્ગાંક સાથે સૂચનાઓ આપવામાં આવેલી હોય છે અને આ સુચનાઓના ઉપયોગ સાથે આપણે એક મુખ્ય વિષય સાથે અનુસૂચિમાં જ આપવામાં આવેલ બીજા વિષયને આપવામાં આવેલી સૂચનાઓ અનુસાર જોડીને મુખ્ય વર્ગાંક બનાવીએ છીએ. અનુસૂચિમાં આપવામાં આવેલ વર્ગાંક સાથે ઘણી વખત અહીં ઉમેરો એવી સુચના પણ આપવામાં આવેલી હોય છે જેનો ઉપયોગ કરીને નવો વર્ગાંક બનાવી શકાય છે. અહીં આપણે આવા વર્ગાંકનો અભ્યાસ કરીશું.

ઉદાહરણો

આખ્યા : (Title) : Analytical Chemistry of Hydrocarbons

વર્ગાંક (Class Number) : 547.410 46

પૃથક્કરણ (Analysis) :

547.41 = Hydrocarbons

(Add notation for each term identified by * as follows)

046 = Analytical Chemistry (*Add as instructed in 547)

સંયોજન (Synthesis) :

547.41+046

= 547.410 46

આખ્યા : (Title) : Physical Chemistry of Aliphatic Compound

વર્ગાંક (Class Number) : 547.404 5

પૃથક્કરણ (Analysis) :

547.4 = Aliphatic Compound

(Add notation for each term identified by * as follows)

045 = physical Chemistry (*Add as instructed in 547)

સંયોજન (Synthesis) :

547.4 +045

= 547.404 5

7.3 બહુવિધ સંયોજન

અહીં હવે આપણે એક કરતા વધારે વિષયોના સંયોજન સાથેના ઉદાહરણોનો અભ્યાસ કરીશું.

આખ્યા : (Title) : Health Science Libraries

વર્ગાંક (Class Number) : 026.61

પૃથક્કરણ (Analysis) :

026 = Libraries of Specific disciplines
(Add 001-999 to base number 026)

610 = Medical Science (Health Science)

સંયોજન (Synthesis) :

026 + 610 (remove zero from 610)

= 026.61

આખ્યા : (Title) : Art Libraries

વર્ગાંક (Class Number) : 026.7

પૃથક્કરણ (Analysis) :

026 = Libraries of Specific disciplines
(Add 001-999 to base number 026)

700 = Art

સંયોજન (Synthesis) :

026 + 700 (remove zero from 700)

= 026.7

7.3.1 સામાજિક શાસ્ત્રોના ઉદાહરણો : (Examples from Social Sciences)

આખ્યા : (Title) : Domestic Trade of Riced

વર્ગાંક (Class Number) : 381.413 18

પૃથક્કરણ (Analysis) :

381.41 = Trade of Agriculture Products
(Add to base number 381.41 the number following 63 in 633-638)

633.18 = Rice

સંયોજન (Synthesis) :

381.41 + 633.18

381.413 18

આખ્યા : (Title) : Domestic Trade of Oats

વર્ગાંક (Class Number) : 381.413 13
પૃથક્કરણ (Analysis) :
381.41 = Trade of Agriculture Products
(Add to base number 381.41 the number following 63 in 633-638)
633.13 = Oats
સંયોજન (Synthesis) :
381.41 + 633.13
381.413 13

આખ્યા : (Title) : Women Working in Advertising

વર્ગાંક (Class Number) : 331.481 659 1
પૃથક્કરણ (Analysis) :
331.481 = Women working
(Add to base number 331.481)
659.1 = Advertising
સંયોજન (Synthesis) :
331.481 + 659.1
331.481 659 1

આખ્યા : (Title) : Prices of Nut fruits

વર્ગાંક (Class Number) : 338.134 5
પૃથક્કરણ (Analysis) :
338.13 = Prices of specific products
(Add to base number 338.13 the number following 63 in 633-638)
634.5 = Nut fruits
સંયોજન (Synthesis) :
338.13 + 634.5
338.134 5

આખ્યા : (Title) : Working Condition in the mines

વર્ગાંક (Class Number) : 331.204 22
પૃથક્કરણ (Analysis) :
331.204 = Working conditions in specific industries and occupations
(Add to base number 331.204 the number following in 620-690)
622 = Mines
સંયોજન (Synthesis) :
331.204 + 622
331.204 22

આખ્યા : (Title) : Working Condition in the steel Industries

વર્ગાંક (Class Number) : 331.204 691 42	
પૃથક્કરણ (Analysis) :	
331.204	= Working conditions (Add to base number 331.204 the number following 6 in 620-690)
669.142	= Steel industries
સંયોજન (Synthesis) :	
331.204 + 669.142	
331.204 691 42	

આખ્યા : (Title) : Women Workers in Coal mines

વર્ગાંક (Class Number) : 331.482 233 4	
પૃથક્કરણ (Analysis) :	
331.48	= Women workers (Add to base number 331.48 the number following 6 in 620-690)
622.334	= Coal mines
સંયોજન (Synthesis) :	
331.48 + 622.334	
331.48	

આખ્યા : (Title) : Clothing Trade

વર્ગાંક (Class Number) : 381.456 87	
પૃથક્કરણ (Analysis) :	
381.45	= Domestic trade of secondary industries (Add 001-999 to base number 381.45)
687	= Clothing
સંયોજન (Synthesis) :	
381.45 + 687	
381.456 87	

7.3.2 વિજ્ઞાન અને ટેકનોલૉજીના ઉદાહરણો

આખ્યા : (Title) : Evolution of Algae

વર્ગાંક (Class Number) : 589.304 38	
પૃથક્કરણ (Analysis) :	
589.3	= Algae (Add as instructed under 582-589)
04	= General Principles (Add to 04 the numbers following 581 in 581.1-581.8)
581.38	= Evolution
સંયોજન (Synthesis) :	
589.3+04+581.38	
589.304 38	

આખ્યા : (Title) : Physical Chemistry of Aliphatic

વર્ગાંક (Class Number) : 547. 404 5
પૃથક્કરણ (Analysis) :
547.4 = Aliphatic
(Add as instructed under 547)
045 = Physical Chemistry
સંયોજન (Synthesis) :
547.4 + 045
547.404 5

આખ્યા : (Title) : Training horses for Exhibition

વર્ગાંક (Class Number) : 636.108 88
પૃથક્કરણ (Analysis) :
636.1 = Horse
= 636.101-108 = General Principles
(Add to base number 636.10 following 636.0 in 636.01-636.08)
636.0888 = Animals for exhibition
સંયોજન (Synthesis) :
636.10 + 636.0888
636.108 88

આખ્યા : (Title) : Viral diseases of Veterinary Science

વર્ગાંક (Class Number) : 636.089 692 5
પૃથક્કરણ (Analysis) :
636.089 = Veterinary Science
(Add to base number 636.089 the number following 61 in 610-619)
616.925 = Viral diseases
સંયોજન (Synthesis) :
636.089 + 616.925
636.089 692 5

આખ્યા : (Title) : Orbit of Saturn

વર્ગાંક (Class Number) : 523.463
પૃથક્કરણ (Analysis) :
523.46 = Saturn (Add as instructed under 523.41-523.48
(Add to each subdivision identified by * the number following 523.3 in 523.31-523.37)
523.33 = Orbit
સંયોજન (Synthesis) :
523.46 + 523.33
523.463

આખ્યા : (Title) : Hindu Calandar

વર્ગાંક (Class Number) : 529.324 5
પૃથક્કરણ (Analysis) :
529.32 = Non-Christian Calendar
(Add to base number 529.32 the number following 29 in 292.299)
294.5 = Hinduism
સંયોજન (Synthesis) :
529.32 + 294.5
529.324 5

આખ્યા : (Title) : Diagnosis of heart diseases

વર્ગાંક (Class Number) : 616.120 75
પૃથક્કરણ (Analysis) :
616.12 = Heart (Add as instructed under 616.1-616.9)
(Add to 07 the numbers following 616.07 in 616.071-616.079)
616.075 = Diagnosis
સંયોજન (Synthesis) :
616.12 + 616.075
616.120 75

આખ્યા : (Title) : Drug Therapy of Cancer

વર્ગાંક (Class Number) : 616.994 061
પૃથક્કરણ (Analysis) :
616.994 = Cancer
(Add as instructed under 618.1-618.8)
061 = Drug therapy
સંયોજન (Synthesis) :
616.994 + 616.061
616.994 061

7.3.3 માનવ વિદ્યાના ઉદાહરણો

આખ્યા : (Title) : Who is who in international Cricket
વર્ગાંક (Class Number) : 796.358 650 92
પૃથક્કરણ (Analysis) :
796.358 65 = International Cricket
092 = Biography (From Table 1 S.S.)
સંયોજન (Synthesis) :
796.358 65 + 092
796.358 650 92

આખ્યા : (Title) : Architecture for Historians

વર્ગાંક (Class Number) : 720.249 7
પૃથક્કરણ (Analysis) :
720 = Architecture
-024 = Works for Specitic types of users (Table 1)
(Add persons notation 03.99 from Table 7 to base number-024)
97 = Historians and Historiographers (Table 7)
સંયોજન (Synthesis) :
720 + -024 + 97
720.249 7

આખ્યા : (Title) : Hindu Scared Music

વર્ગાંક (Class Number) : 783.029 45
પૃથક્કરણ (Analysis) :
783.029 = Scared Religious Music
(Add to base number 783.029 the number following 29 in 292-299)
294.5 = Hinduism
સંયોજન (Synthesis) :
783.029 + 294.5
783.029 45

આખ્યા : (Title) : Jain Scared Music

વર્ગાંક (Class Number) : 783.029 44
પૃથક્કરણ (Analysis) :
783.029 = Scared Religious Music
(Add to base number 783.029 the number following 29 in 292-299)
294.4 = Jainism
સંયોજન (Synthesis) :
783.029 + 294.4
783.029 44

આખ્યા : (Title) : Architecture of Hindu Temple

વર્ગાંક (Class Number) : 726. 145
પૃથક્કરણ (Analysis) :
726.1 = Temples
(Add to base number 726.1 the number following 29 in 292-299)
સંયોજન (Synthesis) :
294.5 =Hinduism
726.1 + 294.5
726.145

આખ્યા : (Title) : Hunting Elephants in Kerala

વર્ગાંક (Class Number) : 799. 276 109 548 3		
પૃથક્કરણ (Analysis) :		
799.27	=	Hunting Specific kind (Add to base number 799.27 the number following 599 in 599.1-599.8)
599.61	=	Elephant
-09	=	Historical and Geographical Treatment (Table 1)
-5483	=	Kerala (From Table 2)
સંયોજન (Synthesis) :		
799.27 + 599.61+ -09 + -5483		
799.276 109 548 3		

આખ્યા : (Title) : Animal Photography

વર્ગાંક (Class Number) : 778.994 32		
પૃથક્કરણ (Analysis) :		
778.39	=	Photography olf specific subject (Add to base number 778.9 the number following 704.942-704.949)
704.9432	=	Animals
સંયોજન (Synthesis) :		
778.9 + 704.9432		
778.994 32		

આખ્યા : (Title) : Hinduism in Art Work

વર્ગાંક (Class Number) : 704.948 945		
પૃથક્કરણ (Analysis) :		
704.9489	=	Religious Art Work (Add to base number 704.9489 the number following 29 in 292-299)
294.5	=	Hindusim
સંયોજન (Synthesis) :		
704.9489 + 294.5		
704.948 945		

[1] તમારી પ્રગતિ ચકાસો

1 Buddhism in Art Work

2 Organometallic synthetic drugs

3 Radiochemistry of uranium

4 Trade of Toys

5 Women Workers in Cosmetics Manufacturing

7.4 અગ્રતા શ્રેણી (Order)

આગળ આપણે વિવિધ વર્ગાંકોનું સંયોજન કેવી રીતે કરી શકાય તેના વિવિધ મુખ્ય ઉદાહરણો દ્વારા વિસ્તૃત અભ્યાસ કર્યો. ડીડીસીમાં વિવિધ જટિલ વર્ગાંકોના સંયોજન માટેની ઘણી જોગવાઈઓ અને ઉપકરણો હોવા છતાં, ઘણા પ્રસંગોએ આપણે ગ્રંથના વિષયના તમામ પાસાઓને આવરી લેતો વર્ગાંક પ્રદાન કરી શકતા નથી. ઉદાહરણ તરીકે, શૈક્ષણિક ગ્રંથાલયોમાં સૂચિકરણનું ઉદાહરણ લઈ શકાય. આ જટિલ વિષય માટે વર્ગ 025.3 અને શૈક્ષણિક ગ્રંથાલય માટે 027.7 ને સૂચિકરણ માટે અલગથી અસ્તિત્વમાં છે, તેમ છતાં આ સૂચક દ્વારા એકીકૃત કરી શકાતી નથી. આપણે બંને વચ્ચે પસંદગી કરવી પડશે. એ જ રીતે, હૃદયરોગ માટે હોમિયોપેથી પર એક પુસ્તક સિસ્ટમો ઑફ મેડિસિન, એટલે કે હોમિયોપેથી અથવા હૃદયરોગમાં મૂકવું પડશે. બંને પાસાઓને આવરી લેવો વર્ગ નંબર આપવાની જોગવાઈ નથી. તદુપરાંત, 'ગ્રંથાલયો અને સંગ્રહાલયો સંચાલન' અથવા 'ભૌતિકશાસ્ત્ર અને રસાયણશાસ્ત્રનો પરિચય' અથવા 'વીજળી, ઈલેક્ટ્રોનિક્સ અને મેગ્નેટિઝમના રૂડિમેન્ટ્સ' જેવા સંયુક્ત વિષયો પર પુસ્તકો હોઈ શકે છે. આ શીર્ષકોમાંથી વર્ગ નંબર એક કરતા વધુ વિષય સૂચવી શકે છે. આમ કેમ છે?

સૌ પ્રથમ, તે યાદ રાખવું જોઈએ કે વર્ગીકરણ એ ગ્રંથાલયમાં સમાવિષ્ટ ગ્રંથોના વિષયનું કૃત્રિમ નામકરણ છે કોઈપણ ગ્રંથાલયમાં વર્ગીકરણ કૃત્રિમ અને બહુમુખી, ગ્રંથોના વિષયને બરાબર સંજ્ઞામાં કે પ્રતિકોમાં અનુવાદિત કરી શકતું નથી. ડીડીસીને હંમેશા સમાન વિષયોના જૂથ બનાવવા માટેની પદ્ધતિ તરીકે આગળ મૂકવામાં આવ્યું છે, એકલા વર્ગાંક દ્વારા કોઈ પણ ગ્રંથસૂચિને વ્યક્ત કરવા માટે નહીં.

એસ. આર. રંગનાથન જેમણે અનુવાદ તરીકે વર્ગીકરણનો અંદાજ લગાવ્યો હતો. પ્રલેખોના વિષયના સંકલનમાં વિશ્વાસુ અનુવાદ હોઈ શકતો નથી. શ્રેષ્ઠ તે ફક્ત વિષયના સારાંશ અથવા કાર્યની થીમનું પ્રતિનિધિત્વ છે. તો પછી આવા કિસ્સાઓમાં આપણે શું કરીએ? આપણે કોઈ વિષયનાં કયા પાસાને રજૂ કરીએ છીએ અને કયાની અવગણના કરીએ છીએ?

આ દરેક બાબત નીચેની બાબતો પર નિર્ભર રહે છે.

લેખકનો હેતુ અને લેખક દ્વારા જે વિષયને વધારે મહત્વ આપવામાં આવેલું હોય તેને સૌ પ્રથમ ધ્યાને લેવું જોઈએ. ગ્રંથાલયની સ્થાનિક પરિસ્થિતિ જેમ કે ગ્રંથાલય સંગ્રહમાં મજબૂત અને નબળા વિસ્તારો કે જ્યાં ગ્રંથપાલ કોઈ એક વિષયના સંગ્રહને ખૂબ જ મહત્વ આપીને વાચકોની જરૂરિયાત મુજબ ઉપલબ્ધ કરાવવા માંગતા હોય તો તે વિષયને મહત્વ આપી શકાય.

ગ્રંથાલય દ્વારા વર્ગીકરણ સંબંધિત ગ્રંથાલય નીતિ બનાવવામાં આવેલી હોય તો તેને અનુસરીને ગ્રંથોને સૂચિબદ્ધ કરવા વિશેની ગ્રંથાલય નીતિ (આડ સંદર્ભો, વિષયના મથાળાઓની સંખ્યા) બનાવવામાં આવેલી હોય તો તેને અનુસરીને; ડીડીસીમાં આ હેતુ માટેના નિયમો અને માર્ગદર્શન.

જ્યારે ગ્રંથને યોગ્ય અને અર્થપૂર્ણ સ્થાન સોપવામાં આવે ત્યારે લેખક દ્વારા જે વિષયને મહત્વ આપવામાં આવેલું હોય તેને હંમેશાં માન આપવું જોઈએ. વર્ગીકરણ માટે મેરિલના ક્લાસિક કોડ (મેરિલ, 1939; કોલમેન, 2004) માં સ્થાનિક પરિસ્થિતિ મુજબ બનાવવામાં આવેલી હોય તો તેને અનુસરીને ગ્રંથાલય નીતિ વિશેના પ્રશ્નોના સારી રીતે જવાબ આપવામાં આવ્યા છે.

તેની એપ્લિકેશનમાં માનકતા અને એકરૂપતા માટે ડ્યુઈએ કેટલાક સ્પષ્ટ અને અસંદિગ્ધ નિયમો અને જોગવાઈઓ કરી છે.

7.4.1 અગ્રતાક્રમ સારણી

ઘણા વર્ગાંકો અથવા કેન્દ્રિત શીર્ષકો હેઠળ એક જ વર્ગમાં બીજા ઉપર એક નંબરની અગ્રતા સૂચિ આપતો ઑર્ડર ટેબલ આપવામાં આવે છે. ઓગણીસમી આવૃત્તિ (1981)માં પ્રથમ વખત રજૂ કરાયેલા આવા કોષ્ટકો બે અથવા વધુ વર્ગના આંકડા વચ્ચેની પસંદગીના કિસ્સામાં, બીજા કરતા એક વર્ગ નંબરની પસંદગી સૂચવે છે. ઉદાહરણ તરીકે 150 મનોવિજ્ઞાન હેઠળ નીચેની કોષ્ટક સચિત્ર સૂચના સાથે આપવામાં આવી છે.

Unless other instructionhs are given, observe the following table of preference, e.g. emotions of children 155.412 (not 152.4):

Aptitude tests	153.94
Comparative psychology	156
Subconscious and alered states and processes	154
Differential and developmental psychlogy	155
Sensory perception, movement, emotions, physiological drives	152
Conscious mental processes and intelligence (except 153.94)	153
Applied psychology	158

આપણે અહીં આપેલ ઉદાહરણ દ્વારા સમજીએ Job Stress Among Married Women. બંનેને આવરી લેવામાં કોઈ સંજ્ઞા નથી. ઉપરોક્ત કોષ્ટક દ્વારા સાચો વર્ગાંક નીચે પ્રમાણે બનશે :

155.6433 Women psychology, not 158.72 job strees similarly:

A psychological study of day dreaming among teenagers

154.3 Day dreaming, not 155.53

અન્ય સૂચનાઓ આપવામાં ન આવે ત્યાં સુધી, નીચે આપેલ પસંદગીનું કોષ્ટક અવલોકન કરો, દા.ત.

Exceptional children : children distinguished by social and	
Economic levels, by level of cultural development,	
by ethnic and national origins	155.45
Children by status, type, relatiohship	155.442
Children in specific age groups Children by sex	155.42
Psychology of sibling boys	155.43

155.43 sibling, not 155.432 Boys

આખ્યા : (Title) : Psychology of pre-school girls

વર્ગાંક : (Class Number) : 155.423 not 155.433

આખ્યા : (Title) : Gifted boys

વર્ગાંક : (Class Number) : 649.155 not 649.132

આખ્યા : (Title) : Social Welfare Services to Drug Addicted Women

વર્ગાંક : (Class Number) : 362.29 not 362.83

આખ્યા : *Vegetarian Cooking for Travel gets the number:*

વર્ગાંક : 641.5636 Vegetarian cookin,g not 641.575 Travel cooking

[2] *તમારી પ્રગતિ ચકાસો*

1 Social Welfare Services to Women Employment Counselling and guidance for visually impaired people
2 Policy making for project management
3 Miniature of portraits of men
4 Cooking lunch in School
5 Trade of Toys
6 Women Workers in Cosmetics Manufacturing

7.4.2 અગ્રતાક્રમ નોંધની શ્રેણી

સામાન્ય રીતે વર્ગાંકને પ્રાધાન્ય આપવાનું મૂળ કારણ તેની વિશેષતા છે. સામાન્ય અથવા ઓછા ચોક્કસ વર્ગાંક કરતા વધુ ચોક્કસ વર્ગાંક પસંદ કરવામમાં આવે છે.

દરેક વિભાગ અને વિભાગની અંદર વર્ગથી સામાન્યથી વિશેષ વિશેની વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે. તેથી, બે સંખ્યામાંથી, સમયપત્રક અથવા કોષ્ટકમાં પાછળથી આવતી સંખ્યાને વધુ વિશિષ્ટ માનવામાં આવે છે અને તેથી તેને પસંદ કરવામાં આવે છે. આ પસંદગી એક નોંધ દ્વારા સૂચવવામાં આવે છે. કેટલાક ઉદાહરણ નીચે આપેલ છે.

અંતિમ અંકનો ઉપયોગ (Using last number)

સામાન્ય રીતે ક્યારેક અમુક વર્ગાંકને પ્રાધાન્ય આપવા માટેની સૂચના અનુસૂચિમાં આપવામાં આવેલી હોય છે. આવી સૂચના "જ્યાં સુધી કોઈ બીજી સૂચના ના હોય, ત્યારે બે કે તેથી વધુ પાસાવાળા નિશ્ચિત વિષયોના પેટા વિભાગોને આ અનુસૂચિના અંતિમ/છેલ્લે આવતા અંકમાં વર્ગીકૃત કરો" આવી સૂચના આપવામાં આવેલી છે ત્યારે આ સૂચનાને અનુસરી વર્ગાંક આપી શકાય.

આખ્યા : (Title) : Rearing preschool girls
વર્ગાંક (Class Number) : 649.133 Girls rearing, not 649.123 Preschool children rearing

આખ્યા : (Title) : *Daily Routine in Military Prisons*
વર્ગાંક (Class Number) : 365.646 Daily Routine of prisoners, not 365-48 Military prisons

આખ્યા : (Title) : Immigrant married women as labour force

વર્ગાંક (Class Number) : 331.43 Married women as labour force, not 331.62 Immigrant workers

આખ્યા : (Title) : Labour by young women
વર્ગાંક (Class Number) : 331.34 Young workers, not 331-4 Women workers

આખ્યા : (Title) : Immigrant married women as labour force
વર્ગાંક (Class Number) : 331.43 Married women as labour force, not 331.62 Immigrant workers

આખ્યા : (Title) : Labour by young women
વર્ગાંક (Class Number) : 331.34 Young workers, not 331.4 Women workers

આખ્યા : (Title) : Maximum security military prisoners
વર્ગાંક (Class Number) : 365.48 *not 365.33*

આખ્યા : (Title) : Prison discipline for political prisoners
વર્ગાંક (Class Number) : 365.643 *not 365.45*

આખ્યા : (Title) : Etiquettes for entertainment at wedding
વર્ગાંક (Class Number) : 395.3 *not 395.22*

શરૂઆતના અંકનો ઉપયોગ (Using an early number)

આગળ આપણે અંતિમ અંકોના ઉપયોગ વિશેના ઉદાહરણો સમજ્યા આવી જ રીતે ક્યારેક અમુક વર્ગ નંબરને પ્રાધાન્ય આપવા માટે પાછળના અંકો જોડવાની સુચના અનુસૂચિમાં આપવામાં આવેલી હોય છે. આવી સૂચના આપવામાં આવેલી છે ત્યારે આ સૂચનાને અનુસરી વર્ગાંક આપી શકાય.

આખ્યા : (Title) : Immigrant Women Labour
વર્ગાંક (Class Number) : 331.4 *not 331.62*

[3] તમારી પ્રગતિ ચકાસો

1 Maximum security military prisoners
2 Prison discipline for political prisoners
3 Etiquettes for entertainment at wedding

7.5 અંકોની અગ્રતા નિર્ધારિત કરવા માટેના ઉપાયો/માર્ગો

વિવિધ કારણોસર પ્રકાશનમાં એક કવર હેઠળ એક કરતા વધુ સરળ વિષયો સામેલ હોઈ શકે છે, ઉદાહરણ તરીકે Introduction to Cataloguing and Classification, Fundamentals of Physics and chemistry, The History of China and Japan.

સંયુક્ત કાર્યો તરીકે ઓળખાતા, આ મલ્ટિ-પાસા અથવા ઘણા પાસાવાળા વિષયોથી અલગ છે. આવા વિષયો માટે વર્ગની પસંદગી સ્થાનિક પરિસ્થિતિઓ દ્વારા નક્કી કરી શકાય છે. ઉદાહરણ તરીકે, એક પુસ્તકાલયમાં ચીન કરતા જાપાનના ઈતિહાસ વિશે ઓછા પુસ્તકો છે, ઉપરોક્ત પુસ્તકને જાપાનના ઈતિહાસ સાથે રાખવું એ મુજબની રહેશે પરંતુ માનકીકરણ માટે ડીડીસી નિયમો આપે છે.

7.5.1 વર્ગાંકમાં શૂન્યોના અંક દ્વારા

જ્યારે પસંદગી માટે કોઈ વિશિષ્ટ માર્ગદર્શન ઉપલબ્ધ નથી, તો પછી તે નક્કી કરવા માટે શૂન્યનો નિયમ લાગુ કરવામાં આવે છે. આ નિયમ મુજબ, વિષય માટેના બે મુદ્દાઓના વર્ગાંકમાં જે પદાનુક્રમમાં સમાન બિંદુએ શૂન્ય અથવા ઓછી સંખ્યા ધરાવતા નથી, તે બીજા કરતાં વધુ પસંદ કરવામાં આવે છે. દાખલા તરીકે :

આખ્યા : (Title) : Team teaching in private schools
વર્ગાંક (Class Number) : 371.148 Team teaching *not 371.02* Private schools

આખ્યા : (Title) : Metal outdoor furniture
વર્ગાંક (Class Number) : 684.18 outdoor furniture, *not 684.105* Metal furniture

આખ્યા : (Title) : Political offence by Mafia
વર્ગાંક (Class Number) : 364.131 Political offence, *not 364.106* Crimes by Mafia

7.5.2 અમૂર્ત કરતા મૂર્તની પસંદગી

જ્યારે પસંદગી માટે કોઈ વિશિષ્ટ માર્ગદર્શન ઉપલબ્ધ નથી ત્યારે પુસ્તકને આંશિકથી મૂર્તને અમૂર્તથી કોઈ વસ્તુ કે સામગ્રીને પ્રક્રિયાથી તથા પ્રક્રિયાને મધ્યસ્થીથી પ્રાથમિકતા આપવી.

આખ્યા : (Title) : Grammar of Kashmiri language
વર્ગાંક (Class Number) : 491.499 Kashmiri, not 415 Grammar

આખ્યા : (Title) : Diseases of Arabian horses
વર્ગાંક (Class Number) : 636.11 Oriental horses, not 636.0896 Diseases

[4] તમારી પ્રગતિ ચકાસો

1 Curiculum for kindergarten

1 372.2218 Kindergarten (thing), not 372.19 Curriculum (material)

2 Haversting of China Jute

2 633.56 not 631.5

3 Social aspects of direct relief to young people

3 362.71 *not 362.704*

4 Manufacture of metallic outdoor furniture

4 648.18 *not 684.105*

7.6 માનક પેટાવિભાગ માટે અગ્રતાક્રમ સારણી

કેટલીકવાર દસ્તાવેજમાં બે અથવા વધુ પ્રમાણભૂત પેટા વિભાજન ખ્યાલો સામેલ હોઈ શકે છે. ઉદાહરણ તરીકે 'Journal of philosophny and theory of art' *માં બે માનક પેટા વિભાગો છેઃ જનર્લ (રજૂઆતનું સ્વરૂપ) અને ફિલસૂફી (દષ્ટિકોણ) થોડા અપવાદો સાથે, પ્રાધાન્ય ધોરણે પસંદ કરેલા વર્ગ નંબરમાં ફક્ત એક માનસ પેટા વિભાગનો ઉપયોગ થાય છે. અન્ય પ્રમાણભૂત પેટા વિભાગને અવગણવામાં આવે છે. યોગ્ય પ્રમાણભૂત પેટા વિભાગોની પસંદગીમાં માર્ગદર્શન પૂરું પાડવા માટે, સંપાદકોએ કોષ્ટક ૧ ની શરૂઆતમાં પ્રાધાન્યતાના કોષ્ટકનો સમાવેશ કર્યો છે, જે પણ આગળના કોષ્ટકમાં આવે છે તે પછીની જે પણ થાય છે તેના કરતા વધુ પસંદ કરવામાં આવે છે. દાખલા તરીકે,* —072 Research is preferred over —01 Philosophy, *કરતાં વધુ પસંદ કરવામાં આવે છે, જે પોતાને*— 03 *શબ્દકોશો ઉપર પસંદ કરે છે. કોષ્ટક તરફ જોઈએ છીએ કે આપણે નિરીક્ષણ કરીએ છીએ કે પસંદગી સામાન્ય રીતે નીચેના ઑર્ડર પર આધારિત છે :*

1. Method
2. Viewpoint
3. Form of presentation
4. Physical medium or form

ઘણા પ્રમાણભૂત પેટા વિભાગોમાંથી એક પસંદ કરતી વખતે, વર્ગીકરણકર્તાએ અગ્રતાના કોષ્ટકનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. 'Journal of philosophny and theory of art' *માટે પ્રાથમિક વિષય કલા છે અને ગૌણ વિષય* philosophny *અને* Theory *છે. આ એક કલા વિષયની જર્નલ છે તે હકીકતને વિષય સાથે કંઈ લેવાદેવા નથી પરંતુ દસ્તાવેજ સાથે કરવાનું બધું છે. જેમ* 01 philosophny and theory takes preceddence over – 05 Serial publications, our number will be 700.1 *(તે ગણતરીની સંખ્યા પણ છે). એ જ રીતે,* 'directory of library schools in the US' 020.2573 *ને બદલે* 020.71173 *નંબર આપવામાં આવે છે, મેળવશે. બીજા કિસ્સામાં,* 'trademarks of organisations in applied psychology' 158.0275 *નહીં,* 158.06 *નંબર મેળવે છે.*

જો કે, અગ્રતાના કોષ્ટકનો ઉપયોગ મૌલિકતાપૂર્વક ન કરવો જોઈએ કારણ કે ખોટા વર્ગ નંબર પર પહોંચવું ખૂબ સરળ છે. માની લો કે વર્ગીકૃત થયેલ કાર્ય data processing techniques in the study of classical Greek furniture ઉપયોગ કરવા વિશે છે. ગ્રીક ફર્નિચર 645.40938 છે. પ્રાધાન્યતાના કોષ્ટક મુજબ, તેમ છતાં, ડેટા પ્રોસેસિંગ (20285) સ્થળ દ્વારા આ વિષયપર અગ્રતા લે છે (9093–099), પરંતુ જો અમે તે પસંદ કરીશું, તો અમારી સંખ્યા ફર્નિચર 645.40285 ની ડેટા પ્રોસેસિંગ હશે, અને ગ્રીસ સાથેના વ્યવહાર તરીકેનું કાર્ય દર્શાવતી સુવિધા ખોવાઈ જશે. તેવી જ રીતે, ચાઇનીઝ બેંકિંગમાં ડેટા પ્રોસેસિંગને ચિની બેન્કિંગ 332.10951 સાથે જોડવું જોઈએ, બેંકિંગમાં ડેટા પ્રોસેસિંગ નહીં 332.10285, જે નંબરની પસંદગી અગ્રતાના કોષ્ટક અનુસાર કરવામાં આવશે. જો કે, કોષ્ટક 1 –093–099 (વોલ્યુમ 1, પૃષ્ઠ 214) માં ખાસ આંતરિક ટેબલ તરીકે આપવામાં આવેલા નિયમિત ધોરણની પેટા વિભાગમાં કંઈક સુધારેલા પ્રમાણભૂત પેટા વિભાગો ઉમેરવાની જોગવાઈ છે. ભારતમાં ઈસ્લામનો એક શબ્દકોશ 297 + 09 (ટીમ 1) + 54 + 03 (–093–099 હેઠળ) = 297.095403 સારાંશમાં, જો કોઈ પ્રમાણભૂત પેટા વિભાગો એ પ્રાથમિક વિષયનો આવશ્યક અથવા અભિન્ન ભાગ રચે છે, તો આ પેટા વિભાગની પસંદગી કરવી જોઈએ, તેમ છતાં અન્ય પેટા વિભાગો તેની આગળના કોષ્ટકમાં આગળ આવી શકે.

7.7 સારાંશ

આ એકમમાં આપણે વિવિધ વિષયોના સંયોજનથી પ્રકાશિત થયેલ ગ્રંથને ડીડીસીની ૧૯મી આવૃત્તિ દ્વારા વર્ગીકરણ કેવી રીતે કરી શકાય તેનો અભ્યાસ કરેલ છે. ડીડીસીની ૧૯મી આવૃત્તિની શરૂઆતમાં આપવામાં આવેલ પ્રસ્તાવનામાં આ પ્રકારના બહુવિધ સંયોજન કરવા માટે વિવિધ નિયમો તેમજ માર્ગદર્શન આપવામાં આવેલ છે. આ ઉપરાંત આપણે આગળ અભ્યાસ કર્યો એ પ્રમાણે અનુસૂચિમાં પણ દરેક મુખ્ય વર્ગ સાથે વિવિધ પ્રકારે બહુવિધ સંયોજન માટેની પણ સૂચનાઓ આપવામાં આવેલ છે. આ ઉપરાંત સંપૂર્ણ અનુસૂચિમાં એક જ શાખામાં વિષયના તમામ પાસાઓને આવરી લે છે અને આંતરવિષયોના વર્ગ માટે સ્પષ્ટ માર્ગદર્શન આપવામાં આવ્યું છે. બાદમાં વિવિધ વિષયોમાં છૂટાછવાયા વિષયના તમામ પાસાઓને આવરી લેવામાં આવે છે જેનો આપણે આ યુનિટમાં વિસ્તૃત અભ્યાસ કરેલ છે. તદુપરાંત માનાંક પેટાવિભાગોના બહુવિધ સંયોજનો માટે પણ આપણે આ એકમમાં અભ્યાસ કરેલ છે.

7.8 તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો

[1]

1 **Buddhism in Art Work**

વર્ગાંક (Class Number) : 704.948 943

પૃથક્કરણ (Analysis) :

704.9489 = Religious Art Work

(Add to base number 704.9489 the number following 29 in 292-299)

294.3 = Buddhism

સંયોજન (Synthesis) :

704.9489 + 294.3

704.948 943

2 **Organometallic synthetic drugs**

વર્ગાંક (Class Number) : 615.310 590 720 2
પૃથક્કરણ (Analysis) :
615.31 = Synthetic Drugs
(Add to base number 615.31 the number following 547.0 in 547.01-547.08)
547.05 = Individuals (From TAble 1 S.S.)
907.202 = Organometallic compounds
સંયોજન (Synthesis) :
615.31+547.05 + 907.202
615.310 590 720 2

3 **Radiochemistry of uranium**

વર્ગાંક (Class Number) : 546.431 58
પૃથક્કરણ (Analysis) :
546.431 = Uranium*(As instructed in 546)
5 = Physical Chemistry (Given at 546)
541.38 = Radiohemistry
5 +541.38
5 + 8 -= 58
સંયોજન (Synthesis) :
546.431 + 58
546.431 58

4 **Trade of Toys**

વર્ગાંક (Class Number) : 381.456 887 2
પૃથક્કરણ (Analysis) :
381.45 = Domestic trade of secondary industries
(Add 001-999 to base number 381.45)
688.72 = Toys
સંયોજન (Synthesis) :
381.45 + 688.72
381.456 887 2

5 **Women Workers in Cosmetic Manufacturing**

વર્ગાંક (Class Number) : 331.486 685 5
પૃથક્કરણ (Analysis) :
331.48 = Women workers
(Add to base number 331.48 the number following in 620.690)
668.55 = Cosmetic Manufacturing
સંયોજન (Synthesis) :
331.48 + 668 .55
331.486 685 5

[2] 1 362.41 visually impaired not 362.66 Employment guidance
2 658.401 not 658.404
3 757.7 not 757.3
4 641.571not 641.53

[3] 1 365.48 *not 365.33*
2 365.643 *not 365.45*
3 395.3 *not 395.22*

[4] 1 372.2218 Kingdergarten (thing), not 372.19 Curriculum (material)
2 658.401 not 631.5
3 362.71 *not 362.704*
4 648.18 *not 684.105*

7.9 સંદર્ભો અને વિશેષ વાંચન

Dewey, Melvil (1979) Dewey Decimal Classificatikon and Relative index 3 vol 19th ed. Albany: Forest Press

Sehgal, R. L. (1994) Classification: Theory and Practice. New Delhi: EssEss Publication

Kumar, P.S.G. (1990) Practical Guide to DDC 20, Nagpur : DATTSONS Publishers.

1. **આખ્યા (Title) :** Philosophy of Science

વર્ગાંક (Class Number) : 501
પૃથક્કરણ (Analysis) :
500 = Natural Science and Mathematics
-01 = Philosophy and Theory (Table 1) (SS)
સંયોજન (Synthesis) :
500 + -01
5 + -01 = 501

2. **આખ્યા (Title) : Encyclopaedia of Islam**

વર્ગાંક (Class Number) : 297.03
પૃથક્કરણ (Analysis) :
297 = Islam, Babism, Bahai Faith
-03 = Encyclopaedia (Table 1) (SS)
સંયોજન (Synthesis) :
297 + -03
297 -03 = 297.03

3. **આખ્યા (Title) : Dictionary of Plants**

વર્ગાંક (Class Number) : 580.3
પૃથક્કરણ (Analysis) :
580 = Plants
-03 = Dictionary (Table 1) (SS)
સંયોજન (Synthesis) :
58 + -03
580 -03 = 580.3

4. **આખ્યા (Title) : Participatory Democracy in Germany**

વર્ગાંક (Class Number) : 323.042 094 3
પૃથક્કરણ (Analysis) :
323 = Civil and political rights
-323.042 = Citizen Participation
-09 = Historical, Geographical, prsons treatment (Table 1) (SS)
-43 = Germany (Table 2)
સંયોજન (Synthesis) :
323.042 + -09 + -43
323..42+094 3 = 323.042 094 3

2. **આખ્યા (Title) : Collections of narrative essays**

વર્ગાંક (Class Number) : 808.849 23

પૃથક્કરણ (Analysis) :

808.849 = Essays displaying specific features
(*add to base number 808.849 notation 1-3 from Table 3 A)

-23 = Narrative (Table 3 C)

સંયોજન (Synthesis) :

808.849 + -23 = 808.849 23

સારણી 4 : વૈયક્તિક ભાષાના પેટાવિભાગો

1. **આખ્યા (Title) : Danish Phonology**

વર્ગાંક (Class Number) : 439.815

પૃથક્કરણ (Analysis) :

439.8 = Danish Language

-15 = Phonology (Table 4)

સંયોજન (Synthesis) :

439.8 + -15 = 439.815

2. **આખ્યા (Title) : Foreign elements in Korean language**

વર્ગાંક (Class Number) : 495.724

પૃથક્કરણ (Analysis) :

495.7 = Korean language

-24 = Foreign elements (Table 4)

સંયોજન (Synthesis) :

495.7 + -24 = 495.724

3. **આખ્યા (Title) : Translating from Sanskrit into Latin language**

વર્ગાંક (Class Number) : 491.280 271

પૃથક્કરણ (Analysis) :

491.2 = Sanskrit language

-802 = Translating to and from other language (Table 4)

71 = Latin Language (Table-6)

સંયોજન (Synthesis) :

491.2 + -802 + 71 = 491.280 271

સારણી 7 : વ્યક્તિઓ

1. **આખ્યા (Title) : Psychology books for teachers**

વર્ગાંક (Class Number) : 150.243 72
પૃથક્કરણ (Analysis) :
15 0 = Psychology
-024 = Works for specific types of users (Table 1) (SS)
(Add "Persons" notation 03.99 from Table 7 to the base number-024)
-372 = Teachers (Table 7)
સંયોજન (Synthesis) :
150 + -024 + -372 = 150.243 72

2. **આખ્યા (Title) : Ethics of Historians**

વર્ગાંક (Class Number) : 174.997
પૃથક્કરણ (Analysis) :
174.9 = Ethics of other professions and occupations
(Add 'Persons notation 09-99 from Table 7 to base number 174.9)
-97 = Persons with history (Table 7)
સંયોજન (Synthesis) :
174.9 + -97 = 174.997

8.2.2 અનુસૂચિઓ મુજબ ઉદાહરણો

અનુસૂચિ: 1 સર્વસામાન્ય (Generalities) 000

1. **આખ્યા (Title) : General subject catalogues**

વર્ગાંક (Class Number) : 017
પૃથક્કરણ (Analysis) :
010 = Bibliography
017 = General subject catalogs
સંયોજન (Synthesis) :
= 017

2. **આખ્યા (Title) : Japanese incunabula**

વર્ગાંક (Class Number) :
પૃથક્કરણ (Analysis) :
093 = incunabula
-09 = Historical & Geographical treatment (Table - 1) (SS)
-52 = Japan and adjacent island (Table 2)
સંયોજન (Synthesis) :
093 + -09 + -52 = 093.095 2

અનુસૂચિ: 4 સામાજિક શાસ્ત્ર (Social Science) 300

1. આખ્યા (Title) : Cabinet Government in Russia

વર્ગાંક (Class Number) : 354.470 4

પૃથક્કરણ (Analysis) :

354	=	Public international organisations and specific central governments other than those of United States
354.3-9	=	Specific central governments other than those of the United States (Add "Areas" notation 3-9 from Table 2 to base number 354)
-47	=	Russia (Table –2)
04	=	Cabinet (Special divisions listed under 354.3-9)

સંયોજન (Synthesis) :

354 + 47 + 04 = 354.470 4

2. આખ્યા (Title) : Indians in the Canada

વર્ગાંક (Class Number) : 305.891 411 071

પૃથક્કરણ (Analysis) :

305.8	=	Racial, Ethnic, National Groups (*Add "Racial, Ethnic, National Groups" notation 01-99 from Table 5 to base number 305.8 then, unless it is redundant, add 0 to the result, and add "Areas" notation 1-9 from Table 3)
-914 11	=	Indians
0	=	Connecting Symbol
-71	=	Canada

સંયોજન (Synthesis) :

305.8 + -91411 + 0 + -71 = 305.891 411 071

અનુસૂચિ: 5 ભાષાઓ (Languages) 400

1. આખ્યા (Title) : Sanskrit words in Old Prussian

વર્ગાંક (Class Number) : 491.224 919 1

પૃથક્કરણ (Analysis) :

491.2	=	Sanskrit Language
-24	=	Foreign Elements (Table -4) (*Add "Languages" notation 1-9 from Table 6 to -24)
-919 1	=	Old Prussian (Table – 6)

સંયોજન (Synthesis) :

491.2 + -24 + -919 1 = 491.224 919 1

2. **આખ્યા (Title) : Plastic Surgery of Face**

વર્ગાંક (Class Number) : 617.520 592
પૃથક્કરણ (Analysis) :
617.52 = Face
0592 = Plastic Surgery
(Using subdivision 0592 under 617)
સંયોજન (Synthesis) :
617.52 + 0592
= 617.520 592

અનુસૂચિઃ 8 લલિત કળાઓ (Technology) 700

1. **આખ્યા (Title) : The work on commemorative stamps of Australia**

વર્ગાંક (Class Number) : 769.569 94
પૃથક્કરણ (Analysis) :
769.569 = Postage stamps commemorating persons and events
(Add 'Area' notation 1-9 from Table 2 to base number 769-569)
-94 = Australia (Table –2)
સંયોજન (Synthesis) :
769.569 + 94 = 769.569 94

2. **આખ્યા (Title) : Collection of Comics from Amsterdam (Netherland)**

વર્ગાંક (Class Number) : 741.594 923
પૃથક્કરણ (Analysis) :
741.59 = Catroons, Caricatures, Comics (Collection)
(Add 'Area' notation 3-9 from Table 2 to base number 741.59)
-492 3 = Amsterdam (Netherland) (Table – 2)
સંયોજન (Synthesis) :
741.59 + -4923 = 741.594 923

અનુસૂચિઃ 9 સાહિત્ય (Literature) 800

1. **આખ્યા (Title) : Collection of modern Kannada (Kanarese) poetry**

વર્ગાંક (Class Number) : 894.814 100 87
પૃથક્કરણ (Analysis) :
894.814 = Kanarese (Kannada)
-100 8 = Collection of poetry by more than one author from more than one period (Table –3)
7 = Modern period (1940) (Vol.2, p. 1430
સંયોજન (Synthesis) :
894.814 + -1008 + 7 = 894.814 100 87

13. Folk songs of Mongols peoples
14. Bengali Dishes
15. Husbands wife relationship of German's
16. Marathi Journal
17. Telugu Biography
18. Thai Folk literature
19. Custom of Chess
20. Psychology for engineer
21. Ceramic Arts by children
22. Study and Teaching of library and information science
23. Scholarship and Learning
24. General Organisation in India
25. Leadership
26. Canadian Philosophy
27. Truth
28. Rigveda
29. Study of Judaism
30. CAodaism
31. Civil Service Examination
32. English speaking people in U.K.
33. Women dentists
34. French Dictionaries
35. African word in the English language
36. Grammar of Malayalam
37. Plasma physics
38. Formulas of physics
39. Philosophy and theory of organic chemistry
40. Industrial research in Gujarat
41. Personnel management
42. West Bengal cookery
43. Mosaic Jewellery
44. Music relation to society
45. Delhi's paintings
46. Drama of Hungarian literature
47. Serious drama of Sanskrit literature
48. Debates and public discussion of Celtic Literature
49. National Flag of Pakistan
50. Biography of Switzerland

6. Floods in Kerala

627.454 83

પૃથક્કરણ : સંયોજન

627.4 = Floods

5483 = Kerala (Table –2)

સંયોજન

627.4 + 5483 = 627.454 83

7. Historical Drama of Arabic

892.720 514

પૃથક્કરણ :

892.7 = Arabic Literature

205 14 = Historical Drama (Table –3)

સંયોજન

892.7 + 205 14 = 892.720 514

8. Cartoon fiction of Farsi

891.553 06

પૃથક્કરણ :

891.55 = Farsi Literature

-306 = Cartoon Fiction (Table 2)

સંયોજન

891.55 + 306 = 891.553 06

9. African literature of publication speeches

896.501

પૃથક્કરણ :

896 = African Literature

-501 = Public Speeches (Table 3)

સંયોજન

896 + -501 = 896.501

10. Spanish World

460.81

પૃથક્કરણ :

460 = Spanish

-81 = Word (Table 4)

સંયોજન

460 + -81 = 460.81

16. Marathi Journal

059.914 6

પૃથક્કરણ :

059 = Journal

-914 6 = Marathi (Table 6)

સંયોજન

059 + -914 6 = 059.914 6

17. Telugu Bibliography

039.948 27

પૃથક્કરણ :

039 = Bibliography

948 27 = Telugu (Table 6)

સંયોજન

039 + -948 27 = 039.948 27

18. Thai Folk literature

398.204 959 1

પૃથક્કરણ :

398.204 = Folk literature

-959 1 = Thai (Table 6)

સંયોજન

398.204 + -959 .1 = 398.204 959 1

19. Custom of Chess

391.479 633

પૃથક્કરણ :

391.4 = Customs

796 33 = Chess

સંયોજન

391.4 + 796 33 = 391.479 633

20. Psychology for engineer

152.462

પૃથક્કરણ :

150 = Psychology

-024 = Work for specific types of user (Table 1)

-62 = engineer (Table 7)

સંયોજન

150 + -24 + 62 = 152.462

32. English speaking people in U.K.

305.721 041
પૃથક્કરણ :
305.7 = Language Group
-21 = English (Table 6)
0 = As Per Instructed
-41 = UK (Table 2)
સંયોજન
305.7 + 21 + 0 + 41 = 305.721 041

33. Women dentists

305.436 176
પૃથક્કરણ :
305.43 = Occupation
617.6 = Dentist
સંયોજન
305.43 + 617.6 – 305.436 176

34. French Dictionaries = 443

35. African word in the English language

422.496
પૃથક્કરણ :
42 = English language (Base number)
-24 = Foreign elements (Table 4)
-96 = African language (Table 6)
સંયોજન
42 + 24 + 96 = 422.496

36. Grammar of Malayalam

494.812 5
પૃથક્કરણ :
494.812 = Malayalam
-5 = Grammar (Table 4)
સંયોજન
494. 812 + -5 = 494.812 5

37. Plasma physics = 530.44

44. Music relation to society

780.07
પૃથક્કરણ :
780.07 = Music Relation to society
સંયોજન
780.07

45. Delhi's paintings

750.546 6
પૃથક્કરણ :
750 = Painting
-546 6 = Delhi (Table 2)
સંયોજન
750 + -546 6 = 750.546 6

46. Drama of Hungarian literature

894.511 2
પૃથક્કરણ :
894.511 = Hungarian Literature
-2 = Drama (Table 3)
સંયોજન
894.511 + -2 = 894.511 2

47. Serious drama of Sanskrit literature

891.220 51
પૃથક્કરણ :
891.2 = Sanskrit Literature
-205 1 = SeriousDrama (Table 3)
સંયોજન
891.2 + -2051 = 891.220 51

48 . Debates and public discussion of Celtic Literature

891.650 3
પૃથક્કરણ :
891.6 = Celtic Literature
-503 = Debates and Public discussions (Table 3)
સંયોજન
891.6 + 503 = 891.650 3

BLOCK- 3

કોલન ક્લાસીફિકેશન પદ્ધતિ

CC 6th Ed.-1

BAOU
Education for all

ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી
(ગુજરાત સરકાર દ્વારા સ્થાપિત)

BLIS -104P

જ્ઞાન સંગઠન અને માહિતી વ્યવસ્થાપન : વર્ગીકરણ પ્રાયોગિક
(Knowledge Organization and Information Management : Practical)

વિભાગ

3

કોલન ક્લાસિફીકેશન પધ્ધતિ CC 6th Ed.-1

એકમ-9: પરિચય , માળખું અને સંગઠન

એકમ-10: અનુસૂચિઓ અને પદ્ધતિઓ

એકમ-11: વર્ગીકરણના અહેવાલો

એકમ- 12: જૈવિક વિજ્ઞાનો

નિર્દર્શન :

પ્રો. ડૉ. અમી ઉપાધ્યાય નિયામકશ્રી, સ્કૂલ ઓફ હ્યુમિનિટીઝ એન્ડ સોશિયલ સાયન્સિઝ ,
ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી, અમદાવાદ.

સંપાદન :

ડૉ. પ્રિયાંકી વ્યાસ એસોસિયેટ પ્રોફેસર, ગ્રંથાલય અને માહિતી વિજ્ઞાન વિભાગ
ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી,અમદાવાદ.

ડૉ. ચેતના શાહ ગ્રંથપાલ, ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી, અમદાવાદ.

વિષય સમિતિ:

(2020-2022)

ડૉ. પ્રિયાંકી વ્યાસ એસોસિયેટ પ્રોફેસર, ગ્રંથાલય અને માહિતી વિજ્ઞાન વિભાગ
ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી,અમદાવાદ

ડૉ. પ્રયત્કર કાનડીયા એસોસિયેટ પ્રોફેસર, ગ્રંથાલય અને માહિતી વિજ્ઞાન વિભાગ, ગુજરાત વિદ્યાપીઠ,અમદાવાદ.

ડૉ. અતુલ ભટ્ટ એસોસિયેટ પ્રોફેસર, ગ્રંથાલય અને માહિતી વિજ્ઞાન વિભાગ, ગુજરાત યુનિવર્સિટી, અમદાવાદ

(2017-2019)

ડૉ. વૈશાલી ભાવસાર ગ્રંથપાલ, આણંદ એજ્યુકેશન કૉલેજ, આણંદ.

ડૉ. વૈદેહી પંડ્યા ગ્રંથપાલ, હિંમતનગર લો કૉલેજ, હિંમતનગર.

ડૉ. યોગેશ પારેખ ગ્રંથપાલ, ગુજરાત યુનિવર્સિટી, અમદાવાદ.

લેખન:

બળવંત ટંડેલ આસિસ્ટન્ટ પ્રોફેસર, આણંદ ઇન્સ્ટીટયુટ ઓફ પી.જી.સ્ટડીઝ ઇન આર્ટસ ,આણંદ.

વિષય પરામર્શન:

શ્રી છગનભાઈ ભૈયા પૂર્વ ગ્રંથપાલ, એમ.જે. પબ્લિક લાયબ્રેરી, એલિસબ્રીજ,અમદાવાદ.

ભાષા પરામર્શન:

શ્રી દિનુભાઈ ચુડાસમા આસિસ્ટન્ટ પ્રોફેસર, ગુજરાતી વિભાગ, ડૉ.બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી,
અમદાવાદ.

પ્રકાશક: કાર્યકારી કુલસચિવ, ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી, અમદાવાદ.

ISBN : 978-93-91468-45-3

પ્રકાશન વર્ષ : 2021

સર્વાધિકાર સુરક્ષિત

આ પાઠ્યપુસ્તક ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટીના ઉપક્રમે વિદ્યાર્થીલક્ષી સ્વઅધ્યયન હેતુથી; દૂરવર્તી શિક્ષણના ઉદ્દેશને કેન્દ્રમાં રાખી તૈયાર કરવામાં આવેલ છે. જેના સર્વાધિકાર સુરક્ષિત છે. આ અભ્યાસસામગ્રીનો કોઈપણ સ્વરૂપમાં ઉપયોગ કરતાં પહેલાં ડૉ.બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટીની લેખિત પરવાનગી લેવાની રહેશે.

એકમ 9	કોલન વર્ગીકરણઃ પરિચય, માળખું અને વ્યવસ્થા

એકમ 9 કોલન વર્ગીકરણઃ પરિચય, માળખું અને વ્યવસ્થા

રૂપરેખા

9.0. હેતુ

9.1 પ્રસ્તાવના

9.2 કોલન ક્લાસિફિકેશનની પૂર્વભૂમિકા

9.2.1 ઈતિહાસ

9.2.2 પદ્ધતિનો વિકાસ

9.2.3 આવૃત્તિઓ

9.3 પૃથક્કરણીય- સંયોજિત પ્રક્રિયા

9.4. કોલન ક્લાસિફિકેશનમાં સંજ્ઞાઓ

9.5. માળખું અને રચના

9.6. કોલન ક્લાસિફિકેશનની વર્ગીકૃત સૂચિ

9.7. સારાંશ

9.8. તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો

9.9. ચાવીરૂપ શબ્દો

9.10 સંદર્ભો અને વિશેષ વાંચન

9.0. *હેતુઓ* (Objectives):

ગ્રંથાલયમાં વર્ગીકરણ માટે ઘણી બધી વર્ગીકરણ પદ્ધતિઓનો વિકાસ થયેલો જોવા મળે છે. જેમાં એક વર્ગીકરણ પદ્ધતિ કે જે દ્વિબિંદુ (કોલન ક્લાસિફિકેશન) વર્ગીકરણ પદ્ધતિ ડો. રંગનાથન દ્વારા વિકસાવવામાં આવી છે. આ વર્ગીકરણ પદ્ધતિ તેમના દ્વારા વિકસાવેલા વર્ગીકરણના સામાન્ય સિદ્ધાંતોને આધારે છે,

આ યુનિટ વાંચ્યા પછી તમે નીચે મુજબ સક્ષમ બની શકો.

- *કોલન ક્લાસિફિકેશન અંગેની માહિતી મેળવી શકો.*
- *કોલન ક્લાસિફિકેશનની પૃથક્કરણીય સંયોજિત પ્રક્રિયા સમજી શકો.*
- *કોલન ક્લાસિફિકેશનમાં સંજ્ઞાનો ઉપયોગની ગણના કરી શકો.*
- *વર્ગીકરણ પદ્ધતિનું મૂળભૂત આયોજન અને તેનું વર્ણન સમજી શકો છો.*
- *કોલન ક્લાસિફિકેશનમાં સૂચિનો ઉપયોગ*

9.1. *પ્રસ્તાવના* (Introduction):

કોલન ક્લાસિફિકેશન (સીસી) વર્ગીકરણ પદ્ધતિ દેશના પુસ્તકાલયો અને સાથે વિદેશી દેશોના પુસ્તકાલયોની વ્યવસ્થિત પદ્ધતિઓમાંની એક વર્ગીકરણ પદ્ધતિ છે. જ્ઞાનવિશ્વના વિવિધ વિષયોને વર્ગીકૃત કરવા માટે ડૉ. એસ. આર. રંગનાથન દ્વારા

વર્ગીકરણની પદ્ધતિ વિકસાવવામાં આવી. તમામ શક્ય વિદ્યાશાખા અને તેમના પેટાવિભાગોને વર્ગીકૃત કરવા કોલન વર્ગીકરણ પદ્ધતિ આગળ રહી છે. તેના વિવિધ મુખકોમાં અનુક્રમે વ્યક્તિત્વ, વસ્તુ, વેગ, સ્થળ અને સમય તરીકે પાંચ મૂળભૂત શ્રેણીઓ હેઠળ વિષયનું વિશ્લેષણ થાય છે. કોઈ પણ વિષયના વિવિધ મુખકો ઉમેરવા અથવા સંયોજીત કરવા માટે, વિવિધ સંયોજક ચિહ્નો પ્રદાન કરવામાં આવ્યાં છે. વિવિધ મુખકોના પૃથક નંબરો વિષયવાર અનુસૂચિમાં ઉપલબ્ધ છે, અને વિષયનો વર્ગ નંબર રચવા માટે સંયોજક ચિહ્ન સાથે જોડવામાં આવે છે. કોલન વર્ગીકરણમાં વિશ્લેષણ અને સંશ્લેષણ સામેલ છે, આ કારણથી જ તેને 'પૃથક્કરણીય સંયોજિત' સ્કીમ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. વર્ગ રચવામાં કેટલાક જટિલ અને મુશ્કેલ કાર્ય જોવા મળે છે, પરંતુ એકવાર તેને સમજવામાં આવે અને તેનું પાલન કરવામાં આવે તો તે અસરકારક રીતે કાર્ય કરે છે. કોલન ક્લાસિફિકેશન વર્ગીકરણ પદ્ધતિ જે તમામ પ્રકારના ગ્રંથાલયોમાં પ્રલેખો, પુસ્તકો, સામયિકો, અહેવાલો, પત્રિકાઓ, માઈક્રોફોર્મ્સ અને તમામ પ્રકારના ઈલેક્ટ્રોનિક મીડિયાનું વર્ગીકરણ કરવા માટે ઉપયોગી બને છે. આધુનિક વિચાર વર્ગીકરણ સીસી એ એક અલ્માર્ક છે અને તે આધુનિક વર્ગીકરણ સંશોધન અને વિકાસને ખૂબ પ્રભાવિત કરે છે.

9.2 કોલન કલાસીફિકેશનની પૂર્વભૂમિકા (Background of Colon Classifinacation)

9.2.1 કોલન વર્ગીકરણનો ઈતિહાસઃ

કોલન ક્લાસિફિકેશન વર્ગીકરણના લેખક, શિયાલી રામમૃત રંગનાથને ગણિતના શિક્ષક તરીકે પોતાની કારકિર્દીની શરૂઆત કરી. જો કે, 1924 માં, તેમને યુનિવર્સિટી ઓફ મદ્રાસના ગ્રંથપાલ તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવી હતી. 1924માં, તેઓ લંડન યુનિવર્સિટીમાં લાઈબ્રેરી વિજ્ઞાનનો અભ્યાસ કરવા લંડન ગયા હતા. ગ્રંથાલય વર્ગીકરણની હાલની યોજનાઓથી અસંતુષ્ટ, તેમના અનુભવથી તેમને એવું લાગે છે કે મૂળ સિદ્ધાંતોમાં ફેરફાર જરૂરી છે કે કયા વર્ગીકરણ યોજનાઓ સ્થપાયા. લંડનમાં રહેતા, ગ્રંથાલય વર્ગીકરણના વૈચારિક આદર્શોને સંજ્ઞાત્મક કક્ષાએ યોગ્ય સ્વરૂપ આપવા ડો. એસ. આર. રંગનાથને લંડનના સેલ્ફીઝ ડીપાર્ટમેન્ટ સ્ટોરની મુલાકાત સમયે મેકન્નો-સેટની કરામત જોવા મળી જે પ્રતીકોની મર્યાદાઓ આંબવા માટે સીસી ની આધારશીલા બની રહી. ડો. એસ. આર રંગનાથને નવી યોજના માટે એક લેઆઉટ તૈયાર કર્યું અને નમૂનાના સ્વરૂપમાં વિવિધ પાસાઓ માટે કેટલાક વિષયો બનાવ્યાં. લગભગ એક વર્ષમાં, તેઓએ કોલન ટૂલને અત્યંત ઉપયોગી શોધી કાઢ્યું. કેટલાક વિષય નિષ્ણાતોની મદદથી, કાર્યક્રમ 1927માં પૂર્ણ થયો. 1932 માં, આ યોજના છાપવા માટે તૈયાર હતી. આમ, 1933માં, કોલન વર્ગીકરણનું પ્રથમ સંસ્કરણ બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું. અત્યાર સુધી 7 આવૃત્તિઓના છાપવા સહિત કોલોન વર્ગીકરણની 7 આવૃત્તિઓ પ્રકાશિત થઈ છે.

9.2.2. કોલન વર્ગીકરણ પદ્ધતિનો વિકાસઃ (Three versions of Colon Classification)

કોલન વર્ગીકરણ (સીસી) પ્રથમ આવૃત્તિ 1933 માં પ્રકાશિત થઈ હતી. અત્યાર સુધી, સીસીના સાત વર્ઝન પ્રકાશિત થયા છે. તેમની લાક્ષણિકતાઓ અનુસાર, સાત ભાગોને

ત્રણ જૂથોમાં વહેંચવામાં આવ્યા છે, જે આ પ્રમાણે છે.

સંસ્કરણ 1 (1933-1950) - અપરિવર્તનશીલ મુખયુક્ત વર્ગીકરણ પદ્ધતિઓ : સીસીના પહેલા, બીજા અને ત્રીજા સંસ્કરણો આ સંસ્કરણથી સંબંધિત છે. આ સંસ્કરણનાં સંસ્કરણો ફક્ત એક પાસા સૂચક બિંદુનો ઉપયોગ કરે છે જેમ કે કોલોન (:). તેથી જ તેને કોલન વર્ગીકરણ નામ મળ્યું. આ સંસ્કરણથી સંબંધિત આવૃત્તિઓએ મૂળભૂત વિષયોના ટૂંકા પ્રોગ્રામ, કેટલાક સામાન્ય લગતા અને મોટી સંખ્યામાં વિશિષ્ટ અલગ પાડ્યા છે.

અપરિવર્તનશીલ મુખયુક્ત વર્ગીકરણ પદ્ધતિમાં મૂળ વર્ગો, સામાન્ય પૃથકો તથા વિશિષ્ટ પૃથકોનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવે છે. આ પૃથકોને જોડવા માટે સંયોજક ચિહ્નો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. મૂળ વિષયોના કોઠાઓના વિસ્તાર તથા નવીન પૃથકો રચવાની તેમાં વ્યવસ્થા હોવાથી વિષયોના વર્ગસમંકોની રચના પણ સરળતાથી કરી શકાય છે. આ પદ્ધતિમાં વર્ગસમંકની રચના પૂર્વરચિત ઉપસૂત્રના આધારે કરવામાં આવે છે. એ સિવાય પૂર્વનિર્ધારિત મુખક ઉપસૂત્રને કારણે નવીન સયુંકત વિષયો માટે જરૂરી મુખકોનો સમાવેશ કરી શકતો નથી. સી.સી.ની આવૃત્તિ 1 (1933), આવૃત્તિ 2 (1939), આવૃત્તિ 3 (1950) આ ઉપયુક્ત પ્રકારને સ્પષ્ટ કરે છે.

સંસ્કરણ 2 (1950-1963)- મુક્ત મુખયુક્ત વર્ગીકરણ પદ્ધતિઓ : સીસીનું ચોથું, પાંચમું અને છઠ્ઠું સંસ્કરણ આ સંસ્કરણથી સંબંધિત છે. આ સંસ્કરણ લગભગ મુક્તપણે બનાવેલ સંસ્કરણ તરીકે ઓળખાય છે. આ સંસ્કરણો અનુસાર પ્રત્યેક મુખક પદને મુખક સમંકમાં પરિવર્તિત કરવામાં આવે છે. અને અંતમાં મુખક સમંકોને જે તે સંયોજક ચિહ્નની મદદ વડે વર્ગસમંકમાં પરિવર્તિત કરવામાં આવે છે. આ પ્રક્રિયા દ્વારા સંયુક્ત વિષય પોતાના મુખકોને સ્વયં નિશ્ચિત કરે છે. એટલે કે આ સમગ્ર પ્રક્રિયા નીચે મુજબના ક્રમમાં થાય છે.

- મુખક વિચાર (Facet Idea)
- મુખક પદ (Facet Term)
- મુખક સમંક (Facet Number)
- વર્ગ સમંક (Class Number)

સમંકો કે મુખકોના ક્રમમાં પ્રત્યેક વસ્તુ મુક્ત છે. એટલે કે કોઈ પણ વસ્તુ પરિવર્તનશીલ નથી. આ પ્રકારની વર્ગીકરણ પદ્ધતિને મુક્ત મુખયુક્ત વર્ગીકરણ કહેવામાં આવે છે. 1952 થી 1960 સુધીનું કોલન વર્ગીકરણ પદ્ધતિનું સ્વરૂપ મુક્ત મુખયુક્ત વર્ગીકરણ પદ્ધતિનું બન્યું છે.

સંસ્કરણ 3 (1963-1997)- સ્વતંત્ર રીતે સંચાલિત વર્ગીકરણ પદ્ધતિઓ : સી.સી ની સાતમી આવૃત્તિ, 1987 માં પ્રકાશિત થઈ હતી, આ સંસ્કરણમાં વર્ગીકરણના ગતિશીલ સિદ્ધાંતના નિષ્કર્ષોનો સમાવેશ છે. સ્વતંત્ર મુખકીય વર્ગીકરણ પદ્ધતિ હોવાથી, મૂળ વિષય સાથેના સંયુક્ત વિષય માટે કોઈ ચુસ્ત નિયમ નથી.

9.2.3. કોલન વર્ગીકરણની વિવિધ આવૃત્તિઓઃ

પ્રથમ 1924 થી 1928 સુધી બનાવવામાં આવ્યું હતું અને કોલન ક્લાસિફિકેશન

(સીસી) ની પ્રથમ આવૃત્તિ, 1933 માં મદ્રાસ લાઈબ્રેરી એસોસિયેશન દ્વારા પ્રકાશિત કરવામાં આવી હતી, તેની 7મી આવૃત્તિમાં 1987માં રજૂ કરવામાં આવી હતી. છઠ્ઠી આવૃત્તિ હજી પણ 1960 માં પ્રકાશિત સૌથી વધુ લોકપ્રિય હતી. કેટલાક સુધારા સાથે, પુનઃમુદ્રણ 1963 માં એક સાંકળમાં સમાવવામાં આવ્યું હતું. આ માર્ગદર્શિકાનો હેતુ સીસી -6 ના ઉપયોગ માટે માર્ગદર્શિકા બનવાનો છે, આ સંસ્કરણ (1963) વર્ગ ક્રમાંકની રચનાને સમજાવે છે, જેનું પ્રકાશન એશિયા પબ્લિશિંગ હાઉસ દ્વારા 1964 અને 1969 માં કરવામાં આવ્યું હતું. બોમ્બે 1989થી, આ આવૃત્તિને ઘણીવાર લાઈબ્રેરી સાયન્સના શારદા રંગનાથન એન્ડોમેન્ટ દ્વારા ફરીથી લખવામાં આવી છે.

***સી.સી. પ્રથમ આવૃત્તિ* (1933)** - *કોલન વર્ગીકરણ પ્રથમ આવૃત્તિમાં દરેક મૂળ વર્ગમાં વિવિધ મુખકો માટે અનુસૂચિઓ પૂરી પાડવામાં આવતી હતી. કોલનનો સંયોજન માટે એક નોટેશનલ સાધન તરીકે ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો. આ પ્રતીકનો ઉપયોગ ":"* (Colon) *એ યોજનાનો એક મહત્ત્વપૂર્ણ ભાગ હતો. તેથી, આ યોજના કોલન વર્ગીકરણ નામ આપવામાં આવ્યું હતું.*

***સી. સી બીજી આવૃત્તિ* (1939) -** *આ આવૃત્તિમાં ઘણા બધા સુધારાઓનો સમાવેશ થયો છે. તેમાં મૂળભૂત શ્રેણીઓ (વ્યક્તિત્વ, પદાર્થ, વેગ, સ્થળ અને સમય)ની વિભાવના વર્ગીકરણ આધાર તરીકે સેવા આપે છે.*

***સી. સી ત્રીજી આવૃત્તિ* (1950)** - *આ આવૃત્તિ મૂળભૂત શ્રેણીઓના સંદર્ભમાં દરેક મૂળ વર્ગ માટે મુખક સૂત્ર પ્રદાન કરે છે.*

***સી. સી. ચોથી આવૃત્તિ* (1952)** - *જુદા જુદા મૂળભૂત શ્રેણીઓના વિવિધ મુખકોના સમંકો સાથે વિવિધ સંયોજક ચિહ્નનો ઉપયોગ કરવામાં આવતા હતા જેમ કે :*

- *વ્યક્તિત્વ માટે કોમા (,)*
- *પદાર્થ માટે સેમિ-કોલન (;)*
- *વેગ માટે કોલન (:)*
- *જગ્યા માટે ડોટ (.)*
- *સમય માટે ડોટ (')*

ઉપરોક્ત સંયોજક ચિહ્નોના મુદ્દાઓની રજૂઆતને કારણે આ યોજનાનું પુનઃનિર્માણ કરવામાં આવ્યું હતું. આ આવૃત્તિમાં વર્તુળ અને સ્તરોની વિભાવનાઓ પણ રજૂ કરવામાં આવી છે. મૂળભૂત શ્રેણીઓનો ખ્યાલ સારી રીતે ઉપયોગમાં લેવાયો હતો.

***સી. સી પાંચમી આવૃત્તિ* (1957)** - *આ આવૃત્તિમાં નિયમો અને વિવિધ અનુસૂચિઓમાં નોંધપાત્ર ફેરફારો કર્યા છે.*

***સી. સી છઠ્ઠી આવૃત્તિ* (1960)** - *વિવિધ સમયપત્રકમાં નોંધપાત્ર ફેરફારો કરવામાં આવ્યા છે. ગ્રીક અક્ષરોના ઉપયોગને ટાળવા માટે પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો. છઠ્ઠી આવૃત્તિ 1963 માં ફરીથી છાપવામાં આવી હતી, જેમાં કેટલાક મહત્ત્વપૂર્ણ ફેરફારો હતા. મૂળભૂત શ્રેણીઓમાં સમય મુખકમાં સંયોજક ચિહ્નમાં ફેરફાર કરવામાં*

આવ્યો હતો. શરૂઆતમાં (ડોટ) (.) ની જગ્યાએ વિપરીત અલ્પવિરામ (') કરવામાં આવ્યું હતું.

સી. સી સાતમી આવૃત્તિ (1987) - કોલન વર્ગીકરણની સાતમી આવૃત્તિની સૂચિ એ. નિલમેઘન, એમ. એ. ગોપીનાથ અને એસ. સીયારામ દ્વારા આપવામાં આવેલ છે. વધુમાં, સામાન્ય પૃથકોની યાદી આપવામાં આવેલી છે. વર્ગ સમંકો સરળતાથી પૂરા પાડવામાં આવ્યા નથી. સી. સી સાતમી આવૃત્તિમાં કેટલાક પ્રમાણિત એકમ અનુસૂચિનો પણ સમાવેશ કરવામાં આવેલો છે, જે મેક્કાનો સેટમાં સ્ટાન્ડર્ડ ટુકડાઓ સાથે સુસંગત છે. સી.સી સાતમી આવૃત્તિના અનુસૂચિમાં કેટલાક પ્રમાણિત એકમ અનુસૂચિ છે, આ પ્રમાણભૂત ટુકડાઓ સંયોજિત કરીને, કોઈ અલગ પદાર્થો બનાવી શકે છે. પરંતુ તેનું નિર્માણ કરવું જરૂરી છે. એ જ રીતે, જુદા જુદા ક્રમચયો અને સંયોજનો દ્વારા સ્ટાન્ડર્ડ એકમ અનુસૂચિ ઉમેરીને વિવિધ વિશિષ્ટ વિષયો માટે વર્ગ સમંક બનાવી શકાય છે. સી.સી 7, એક સ્વતંત્ર પૃથકકરણીય સંયોજિત યોજના છે. કારણ કે સયુંક્ત વિષયોમાં ઘટક વિચારોના ક્રમને માર્ગદર્શક સિદ્ધાંતોને આધારે પૃથકરણ કરવામાં આવે છે. અને પૂર્વ નિર્ધારિત મુખક સૂત્રની મદદ વડે માત્ર નિર્ધારિત નથી.

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

1. ***કોલન ક્લાસિફિકેશનની છઠ્ઠી આવૃત્તિમાં થયેલા ફેરફારો જણાવો.***

નોંધઃ 1. તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.

2. આ યુનિટના અંતે તમારો જવાબ ચકાસો.

....

....

....

....

....

....

....

9.3. પૃથક્કરણીય- સંયોજિત પદ્ધતિ (Separative Compounting Method)

દ્વિબિંદુ વર્ગીકરણ પદ્ધતિ એ પૃથક્કરણીય- સંયોજિત પદ્ધતિ છે આ સંદર્ભમાં જુદી જુદી ગણનાક્ષમ પદ્ધતિઓ જેમકે ડયૂઈ ડેસીમલ વર્ગીકરણ પદ્ધતિ તેમજ લાયબ્રેરી

ઓફ કોંગ્રેસ વર્ગીકરણ પદ્ધતિ કરતા આ પદ્ધતિ કંઈક જુદી પડે છે. સીસી માં વિષયના તૈયાર વર્ગ નંબરો આપવામાં આવતા નથી. આ વર્ગીકરણ પદ્ધતિમાં કેટલાક અનુસૂચિઓના પ્રમાણિત એકમો સંકળાયેલા છે. નિયમો અને સિદ્ધાંતોને આધારે જુદી જુદી અનુસૂચિના એકમોમાંથી વર્ગ નંબરોનું સંયોજન કરવામાં આવે છે. આ પ્રક્રિયામાં મેકેનનો સેટનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યા છે. સીસીમાં વિષયના વર્ગ નંબરોની રચના કરવા માટે નીચે જણાવેલ બે પગથિયા આપવામાં આવ્યા છે.

1. વિષયનું વિવિધ મુખકોમાં પૃથક્કરણ અને તેને પાંચ મૂળભૂત શ્રેણીઓમાં પરિવર્તિત કરવામાં આવે છે.
2. મુખકોનું સંયોજન કરવામાં આવે છે.

નીચે જણાવેલ ઉદાહરણની મદદથી સીસીમાં વર્ગ નંબરની રચના કરવા માટે પૃથક્કરણ અને સંયોજનની પ્રક્રિયાને સમજીશું.

ઉદાહરણ:

Title: Lending of Books in Research Library in India during 2018

Class Number: 236; 43: 62. 44 'N 18

ઉપરોક્ત ગ્રંથનામ માં મુખ્ય વર્ગ " Library Science" છે. જ્યારે ગ્રંથનામમાં આપેલ જુદા જુદા મુખકોનું પૃથક્કરણ આ પ્રમાણે છે

1. Lending
2. Books
3. Research Library
4. India
5. 2018

ઉપર દર્શાવેલા મુખકો પાંચ મૂળભૂત શ્રેણીઓના આધારે જોઈએ તો પ્રથમ Lending એ વેગ મુખક, Books એ વસ્તુ મુખક, Research Library એ વ્યક્તિત્વ મુખક, India એ સ્થળ મુખક, તેમજ 2018 એ સમય કે કાળ મુખકમાં આવી શકે.

દરેક મુખકોને તેમની વધતી જતો એકાગ્રતાના આધારે ગોઠવીએ જેમ કે પાંચ મૂળભૂત શ્રેણીઓ PMEST.

પ્રથમ Library Science [M.C], Research Library [P], Books [M], Lending [E], India [S], 2018[T]

Library Science	[M.C]
Research Library	[P]
Books	[M]
Lending	[E]
India	[S]

2018	[T]

ઉપરોક્ત મુખકોનું સંયોજન સંયોજક ચિહ્ન દ્વારા કરીશું. જેમાંથી આપણને નીચે જણાવ્યા મુજબનો વર્ગ નંબર મળશે.

2 [M.C] 36 [P]; 43[M]: 62[E]. 44[S] ‘P18 [T]

236; 43: 62. 44 ‘P18

નોંધઃ ઉપરોક્ત ઉદાહરણમાં તમે જોઈ શકો છો કે વ્યક્તિત્વ મુખક ResearchLibraryનો પૃથક નંબર 36 એ મુખ્ય વર્ગ પછી સંયોજક ચિહ્ન (,) કોમા વગર મૂકવામાં આવ્યો છે.

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

2. Cataloguing of Periodicals in the Public Library in China in the year of 2017

નોંધઃ ***1. તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.***

2. આ યુનિટના અંતે તમારો જવાબ ચકાસો.

....

....

....

....

....

....

9.4. *કોલન ક્લાસિફિકેશનમાં સંજ્ઞાઓ* (Nouns in Colon Classification)

મૂળ વિષયોમાં સંખ્યાઓનો ઉલ્લેખ કરવા માટે કોલન વર્ગીકરણની સૂચના સિસ્ટમ નીચે મુજબ છે:

- 23 રોમન નાના મૂળાક્ષરો (a…z, I,l, o સિવાયના)
- 10 ઈન્ડો અરબી આંકડા (0-9)
- 26 રોમન મોટા મૂળાક્ષરો (A-Z)
- કૌંસ નંબરો
- સૂચક અંકો જેમાં હાયફન (-) અને તારકમંડળ (★)

Z, 0 (શૂન્ય) અથવા 9 (નવ)નો ઉપયોગ ખાલી અંક તરીકે રજૂ કરવા માટે

થાય છે જ્યારે T, V, X, અને Z ખાલી ગુણ તરીકે ઉપયોગમાં લેવાય છે, જો કે, જ્યારે તે પ્રારંભિક સંખ્યાઓના રૂપમાં હોય છે, ત્યારે તેઓ અર્થપૂર્ણ રીતે સમૃદ્ધ અંકો તરીકે માનવામાં આવે છે. અને U, W, અને Y ખાલી અંકો તરીકે સ્વીકૃત કરવામાં આવ્યા છે.

સીસી દ્વારા નક્કી કરેલા સમંકથી પૃથક એ સ્પેશીએટર તરીકે સંજ્ઞાત્મક પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે જેમાં નીચે મુજબની સંજ્ઞાનો સમાવેશ થાય છેઃ

- દસ ઈન્ડો-અરબી આંકડા (0-9)
- વીસમી રોમન મોટા મૂળાક્ષરો (A-Z)
- છવ્વીસ છ રોમન નાના અક્ષરો (A-Z, I,L,O સિવાય)
- કોષ્ટક નંબરો
- સૂચક નંબરો * " •!) & ' . ;,-= + '!

9.5. માળખું અને રચના (Structure & Composition)

આ પુસ્તકને ત્રણ ભાગમાં વહેચવામાં આવ્યું છે.

ભાગ 1- નિયમો

ભાગ-2 અનુસૂચિઓ

ભાગ-3 પ્રશિષ્ટ અને ધાર્મિક પુસ્તકો

ભાગ-1

આ ભાગમાં નિયમો સાથે સંબંધિત છે, કે જેમાં વ્યાખ્યાઓ, સમજૂતીઓ અને ઉદાહરણો આપેલા છે.

પ્રકરણ 1-4 માં અનુક્રમે call number, class number, Book number અને Collection number આપેલા છે.

પ્રકરણ 5માં facet, Focus અને Devices નો ખ્યાલ રજૂ કરવામાં આવ્યો છે જેના દ્વારા Foci ની રચના વર્ગ નંબરના મુખક માટે કરી શકાય.

પ્રકરણ 6 Contractions આપેલા છે.

પ્રકરણ 7 અને 9માં વર્ગીકરણના ઉપસૂત્રો અને સહાયક ક્રમના સિદ્ધાંતો આપેલા છે.

પ્રકરણો 1-5 માં અનુક્રમે મુખ્ય વર્ગો, સામાન્ય પૃથકો, કાલ પૃથકો, સ્થળ પૃથકો અને ભાષાના પૃથકો આપેલા છે.

પ્રકરણ 6માં પાર્શ્વ સંબંધોનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

પ્રકરણ 7 માં પ્રશિષ્ટ યુક્તિઓ અને તેની મદદથી Indology અને બીજી શાખાઓમાં વર્ગોનું આયોજન કરી શકાય.

ભાગના અંતે સૂચિ આપવામાં આવેલી છે.

ભાગ-2

આ ભાગમાં વર્ગીકરણની અનુસૂચિઓનો સમાવેશ થાય છે જે આ પ્રમાણે છે.

પ્રકરણ 1-5 અનુસૂચિઓ અનુક્રમે સામાન્ય પૃથકો, કાલ પૃથકો, સ્થળ પૃથકો અને ભાષાના પૃથકો આપેલી છે.

પ્રકરણ 6 માં પાર્શ્વ સંબંધોની અનુસૂચિઓ આપેલી છે.

બાકીના પ્રકરણોમાં વિવિધ મુખ્ય વર્ગોની અનુસૂચિઓ આપવામાં આવેલી છે.

આ ભાગમાં અંતે સૂચિ શરુ થાય તે પહેલાં કેવી રીતે સૂચિનો ઉપયોગ કરવો તેની સૂચના આપવામાં આવેલી છે.

ભાગ-3

આ ભાગમાં પ્રશિષ્ટ Indologyના વર્ગ નંબરોની ગણતરી પૂરી પાડવામાં આવી છે.આ ભાગમાં સૂચિ બાદ ધાર્મિક પુસ્તકો સાથે તેના ખાસ નામોની અનુસૂચિઓ પૂરી પાડવામાં આવી છે. દરેક ભાગના પૃષ્ઠ ક્રમાંક અલગ રીતે ક્રમમાં આપ્યા છે. પૃષ્ઠ નંબરો ડોટની ડાબી બાજુ ભાગ દર્શવે છે અને જમણી બાજુ તે ભાગના પૃષ્ઠ નંબર દર્શાવે છે.

પુસ્તકના પ્રારંભે, પ્રારંભિક પૃષ્ઠો પછી કેટલાક જોડાણો આપવામાં આવેલા છે જેમાં કેટલાક સુધારાઓ તથા ખોટા છાપકામ અંગેના થોડા નાના સુધારાઓ પણ આપેલા છે.

9.6. કોલન વર્ગીકરણની વર્ગીકૃત સૂચિ (Classified List of Colon Classification)

સીસીની સૂચિ ફક્ત પ્રાથમિક શરતોનો ઉલ્લેખ કરે છે, ક્યારેય વિષયોને સંયોજિત કરવા માટે નહીં પરંતુ કોઈ વિષયના સંબંધિત પાસાઓ માત્ર વર્ગ ક્રમાંક તરીકે પ્રદાન કરવામાં આવે છે, સીસી 6 આવૃત્તિમાં નીચેની ચાર સૂચિઓ પૂરી પાડી છે જે આ પ્રમાણે છે :

- સામાન્ય સૂચિઓ;
- ભૌગોલિક સૂચિઓ;
- કુદરતી જૂથોમાં વનસ્પતિશાસ્ત્રની અને પ્રાણીશાસ્ત્રની બે સૂચિઓ

દરેક નોંધો શબ્દ પછી શબ્દ આપેલા સિદ્ધાંતોને આધારે ગોઠવવામાં આવે છે.

સુચિના પ્રારંભે કેવી રીતે તેનો ઉપયોગ કરવો તે અંગેની કેટલીક સૂચનાઓ આપવામાં આવેલી છે. અહીં એક સૂચિ માટેનું ઉદાહરણ આપવામાં આવેલું છે. આ પ્રમાણે છે:

Bronchi G [P], K [P2], L [P], 44

પુથક પદ Bronchi *એ મુખ્ય વર્ગો* Biology, Zoology *અને* Medicine *ના વ્યક્તિત્વ* (Personality) *મુખકમાં તેનો પૃથક નંબર* 44 *છે.*

આ રીતે સૂચિનો ઉપયોગ પદ પ્રમાણે કરવામાં આવે છે આ સૂચિની ગોઠવણી અનુક્રમાંક પ્રમાણે કરવામાં આવી છે જેનો ઉપયોગ સરળતાથી કરી શકાય.

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

3. ***આપેલા પદ પ્રમાણે સૂચિનો ઉપયોગ કરીને વર્ગ નંબર શોધો.***

1. Gas
2. Gum
3. Oral Contract
4. Poison
5. Refugee

નોંધઃ 1. તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.

2. આ યુનિટના અંતે તમારો જવાબ ચકાસો.

....

....

....

....

....

....

....

9.7. સારાંશ (Summary)

આ યુનિટમાં, કોલન ક્લાસિફિકેશન પદ્ધતિની રજૂઆત કરવામાં આવી. પૃથક્કરણીય સંયોજિત ગુણવત્તા ધરાવતી અને સાથે મુક્ત મુખકીય પદ્ધતિ બીજી બધી પદ્ધતિઓ કરતાં અલગ છે. સીસીમાં સંજ્ઞાનો ઉપયોગ કરવાથી નવા વર્ગોનો સમાવેશ કરવાનું શક્ય બને છે. કોલન ક્લાસિફિકેશનની ઘણી બધી આવૃતિઓ સુધારાઓ સાથે પ્રકાશિત થઈ જેમાં સાતમી આવૃત્તિમાં સૂચિનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો નથી. આપણા દેશમાં વિવિધ ગ્રંથાલયોના ગ્રંથપાલો આ છઠ્ઠી આવૃત્તિનો ઉપયોગ કરે છે.

9.8. તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો (Answer the Self Check Exercises)

1. કોલન ક્લાસિફિકેશનની છઠ્ઠી આવૃત્તિમાં મોટા ભાગના ફેરફારો આ પ્રમાણે છે.
   1. નિયમો વિભાગમાં ફરીથી ગોઠવવામાં આવ્યા છે અને અંશત ફરીથી લખવામાં આવ્યા છે.
   2. નિયમ વિભાગમાં પ્રકરણ નંબર 6 Contractions ચેપ્ટર નંબર Canons અને ચેપ્ટર નંબર 9 Principles and Postulations ઉમેરવામાં આવ્યા છે.
   3. અનુસૂચિ વિભાગમાં અનુસૂચિ માટે સંશ્લેષ સંબંધો જેવા કે આંતર વર્ગ, મુખક, અને પંક્તિ ઉમેરવામાં આવી છે.
   4. 1963માં ફરીથી પ્રિન્ટ કરવામાં આવી અને 1960 પછી Annexure (જોડાણો) ઉમેરવામાં આવ્યા .જેમાં મોટા ભાગના સુધારાઓ થયેલા હતા.
2. પ્રથમ Library Science[M.C], Public Library [P], Periodicals [M], Cataloguing [E], China [S], 2017[T]

Library Science	[M.C]
Public Library	[P]
Periodicals	[M]
Cataloguing	[E]
China	2017 [T]

2 [M.C] 2 [P]; 46[M]: 55[E]. 41[S] ‘P17 [T]

22; 46: 55. 41 ‘P17

3. 1. Gas B7, C2 [P), 8. E [E), 228.

E [Pl, 198. L [E], 4 [2P], 88

2. Gum E [Pl, 6893. G [P], K [P2], L [P],21411

3. Oral contract Z [P2l, 3 (P3], 21
4. Poison F [P], 594. L [E],4 [2P], 4
L [E]. 524
5. Refugee V, W [E], 44. X [E], 9J4.
Y [E], 495. Y [P], 394. Z [P2], 1354

9.9. *ચાવીરૂપ શબ્દો* (Key Words)

Basic subject ***(મૂળભૂત વિષય)*** : *જે વિષય પોતાના ઘટક તરીકે કોઈ વિચાર ધરાવતો ન હોય તેને મૂળભૂત વિષય તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.*

Common Isolate Idea ***(સામાન્ય પૃથક વિચાર)*** : *એવા વિચારો કે કોઈપણ પ્રકારના વિષયો સાથે જોડી શકાય છે.*

Complex Subject ***(જટિલ વિષય)*** : *બે મૂળભૂત કે સંયુક્ત વિષયોના સંયોજનથી જટિલ વિષય બને છે.*

Compound Subject ***(સંયુક્ત વિષય)*** : *જ્યારે મૂળભૂત વિષય સાથે એક કે વધુ પૃથક વિચાર જોડાય ત્યારે તે સંયુક્ત વિષય બને છે.*

Digit ***(સમંક)*** : *સંજ્ઞા કક્ષાએ ઉપયોગમાં લેવાયેલ અંક*

Facet ***(મુખક)*** : *વિષય બંધારણના ઘટકોને મુખક તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. જે વ્યક્તિત્વ* (Personality), *વસ્તુ* (Matter), *વેગ* (Energy), *સ્થળ* (Space) *અને કાળ* (Time) *છે.*

Idea ***(વિચાર)*** : *સામાન્ય વ્યક્તિઓમાં વિચારનો ઉદ્‌ભવ તે નિરીક્ષણથી, પ્રતિભાવથી, કલ્પનાથી, મૂલ્યાંકનથી કે અન્ય બોદ્ધિક પ્રક્રિયાઓથી થાય છે. આ બધી પ્રક્રિયાના પરિણામ સ્મૃતિમાં સંગ્રહિત થાય છે. અને આવા તર્કની સહાયથી વિચારોનું સર્જન થાય છે.*

Isolate Idea ***(પૃથક વિચાર)*** : *પૃથક વિચાર એ કોઈ વિષય નથી. પરંતુ તે એક વિષયના ઘટક સ્વરૂપ છે. જેમ કે બાળક એક પૃથક વિચાર છે. જે અનેક વિષય માટે ઘટક સ્વરૂપ બની શકે. જેમકે બાળ મનોવિજ્ઞાન, બાળ પુસ્તકાલય, બાળ કેળવણી વગેરે.*

Special Isolate Idea ***વિશિષ્ટ પૃથક વિચાર*** : *જે માત્ર સંયુક્ત વિષય સાથે અસ્તિત્વમાં આવે છે કે મૂળભૂત વિષયના કોઈ એક નાના સમૂહ સાથે અસ્તિત્વમાં આવે છે.*

Subject ***(વિષય)*** : *વિચારોના વ્યવસ્થિત સ્વરૂપને વિષય તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. જે રસના ક્ષેત્રમાં વ્યાપકતા અને ગહનતા ધરાવે છે.*

9.10. સંદર્ભો અને વિશેષ વાંચન (Refernces and Further Reading)

* C.K Sharma,& Amik. K Sharma. (2007). *Library Classification.*New Delhi: Atlantic.
* P. N Kaula. (1985). *A Treatise on Colon Classification.*New Delhi: Sterling Publication.
* S. R Ranganatahan. (1990). *Colon Classification* (આવૃત્તિ - 6 Banglore: Sharda Ranganathan Endowment for Library Science.
* Satija Mohinder Pratap. (2002). *Manual of Practical Colon Classification.*New Delhi: Concept Publishing Company.
* છગન ભૈયા. (1939).ગ્રંથાલય વર્ગીકરણ પ્રવેશિકા. અમદાવાદ: ગુર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય.

*

એકમ 10	અનુસૂચિઓ અને પદ્ધતિઓ

(Schedules and Techniques)

રૂપરેખા

10.0 હેતુઓ

10.1 પ્રસ્તાવના

10.2 કોલન ક્લાસિફિકેશનમાં વિષયોનું આલેખન

10.3 મૂળભૂત શ્રેણીઓ

10.4 વર્તુળ અને સ્તર

10.4.1 વર્તુળોની અભિવ્યક્તિ

10.4.2 સ્તરોની અભિવ્યક્તિ

10.5 પદ્ધતિઓ અને વિશિષ્ટતાઓ

10.5.1 પદ્ધતિઓ

10.5.2 વિશિષ્ટતાઓ

10.6 સામાન્ય પૃથકો

10.6.1 અગ્રગામી સામાન્ય પૃથકો

10.6.2 અનુગામી સામાન્ય પૃથકો

10.7 સંશ્લેષ સંબંધો

10.7.1 આંતર વર્ગ સંબંધો

10.7.2 આંતર મુખક સંબંધો

10.7.3 આંતર પક્તિ સંબંધો

10.8 યુક્તિઓ

10.8.1 કાળ યુક્તિ

10.8.2 ભૌગોલિક યુક્તિ

10.8.3 વિષય યુક્તિ

10.8.4 સ્વયં છાયા યુક્તિ

10.8.5 સ્મૃતિ સહાયકતા યુક્તિ

10.8.6 વર્ણાનુક્રમ યુક્તિ

10.10 સારાંશ

10.11 તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો

10.12 ચાવીરૂપ શબ્દો

10.13 સંદર્ભો અને વિશેષ વાંચન

10.0 હેતુઓ (Objectives):

આ યુનિટની અંદર વિષયનું વર્ગીકરણ કરવા માટે કોલન ક્લાસિફિકેશન (સી. સી.) ની કેટલીક પાયાની ટેકનીક્સ આપણે સમજીશું. આ યુનિટ વાંચ્યા પછી તમે નીચે પ્રમાણે સક્ષમ બની શકો.

- સી.સી.માં વિષયોનું આલેખન સમજી શકાશે.
- સી.સી. માં પાંચ મૂળભૂત શ્રેણીઓના ઉપયોગનું વર્ણન.
- જુદી જુદી મૂળભૂત શ્રેણીઓમાં વર્તુળ અને સ્તરની પ્રગટતાનો ખ્યાલ વિશેની સમજણ.
- સામાન્ય પૃથકો, સંશ્લેષ સંબંધ અને અલગ પ્રકારની યુક્તિઓના ઉપયોગથી વિષયોનો વર્ગાંક રચી શકાશે.

10.1 પ્રસ્તાવના (Introduction):

આ યુનિટ ની શરૂઆતમાં વિષયોનું આલેખન પૂરું પાડવામાં આવ્યું છે.

કોલન ક્લાસિફિકેશનની આખી પ્રક્રિયા પાંચ મૂળભૂત શ્રેણીઓ પર આધારિત છે. સી સી માં વર્ગીકરણ વિશ્લેષણ-સંયોજન પદ્ધતિ માટે પાંચ મૂળભૂત શ્રેણીઓ મુખ્યત્વે કાર્ય કરે છે જ્યારે આપણે સરળ વિષયથી સંયુક્ત વિષય તરફ જઈએ છીએ ત્યારે પાંચ મૂળભૂત શ્રેણીઓમાં વર્તુળ અને સ્તરની પ્રગટતા તેમાં જોવા મળે છે. જટિલ વિષયનું વર્ગીકરણ કરવા માટે પાશ્વ સંબંધ મહત્ત્વનો ભાગ ભજવે છે તેમ છતાં, આ બધી ટેકનિક્સમાં, આ પદ્ધતિમાં યુક્તિઓનો ઉપયોગ કોઈ પણ વિષયના મુખક ઉપર વધારે પ્રકાશ પૂરો પાડે છે. કોઈ પણ વર્ગકારને યુક્તિઓ સંપૂર્ણ સ્વાયત્તતા આપે છે. દ્વિબિંદુ વર્ગીકરણ પદ્ધતિમાં વર્ગકારને અલગ અલગ ટેકનિક્સનો સરળ અને સચોટ સમજણ આપી વિષયોનું વર્ગીકરણ કરવા માટે જટિલતાના પ્રમાણમાં વધારે સક્ષમ બનાવે છે.

10.2 કોલન ક્લાસિફિકેશનમાં વિષયોનું આલેખન (Mapping of Subjects in Colon Classification):

આ પદ્ધતિ વૈજ્ઞાનિક સ્વીકૃત સિદ્ધાંતો પર આધારિત છે. જ્ઞાન વિશ્વના વિષયો યોગ્ય રીતે સમાવિષ્ટ થયેલા જોવા મળે છે.આ વર્ગીકરણ પદ્ધતિ એક સ્વયં શાશ્વત પદ્ધતિ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. ભવિષ્યમાં નવા નવા વિષયો પ્રગટ થતા જોવા મળે છે જેનું યોગ્ય સ્થાન આ પદ્ધતિમાં જોવા મળે છે. સી.સી. માં નીચે આપેલ ચાર્ટની મદદથી વિષયોનું આલેખન કરી શકાય.

UNIVERSE OF SUBJECTS

↓

↓	↓	↓
Natural Science	Humanities	Social Science
Main Class (મુખ્ય વર્ગ)	Main Class (મુખ્ય વર્ગ)	Main Class (મુખ્ય વર્ગ)
Facets (મુખક)	Facets (મુખક)	Facets (મુખક)
Isolates (પૃથકો)	Isolates (પૃથકો)	Isolates (પૃથકો)

Sub Isolates *(પેટા પૃથકો)* Sub Isolates *(પેટા પૃથકો)* Sub Isolates *(પેટા પૃથકો)*

ડૉ. રંગનાથન દ્વારા જ્ઞાન વિશ્વના વિષયોનું આલેખન ત્રણ ભાગમાં કર્યું છે. પ્રથમ પ્રકૃતિ વિજ્ઞાન, માનવ વિદ્યાઓ, અને સમાજિક વિજ્ઞાનનો સમાવેશ કરે છે. આ ત્રણેય શાખાઓમાં મુખ્યત્વે મુખ્ય વર્ગ, મુખકો, પૃથકો અને પેટા પૃથકોમાં વિભાજીત થયેલાં હોય છે.

10.3. મૂળભૂત શ્રેણીઓ (Fundamentals Categories):

ડૉ. રંગનાથનના મત પ્રમાણે પાંચ મૂળભૂત શ્રેણીઓ જેવી કે, વ્યક્તિત્વ (Personality), વસ્તુ (Matter), વેગ (Energy), સ્થળ (Space) અને કાળ (Time) જેને આપણે PMEST કહીએ છીએ. કોઈ પણ વિષનું વર્ગીકરણ કરવા માટે દરેક મુખકો સાથે સાથે બે કે બેથી વધુ મુખકો વિષયોમાં એક સાથે પ્રગટ થયેલા જોવા મળે છે. આ પાંચ મૂળભૂત શ્રેણીઓ તેના પ્રતીકો અને સંયોજક ચિહ્નન સાથે નીચે દર્શાવેલા ટેબલમાં ઘટતી જતી વ્યાપકતાનાં ક્રમમાં રજૂ કરી શકાય.

મૂળભૂત શ્રેણીઓ	મુખક માટેના પ્રતીકો	સંયોજક ચિન્હોના નામ
કાળ	[T]	ઉલ્ટાવેલું અલ્પ વિરામ (')
સ્થળ	[S]	પૂર્ણ વિરામ (.)
વેગ	[E]	વિસર્ગ (:)
વસ્તુ	[M]	અર્ધ વિરામ (;)
વ્યક્તિત્વ	[P]	અલ્પ વિરામ (,)

વિષયનું વર્ગીકરણ વ્યાપકતા અને ગહનતાના આધારે કરી શકાય. ઘટતી જતી ગહનતાનો ક્રમ આપણે એક ઉદાહરણની મદદથી સમજીએ.

Classification of Books in Indian National Library in 2010

2010	[T]
India	[S]
Classification	[E]
Books	[M]
National Library	[P]

આ પાંચ મૂળભૂત શ્રેણીઓ આ પ્રમાણે છે:

1. **વ્યક્તિત્વ (Personality) :** આ મુખક વિષયનું હાર્દ નક્કી કરે છે. જેને મુખ્ય વર્ગ કે વિષયનું એક લક્ષણ ગણી શકાય. સી.સી.માં આ મુખકને ઉદાહરણ તરીકે સમજીએ.

English Language	P111
Hindi Literature	O152

ઉપરોક્ત બંને ઉદાહરણમાં વસ્તુ વ્યક્તિત્વ મુખક તરીકે અનુક્રમે English માટે 111 અને Hindi માટે 152 દર્શાવી શકાય.

2. **વસ્તુ (Matter):**આ મુખકને વિષયનો ગુણધર્મ કે વસ્તુ કે સામગ્રી તરીકે દર્શાવવામાં આવે છે. સી.સી.માં આ મુખકને ઉદાહરણ તરીકે સમજીએ.

Reference Books in Library	2; **47**
Paintings on wood	NQ; **1**

ઉપરોક્ત બંને ઉદાહરણમાં વસ્તુ મુખક તરીકે અનુક્રમે Reference Books માટે 47 અને Wood માટે 1 અને તેને સંયોજક ચિહ્ન (;) થી જોડવામાં આવે છે.

3. **વેગ (Energy) :** આ મુખક કોઈ પણ વિષયની ક્રિયા, કાર્યક્ષમતા અને સમસ્યા નિર્દેશિત કરે છે. સી.સી.માં આ મુખકને ઉદાહરણ તરીકે સમજીએ.

Reference Services in National Library	213:**7**
Management of Foreign Banks	X82105: **8**

ઉપરોક્ત બંને ઉદાહરણમાં વેગ મુખક તરીકે અનુક્રમે Reference Services માટે 7 અને Management માટે 8 અને તેને સંયોજક ચિહ્ન (:) થી જોડવામાં આવે છે.

4. **સ્થળ (Space)**: આ મુખક ભૌગોલિક ક્ષેત્ર જેમ કે દેશ, રાજ્ય, અને શહેર માટે નિર્દેશિત કરે છે. સી.સી.માં આ મુખકને ઉદાહરણ તરીકે સમજીએ.

Income Tax in **India**	X724.**44**
Curriculum in **USA**	T:2.**73**

ઉપરોક્ત બંને ઉદાહરણમાં સ્થળ મુખક તરીકે અનુક્રમે India માટે 44 અને USA માટે 73 અને તેને સંયોજક ચિહ્ન (.) થી જોડવામાં આવે છે.

5. **કાળ (Time):**આ મુખકને આ5ણે સહેલાઈથી સમજી શકીએ સમય આધારિત મિલેનિયમ, દાયકાઓ અને વર્ષમાં વિભાજીત કરી શકાય. સી.સી.માં આ મુખકને ઉદાહરણ તરીકે સમજીએ.

International Trade in **20th Century**	X:5.1'**N**
University Education in **1951**	T4'**N51**

ઉપરોક્ત બંને ઉદાહરણમાં કાળ મુખક તરીકે અનુક્રમે 20th Century માટે N અને 11051 માટે N51 અને તેને સંયોજક ચિહ્ન (')થી જોડવામાં આવે છે.

10.4. વર્તુળ અને સ્તર (Rounds and Levels):

ડો. રંગનાથનને ત્યારબાદ સમજાયું કે આ પાંચ મૂળભૂત શ્રેણીઓમાંની ત્રણ (વ્યક્તિત્વ, વસ્તુ અને વેગ) એ કોઈ પણ આપેલ વિષયમાં એક કરતા વધારે વખત પ્રગટ

થઈ શકે છે. આના લીધે જે પદ્ધતિ વિકસિત થઈ જેને રંગનાથને વર્તુળ (Rounds) અને સ્તર (Level) તરીકે ઓળખાવી છે. જે વધતી જતી ગહનતાના ક્રમને જાળવી રાખે છે.

[P] [M] [E] થી પ્રથમ વર્તુળ (Round) બને છે. વેગ [E] એ વર્તુળ રચનાનું મુખ છે. જેના વડે દ્વિતીય, તૃતીય વર્તુળ રચાય છે. એટલે કે વિષયમાં [P] [M] [E] પુનઃ સંભવી શકે. પ્રથમ [E] પછી મુખકોનું દ્વિતીય વર્તુળ શરૂ થાય છે. આ જ પ્રમાણે એક જ વર્તુળમાં [P] [M] પુનઃ સંભવી શકે છે. જેને સ્તર (Level) તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. જ્યારે [S] [T] માત્ર છેલ્લાં વર્તુળમાં જ આવી શકે છે.

10.4.1. વર્તુળોની અભિવ્યક્તિ (Manifestation of Rounds):

વર્તુળએ વિષયના મુખકીય પૃથક્કરણમાં મૂળભૂત શ્રેણીઓનો ચક્રીય પુનરાવર્તન સૂચવે છે. રંગનાથન એવું ધારે છે કે [P] [M] [E] શ્રેણીઓ વર્ગાંકમાં એક કરતા વધારે વખત પ્રગટ થયેલાં જોવા મળે છે. ખાસ કરીને વેગ [E]માં પુનરાવર્તન જોવા મળે છે. આ વેગનું બીજી અને ત્રીજી વાર પ્રગટતાને બીજો અને ત્રીજો વર્તુળ વેગ (Second and Third Rounds of Energy [2E] and [3E]) તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. જેમ કે L- Medicine માં રોગ (Diseases) એક વર્તુળમાં અને ઉપચાર (Treatment) બીજા વર્તુળમાં જોવા મળે છે. ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Treatment of disease by Inject method

Class Number:L: 4:616

Where,

Main Class: **L- Medicine**

L[P]: **[E]**[2P]: **[2E][3P]**

L [Organ]: [Problem] [Cause]: [Handling]

L [-]: [Disease] [-]: [Inject Method]

L [-]: [4] [-]: [616]

L: 4:616

ઉપરોક્ત ઉદાહરણમાં વેગનો પ્રથમ અને બીજો વર્તુળ તેમજ વ્યક્તિત્વમાં ત્રીજો વર્તુળ જોવા મળે છે.

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

1. **નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગ સંખ્યાની રચના કરો:**

a. Title: Treatment of eye disease

b. Title: Treatment of lungs disease

નોંધ: 1. તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.

2. તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

10.4.2. સ્તરોની અભિવ્યક્તિ (Manifestation of Levels):

સંપૂર્ણ વ્યક્તિત્વનો ખ્યાલ વિવિધ સ્તરોમાં ફેલાયેલો છે. આ સ્તરોને [P], [P2], [P3], [P4] તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. ડો. રંગનાથનના મત પ્રમાણે વ્યક્તિત્વની અભિવ્યક્તિ કોઈ પણ વિષયની અંદર બે કે બેથી વધારે વખત જોવા મળે છે. આ પ્રકારની એક જ વર્તુળમાં પુનરાવર્તિત અભિવ્યક્તિને સ્તર (Level) તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. આ મૂળભૂત શ્રેણીમાં વ્યક્તિત્વના સ્તરોએ સંપૂર્ણ ભાગ, હિસ્સો, અંગ અને ઘટક તરીકે નિર્દેશિત કરે છે.

વ્યક્તિત્વના સ્તરો :

Main Class	[P]	[P2]	[P3]	[P4]
O-Literature	Language	Form	Author	His work

જેમાં, Language એ વ્યક્તિત્વનું પ્રથમ સ્તર

From એ વ્યક્તિત્વનું બીજું સ્તર

Author એ વ્યક્તિત્વનું ત્રીજું સ્તર

His wrok એ વ્યક્તિત્વનું ચોથું સ્તર

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Saket- Maithili by Sharam Gupta (Born in 1884, 6th Book)

Class Number : O152, 1M84, 6

Where,

Main Class: **O- Literature**

O **[P], [P2][P3], [P4]**

O [Language], [Form] [Author], [Work]

O [Hindi], [Poetry] [1884], [6th Work]

O [152], [1][M84], [6]

O152, 1M84, 6

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

2. ***નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગ સંખ્યાની રચના કરો :***

a. Othello by Shakespeare (Born in 1564)

b. Godan by Premchand (Born in 1880)

નોંધઃ **1. *તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.***

2. *તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.*

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

10.5. *પદ્ધતિઓ અને વિશિષ્ટતાઓ* (Systems and Specials):

જ્ઞાનવિશ્વના કેટલાંક ક્ષેત્રો એવાં છે કે જેની અંતર્ગત મુખ્ય વર્ગોમાં કેટલીક એવી પદ્ધતિઓ અને વિશિષ્ટતાઓ પ્રચલિત હોય છે. જેને એક વર્ગનું સ્વરૂપ આપી શકાય છે. એટલું જ નહીં પરંતુ તેની ઉપર વિપુલ પ્રમાણમાં સાહિત્ય પણ પ્રગટ થાય છે એટલે કે તેમને મુખ્ય વર્ગ તરીકે સ્થાન આપવાનું ન્યાયસંગત બની રહે છે.

10.5.1. *પદ્ધતિઓ* (Systems):

પરિસ્થિતિ વાતાવરણ અને પ્રકૃતિ માનવ વિચાર શક્તિ પર મહત્તમ અસર ઉપજાવતા પરિબળો છે પરિણામે અલગ-અલગ પરિસ્થિતિમાં જુદી-જુદી વિચારધારાઓ આકાર પામે છે આ પ્રમાણે અસ્તિત્વમાં આવેલ વિચારધારા ક્રમિક વિકાસ અને કાળ ક્રમે એક નિશ્ચિત પદ્ધતિનું સ્વરૂપ ધારણ કરે છે જેમ કે અર્થશાસ્ત્રમાં સમાજવાદી અર્થશાસ્ત્ર, સહકારી અર્થશાસ્ત્ર.

L – Medicineમાં પદ્ધતિઓ આ પ્રમાણે જોવા મળે છે.

LB Ayurveda

LC Sidhha

LD Unani

LL Homeopathy

LM Naturopathy

વર્ગ તરીકે જોઈએ તો, પદ્ધતિએ વિસ્તૃત સામાન્ય વર્ગ તરીકે ઓખવામાં આવે છે. કાળક્રમના પૃથકો સામાન્ય વર્ગની સાથે જોડાય ત્યારે પદ્ધતિમાં વિસ્તૃત મુખકનું નિર્માણ થાય છે. જેને આપણે આ પ્રમાણે સમજીએ.

Basic Class + Amplified Class= Amplified basic Class= Idea Plane

સામાન્ય વર્ગ+ વિસ્તૃત વર્ગ = વિસ્તૃત સામાન્ય વર્ગ= વિચાર સ્તર

Basic Class+ Amplified Isolate number= Amplified Basic Class (Notational Plane)

સામાન્ય વર્ગ + વિસ્તૃત પૃથક નંબર = વિસ્તૃત સામાન્ય વર્ગ= સંજ્ઞાત્મક સ્તર

ઉદાહરણ તરીકે,

LB- Amplified Basic Class- વિસ્તૃત સામાન્ય વર્ગ

L **(B) -** Amplified Facet- વિસ્તૃત મુખક

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Naturopathy treatment

Class Number: LM: 4: 6

Where,

Main Class: **L- Medicine**

L **[System],** [P]: [E] [2P]: [2E][3P]

L **[System],** [Organ]: [Problem] [Cause]: [Handling]

L **[Naturopathy],** [-]: [Disease] [-]: [Treatment]

L **[LM],** [-]: [4] [-]: [6]

LM: 4: 6

સી.સી.માં આ પદ્ધતિઓ અને મુખ્ય વર્ગની સાથે વ્યક્તિત્વ સ્વરૂપમાં સ્થાન આપવામાં આવેલ છે.

10.5.2. વિશિષ્ટતાઓ (Specials):

આધુનિક સમયમાં અનેક વિષયોના જુદા જુદા ક્ષેત્રોમાં વિશેષ અધ્યયન અને સંશોધન પ્રચલિત છે પરિણામે તેમાં વિશિષ્ટીકરણ થતું જાય છે જેમ કે, L – Medicine અને C- Physics માં વિશિષ્ટતાઓ જોવા મળે છે.

L9A	Specials	C9A- Specials
L9B	Embryo	C9B1- Molecular ray
L9C	Child	C10B2- Atom
L9D	Adolescent	
L9E	Old Age	

સી.સી.માં વિશિષ્ટતાઓ દર્શાવવા માટે વિશેષ જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.

વિશિષ્ટતા સાથેના વર્ગ નંબર રચવા માટે નીચે જણાવેલ સૂચનાઓને અનુસરવાનું રહે છે.

1. મુખ્ય વર્ગના વ્યક્તિત્વના પ્રથમ સ્તરના સ્વરૂપમાં પ્રયોગ થાય છે

2. વિશિષ્ટતાનું સ્થાન પદ્ધતિ પછી આવે છે.

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Export of Small Scale Industry

Class Number: X9B, 8 (A): 545

Where,

Main Class: **X- Economics**

X **[Specials],** [P]: [E] [2P]

X **[Specials],** [Business]: [Problem]

X **[Small Scale],** [Industry]: [Export]

X **[X9B],** [8 (A)]: [545]

X9B, 8 (A): 545

Systems and specials બંને ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Homoeopathy treatment of digestive organs of children

Class Number : LL, 9C, 2: 4: 6

Where,

Main Class: **L- Medicine**

L **[System], [Special],**[P]: [E], [2P]: [2E][3P]

L **[System], [Special],**[Organ]: [Problem] [Cause]: [Handling]

L **[Homoeopathy], [Child],** [Digestive Organ]: [Disease] [-]: [Treatment]

L **[LL], [L9C],** [2]: [4] [-]: [6]

LL, 9C, 2: 4: 6

જેમાં, LL -Homoeopathy જે પદ્ધતિ તરીકે અને L9C- children જે વિશિષ્ટતા તરીકે જોવા મળે છે.

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

3. નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગ સંખ્યાની રચના કરોઃ

a.Ayurvedic Cure

b. Gynecology according to Siddha System

નોંધઃ **1. તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.**

2. તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

10.6 સામાન્ય પૃથકો (Common Isolates):

સામાન્ય પૃથકની વ્યાખ્યા આપતા ડો. રંગનાથન જણાવે છે કે, 'બધા જ કે બહુસંખ્યક વર્ગોના પક્ષોમાંથી કોઈ પણ વિષય સાથે જે સંલગ્ન થઈ શકતા હોય, જેના

અલગ સમંકથી એક જ પ્રકારનો અર્થ સ્પષ્ટ થતો હોય કે એક જ પ્રકારની કલ્પના વ્યક્ત થતી હોય તથા જે વર્ગ સમંકમાં હમેશ એક જ પ્રકારનું કાર્ય કરતા હોય તેને સામાન્ય પૃથક કહેવામાં આવે છે.

સામાન્ય પૃથકો બે પ્રકારના હોય છેઃ

10.6.1. અગ્રગામી સામાન્ય પૃથકો (Anteriroizing Common Isolates (ACI)

જે સામાન્ય પૃથકો વર્ગાંકમાં કોઈ પણ પ્રકારના સંયોજક ચિહ્ન વગર લાગે છે તેને ACI તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. વળી, ACI જે વર્ગાંકને લાગ્યા હોય તે વર્ગાંકનું સ્થાન મૂળ વર્ગાંકની પહેલા આવે છે. જેમ કે કોલન ક્લાસિફિકેશન માં v- Histroy અને 2- Library Science છે. અહીં, 2v એટલે કે Histroy of Library Science.

ACI ના ત્રણ પેટા પ્રકારો છેઃ

10.6.1.1. સ્થળ પહેલાં આવતા સામાન્ય પૃથકો (Applicable befroe space facet)

સ્થાન મુખક પહેલા આવતા સામાન્ય પૃથકો જેવા કે,

Number	Term	Facet Formula
a	Bibliography	a [T]
c	Concordance	
d	Table	
e	Formula	
f	Atlas	f [T]
k	Cyclopedia	k [P], [P2]
m	Periodicals	m [P], [P2]
n	Serials	n [P], [P2]
p	Conference proceedings	p[P], [P2]
v	History	v [S], [T]
w	Biography	
	General	w [S], [T]
	Individual	w [P]
	Autobiography	w [P], 1
	Ana	w [P], 2
	Letters	w [P], 4

x	Works General Individual	 x [S], [T] x [P}
y1	Programme of Instruction	Same as for w
y2	Syllabus	"
y3	Symposia	"
y4	Scope	"
y7	Case study	"
y8	Digest	"

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Biography of Dr. S. R. Ranganathan (Birth 1892)

Class Number: 2**w**M92

Where,

Main Class: 2- Library Science

2 [P]; [M]: [E] [2P][ACI].[S][T]

2 [Library];[Material]: [Problem].[ACI]. [Space][Time]

2 [-]; [-]. [-][Biography]. [-][1892]

2 [-]; [-][w] [-][M92]

2wM92

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

4. *નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગ સંખ્યાની રચના કરો:*

a. Dictionary of Library Science

b. Dictionary of Library Classification

c. Dictionary of Colon Classification

d. Bibliography on Shakespeare brought up to 1981

e. Geographical Atlas (1970)

f. Herald of Library Science, India 1962+

નોંધ: **1. તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.**

2. તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

10.6.1.2. સ્થળ પછી આવતા પૃથકો (Applicable After Space Facet)

સ્થાન મુખક પછી આવતા સામાન્ય પૃથકો જેવા કે,

Number	Term	Facet Formula
r	Administrative report	s[T]
s	Statistics (if periodicals)	

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Indian Railway Report, 1972

Class Number: X415.44 r N72

Where,
Main Class: **X- Economics**
X [P]: [E] [2P]. [S][ACI][T]
X [Business]: [Problem]. [S][ACI] [T]
X [Railway]: [-]. [India] [Report][1972]
X [415]: [-].[44][r][N72]
X415.44 r N72

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

5. *નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગ સંખ્યાની રચના કરો:*

a. India's Population Statistics of 1981

b. Indian Economics Tables started in 1970

નોંધ: **1.** *તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.*

2. *તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.*

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

10.6.1.3. *સમય મુખક પછી આવતા સામાન્ય પૃથકો* (Applicable After time facet)

s	Statistics (if stray)	v	Source material
t	Commission report	v5	Literature
t4	Survey	v6	Traditions
t5	Plan	v7	Archaeology,etc (as in V History)
t6	Ideal	v8	Archive (as in V History)

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Report on the Advisory committee on Libraries (India, 1957)
Class Number:2.44N57t

Where,

Main Class: 2- Library Science

2 [P]; [M]:[E] [2P]. [S][T][ACI]

2 [Library]; [Material]: [Problem]. [Space] [Time] [ACI]

2 [-]; [-].[India] [1957] [Commission report]

2 [-]; [-]. [44] [N57] [t]

2.44N57

તમારી પ્રગતિ ચકાસોઃ

6. *નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગાંક સંખ્યાની રચના કરોઃ*

a. Title: Survey of Public Libraries in Gujarat, 1972

b. Title: Survey of Agriculture Libraries in India, 19810

નોંધઃ **1.** *તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.*

2. *તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.*

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

10.6.2. અનુગામી સામાન્ય પૃથકો (Posteriroizing Common Isolates (PCI)

અનુગામી સામાન્ય પૃથકોનાં નીચે મુજબના બે પેટા પ્રકારો છે. તેમજ તેનો પ્રયોગ જે તે સંયોજક ચિહ્ન સાથે કરવામાં આવે છે અને જેને PCI લાગ્યા હોય તેનું સ્થાન મૂળ વિષય પછી આવે છે.

10.6.2.1. વ્યક્તિત્વ કક્ષાએ આવતા અનુગામી સામાન્ય પૃથકો (Personality - PCI)

જેમાં, [CI], [P], [P2]:[E]

b	Profession	f2	Observational
d	Institution	f3	Experimenting
e	Educational	f4	Discussional
e2	Lower	f7	Yogic
e4	Higher	g	Learned society
f	Investigating	h	Industrial body
		k	Commercial body
		w	Administrative Dept. of Government

Title: Medical Profession in India
Class Number: Lb. 44

Where,

Main Class: **L- Medicine**

L [PCI], [P]: [E][2P]: [2E][3P].[S]

L [PCI], [Organ]: [Problem][Cause]: [Handling]. [Space], [PCI]

L [Profession], [-]: [-][-]: [-]. [India]

L [b], [-]: [-][-]: [-], [44]

Lb. 44

તમારી પ્રગતિ ચકાસોઃ

7. *નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગાંક સંખ્યાની રચના કરોઃ*

a. Profession of Homeopathy in India

b. Institution of Bankers in India (11901)

નોંધઃ **1.** *તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.*

2. *તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.*

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

10.6.2.2. *વેગ કક્ષાએ આવતા અનુગામી સામાન્ય પૃથકો (***Energy-PCI)**

b1	Calculating	f3	Experiment
b2	Designing	f4	Discussion
b6	Measuring	g	Criticism
el	Weighing	p	Drafting
f	Investigation	r	Reporting
f2	Observation	u	Surveying

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Literary Criticism
Class Number: O: g

Where,

Main Class: O- Literature

O [P], [P2] [P3], [P4]: [PCI]

O [Language], [Form] [Author], [work]: [PCI]

O [-], [-] [-], [-]: [Criticism]

O [-], [-] [-], [-]: [g]

O: g

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

8. *નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગાંક નંબરની રચના કરોઃ*

a. Experiments on the velocity of Ultra violate light

b. Research in Colon Classification

c. Survey for Cycle Exports

નોંધઃ **1.** *તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.*

2. *તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.*

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

સામાન્ય પૃથાકોના આ પ્રકારો અને તેનું કાર્ય જોતાં કોલન ક્લાસિફિકેશનની આ પાંચ વિશેષતાઓ પૈકીની Space Isolate અને Time Isolateની વિશેષતાઓનો ઉપયોગ પણ સામાન્ય પૃથકની જેમ જ કરવામાં આવે છે.

કોલન ક્લાસિફિકેશનમાં ઉપર જણાવ્યા મુજબ પાંચ પ્રકારના સામાન્ય પૃથકો આપ્યા છે. તેમજ તે માટે નાના મૂળાક્ષરો તથા અંકોનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે.

10.7. *સંશ્લેષ સંબંધ* (Phase Relation):

આધુનિક વિજ્ઞાન યુગમાં માનવીની અભિરુચિઓ તથા કાર્ય પદ્ધતિનો વિકાસ ખૂબ જ ઝડપથી થઈ રહ્યો છે આજે એ આવશ્યક નથી રહ્યું કે રસાયણશાસ્ત્રી માત્ર રસાયણશાસ્ત્રનાં સિદ્ધાંતોમાં રસ દાખવે. વિષયોના અન્યોન્ય સંબંધો તથા આધારોને કારણે કોઈ પણ વિશેષજ્ઞ પાસે તેના વિષયને આનુસંગિક અન્ય વિષયની માહિતી હોવાનું પણ આવશ્યક બન્યું છે આમ માંગની જટિલતાઓ અને વિષયો અન્યોન્ય આધારિત બનવાના કારણે અનેક સયુંકત વિષયોની રચના અસ્તિત્વમાં આવે છે. આ સયુંકત વિષયો બે કે બેથી વધુ વિષયોના પારસ્પરિક સંબંધો પર આધારિત હોય છે. ડો. રંગનાથને સી.સી.માં આ સંભવિત પારસ્પરિક સંબંધોનું સ્પષ્ટ વિવેચન કરી તેના વર્ગાંક રચવા માટે વિશિષ્ટ સિદ્ધાંતો રજૂ કર્યા છે જેને સંશ્લેષ સંબંધો કે વિષયાંગ સંબંધો તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

કોલન ક્લાસિફિકેશનમાં વિષયોના પાંચ પ્રકારો તેમજ ત્રણ કક્ષાઓ ધરાવે છે

1. સામાન્ય સંબંધ
2. દ્રષ્ટિકોણ સંબંધ
3. તુલનાત્મક સંબંધ
4. વિભેદાત્મક સંબંધ
5. પ્રભાવાત્મક સંબંધ

1. સામાન્ય સંબંધ

આલેખાયેલ આ બંને વિષયોનું જ્યારે સમાન મહત્ત્વ હોય એટલે કે કોઈપણ વિષય વધારે કે ઓછો મહત્ત્વનો ન હોય ત્યારે તે બંને વચ્ચેનો સંબંધ સામાન્ય સંબંધ કહેવાય

2. દ્રષ્ટિકોણ સંબંધ

બે વિષયોમાંથી એક મુખ્ય વિષય હોય અને બીજો એ વિષયના દ્રષ્ટિકોણને સ્પષ્ટ કરતો હોય એટલે કે કોઈ વિશેષ વિવેચન કોઈ વિશિષ્ટ કે ઉદ્દેશ્યથી કરવામાં આવે તે દ્રષ્ટિકોણ સંબંધ છે

3. તુલનાત્મક સંબંધ

કોઈ બે વર્ગોની તુલના દર્શાવતો સંબંધ તે તુલનાત્મક સંબંધ કહેવાય.

4. વિભેદાત્મક સંબંધ

કોઈ બે વિષયમાં માત્ર ભેદ કે અંતર દર્શાવવામાં આવેલ હોય તે બે ભેદ છે

5. પ્રભાવાત્મક સંબંધ

જ્યારે બે વિષયોમાંથી એક વિષયનો પ્રભાવ અન્ય વિષય ઉપર દર્શાવવામાં આવ્યો હોય ત્યારે તે પ્રભાવાત્મક સંબંધ છે.

આ પાંચ પ્રકારના સંબંધો મુખ્ય વર્ગો, મુખકો અને પંક્તિઓમાં હોય છે

1. અંતર વર્ગ સબંધ
2. અંતર મુખક સંબંધ
3. અંતર પંક્તિ સંબંધ

કોલન ક્લાસિફિકેશનની છઠ્ઠી આવૃત્તિમાં આ સંબંધો દર્શાવવા માટે નીચે મુજબના પ્રતીકોનો પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો છે.

આંતર વર્ગ, આંતર મુખક અને આંતર પક્તિ વચ્ચેનાં સંબંધો

Intra-Array	Intra-Facet	Phase	Nature of Relation
t	j	a	General (સામાન્ય)
u	k	b	Bias (દ્રષ્ટિકોણ)
v	m	c	Comparison (તુલનાત્મક)
w	n	d	Difference વિભેદાત્મક)
y	r	g	Influencing પ્રભાવાત્મક)

10.7.1. અંતર વર્ગ સંબંધ (Intra Phase Relation)

આ પ્રકારના સંબંધમાં બે કે બેથી વધુ મુખ્ય વર્ગો વચ્ચેનો સબંધ અપેક્ષિત થતો હોય છે.

ઉદાહરણ તરીકે,

A. General relation: Political Science and Economics W**0a**X

B. Bias relation: Economics for Politicians W**0b**X

C. Comparison relation: Political Science compare to Economics W**0c**X

D. Difference relation: Difference between Political Science and Economics W**0d**X

E. Influencing relation: Influence of Economics on Political Science W**0g**X

10.7.2. અંતર મુખક સંબંધ (Intra Facet Relation)

જ્યારે કોઈ પણ વિષયના એક મુખ્ય વર્ગના મુખકના પૃથકો વચ્ચેના સબંધ પ્રસ્થાપિત થતો હોય છે તેવા સંબંધોને આંતર મુખક સંબંધો કહેવામાં આવે છે.

ઉદાહરણ તરીકે,

A. General relation: Trends in Morphology and Physiology G: 20j3

B. Bias relation: Physiology for Pathologist G: 30k4

C. Comparison relation: Morphology Compared to Physiology G: 20m3

D. Difference relation: Difference between Morphology and Physiology G: 20n3

E. Influencing relation: Influence of Morphology on Physiology G: 30r2

10.7.3. અંતર પંક્તિ સંબંધ (Intra- Array Relation):

જ્યારે એકજ મુખકના બે અંક પંક્તિય સંબંધો હોય ત્યારે તે આંતર પંક્તિ સબંધ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

ઉદાહરણ તરીકે,

A. General relation: Relation between district and city libraries 221**0t**22

B. Bias relation: Lok Sabha bais to Rajya Sabha V32 **0v** 1

C. Comparison relation: Comparison between rural and urban folk Y31**0v**3

D. Difference relation: Difference between education for deaf and blind T67**0w**8

E. Influencing relation: Influence of Tamil on Malayalam Literature O32**0y**1

બે વિષયો, મુખકો, અને પંક્તિ વચ્ચેનાં ઉપરોક્ત સંબંધો '0' (શૂન્ય) સંયોજક ચિહ્ન વડે દર્શાવવામાં આવે છે. સંશ્લેષ સંબંધ ધરાવતા વિષયો, મુખકો કે પંક્તિને જોડવા માટે નીચે મુજબના ક્રમને અનુસરવામાં આવે છે.

1. સામાન્ય, તુલનાત્મક, અને વિભેદાત્મક સંબંધોઃ જે વિષય કોઠામાં પ્રથમ આપવામાં આવેલ હોય તેને પ્રથમ સ્થાન આપવામાં આવે છે.

2. દ્રષ્ટિકોણ સંબંધઃ કોઈ પણ દ્રષ્ટિકોણ અથવા ઉદ્દેશ્યથી જે વિષયનું આલેખન થયું હોય તે વિષયને પ્રથમ સ્થાન આપવામાં આવે છે.

3. પ્રભાવાત્મક સંબંધઃ પ્રભાવિત વિષયને પ્રભાવ વર્ગથી પ્રથમ સ્થાન આપવામાં આવે છે.

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

10. નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગાંક નંબરની રચના કરોઃ

a. Relation between Botany and Zoology

b. Statistics for Physics

c. Economic relation between India and France

d. Hinduism compare with Buddhism

e. Difference between character and temperament

f. Influence of rural folk on urban folk

નોંધઃ 1. તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.

2. તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

10.8. યુક્તિઓ (Devices)

દ્વિબિંદુ વર્ગીકરણ પદ્ધતિ એ વર્ગનું નિર્માણ કરવા માટે ચોક્કસ પ્રમાણ અને નિયમો પૂરા પાડે છે એસ. આર રંગનાથન વધારે બનાવી છે યુક્તિઓની મદદથી સ્વાગત જોવા મળે છે આ યુક્તિઓનો ઉપયોગ કરવા માટે પ્રયોજવામાં આવે છે તે આ પ્રમાણે છે

1. કાળ યુક્તિ
2. ભૌગોલિક યુક્તિ
3. વિષય યુક્તિ
4. સ્વયમ છાયા યુક્તિ
5. સ્મૃતિ સહાયકતા યુક્તિ
6. વર્ણાનુક્રમ યુક્તિ

10.8.1. કાળ યુક્તિ

વિષયનાં વર્ગમાં કાળની વિશેષતા દ્વારા પણ સૂક્ષ્મતા પ્રાપ્ત કરી શકાય છે. આ કાળ યુક્તિમાં યોગ્ય કાળ પૃથકના નંબરનો ઉપયોગ કરી વર્ગનું વધુ પેટા વિભાજન કરી શકાય તે સમાયેલું છે. જે કાળ વિભાજન કરવામાં કાર્યક્ષમ બનાવે છે. આ યુક્તિનો પ્રયોગ વિસ્તૃત રીતે કરવામાં આવ્યો છે.

યુક્તિ તરીકે કાળ પૃથક સંજ્ઞાનો પ્રયોગ કરતી વખતે તેના સંયોજક ચિહ્નની આવશક્યતા રહેતી નથી.

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Shakespeare's Hamlet

Class Number: O111, 2J64, 51

Title: Kalidas

Class Number: O15, 2D40

Title: Bernard Shaw (Born in 1856)

Class Number: O111, 2M56

10.8.2. ભૌગોલિક યુક્તિઃ

વિષય વિસ્તાર માટે ભૌગોલિક પૃથકોની લેવામાં આવેલ સહાયને ભૌગોલિક

યુક્તિ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. દરેક ભૌગોલિક પંક્તિના વર્ગમાં સમાંતર ક્રમ સુનિશ્ચિત થયેલા હોય છે. જે આપણને મદદરૂપ બને છે.

યુક્તિ તરીકે, સ્થળ પૃથક સંજ્ઞાનો પ્રયોગ કરતી વખતે સંયોજક ચિહ્નની આવશ્યક્તા રહેતી નથી.

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Function of Indian Prime Minister up to 1960-

Class Number: V44, 21: 3' N7

Title: Commercial Banks in India

Class Number: X 625.44

10.8.3. વિષય યુક્તિ

વિષય યુક્તિનો ઉપયોગ કોઈ પણ મુખ્ય વર્ગમાં અન્ય વિષયના વર્ગાંકનંબરનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તેને વિષય યુક્તિ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. આ યુક્તિના સંકલિત વર્ગોએ કોઈ પણ પંક્તિમાં સમાવિષ્ટ થયેલા જોવા મળે છે. આ યુક્તિના વર્ગો સામાન્ય રીતે અનુસૂચિમાં અથવા તો નિયમોમાં નિર્દેશિત થયેલા હોય છે.

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Calculating Machine તૈયાર વર્ગાંક આપેલ છે.

Class Number: M (B1)

અહીં,

M: Useful Arts

B1: Mathematics

વિષય યુક્તિ દર્શાવવા માટે () કૌંસની અંદર વિષયનો નંબર મૂકવામાં આવે છે.

Title: Teaching Algebra at Secondary level

Class Number: T2:3 (B1)

10.8.4. સ્વયં છાયા યુક્તિ

સ્વયં છાયા એ કોઈ એક વસ્તુને બીજી વસ્તુ પર લાદવામાં આવે અથવા તો મૂકવામાં આવે તેને સ્વયં છાયા યુક્તિ કહેવામાં આવે છે.

સ્વયં છાયા યુક્તિમાં બે વસ્તુઓ સમાયેલી છે:

i. મુખકની અંદરનો એક નંબર એ જ મુખકના બીજા નંબર સાથે જોડાયેલો હોય
ii. સાથે તેના હેતુ માટે વિશિષ્ટ સંયોજક ચિહ્ન પસંદ કરવામાં આવે છે

બે મુખકો શિડ્યુલમાં અલગ અલગ રીતે રજૂ થયેલા હોય અને બંને મુખકોને જોડવા માટે સંયોજક ચિહ્ન (-) હાઈફન દ્વારા જોડી રજૂ કરવામાં આવે છે

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Urban Youth

Class Number: Y12-33

Title: Veins of Arms

Class Number: L36-163

10.8.5. સ્મૃતિ સહાયક યુક્તિ

આધુનિક વર્ગીકરણ પદ્ધતિમાં સ્મૃતિસહાયક સંજ્ઞાનું મહત્ત્વ સ્પષ્ટ કરતાં બર્વિક સેયર્સ જણાવે છે કે આધુનિક વર્ગીકરણમાં સર્વ સામાન્ય ગુણ તે સંજ્ઞાની સ્મરણ સહાયકતા છે. સંજ્ઞાની સ્મરણ સહાયકતા વર્ગકાર (Classifier) માટે અત્યંત મહત્ત્વની છે. તેને વારંવાર કોઠાઓ કે સૂચિનાં પાનાં ફેરવવાનાં રહેતાં નથી.

સી.સી. માં ભાવાત્મક સ્મૃતિ સહાયકતાનો ઉપયોગ વિપુલ પ્રમાણમાં કરવામાં આવ્યો છે. જેમ કે,

અંક 1 માટે એકતા, પરમેશ્વર, વડો, અધિકારી, વિશ્વ, વિકાસક્રમમાં પ્રથમ વગેરે

બાળમનોવિજ્ઞાન	S1
વિશ્વઈતિહાસ	V1
અંક 2 માટે સમતલ, આકાર, રચના, બંધારણ વગેરે	
ભારતીય બંધારણ	V2:2
માનવશરીર રચના	L:2
અંક 3 માટે સ્થળ, ઘનાકાર, પૃથક્કરણ વગેરે	
ઘનભૂમિતિ	B633
જીવ- ઈન્દ્રિય વિજ્ઞાન	G:3
અંક 4 માટે ઉષ્ણતા, નિદાન, રોગ, પરિવહન વગેરે	
વનસ્પતિ રોગો	I:4
માનવ રોગો	L:4
અંક 5 માટે વેગ, પ્રકાશ, જળ, સ્ત્રી વગેરે	
સ્ત્રી સમાજ	Y15
સ્ત્રી કેળવણી	T55
અંક 6 માટે સૂક્ષ્મ, ગૂઢ, અસામાન્ય વગેરે	
અસામાન્ય મનોવિજ્ઞાન	S6

અસામાન્ય માટે કેળવણી	T6
અંક 7 માટે વ્યક્તિત્વ, હિસાબ, મૂલ્ય વગેરે	
માનવ વ્યક્તિત્વ	T:7
વનસ્પતિ વ્યક્તિત્વ	I:7
અંક 8 માટે પ્રવાસ, વ્યવસ્થા વગેરે	
ગ્રંથાલય વ્યવસ્થા	2:8
શૈક્ષણિક વ્યવસ્થા	T:8

10.8.6. વર્ણાનુક્રમ યુક્તિ

જો કોઈ પંક્તિમાં કેન્દ્રબિંદુ અને સ્પષ્ટ કરવા અનુવર્ણક્રમ યુક્તિનો પ્રયોગ કરવામાં આવે તો અસીમિત સંખ્યામાં પંક્તિઓ મેળવી શકાય. આ યુક્તિમાં પૃથકના પેટા વિભાજન અથવા તો કોઈ તત્વનાં મોટા કેપિટલ મૂળાક્ષરો જેમાં પ્રથમ મૂળાક્ષર અથવા પ્રથમ બે કે ત્રણ મૂળાક્ષરોનો ઉપયોગ સમાયેલો છે. આ યુક્તિમાં જે યોગ્ય નામો અમલમાં લેવામાં આવ્યા છે તે નામો આંતરરાષ્ટ્રીય ક્ષેત્રે સ્વીકારવામાં આવ્યા હોય છે.

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Hero Cycle

Class Number: D5125H

Title: Basmati Rice

Class number: J381B

Title: Dasehari Mango

Class Number: J3751D

Title: Travel of Udaipur

Class Number: U447183U

આ પ્રમાણે વિવિધ યુક્તિઓના પ્રયોજનથી વર્ગકારને સ્વાયત્તતા આપીને તત્કાલીન સમસ્યાઓનું સમાધાન તેના યોગ્ય સ્વરૂપમાં હલ કરી શકે છે.

10.9 સારાંશ (Summary)

આ યુનિટની અંદર અનુસૂચિઓ અને કેટલીક પદ્ધતિઓ પ્રસ્તુત કરવામાં આવી છે.

આ યુનિટમાં નીચે જણાવ્યા પ્રમાણેના મુખ્ય મુદ્દાઓની ચર્ચા કરવામાં આવી છે.

1. સીસી માં વર્ગ નંબરની રચનાની સાથે વિષયમાં આવેલ પાંચ મૂળભૂત શ્રેણીઓ તેમજ વર્તુળ અને સ્તરોનું નિર્દેશન કરવામાં આવ્યું છે.

2. બે પ્રકારના સામાન્ય પૃથકો જે ACI અને PCI ની ઉદાહરણો સહિત સમજૂતી આપવામાં આવી છે.
3. વિશિષ્ટતાઓ અને પદ્ધતિઓની સમજણ વિવિધ ઉદાહરણો સાથે આપવામાં આવી છે.
4. જટિલ વિષયોના વર્ગીકરણ માટે સંશ્લેષ સંબંધો વધારે મહત્ત્વના છે.ત્રણ પ્રકારના સંશ્લેષ સંબંધો કે જેમાં આંતર વર્ગ, મુખક અને પક્તિનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.
5. વર્ગકારની સ્વાયત્તા માટે સીસીમાં વિવિધ યુક્તિઓ આપવામાં આવેલી છે જે યુક્તિઓને પણ ઉદાહરણો સહિત સમજાવી છે.

10.10 તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો (Answer the Self Check Exercise)

1. a. Title: Treatment of eye disease

Class Number: L185: 4:6

Where,

Main Class: **L- Medicine**

L [P]: **[E]** [2P]: **[2E][3P]**

L [Organ]: [Problem] [Cause]: [Handling]

L [Eye]: [Disease] [-]: [Treatment]

L [185]: [4] [-]: [6]

L185: 4:6

b. Title: Treatment of lung disease

Class Number: L45:4:6

Where,

Main Class: **L- Medicine**

L [P]: **[E]** [2P]: **[2E][3P]**

L [Organ]: [Problem] [Cause]: [Handling]

L [Lungs]: [Disease] [-]: [Treatment]

L [45]: [4] [-]: [616]

L45: 4:6

2. a. **Title:** Othello by Shakespeare (Born in 1564)

Class Number: O111, 2J64

Where,

Main Class: **O- Literature**

O **[P], [P2] [P3], [P4]**

O [Language], [Form] [Author], [Work]

O [English], [Drama] [1564], [-]

O [111], [2][J64], [-]

O111, 2J64

b. **Title:** Godan byPremchand (Born in 1880)

Class Number:O152, 3M8

Where,

Main Class: **O- Literature**

O **[P], [P2] [P3], [P4]**

O [Language}, [Form] [Author], [Work]

O [Hindi], [Fiction] [1880], [-]

O [152], [3][M8], [-]

O 152, 3M8

3. a. Title: Ayurvedic Cure

Class Number: LB: 4: 6

Where,

Main Class: **L- Medicine**

L **[System], [Special],** [P]: [E] [2P]: [2E][3P]

L **[System], [Special],** [Organ]: [Problem] [Cause]: [Handling]

L **[Ayurveda], [-],** [-]: [Disease] [-]: [Treatment]

L **[LB], [-],** [-]: [4] [-]: [6]

LB: 4: 6

b. Title: Gynecology according to Siddha System

Class Number: LC, 9F, 4: 6

Where,

Main Class: **L- Medicine**

L **[System], [Special],** [P]: [E] [2P]: [2E][3P]

L **[System], [Special],** [Organ]: [Problem] [Cause]: [Handling]

L **[Siddha], [Female],** [-]: [Disease] [-]: [Treatment]

L **[LC], [L9F],** [-]: [4] [-]: [6]

LC, 9F: 4: 6

4	a. Dictionary of Library Science	2**k**
	b. Dictionary of Library Classification	2:51**k**
	c. Dictionary of Colon Classification	2: 51N3**k**
	d. Bibliography on Shakespeare brought up to 1981	O111, 2J64**a**N81
	e. Geographical Atlas (1970)	U**f**N7
	f. Herald of Library Science, India 1962+	2**m**44, N62

5. a.**Title:**India's Population Statistics of 1981

Class Number: Y:5.44sN81

Where,

Main Class: **Y- Sociology**

Y [P]: [E] [2P]: [2E] [3P]. [S][ACI][T]

Y [Group]: [Problem]: [Secondary Problem] [ACI] [T]

Y[-]: [Population]: [-] [India] [Statistics][1981]

Y[-]: [5]: [-]. [44] [s][N81]

Y: 5.44sN81

b. Indian Economics Tables started in 1970

Class Number: X.44**d**N7

Where,

Main Class: **X- Economics**

X [P]: [E] [2P]. [S][ACI][T}

X [Business]: [Problem]. [S][ACI] [T]

X [-]: [-]. [India] [Table][1970]

X [-]: [-]. [44] [d][N7]

X.44dN7

6. a. Title: Survey of Public Libraries in Gujarat, 11072

Class Number: 22.443661 N72t4

Where,

Main Class: 2- Library Science

2 [P]; [M]: [E] [2P]. [S] [T][ACI]

2 [Library]; [Material]: [Problem]. [Space] [Time] [ACI]

2 [Public Library]; [-] :[-] .[Gujarat] [1972][Survey]

2 [2]; [-] :[-]. [443661] [N72] [t4]

22.44361N72t4

b. Title: Survey of Agriculture Libraries in India, 1981

Class Number: 24(J).44N81t4

Where,

Main Class: 2- Library Science

2 [P]; [M]: [E] [2P]. [S] [T][ACI]

2 [Library]; [Material]: [Problem]. [Space] [Time] [ACI]

2 [Special Agriculture]; [-]. [India] [1981][Survey]

2 [4 (J)]; [-]. [44] [N81] [t4]

24(J).44 N81t4

7. **a.** Title: Profession of Homeopathy in India

Class Number: LL.44b

Where,

Main Class: **L- Medicine**

L [P]: [E], [2P]: [2E][3P].[S], [PCI]

L [System], [Organ]: [Problem], [Cause]: [Handling]. [Space], [PCI]

L [Homeopathy][-]: [-], [-]: [-]. [India], [Profession]

L [LL], [-]: [-], [-]: [-]. [44], [b]

LL.44b

b. Title: Institution of Bankers in India (1901)

Class Number: X62.44,dN01

Where,

Main Class: **X- Economics**

X [P]: [E] [2P]. [S][PCI][T]

X [Business]: [Problem]. [S],[PCI] [T]

X [Bank]: [-]. [India], [Institution] [11001]

X [62]: [-]. [44] [d][N01]

X62.44,dN01

8. a. Title: Experiments on the velocity of Ultra violate light

Class Number: C52: 21:f3

Where,

Main Class: C- Physics

C5: Light, Radiation

C5 [P]: [E] [2P]: [PCI]

C5 [Wave Length], [Problem]: [PCI]

C5 [Ultra Violet]: [Velocity]: [Experiment]

C5 [2]: [21]: [f3]

C52: 21: f3

b. Title: Research in Colon Classification
Class Number: 2: 51N3: f

Where,

Main Class: 2- Library Science

2 [P]; [M]: [E] [2P]: [PCI]

2 [Library]; [Material]: [Problem] [T]: [PCI]

2 [-]; [-] :[Classification] [11030]: [Research (Investigation)]

2 [-]; [-]:[51] [N3]: [f]

2: 51N3: f

c. Title: Survey for Cycle Exports
Class Number: X8 (D5125): 545: U

Where,

Main Class: **X- Economics**

X [P]: [E] [2P]: [PCI]

X [Business]: [Problem]: [PCI]

X [Industry (Cycle)]: [Exports]: [Survey]

X [8 (D5125)]: [525]: [u]

X8 (D5125):545: U

10. a. Title: Relation between Botany and Zoology
    Class Number: I**0a**K
  b. Statistics for Physics
    Class Number: B28**0b**C
  c. Title: Economic relation between India and France
    Class Number: X.44**0j**73
  d. Title: Hinduism compare with Buddhism
    Class Number: Q2**0m**4
  e. Title: Difference between character and temperament
    Class Number: S: 74**0w**5
  f. Title: Influence of rural folk on urban folk
    Class Number: Y31**0y**3

10.11 ચાવીરૂપ શબ્દો (Key Words)

Common Isolate *(સામાન્ય પૃથકો)* : આ પૃથક છે જે બધા જ મુખ્ય વર્ગોમાં સામાન્ય રીતે જોવા મળે છે.

Facet *(મુખક)* : એક મૂળભૂત શ્રેણીઓના આધારે પૃથકોમાં જૂથ તરીકે ઓળખાય છે.

Isolate Idea *(પૃથક વિચાર)* : પાંચ મૂળભૂત શ્રેણીઓમાંનું એક કે જેમાં એક એકમ તરીકે વિચારનું નિદર્શન કરે છે.

Phase Relation *(સંશ્લેષ સંબંધ)* : આંતર વર્ગ, મુખક અને પંક્તિ વચ્ચેના સંબંધ

10.12 સંદર્ભો અને વિશેષ વાંચન

* Kaula, P. N. (1985). *A Treatise on Colon Classification.* New Delhi: Sterling Publication.
* Pratap, S. M. (2002). *Manual of Practical Colon Classification.* New Delhi: Concept Publishing Company.
* Ranganatahan, S. R. (1960). *Colon Classification* (6th ed.). Banglore: Sharda Ranganathan Endowment for Library Science.
* Sharma, C., & Sharma, A. K. (2007). *Library Classification.* New Delhi: Atlantic.

*

એકમ 11	વર્ગીકરણના પગથિયાં

<u>રૂપરેખા</u>

11.0. હેતુઓ

11.1. પ્રસ્તાવના

11.2. ત્રણ સ્તરોના કાર્ય

11.2.1. વિચાર સ્તર

11.2.2. શાબ્દિક સ્તર

11.2.3. સંજ્ઞાત્મક સ્તર

11.3. આઠ-પગથિયાં પદ્ધતિ

11.4. ઉદાહરણોનો ઉકેલ

11.5. સારાંશ

11.6. તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો

11.7. ચાવીરૂપ શબ્દો

11.8. સંદર્ભો અને વિશેષ વાંચન

11.0. હેતુઓ (Objectives):

આપણે યુનિટ 8 અને 9માં દ્વિબિંદુ વર્ગીકરણ પદ્ધતિ વિષેનું માળખું તેમજ અનુસૂચિઓ તથા નિયમો અંગે ચર્ચા કરી. આ યુનિટમાં ડો. એસ. આર. રંગનાથન દ્વારા આપવામાં આવેલા વર્ગીકરણના આઠ પગથિયાંઓની ચર્ચા કરીશું. જે આઠ પગથિયાંઓનો તાર્કિક રીતે ઉપયોગ કોઈ પણ પુસ્તક કે પ્રલેખનું વર્ગીકરણ કરવા માટે થાય છે.

આ યુનિટ વાંચ્યા પછી તમે નીચે મુજબ સક્ષમ બની શકશો:

- પુસ્તક કે પ્રલેખનું વર્ગીકરણ કરવા માટે ત્રણ સ્તરના કાર્યોની સમજૂતી
- પુસ્તક કે પ્રલેખનું વર્ગીકરણ કરવા માટે ડો. એસ. આર. રંગનાથન દ્વારા આપવામાં આવેલા વર્ગીકરણના આઠ પગથિયાંની પદ્ધતિનું વર્ણન સમજશો.
- દરેક તબક્કે વિષયોનું વર્ગીકરણ કરતા સર્જાતી ગૂંચવણ માટે આ આઠ-પગથિયાં પદ્ધતિની મદદ.

11.1. પ્રસ્તાવના (Introduction):

દ્વિબિંદુ વર્ગીકરણ પદ્ધતિમાં વિવિધ ટેકનીક્સનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. આ યુનિટની અંદર ડો. એસ. આર. રંગનાથન દ્વારા આપવામાં આવેલા ત્રણ સ્તરોના

કામથી તમે પરિચિત થઈ શકશો. જેમ કે વિચાર સ્તર, શાબ્દિક સ્તર, અને સંજ્ઞાત્મક સ્તર. અને સાથે ત્રણ સ્તરોના કામમાં જુદા જુદા આઠ પગથિયાંની પદ્ધતિ પણ હાથ ધરવામાં આવી છે. કોઈ પણ પુસ્તક કે પ્રલેખનું વર્ગીકરણ પદ્ધતિસર થાય તે માટે આ આઠ- પગથિયાં પદ્ધતિની સમજણ ડો. રંગનાથને કરી છે. જેની મદદથી વર્ગીકરણની પ્રક્રિયા વધુ સરળ બને છે. આ યુનિટમાં વિવિધ ઉદાહરણોના ઉકેલ આપવામાં આવ્યા છે જેનાથી વર્ગીકરણની સંપૂર્ણ પ્રક્રિયા સમજવામાં મદદરૂપ બનશે.

11.2. *ત્રણ સ્તરોના કાર્ય* (3 Level Function)

ડૉ. એસ. આર. રંગનાથને આપેલ વર્ગીકરણ પદ્ધતિ એ Idea *(વિચાર),* Verbal *(શાબ્દિક) અને* Notational *(સંજ્ઞાત્મક)માંથી પસાર થઈ છે. જેમાં પ્રથમ વિષયનું પૃથક્કરણ કરવામાં આવે છે એટલે કે વર્ગોનું નિર્માણ કરવામાં આવે છે આ પ્રક્રિયાને વિચાર સ્તરમાં લઈ શકાય. ત્યારબાદ પછીનું પગથિયું છે વિષયની ઓળખ જેમાં વિષયોને રજૂ કરવા માટે જુદા જુદા શબ્દોનું જૂથ અને એ શબ્દોને ગોઠવી તેને મુખક સૂત્ર અનુસાર અનુક્રમ આપી દરેક પૃથક પદોને ગોઠવવામાં આવે છે તેને શાબ્દિક સ્તર કહેવાય છે. છેલ્લા ગ્રુપ વિષયને ઓળખ્યા બાદ જુદા-જુદા પૃથક પદોને યોગ્ય સંજ્ઞામાં રુપાંતર કર્યા પછી સંયોજક ચિહ્નો વડે જોડી દેવામાં આવે છે મૂળ વિષયો અને પૃથક પદોને સંયોજિત કરી વર્ગ સમંક આપવામાં આવે છે તેને સંજ્ઞાત્મક સ્તર કહેવામાં આવે છે.*

આ પુસ્તક ત્રણ સંયોજિત પ્રક્રિયા સીસીની નીચે પ્રમાણે ત્રણ સ્તરોમાં વહેંચાયેલો છે

- ***વિચાર સ્તર* (Idea plane)** *: વિષયનું પૃથકરણ*
- ***શાબ્દિક સ્તર* (Verbal plane)***: મૂળ વિષયની ઓળખ અને પદો અને તેની ફરીથી ગોઠવણી*
- ***સંજ્ઞાત્મક સ્તર* (Notational plane)***: મૂળ વિષયના પૃથક પદોનું સંજ્ઞામાં રૂપાંતરિત કરી તે સંજ્ઞાના ને સંયોજક ચિન્હો વડે સંયોજિત કરવી*

11.2.1. *વિચાર સ્તર* (Idea Plane)

ગ્રંથાલય વર્ગીકરણ પદ્ધતિમાં પ્રથમ તો જ્ઞાન વિશ્વના વિષયોની ગણતરી કરવામાં આવે છે જે Idea *વિચારથી થાય છે વિચાર સ્તર* (Idea plane) *એ એક અદ્રશ્ય સ્તર* (Invisible Plane) *તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. વિચારો એ ભાષાના માધ્યમથી બદલાય જાય છે.*

વિચાર સ્તરમાં વિષયના કોઈ પણ પ્રલેખ કે પુસ્તકનું પૃથક્કરણ કરવામાં આવે છે પ્રથમ કાર્ય વિચાર સ્તરનું એ છે કે મૂળભૂત વિષયને ઓળખવું. જ્ઞાન વિશ્વ વિષયોનું પૃથ્થકરણ અને તેનો અભ્યાસ વિચાર સ્તરમાં સમાયેલો છે. તેમાં પુસ્તકો કે પ્રલેખો એ સહાયક ક્રમમાં ગોઠવાયેલા હોય છે અને આ ગોઠવણી જ ગ્રંથાલય માટે સૌથી વધુ અગત્યની છે. વિચાર સ્તરમાં માત્ર જાણીતા વિષયોનું પૃથક્કરણ કરવાનું નથી પરંતુ તેમાં ઉમેરાયેલા નવા વિષયો હાલના વિષયો સાથે કોઈ પણ પ્રકારની અડચણ વિના પદ્ધતિમાં સમાવવામાં આવે છે અને તેનું ઘણું મહત્ત્વનું છે.

વિચાર સ્તરમાં નીચે પ્રમાણેના તબક્કાઓ જોવા મળે છે

1. તારવવામાં આવેલા સૂચિત પદોના ટુકડા કરવા.
2. વિષયના નામની સંપૂર્ણ સ્પષ્ટતા
3. મુખકોનું પૃથક્કરણ
   - સમય અને સ્થળ અભિવ્યક્તિ
   - વેગન અભિવ્યક્તિ
   - પદાર્થ અભિવ્યક્તિ
   - વ્યક્તિત્વ અભિવ્યક્તિ અને છેલ્લે

4. પૃથક્કૃત કરેલ મુખકોને સંયોજિત કરવા.

ઉપરોક્ત આપેલા પગથિયાંઓ તબક્કાઓથી ઉદાહરણ ને સરળતાથી સમજી શકાય.

ઉદાહરણ

Title: Cataloguing of books in research libraries in India in 1955

Step 1: Circulation, newspaper, Research Libraries, India, 1955

Step 2: Circulation, newspaper, Research Libraries (Library Science), India, 1955

Step 3:

Library Science	Basic Class
India	Space facet
1955	Time facet
Cataloguing	Energy facet
Books	Matter facet
Research libraries	Personality facet

Step 4: Library Science [Basic Class], Research Libraries [P], Books [M], Cataloguing [E]

નોંધ: Step 2 માં પ્રલેખના વિષયનો વિચાર રજૂ કરવામાં આવ્યો છે. મુખ્ય વર્ગ Library Science ને કૌસમાં ()માં મુકવામાં આવ્યો છે.

Step 4 માં આપેલ મુખક સુત્ર પ્રમાણે 2 [P]; [M]: [E] [2P] (જુઓ સીસી પાન નંબર 2.30)

11.2.2. શાબ્દિક સ્તર (Verbal plane)

શાબ્દિક સ્તર એ વર્ગીકરણ પ્રક્રિયાનું બીજું પગથિયું કહેવાય છે. શાબ્દિક સ્તરનું કાર્ય વિચારોને શબ્દો કે પદોમાં દર્શાવવાનું છે. આ પગથિયાંમાં કુદરતી ભાષા

અથવા તો ટેક્નિકલ શબ્દાવલીમાં પ્રમાણિત કરેલા શબ્દોમાં રૂપાંતરિત કરવામાં આવ્યા છે આ કાર્યમાં તેના ખ્યાલોની અભિવ્યક્તિ વર્ગીકરણની અનુસૂચિમાં પૂરી પાડવામાં આવતા ટેકનિક્લ શબ્દાવલિ અથવા તો કુદરતી ભાષામાં સમાયેલા હોય છે તેમ છતાં શાબ્દિક સ્તરમાં કેટલાક કારણોને લીધે સમસ્યાઓ રહેતી હોય છે.

- સામાન્ય શબ્દોના અર્થ અને અસ્પષ્ટતા
- સમાનાર્થી શબ્દોની અસર
- નવા શબ્દોનું સર્જન સતત થતું રહે છે જેના લીધે તેનું ચલણ જાળવી રાખવામાં મુશ્કેલી

Example:

Step 5: Library Science [BC], Books [M], Cataloguing [E], India [S], 1955 [T]

11.2.3. સંજ્ઞાત્મક સ્તર (Notational plan)

વર્ગીકરણનો છેલ્લો તબક્કો જે સંજ્ઞાત્મક સ્તરથી થતો જોવા મળે છે. મૂળ વિષય અને પૃથક વિચારને રજૂ કરવા સામાન્ય નંબરનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે આ પદ્ધતિમાં સામાન્ય નંબરો જે વર્ગોને રજૂ કરવા માટે ઉપયોગમાં લેવામાં આવે છે તેને સંજ્ઞાત્મક પદ્ધતિ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. આ તબક્કો આપણે નોટેશનલનો પ્લેન તરીકે ઓળખાય છે.

સંજ્ઞા દ્વારા પદોને બદલવા આ સંજ્ઞાના ચોક્કસ મતલબ હોય છે અર્થ હોય છે સામાન્ય અંકોની આ કુત્રિમ ભાષા જેમાં પ્રલેખો ને ગોઠવવામાં મદદરૂપ બને છે. સંજ્ઞાએ નંબરોનું સ્તર છે જેમાં નંબરો દ્વારા ખ્યાલોને રજૂ કરવામાં આવે છે.

Example:

Step 6:	Library Science	[M.C]	= 2
	Research Libraries	[P]	= 36
	Books	[M]	= 43
	Cataloguing	[E]	=55
	India	[S]	= 44
	1955	[T]	= N55

Step 7: Synthesis

Facet Formula= 2[P]; [M]: [E][2P]

2	36	; 43	:55	.44	‘N55
[B.C]	[P]	[M]	[E]	[S]	[T]

એટલે કે વર્ગ સમંક (વર્ગ નંબર) આ પ્રમાણે બનશે.

236; 43: 55. 44 ‘N55

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

1. ત્રણ સ્તરોના કાર્ય વચ્ચેનો સ્તર સંબંધ જણાવો.

નોંધઃ 1. તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.

2. આ યુનિટના અંતે તમારો જવાબ ચકાસો.

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

11.3. *આઠ પગથિયાં પદ્ધતિ* (Eight Step Method)

વર્ગીકરણના આ સામાન્ય સિદ્ધાંતોને આધારે વર્ગીકરણને આપણે આદર કરીએ છીએ કે કોઈ પણ પ્રલેખના વર્ગ નંબરમાં ચોક્કસ વિષય અંકિત થયેલો હોય છે. કુદરતી ભાષામાંથી વર્ગીકૃત ભાષામાં કરવામાં આવેલું ભાષાંતર છે. ડો. રંગનાથન દ્વારા સૂચવવામાં આવેલ આ આઠ ક્રમિક પગથિયાંઓ કે જેમાં ભાષાંતર સમાયેલું છે આ આઠ-પગથિયાં પદ્ધતિ ગ્રંથાલય વર્ગીકરણના સિદ્ધાંતો હેઠળ તેની વિચારણા કરવામાં આવી છે આ પદ્ધતિથીને અનુસરવાથી શિખાવ માણસ વર્ગીકરણ શીખવા માટેની કળાનો એક સારો અનુભવ મેળવી શકે છે વર્ગીકરણ પ્રક્રિયાને જુદાજુદા 0 થી 8 પગથિયાંઓમાં વહેંચવામાં આવ્યું છે જે આ પ્રમાણે છે.

સ્ટેપ શૂન્ય	(0) Raw title *(કાચુ શીર્ષક/ગ્રંથનામ)*
સ્ટેપ એક	*(1)* Expressive title *અર્થપૂર્ણ શીર્ષક/ગ્રંથનામ*
સ્ટેપ બીજું	*(2)* Kernel title *શીર્ષક/ગ્રંથનામના હાર્દ પદો અથવા તો હાર્ડ શીર્ષક કે ગ્રંથનામ*
સ્ટેપ ત્રીજુ	*(3)* Analysed title *પૃથક્કરણ શીર્ષક/ગ્રંથનામ*
સ્ટેપ ચોથુ	*(4)* Transformed title *રૂપાંતરિત શીર્ષક/ગ્રંથનામ*
સ્ટેપ પાંચમુ	*(5)* Title in standard terms *શીર્ષક/ ગ્રંથનામમાં પ્રમાણિત પદો*
સ્ટેપ છઠ્ઠુ	*(6)* Title in focal numbers *શીર્ષક/ગ્રંથનામના ફોકલ નંબરો*
સ્ટેપ સાતમું	*(7)* Synthesised of class number *વર્ગ નંબરનું સંયોજન*
સ્ટેપ આઠમું	*(8)* Verification by reverse translation *ચકાસણી*

ઉપરોક્ત પગથિયાંમાં જે શૂન્યથી ચાર પગથિયાં છે જે વિચાર સ્તરથી સંબંધિત છે. પાંચમું પગથિયુ જે શાબ્દિક સ્તરથી સંબંધિત છે. અને પગથિયા નંબર છથી સાત જે સંજ્ઞાનાત્મક સ્તરથી સંબંધિત છે.

Step 0 Raw title *: કાચું શીર્ષક /ગ્રંથનામ વિચાર સ્તરના કાર્ય સાથે સંબંધિત શીર્ષક કે ગ્રંથનામ જોવા મળે છે એ લેખના જરૂરી અથવા તેના પાન નંબર ઉપર જે શીર્ષક/ગ્રંથનામ હોય છે.*

Step 1 Expressive title *: અર્થપૂર્ણ શીર્ષક/ ગ્રંથનામ આ પગથિયાંમાં આપણે ગ્રંથ નામ ઓર વિષયને સમાવવામાં ન આવ્યો હોય તો તેને ઉમેરીશું ગ્રંથ નામ પાન ઉપર આપવામાં આવેલ શીર્ષકમાં બધા જ મુકો ને આવરી લેવામાં આવ્યા છે જે પ્રલેખના વિષયનું ગ્રંથ નામ કે શિક્ષક તરીકે અર્થપૂર્ણ શીર્ષક તરીકે ઓળખાવી શકાય જો અર્થપૂર્ણ શીર્ષક સંપૂર્ણ રીતે વ્યક્ત થતું ન હોય તો તેને મૂળ વિષય અથવા તો પૃથક પદોને ઉમેરવા જોઈએ જો અમુક કિસ્સામાં કાચુ શીર્ષક કે ગ્રંથ નામમાં અમુક શબ્દો ઉત્પન્ન કરવા પડતા હોય તો ત્યાર બાદ તેમાં મૂળભૂત ઘટક શબ્દોમાંથી તેને બદલવા જોઈએ.*

Step 2 Kernel title *: આ પગથિયામાં એવા પદો શીર્ષક/ ગ્રંથનામનું હાર્દ વિચાર સૂચવે છે એનો મતલબ ઘણા બધા એવા શબ્દો ગૌણ અને સહાયક શબ્દો જેવા કે* of, in, fro *શબ્દો ને દૂર કરવામાં આવે છે હાર્દ ધરાવતા પદો એટલે કે એવા પદો કે જેમાં ગૌણ કે સહાયક શબ્દો હોતા નથી. ગૌણ કે સહાયક શબ્દો સિવાયનું શીર્ષક અને હાર્દ શીર્ષક તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.*

Step 3 Analysed title *: પૃથક્કરણ શીર્ષક / ગ્રંથનામ આ પગથિયામાં વિષયને* BC *લેબલ કરવામાં આવે છે દરેક પૃથક પદ શબ્દ અને નક્કી કરાયેલા એક સંક્ષિપ્ત રૂપ કે જેની અભિવ્યક્તિ આ પાંચ મૂળભૂત શ્રેણીઓ* (PMEST) *માં પૃથક પદને રજૂ કરવામાં આવે છે સાથે-સાથે વર્તુળ અને સ્તરના સંક્ષિપ્ત રૂપોને પણ ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે. સંક્ષિપ્ત રૂપો જેમકે વ્યક્તિગત મુખક માટે* P *(સ્તરો માટે* P1, P2,

P3 અને વર્તુળ માટે 2P) વસ્તુ મુખક માટે M વેગ મુખક માટે E (વર્તુળ માટે 2E) સ્થળ મુખક માટે S અને સમય મુખક માટે વગેરે સંક્ષિપ્ત રૂપો મૂકવામાં આવે છે.

Step 4 Transformed title : રૂપાંતરિત શીર્ષક/ ગ્રંથનામ આ ચોથા પગથિયામાં એ સહાયક ક્રમના સર્વ સામાન્ય સિદ્ધાંત અનુસાર હાર્દ પદો સાથે સંબંધિત કેટલાક સંક્ષિપ્ત રૂપોને ફરીથી ગોઠવવામાં આવે છે

Step 5 Title in Standard terms : શીર્ષક / ગ્રંથનામ પ્રમાણભૂત પદો આ પાંચમાં પગથિયાંમાં હાર્દ પદોને પ્રમાણિત શબ્દોમાં રૂપાંતરિત કરવામાં આવે છે જેના માટે વર્ગીકરણ પદ્ધતિના અનુસૂચિનો ઉપયોગ પણ કરવામાં આવે છે આ એક એવું પગથિયું છે કે તે શાબ્દિક સ્તર સાથે સંબંધિત છે.

Step 6 Title in focal numbers : શીર્ષક/ગ્રંથનામમાં ફોકલ નંબરો વર્ગીકરણ પદ્ધતિની અનુસૂચિમાં આપેલ સંબંધિત નંબરો કે જે મૂળ વિષય અથવા તો તેની સાથે ઉપયોગમાં લેવાતા પૃથક પદોને નંબર સાથે બદલવામાં આવે છે.

Step 7 Synthesised class number : ફોકલ નંબરમાંથી વર્ગ નંબરમાં આવેલ દરેક લેબલો અને પૂર્ણ વિરામ અને દૂર કરવામાં આવે છે. યોગ્ય સંયોજક ચિહ્નો જે વર્ગીકરણ પદ્ધતિમાં સૂચિત કરવામાં આવેલા છે તેની મદદથી દરેક પૃથક નંબરો ને સંયોજિત કરવામાં આવે છે.

Step 8 Verification by reverse translation : વિપરીત ભાષાંતર દ્વારા ચકાસણી: આ પગથિયાંમાં ક્રમવાચક ભાષામાંથી કુદરતી ભાષામાં ભાષાંતર સમાયેલું છે જે સંજ્ઞાત્મક સ્તરમાંથી શાબ્દિક સ્તરમાં જોવા મળે છે.

ચકાસણી દ્વારા સી સીમાં વર્ગ નંબરનું વિસ્તરણ આપણે તપાસી શકીએ. સાકળમાં શોધાતા મથાળાઓની કડીનો ઉપયોગથી વર્ગ નિર્દેશી નોંધ સાંકળ પ્રક્રિયા દ્વારા રચી શકાય.

આ ઉપરોક્ત પગથિયાંઓને ઉદાહરણના રૂપમાં જોઈએ તો

ઉદાહરણ તરીકે

Title: Feeding of Cattles in India

Step 0 Raw title: Feeding of Cattles in India

Step 1 Full title: Feeding of Cattles in India (Animal Husbandry)

Step 2 Kernel title: Feeding, Cattles, India, Animal Husbandry

Step 3 Analysed title: Feeding [E] Cattles [P] India [S] Animal Husbandry [BC]

Step 4 Transformed title: Animal Husbandry [BC] Cattles [P] Feeding [E]

Step 5 Title in standard terms: Animal Husbandry [BC] Cattle [P] Feeding [E] India [S]

Step 6 Titles in focal numbers: (Notational plane)

KZ [BC] 2 [P] 1[E] 44 [S]

Step 7 Synthesized class number

KZ 2:1. 44

Step 8 Verification by reverse translation

KZ is Basic class

2 is Personality facet

1 is Energy facet

44 is Space facet

આનો અર્થ એ થાય કે "Feeding of Cattles in India"

11.4. ઉદાહરણોનો ઉકેલ (Solution of Example)

---

1. Title: Newspaper Selection in University Libraries in India

Step 0 Raw title: Newspaper selection in University Libraries in India

Step 1 Full title: Newspaper selection in University Libraries (Library Science) in India

Step 2 Kernel title: Newspaper, Selection, University Libraries, India, Library Science

Step 3 Analysed title: Newspaper [M] Selection [E] University Libraries [P] India [S] Library Science [BC]

Step 4 Transformed title: Library Science [BC] University Libraries [P] Newspaper [M] Selection [E]

Step 5 Title in standard terms: Library Science [BC] University [P] Newspaper [M] Selection [E] India [S]

Step 6 Titles in focal numbers: (Notational plane)

2 [BC] 34 [P] 45 [M] 81[E] 44[S]

Step 7 Synthesised class number

234; 45: 81.44

Step 8 Verification by reverse translation

2 is Basic class

34 is Personality facet

45 is Matter facet

81 is Energy facet

44 is Space facet

આનો અર્થ એ થાય કે "Newspaper Selection of University library in India"

2. Title: Maintenance work in libraries for the blind in India

Step 0 Raw title: Maintenance work in libraries for the blind in India

Step 1 Full title: Maintenance work in libraries for the blind (Library Science) in India

Step 2 Kernel title: Maintenance work, Blind library, Library Science, India

Step 3 Analysed title: Maintenance work [E] Blind library [P] Library Science [BC] India [S]

Step 4 Transformed title: Library Science [BC] Blind [P] Maintenance work [E]

Step 5 Title in standard terms: Library Science [BC] Blind [P] Maintenance [E] India [S]

Step 6 Titles in focal numbers: (Notational plane)

2 [BC] 68 [P] 88 [E] 44 [S]

Step 7 Synthesised class number

268: 88.44

Step 8 Verification by reverse translation

2 is Basic class

68 is Personality facet

88 is Energy facet

44 is Space facet

આનો અર્થ એ થાય કે "Maintenance work in libraries for the blind in India"

3. Title: Maintenance of Television

Step 0 Raw title: Maintenance of Television

Step 1 Full title: Maintenance of Television, Electronics (Engineering)

Step 2 Kernel title: Maintenance, Television, Electronics, Engineering

Step 3 Analyzed title: Maintenance [E] Television [P2] Electronics [P] Engineering [BC]

Step 4 Transformed title: Engineering [BC] Electronics [P] Television [P2] Maintenance [E]

Step 5 Title in standard terms: Engineering [BC] Electronics [P] Television [P2] Maintenance [E]

Step 6 Titles in focal numbers: (Notational plane)

D [BC] 65 [P] 45 [P2] 82 [E]

Step 7 Synthesized class numbers

D65, 45: 82

Step 8 Verification by reverse translation

D is Basic class

65 is Personality facet

45 is Personality second level

82 is Energy facet

આનો અર્થ એ થાય કે "Maintenance of Television"

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

2. ***નીચે આપેલ ટાઈટલના વર્ગાંકની રચના કરો.***

1. Harvesting of Wheat crops in Gujarat during 2018
2. Rainfall in Japan brought up to 1999's
3. Anger of Children

નોંધઃ **1.** ***તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.***

2. ***આ યુનિટના અંતે તમારો જવાબ ચકાસો.***

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

11.5. સારાંશ (Summary)

આ યુનિટમાં તમે વર્ગીકરણની પ્રક્રિયા વિશે પરિચિત થયા જે ત્રણ પ્રકારના સ્તરોના કાર્ય સાથે હાથ ધરવામાં આવેલ છે. વર્ગીકરણની સંપૂર્ણ પ્રક્રિયા એ આઠ પગથિયાં પદ્ધતિ ઉપર આધાર રાખે છે. આ આઠ પગથિયાં પદ્ધતિને ત્રણ ભાગમાં ત્રણ સ્તરોના કાર્યથી વહેચવામાં આવેલ છે. આ ત્રણ સ્તરો જેવા કે વિચાર, શાબ્દિક અને સંજ્ઞાત્મક જેની સમજણ ડો. રંગનાથન દ્વારા કરવામાં આવી છે. આ આઠ પગથિયાં પદ્ધતિની મદદથી કાચુ ગ્રંથનામ,સંપૂર્ણ ગ્રંથનામ, હાર્દ ગ્રંથનામ, પૃથ્થકરણીય ગ્રંથનામ, રૂપાંતરિત ગ્રંથનામ, ગ્રંથનામમાં પ્રમાણભૂત પદો, ગ્રંથનામમાં ફોકલ નંબરો અને છેલ્લે વર્ગ નંબર, જેનાથી કોઈ પણ વર્ગકાર સરળથી જટિલ વિષયનું વર્ગીકરણ પદ્ધતિસર રીતે કરી શકે.

11.6. તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો (Answer the Self Check Exercise)

1.1 ત્રણ સ્તરનાં કાર્ય વચ્ચેનો આંતર સંબંધ

વિચાર સ્તર	=	વર્ગ (જૂથનું નિર્માણ)
શાબ્દિક સ્તર	=	વિષય નામ નક્કી કરવા
સંજ્ઞાનાત્મક સ્તર	=	વર્ગ નંબરથી વિષયના વર્ગ નક્કી કરવા

ત્રણ સ્તર વચ્ચેનો આ સંબંધ જેમ કે

વર્ગ = વિષય = વર્ગ નંબર

2.1. Title: Harvesting of Wheat crops in Gujarat during 2018

Step 0 Raw title: Harvesting of Wheat crops in Gujarat during 2018

Step 1 Full title: Harvesting of Wheat crops (Agriculture) in Gujarat during 2018

Step 2 Kernel title: Harvesting, Wheat crops, Agriculture, Gujarat, 2018

Step 3 Analysed title: Harvesting [E] Wheat crops [P] Agriculture [BC] Gujarat [S] 2018[T]

Step 4 Transformed title: Agriculture [BC] Wheat crops [P] Harvesting [E]

Step 5 Title in standard terms: Agriculture [BC] Wheat [P] Harvesting [E] Gujarat [S] 2018 [T]

Step 6 Title in focal numbers: (Notational plane)

J [BC] 382 [P] 7 [E] 4436 [S] Q18 [P] T

Step 7 Synthesised class number

J382: 7.4436; P18

Step 8 Verification by reverse translation

J is Basic class

382 is Personality facet

7 is Energy facet

4436 is Space facet

P18 is Time facet

આનો અર્થ એ થાય કે "Harvesting of Wheat crops in Gujarat during 2018"

2. Title: Rainfall in Japan brought up to 1999's

Step 0 Raw title: Rainfall in Japan brought up to 1999's

Step 1 Full title: Rainfall in Japan (Geography) brought up to 1999's

Step 2 Kernel title: Rainfall, Japan, Geography, 1999

Step 3 Analysed title: Rainfall [P] Japan [S] Geography [BC] 1999 [T]

Step 4 Transformed title: Geography [BC] Rainfall [P] Japan [S] 1999 [T]

Step 5 Title in standard terms: Geography [BC] Rainfall [P] Japan [S] 1999 [T]

Step 6 Title in focal numbers: (Notational plane)

U [BC] 2855 [P] 42 [S] N99 [T]

Step 7 Synthesized class number

U2855. 42. N99

Step 8 Verification by reverse translation

U is Basic class

2855 is Personality facet

42 is Space facet

N99 is Time facet

આનો અર્થ એ થાય કે "Rainfall in Japan brought up to 1999's"

3. Title: Anger of Children

Step 0 Raw title: Anger of Children

Step 1 Full title: Anger of Children (Psychology)

Step 2 Kernel title: Anger, Children, Psychology

Step 3 Analysed title: Anger [E] Children [P] Psychology [BC]

Step 4 Transformed title: Psychology [BC] Children [P] Anger [E]

Step 5 Title in standard terms: Psychology [BC] Pre-adolescent [P] Anger [E]

Step 6 Title in focal numbers: (Notational plane)

S [BC] 15 [P] 524 [E]

Step 7 Synthesised class number

S15: 524

Step 8 Verification by reverse translation

S is Basic class

15 is Personality facet

524 is Energy facet

આનો અર્થ એ થાય કે "Anger of Children"

11.7. ચાવીરૂપ શબ્દો (Key Words)

Focal Number *(ફોકલ નંબર):* પૃથક વિચાર અથવા મૂળ વિષયની સંજ્ઞાની રજૂઆત

Kernel Title *(હાર્દ ગ્રંથનામ) :* ગ્રંથનામ સિવાયના ગૌણ કે સહાયક નામો જેવા કે નામ કે શબ્દયોગી અવ્યય, સંધિ તેમજ આર્ટીકલ્સ

11.8. સંદર્ભો અને વિશેષ વાંચન (Refernces and Further Reading)

* Ranganatahan, S. R. (1989). *Prolegomena to Library Classificarion.* Banglore: Sarada Ranganathan Endowment for Library Science.

* Ranganathan, S. R. (1990). *Colon Classification.* Bangalore: Sarada Ranganathan Endowment for Library Science.

* Sharma C. K, S. A. (2007). *Library Classification.* New Delhi: Atlantic.

* છગન ભૈયા (1938). ગ્રંથાલય વર્ગીકરણ પ્રવેશિકા. અમદાવાદ: ગુર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય.

★

એકમ 12	જૈવિક વિજ્ઞાન (Biological Sciences)

રૂપરેખા

12.0 *હેતુઓ*

12.1 *પ્રસ્તાવના*

12.2 *જીવવિજ્ઞાન*

12.3 *વનસ્પતિશાસ્ત્ર*

12.4 *પ્રાણીશાસ્ત્ર*

12.5 *ભૂસ્તર વિજ્ઞાન*

12.6 *કૃષિ વિજ્ઞાન*

12.7 *ચિકિત્સા વિજ્ઞાન*

12.8 *સારાંશ*

12.9 *તમારી પ્રગતિ ચકાસો*

12.10 *ચાવીરૂપ શબ્દો*

12.11 *સંદર્ભો અને વિશેષ વાંચન*

12.0 *હેતુઓ* (Objectives):

આ યુનિટમાં આપણે અનુસૂચિના કેટલાક જૈવિક વિજ્ઞાનના મુખ્ય વર્ગો પ્રસ્તુત કરીશું. આ યુનિટ વાંચ્યા પછી તમે નીચે પ્રમાણે સક્ષમ બની શકો.

- *આ યુનિટમાં દરેક મુખ્ય વર્ગોના મુખકોના સૂત્રોની સમજણ માટેની ચર્ચા કરવામાં આવી છે.*
- *આ મુખ્ય વર્ગો સાથે સંબંધિત વિષયોના પુસ્તકો માટે વર્ગાંકની રચના કરવી.*

12.1 *પ્રસ્તાવના* (Introduction):

જૈવિક વિજ્ઞાનના જૂથ સાથે સંબંધિત કેટલાક મુખ્ય વર્ગોની ચર્ચા આ યુનિટમાં કરવામાં આવી છે. કેટલાક મુખ્ય વર્ગોમાં કેટલીક વસ્તુઓ સમાન જોવા મળે છે. જીવવિજ્ઞાન, વનસ્પતિ શાસ્ત્ર અને પ્રાણીશાસ્ત્રમાં મુખક [E] *માં સમાનતા જોવા મળે છે. ઘણા પૃથકોની ગણના મુખ્ય વર્ગ ચિકિત્સા વિજ્ઞાનમાં ખાસ કરીને* '4' Disease [E] *મુખકમાં અને* '4' Pathology [2E] *મુખકમાં તેનો ઉપયોગ જ્યાં સૂચના આપવામાં આવી હોય ત્યાં કરવામાં આવે છે.*

મુખ્ય વર્ગ કૃષિવિજ્ઞાનમાં આપણે વિવિધ મુખકોનો ખ્યાલ સમજવાનો પ્રયાસ કરીશું.

મુખ્ય વર્ગ ચિકિત્સા વિજ્ઞાનમાં આપણે સ્વયં છાયા યુક્તિનો તેમજ પદ્ધતિ અને વિશિષ્ટતાઓને સમજવાનો પ્રયાસ કરીશું.

12.2 જીવવિજ્ઞાન (Biology)

જીવવિજ્ઞાન એ વિજ્ઞાનની શાખા છે. જેમાં જીવંત વસ્તુઓનો અભ્યાસ કરવામાં આવે છે. જ્યારે plants, animal અને human beingનો સંયુક્ત અભ્યાસ કરવામાં આવે ત્યારે મુખ્ય વર્ગ જીવવિજ્ઞાનનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે.

મુખ્ય વર્ગ જીવવિજ્ઞાન માટેના મુખકોનું સૂત્ર આ પ્રમાણે છે.

G [P]: [E] [2P]

Foci in [P] = Organ and special grouping

Foci in [E] [2P] = Problem

મુખક [P] માં માત્ર Organ ના નંબરો '1', '91', '95'અનુસૂચિમાં તેની ગણના કરવામાં આવી છે. Organ નંબર '1' માટે general account of life તરીકે અને બાકીમાં વિભાજનો L- Medicine અને I- Botany માં એકસરખા જોવા મળે છે.

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Microscopically anatomy

Class Number: G11: 19

Where,

Main Class: G- Biology

G [P]: [E] [2P]

G [Organ and special grouping]: [Problem]

G [sell]: [Microscopically Anatomy]

G [11]: [19]

G11: 19

ઉદાહરણ

Title: Chemical Examination of Cell Membrane

Class Number: G111: 403

Where,

Main Class: G- Biology

G [P]: [E] [2P]

G [Organ and special grouping]: [Problem]

G [Cell Membrane]: [Chemical Examination]

G [111]: [403]

G111: 403

નોંધ : **403** *સમંક એ* **L Medecine***ના* **[2] [3P]** *મુખકમાંથી લેવામાં આવ્યો છે.*

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

1. *નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગાંકની રચના કરોઃ*

   a. **List of Rivers in India**

   b. **Cell metabolism**

   નોંધઃ 1. *તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.*

   2. *તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.*

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

12.3 વનસ્પતિશાસ્ત્ર (Botany)

વનસ્પતિશાસ્ત્ર એ એક એવો વિષય છે કે જેમાં છોડને ઉછેરવા સંબંધિત વૈજ્ઞાનિક અભ્યાસ કરવામાં આવે છે.

વનસ્પતિશાસ્ત્ર મુખ્ય વર્ગના મુખકોનું સૂત્ર આ પ્રમાણે છે.

I [P], [P2]: [E] [2P]

જ્યાં,

Foci in [P] = Natural Group

Foci in [P2] = Organ

Foci in [E][2P] = Problem

મુખક [P] [P2] ની ગણના કરવામાં આવી છે. મુખક [P]માં "Natural group' કે જેમાં પૃથક નંબર '1' માટે Cryptolamla,'2' માટે Thallophyta,'3' માટે Bryophyta, '4' માટે Pteridophyta, '5' માટે Phaneropmia (floweringplant), '6' માટે Gymnospem, '7' માટે Monocotyledon, '8' માટે Dlcotyledon પેટાવિભાજન કરવામાં આવ્યું છે.

પૃથક નંબર '95' માટે Ecological groups માં વિભાજનો નીચે પ્રમાણે ઉમેરાઓ જોવા મળે છે.

952 Creeper

953 Climber

9597 Insectivorous plant

મુખક [P2]માં Organ ના functional system '2' થી '8' પૃથક નંબરો L-Medicine[P] મુખકમાંથી જ્યારે જરૂર જણાય ત્યારે ઉપયોગમાં લેવામાં આવે છે.

મુખક [E] [2P]ના પૃથક નંબરો એ મુખ્ય વર્ગ G- Biology જેવા સરખા છે. જેમાં '8' Pale botany તેની સાથે ઉમેરવામાં આવ્યું છે.

મુખ્ય વર્ગ I- Botanyમાં અનુસૂચિના અંતે 'Index to Natural Groups' માં પૃથક નંબરો આપવામાં આવ્યા છે જે તમને તેનું સ્થાન મુકરર કરવા માટે મદદરૂપ બનશે.

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Morphology of flowers

Class Number: I5, 16: 2

Where,

Main Class I- Botany

I [P], [P2]: [E] [2P]

I [Natural group], [Organ]: [Problem]

I [Flowering Plants], [Flower]: [Morphology]

I [5], [16]: [2]

I5, 16: 2

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

2. *નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગાંક નંબરની રચના કરોઃ*

a. Title: Physiology of Leaves

b. Physiology of Root hair of flowering plant

નોંધઃ **1.** *તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.*

2. *તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.*

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

12.4 *પ્રાણીશાસ્ત્ર* (Zoology)

પ્રાણીશાસ્ત્ર એ વિવિધ પ્રકારના પ્રાણીઓ ક્યાં અને કેવી રીતે રહે છે એ અંગેનો વૈજ્ઞાનિક અભ્યાસ છે.

મુખ્ય વર્ગ K–Zoology *ના મુખકોનું સૂત્ર આ પ્રમાણે છે.*

K [P]: [E] [2P]

જ્યાં,

Foci in [P] = Natural Group

Foci in [E] [2P] = Problem

મુખક [P]*ની અનુસૂચિમાં ગણના કરવામાં આવેલી છે. વિભાગ* 2 *થી* 8 *એ પ્રાણીઓના* Natural Group *તરીકે તેનો ઉપયોગ થાય છે.*

K –Zoology *માટે અનુસૂચિના અંતે* Natural Group *માટે સૂચિ આપવામાં આવી છે જે અનુસૂચિમાં* Natural Group *ના પૃથકોનું સ્થાન મુકરર કરવામાં ઉપયોગી નીવડે છે*

મુખક [E] [2P] *ના પૃથકો જે મુખ્ય વર્ગ* G- Biology*ના પૃથકોની જેમ સરખા છે. વધુમાં બે પૃથકો નીચે પ્રમાણે આપવામાં આવ્યા છે.*

591 Relation to young ones

595 Courting

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Physiology of Crocodilia

Class Number: K946: 3

Where,

Main Class: K- Zoology

K [P]: [E] [2P]

K [Natural Group]: [Problem]

K [Crocodilia]: [Physiology]

K [946]: [3]

K946: 3

નોંધ: Physiology ‘3’ G- Biology[E] *મુખકમાંથી લેવામાં આવેલ છે.*

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

3. *નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગાંક નંબરની રચના કરો:*

a. Natural History of Amphibia

b. Genetic Study of Primates

નોંધ: **1.** *તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.*

2. *તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.*

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

12.5 ભૂસ્તર વિજ્ઞાન (Geology)

ભૂસ્તર વિજ્ઞાનમાં મટીરીયલ્સ જેવા કે Rocks, Soil *વગેરેનો અભ્યાસ કરવામાં આવે છે. કે જે પૃથ્વી બનાવવામાં તેમજ દુનિયાના ઈતિહાસમાં ફેરફારો કરવા માટે થાય છે.*

મુખ્ય વર્ગ H- Geology*માં કેટલાક વિભાજનો આ પ્રમાણે છે.*

H1 Mineralogy

H2 Petrology

H6 Paleontology

H7 Economic Geology

H8 Cosmic Hypotheses

મુખ્ય વર્ગ H- Geologyમાં મુખકોનું સૂત્ર આ પ્રમાણે છે :

H [P]: [E] [2P]

જ્યાં,

Foci in [P] = Substance

Foci in [E] [2P] = Problem

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Genesis of diamond

Class Number: H191: 16

Where,

Main Class: H- Geology

H1 Mineralogy

H1 [P]: [E] [2P]

H1 [Substance]: [Problem]

H1 [Diamond]: [Genesis]

H1 [19]: [16]

H191: 16

ઉદાહરણ

Title: Platinum ores of South Africa

Class Number: H71879. 62

Where,

Main Class: H- Geology

H7 Economic Geology

H7 [P]: [E] [2P]. [S]

H7 [Substance]: [Problem]. [Space]

H7 [Platinum]: [-]. [South Africa]

H7 [1879]: [-]. [62]

H71879. 62

નોંધ: Platinum (1879) E- Chemistryમાંથી લેવામાં આવેલ છે.

તમારી પ્રગતિ ચકાસોઃ

4. *નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગ નંબરની રચના કરોઃ*

a. Volcanoes of France

b. Title: Earthquake of Japan

નોંધઃ 1. *તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.*

2. *તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.*

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

12.6 *કૃષિવિજ્ઞાન* (Agriculture)

કૃષિ વિજ્ઞાન એક કળા છે અથવા તો ખેતી કરવા માટેની સૂઝવાળી પદ્ધતિ છે. ખાસ કરીને તેમાં પાકને ઉછેરવામાં આવે છે. કૃષિ વિજ્ઞાનમાં economic plant, plantation *અને* harvesting *વગેરે સંબંધિત અભ્યાસ કરવામાં આવે છે.*

મુખ્ય વર્ગ J- Agriculture *માં મુખકોનું સૂત્ર આ પ્રમાણે છે.*

J [P], [P2]: [E] [2P]: [2E] [3P]

જ્યાં,

Foci in [P] = Plant

Foci in [P2] = Organ

Foci in [E] [2P] = Problem

i. Nature for 1 soil of [E]

ii. Substance for 2 Manure of [E]

iii. Substance for 3 Propagation of [E]

iv. Cause for 4 Disease of [E]

v. Material for 7 harvesting of [E]

Foci in [2E] [3P] = Operation

મુખક [P] Plant number ને ચાર ભાગમાં વિભાજીત કરવામાં આવ્યું છે. જેમાં પ્રથમ અંક Utility number, બીજો અંક Part name અને ત્રીજો અંક Genus number અથવા તો special number રજૂ કરે છે. જો ત્રીજો અંક Genus number રજૂ કરતો હોય તો ચોથો અંક તેની species રજૂ કરશે. Plant numberના પછીના અંકો cultivar રજૂ કરે છે.

ઉદાહરણ તરીકે,

Parimal Rice

Class number: /381P

Where,

3= Utility Number

8= Part Name

1= Genus Number

P= Cultivar (Cultivar number વર્ણાનુક્રમ યુક્તિ દ્વારા મેળવવામાં આવ્યો છે.)

Foci [E] અનુસૂચિની અંદર ગણના કરવામાં આવી છે. Foci in [E]ના કેટલાક પૃથકો માટે, Foci [2P] અને [2E] [E]ની અલગ અલગ અવગણના કરવામાં આવે છે, જેન 'નિવેદક' મુખક તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

પૃથક નંબર '1' Soil માટે મુખક [2E]ની ગણના કરવામાં આવી છે.

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Tillage of Soil for Wheat Cultivation

Class Number: J382: 1: 2

Where,
Main Class: J- Agriculture
J [P], [P2]: [E] [2P]: [2E] [3P]
J [Plant], [Organ]: [Problem]: [Operations]
J [Wheat], [-]: [Soil]: [Tillage]
J [382], [-]: [1]: [2]
J382: 1: 2

પૃથક નંબર '2' Manureના મુખક [E] માટે મુખક [2P] અને [2E]ની ગણના કરવામાં આવી છે.

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Application of Municipal Refuse for Carrot Cultivation

Class Number: J333: 23: 3

Where,
Main Class: J- Agriculture
J [P], [P2]: [E] [2P]: [2E] [3P]
J [Plant], [Organ]: [Problem]: [Operations]
J [Carrot], [-]: [Manure and Municipal refuse]: [Application]
J [333], [-]: [23]: [3]
J333: 23: 3

પૃથક '3' Propagation માટેના [E] મુખકમાં [2P] માટે તેની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. જે મુખક [2E] એ પંક્તિ વિભાગના મુખક [P] ના જેમ સરખી છે.

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Showing of bulb for Lily Propagation

Class Number: J16911: 3: 3

Where,
Main Class: J- Agriculture
J [P], [P2]: [E] [2P]: [2E] [3P]
J [Plant], [Organ]: [Problem]: [Operations]
J [Lily], [-]: [Propagation]: [Showing]
J [16911], [-]: [3]: [3]
J16911: 3: 3

પૃથક '4' Disease [E] મુખકમાં, મુખક [2P] અને [2E] એ L- Medicine મુખકોની જેમ સરખું છે.

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Preservation of Bacterial Disease of Grape Plants

Class Number: J374: 424: 5

Where,

Main Class: J- Agriculture

J [P], [P2]: [E] [2P]: [2E] [3P]

J [Plant], [Organ]: [Problem]: [Operations]

J [Grape], [-]: [Bacterial Disease]: [Preservation]

J [374], [-]: [424]: [5]

J374: 424: 5

નોંધ: મુખક [E][2P] 4 માટે Diseases અને 24 માટે bacterial છે.

પૃથક '7' Harvesting [E] મુખક માટે, મુખક [2P] એ પંક્તિ વિભાગના મુખક [P] ની જેમ સરખી છે. મુખક [2E] [3P]ની ગણના કરવામાં આવી છે.

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Harvesting of wheat in Punjab during summer of 2018

Class Number: J382: 7. 4436 'P18

Where,

Main Class: J- Agriculture

J [P], [P2]: [E] [2P]: [2E] [3P]. [S] '[T]

J [Plant], [Organ]: [Problem]: [Operations]. [Space] '[Time]

J [Wheat], [-]: [Harvesting]: [-]. [Punjab] '[2018]

J [382], [-]: [7]: [-]. [4436] '[P18]

J382: 7. 4436 'P18

તમારી પ્રગતિ ચકાસો:

5. ***નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગાંક નંબરની રચના કરો:***

a. Fungus Disease of Wheat Crops

b. Threshing of Corn Seed

નોંધઃ 1. તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.

2. તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

12.7 ચિકિત્સા વિજ્ઞાન (Medicine)

ચિકિત્સા વિજ્ઞાન એ માનવ જાતના રોગોને સમજવાનું અને તેની સારવાર માટેનું વિજ્ઞાન છે.

મુખ્ય વર્ગ L- Medicine ના મુખકોનું સૂત્ર આ પ્રમાણે છે.

L [P]: [E] [2P]: [2E] [3P]

જ્યાં,

Foci in [P] = Organ

Foci in [E] = Problem

Foci in [2P] = Cause

Foci in [E] [2P] = Handling

મુખક [E] માં પૃથક નંબર '4' Disease માટે અને [2E] [3P] ની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. જે Handling તરીકે વપરાય છે.

Organ ના મુખક [P]માં પૃથક નંબર '1' એ માનવ શરીરના પ્રાદેશિક વિભાજન તરીકે સમર્પિત થયેલો છે. જ્યારે Organ number 2 થી 8 કાર્યાત્મક વિભાજન તરીકે સમર્પિત થયેલા છે. આ બંને વિભાજનોના પૃથક નંબરોને Super Imposition Device (SID) સ્વયં છાયા યુક્તિ વડે જોડવામાં આવે છે.

ઉદાહરણ તરીકે,

Shoulder Bone

Class Number: 161- 82

જેમાં,

161- Shoulder (Regional organ)

82- Bone (Functional organ)

મુખક [E] ની ગણના કરવામાં આવી છે. પૃથક નંબર '3' Physiologyનું પેટા વિભાજન એ G- Biology ના જેવું સરખું છે.

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Diagnosis of Jaundice Disease Disease

Class Number: L291:453:3

Where,

Main Class: **L- Medicine**

L [P]: [E] [2P]: [2E][3P]

L [Organ]: [Problem] [Cause]: [Handling]

L [Liver]: [Disease] [Complicating functioning]: [Diagnosis]

L [291]: [4] [53]: [3]

L 291: 453: 3

ઉદાહરણ

Title: Homoeopathy treatment for Stomach ailments of Children

Class Number: LL, 9C, 24: 45: 6

Where,

Main Class: L- Medicine

L [System], [Special], [P]: [E] [2P]: [2E][3P]

L [System], [Special], [Organ]: [Problem][Cause]: [Handling]

L [Homoeopathy], [Child], [Stomach]: [Disease] [Functional disorder]: [Treatment]

L [LL], [L9C], [24]: [4][5]: [6]

LL, 9C, 24: 45: 6

તમારી પ્રગતિ ચકાસોઃ

6. *નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગાંક નંબરની રચના કરોઃ*

a. Eye diseases among Children

b. Ayurvedic treatment of Bone diseases

નોંધઃ **1.** ***તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.***

2. ***તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.***

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

12.8 સારાંશ (Summary)

આ યુનિટની અંદર Biological Sciences સંબંધિત કેટલાક મુખ્ય વર્ગોની ચર્ચા કરવામાં આવી છે. જે આ પ્રમાણે છે.

- મુખ્ય વર્ગ E- Chemistryના મુખક [P] Substanceનો ઉપયોગ મુખ્ય વર્ગો Biology, Geology, Mining, Botany અને Zoologyમાં કરી શકાય.
- મુખ્ય વર્ગ Botany અને Zoologyના મુખકોના સૂત્રો એકસરખા છે.
- મુખ્ય વર્ગો Biology, Botany અને Zoologyના [E] મુખકો એક સમાન છે.
- મુખ્ય વર્ગ Geology માં આગળ વધુ વિભાજન Canonical class તરીકે કરવામાં આવ્યો છે.
- મુખ્ય વર્ગ L- Medicineમાં સ્વયં છાયા યુક્તિ, પદ્ધતિઓ તેમજ વિશિષ્ટતાઓનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે.

12.9 તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો (Answer the Self Check Exercise)

1. a. Title: List of Rivers in India

Class Number: G95576: 18. 44

Where,
Main Class: G- Biology
G [P]: [E] [2P]. [S]
G [Organ and special grouping]: [Problem]. [Space]
G [River]: [List]. [India]
G [95576]: [18]. [44]
G95576: 18. 44

b. Title: Cell metabolism

Class Number: G11: 33

Where,

Main Class: G- Biology

G [P]: [E] [2P]

G [Organ and special grouping]: [Problem]

G [Cell]: [Metabolism]

G [11]: [33]

G11: 33

2. a. Title: Physiology of Leaves

Class Number: I5, 15: 3

Where,

Main Class I- Botany

I [P], [P2]: [E] [2P]

I [Natural group], [Organ]: [Problem]

I [Flowering Plants], [Leaves]: [Physiology]

I [5], [15]: [3]

I5, 15: 3

b. Title: Physiology of Root hair of flowering plant

Class Number: I5, 131: 3

Where,

Main Class I- Botany

I [P], [P2]: [E] [2P]

I [Natural group], [Organ]: [Problem]

I [Flowering Plants], [Root hair]: [Physiology]

I [5], [131]: [3]

I5, 131: 3

3. a. Title: Natural History of Amphibia

Class Number: K93: 12

Where,
Main Class: K- Zoology
K [P]: [E] [2P]
K [Natural Group]: [Problem]
K [Amphibia]: [Natural History]
K [93]: [12]
K93: 12

નોંધ : Natural History '12' G- Biology [E] *મુખકમાંથી લેવામાં આવેલ છે.*

b. Title: Evolution process of Invertebrates

Class Number: K1: 66

Where,
Main Class: K- Zoology
K [P]: [E] [2P]
K [Natural Group]: [Problem]
K [Invertebrates]: [Evolution]
K [1]: [66]
K1: 66

નોંધ : Evolution '66' G- Biology [E] *મુખકમાંથી લેવામાં આવેલ છે.*

4. a. Title: Volcanoes of France

Class Number: H411.53

Where,
Main Class: H- Geology
H4 Stratigraphy
H4 [P]: [E] [2P]. [S]
H4 [Substance]: [Problem]. [Space]
H4 [Volcano]: [-]. [France]
H411 [53]
H411.53

b. Title: Earthquake of Japan
Class Number: H4132. 42

Where,
Main Class: H- Geology
H4 Stratigraphy
H4 [P]: [E] [2P]. [S]
H4 [Substance]: [Problem]. [Space]
H4 [Earthquake]: [-]. [Japan]
H4132 [-]. [42]
H4132.42

5.a. Title: Fungus Disease of Wheat Crops
Class Number: J382: 433

Where,
Main Class: J- Agriculture
J [P], [P2]: [E] [2P]: [2E] [3P]
J [Plant], [Organ]: [Problem]: [Operations]
J [Wheat], [-]: [Disease Fungus]: [-]
J [382], [-]: [433]: [-]
J382: 433

b. Title: Threshing of Corn Seed

Class Number: J385: 7: 4

Where,

Main Class: J- Agriculture

J [P], [P2]: [E] [2P]: [2E] [3P]

J [Plant], [Organ]: [Problem]: [Operations]

J [Corn], [-]: [Harvesting]: [Threshing]

J [385], [-]: [7]: [4]

J385: 7: 4

ì. a. Title: Eye diseases among Children

Class Number: L9C, 185: 4

Where,

Main Class: L- Medicine

L [Special], [P]: [E] [2P]: [2E] [3P]

L [Special], [Organ]: [Problem][Cause]: [Handling]

L [Child], [Eye]: [Disease] [-]: [-]

L[L9C], [185]: [4] [-]: [-]

L9C, 185: 4

b. Title: Ayurvedic treatment of Bone diseases

Class Number: LB, 82: 4: 6

Where,

Main Class: L- Medicine

L [System], [P]: [E] [2P]: [2E] [3P]

L [System], [Organ]: [Problem][Cause]: [Handling]

L [Aurveda], [Bone]: [Disease] [-]: [Treatment]

L [LB], [82]: [4] [-]: [6]

LB, 82: 4: 6

12.10 ચાવીરૂપ શબ્દો (Key Words)

★ **પંક્તિ (Array) :** વિશિષ્ટ પેટાવર્ગોનો પરસ્પર સંકલનનો સમૂહ જેને પંક્તિ કહેવાય છે.

★ **મુખક (Facet) :** મુખક એ સામાન્ય શબ્દ છે. જે કોઈ મૂળભૂત વિષય અથવા તો પૃથક વિચારના ઘટક તરીકે સૂચવવામાં આવે છે.

★ **પૃથક (Isolate) :** આ એક સામાન્ય શબ્દ જે પૃથક ખ્યાલ અથવા પૃથક સંખ્યા તરીકે સૂચવવામાં આવે છે.

12.11 સંદર્ભો અને વિશેષ વાંચન (Refernces and Further Reading)

* Kaula, P. N. (1985). *A Treatise on Colon Classification.* New Delhi: Sterling Publication.

* Ranganatahan, S. R. (1960). *Colon Classification* (6th ed.). Banglore: Sharda Ranganathan Endowment for Library Science.

*

BLOCK- 4

કોલન ક્લાસીફિકેશન પદ્ધતિ

CC 6th Ed.-2

ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી

(ગુજરાત સરકાર દ્વારા સ્થાપિત)

BLIS -104P

જ્ઞાન સંગઠન અને માહિતી વ્યવસ્થાપન : વર્ગીકરણ પ્રાયોગિક

(Knowledge Organization and Information Management : Practical)

વિભાગ

4

કોલન ક્લાસિફીકેશન પદ્ધતિ **CC 6th Ed.-2**

એકમ-13: સર્વસામાન્ય વર્ગ

એકમ-14: ભૌતિક વિજ્ઞાનો

એકમ-15: માનવીય વિદ્યાઓ

એકમ-16: સામાજિક શાસ્ત્રો

નિદર્શન :

પ્રો. ડૉ. અમી ઉપાધ્યાય — નિયામકશ્રી, સ્કૂલ ઓફ હ્યુમિનિટીઝ એન્ડ સોશિયલ સાયન્સિઝ , ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી, અમદાવાદ.

સંપાદન :

ડૉ. પ્રિયાંકી વ્યાસ — એસોસિયેટ પ્રોફેસર, ગ્રંથાલય અને માહિતી વિજ્ઞાન વિભાગ ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી,અમદાવાદ.

ડૉ. ચેતના શાહ — ગ્રંથપાલ, ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી, અમદાવાદ.

વિષય સમિતિ:

(2020-2022)

ડૉ. પ્રિયાંકી વ્યાસ — એસોસિયેટ પ્રોફેસર, ગ્રંથાલય અને માહિતી વિજ્ઞાન વિભાગ ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી,અમદાવાદ

ડૉ. પ્રયત્કર કાનડીયા — એસોસિયેટ પ્રોફેસર, ગ્રંથાલય અને માહિતી વિજ્ઞાન વિભાગ, ગુજરાત વિદ્યાપીઠ,અમદાવાદ.

ડૉ. અતુલ ભટ્ટ — એસોસિયેટ પ્રોફેસર, ગ્રંથાલય અને માહિતી વિજ્ઞાન વિભાગ, ગુજરાત યુનિવર્સિટી, અમદાવાદ

(2017-2019)

ડૉ. વૈશાલી ભાવસાર — ગ્રંથપાલ, આણંદ એજ્યુકેશન કૉલેજ, આણંદ.

ડૉ. વૈદેહી પંડ્યા — ગ્રંથપાલ, હિંમતનગર લો કૉલેજ, હિંમતનગર.

ડૉ. યોગેશ પારેખ — ગ્રંથપાલ, ગુજરાત યુનિવર્સિટી, અમદાવાદ.

લેખન:

બળવંત ટંડેલ — આસિસ્ટન્ટ પ્રોફેસર, આણંદ ઇન્સ્ટીટયુટ ઓફ પી.જી.સ્ટડીઝ ઇન આર્ટસ,આણંદ.

વિષય પરામર્શન:

શ્રી છગનભાઈ ભૈયા — પૂર્વ ગ્રંથપાલ, એમ.જે. પબ્લિક લાયબ્રેરી, એલિસબ્રીજ,અમદાવાદ.

ભાષા પરામર્શન:

પ્રિ. ધનશ્યામ કે. ગઢવી — નિવૃત્ત આચાર્ય, શ્રીમતી ચૌધરી સાર્વજનિક કૉલેજ, મહેસાણા

ઉર્વિકાબેન પટેલ — આસિસ્ટન્ટ પ્રોફેસર, ગુજરાતી વિભાગ, ડૉ.બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી, અમદાવાદ.

પ્રકાશક: કાર્યકારી કુલસચિવ, ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી, અમદાવાદ.

ISBN : 978-93-91468-53-8

પ્રકાશન વર્ષ : 2021

સર્વાધિકાર સુરક્ષિત

આ પાઠ્યપુસ્તક ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટીના ઉપક્રમે વિદ્યાર્થીલક્ષી સ્વઅધ્યયન હેતુથી; દૂરવર્તી શિક્ષણના ઉદ્દેશને કેન્દ્રમાં રાખી તૈયાર કરવામાં આવેલ છે. જેના સર્વાધિકાર સુરક્ષિત છે. આ અભ્યાસસામગ્રીનો કોઈપણ સ્વરૂપમાં ઉપયોગ કરતાં પહેલાં ડૉ.બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટીની લેખિત પરવાનગી લેવાની રહેશે.

એકમ 13	**સર્વસામાન્ય વર્ગો (Common Classes)**

રૂપરેખા

13.0 *હેતુઓ*

13.1 *પ્રસ્તાવના*

13.2 *સામાન્ય વર્ગ*

13.3 *સામાન્ય વાઙ્‌મયસુચિ*

13.4 *ગ્રંથાલય વિજ્ઞાન*

13.5 *ઉપયોગી કલા*

13.6 *લલિત કલા*

13.7 *સારાંશ*

13.8 *તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો*

13.9 *ચાવીરૂપ શબ્દો*

13.10 *સંદર્ભો અને વિશેષ વાંચન*

13.0 *હેતુઓ* (Objectives):

કોલન ક્લાસિફિકેશન (સી. સી.) પદ્ધતિમાં ડો. રંગનાથને અનુસુચિના કેટલાક મુખ્ય વર્ગો જે બીજા બધા વિષયો સાથે સંબંધિત છે તેવા સર્વ સામાન્ય વર્ગોને પ્રસ્તુત કર્યા છે. આ યુનિટ વાંચ્યા પછી તમે નીચે જણાવેલ મુજબ સક્ષમ બની શકો.

- *સર્વ સામાન્ય વર્ગોના મુખકોના સુત્રોની સમજણ.*
- *સર્વ સામાન્ય વર્ગો સાથે સંબંધિત વિષયોના પુસ્તકો માટે વર્ગાંકની રચના કરવી.*

13.1. *પ્રસ્તાવના* (Introduction) :

આ યુનિટમાં સર્વ સામાન્ય વર્ગો જેવા કે સામાન્ય વાઙ્‌મયસુચિ, વિશ્વકોશ, ગ્રંથાલય વિજ્ઞાન, ઉપયોગી કળા, લલિત કળા, વગેરે વિષયોની ચર્ચા કરવામાં આવી છે. સર્વ સામાન્ય વર્ગોના પ્રલેખો, પુસ્તકોને વર્ગાંક રચવા માટે વિવિધ ઉદાહરણો આ યુનિટમાં આપવામાં આવ્યા છે. દરેક સર્વ સામાન્ય વર્ગોના મુખકોનાં સુત્રોને સમજાવવામાં આવ્યા છે. અનુસૂચિના કેટલાક મુખ્ય વર્ગો જે બીજા બધા વિષયો સાથે સંબંધિત છે તેવા સર્વ સામાન્ય વર્ગોને પ્રસ્તુત કરવામાં આવ્યા છે.

13.2. સામાન્ય વર્ગ (Generalia) :

કોઈ પણ પ્રકાશન એ ઘણાં બધા વિષયો સાથે સંબંધ ધરાવતા હોય છે. એવા પ્રલેખો કે પુસ્તકો કે જે જુદા જુદા વિષયો સાથે સંબંધ ધરાવે છે અને જેને આપણે કોઈ એક મુખ્ય વર્ગમાં વર્ગીકૃત કરી શકતા નથી. તેવાં પ્રલેખો કે પુસ્તકોને Generalia મુખ્ય વર્ગ સાથે સમાવી લેવામાં આવે છે. આ Generaliaને નાના મૂળાક્ષર ‘z’થી ઓળખવામાં આવે છે. આ Generalia વર્ગને ત્રણ વિભાગમાં વિભાજીત કરવામાં આવ્યા છે જે આ પ્રમાણે છે:

1. કોઈ પણ ભૌગોલિક ક્ષેત્રના Generalia સામગ્રી સાથે પ્રકાશન નિસ્બત ધરાવતું હોય ત્યારે Generalia ‘z’ ને ભૌગોલિક યુક્તિ દ્વારા વિભાજીત કરવામાં આવે છે.

   ઉદાહરણ સ્વરૂપે જોઈએ તો:

   Indology= z44

   જેમાં, ‘z’ Generalia મુખ્ય વર્ગ તરીકે

   તેમજ ‘44’ India તરીકે સ્થળ પૃથકમાંથી લેવામાં આવ્યો છે.

   Orientology= z4

   જેમાં, ‘z’ Generalia મુખ્ય વર્ગ તરીકે

   તેમજ ‘4’ Asia તરીકે સ્થળ પૃથકમાંથી લેવામાં આવ્યો છે.

   Sinology = z41

   જેમાં, ‘z’ Generalia મુખ્ય વર્ગ તરીકે

   તેમજ ‘41’ China તરીકે સ્થળ પૃથકમાંથી લેવામાં આવ્યો છે.

   Nipponology = z42

   જેમાં, ‘z’Generalia મુખ્ય વર્ગ તરીકે

   તેમજ ‘42’ Japan તરીકે સ્થળ પૃથકમાંથી લેવામાં આવ્યો છે.

2. જ્યારે Generalia સામગ્રીનું પ્રકાશન માર્યાદિત હોય અથવા તો કોઈ ચોક્કસ વ્યક્તિઓ દ્વારા માર્યાદિત હોય તો તેને વધુ વિભાજન માટે વર્ણાનુંક્રમ યુક્તિનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે.

   ઉદાહરણ સ્વરૂપે જોઈએ તો:

   Gandhiana = zG

જેમાં, 'z' Generalia મુખ્ય વર્ગ તરીકે

તેમજ 'G' Gandhi શબ્દના પ્રથમ મૂળાક્ષરને રજુ કરવામાં આવ્યો છે.

Nehruana = zN

જેમાં, 'z' Generalia મુખ્ય વર્ગ તરીકે

તેમજ 'N' Nehru શબ્દના પ્રથમ મૂળાક્ષરને રજુ કરવામાં આવ્યો છે.

3. આ Generalia વર્ગને ઉપરોક્ત બે પ્રકારો સિવાય ત્રીજો જે પ્રકાર છે જેમાં સામાન્ય પૃથાકો અને વિશષ્ટ પૃથકોનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. જેને આપણે ઉદાહરણથી સમજીએ.

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Encyclopedia of Chemistry

Class Number: Ek

Where,

Main Class: **E- Chemistry**

E**[P], [P2]: [E][2P][ACI]**

E [Substance], [Combination]: [Problem][ACI]

E [-], [-]: [-][Encyclopedia]

E [-], [-]: [-][k]

Ek

k Cyclopediaનાં મુખકોનું સૂત્ર આ પ્રમાણે છે:

k[P], [P2]

જેમાં [P]= ભૌગોલિક ક્ષેત્ર અને તે 'GD' ભૌગોલિક યુક્તિ માંથી મેળવવામાં આવે છે તે રજુ કરે છે.

[P2] = યુગનો ઉદભવ જે 'CD' કાળક્રમ યુક્તિ માંથી મેળવવામાં આવે છે તે રજુ કરે છે.

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Encyclopedia of Britannica

Class Number: k73, N

Where,

Main Class: **k-Cyclopedia**

k**[P], [P2]**

k [GD], [CD]

k [United State], [N]

k [73], [N]

k73, N

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

1. *નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગ નંબરની રચના કરોઃ*

a. Encyclopedia of Americana

b. Encyclopedia of Britannica (first published in 1768)

નોંધઃ 1. *તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.*

2. *તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.*

....

....

....

....

....

....

....

....

13.3 સામાન્ય વાઙ્મયસુચિ (Generalia Bibliography)

મુખ્ય વર્ગ Generalia Bibliography ના મુખકોનું સુત્ર આ પ્રમાણે છે.

a [P], [P2][P3], [P4]

જ્યાં,

Foci in [P] = Material

Foci in [P2] = kind of bibliography

Foci in [P3][P4] એ [P2] નાં પૃથક પર આધાર રાખે છે જેની અનુસૂચિમાં ગણના કરવામાં આવી છે.

[P3][P4] નાં પૃથક નંબર અનુક્રમે ભૌગોલિક યુક્તિ અને કાળક્રમ યુક્તિમાંથી લેવામાં આવે છે.

Foci [P]ને નીચે જણાવેલ વિભાગોમા વિભાજીત કરવામાં આવે છે.

1. ઉત્પાદનના પ્રકાર દ્વારા

2. લખાણ/ લિપિ દ્વારા

3. ભાષા દ્વારા

4. પ્રકાશોના સ્વરૂપ દ્વારા

5. પ્રકાશક એજન્સી દ્વારા

6. પ્રકાશન વર્ષ દ્વારા

7. આવૃત્તિ દ્વારા

8. વાચકોના સામાજીક જૂથ દ્વારા

95 ભાષાંતર દ્વારા

996 પ્રકાર દ્વારા

Foci [P2]ને નીચે જણાવેલ વિભાગોમા વિભાજીત કરવામાં આવે છે.

1. ભૌગોલિક ક્ષેત્રમાં પ્રકાશન ની યાદી.

2. ગ્રંથાલય સુચિ

3. પ્રકાશકોની સુચિ

4. ગ્રંથ વિક્રેતાઓની સુચિ

5. પ્રદર્શનની સુચિ

6. વાંચનની યાદી

સંઘસુચિની ગણના અનુસૂચિમાં કરવામાં આવી નથી. તેમ છતાં, તેને નિયમોમાં તેનો પૃથક નંબર આવ્યો છે જે 21 છે.

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Indian National Bibliography

Class Number: a43, 144, N57

Where,

Main Class: a- Generalia Bibliography

a [P], [P2][P3], [P4]

a [Material], [Kind of Bibliography][Country], [Origin]

a [Book (Conventional)], [List of Publication in Geographical Area][India], [1957]

a [43], [1][44], [N57]

a43,144,N57

Title: List of books in BAOU started from 1985

Class Number: a43, 244, N85

Where,

Main Class: a- Generalia Bibliography

a [P], [P2][P3], [P4]

a [Material], [Kind of Bibliography][Country], [Origin]

a [Book (Conventional)], [Library Catalogue][India], [1985]

a [43], [2][44], [N85]

a43, 244, N85

Title: Union Catalogue of Periodicals in Gujarat

Class Number: a46, 21 4436

Where,

Main Class: a- Generalia Bibliography

a [P], [P2][P3], [P4]

a [Material], [Kind of Bibliography][Country], [Origin]

a [Periodicals], [Catalogue][Gujarat], [-]

a [46], [21][4436], [-]

a46, 21 4436

Title: TMH Catalogue of 2019 (Published by Tata McGraw- Hill, New Delhi)

Class Number: a43, 344, P19

Where,

Main Class: a- Generalia Bibliography

a [P], [P2][P3], [P4]

a [Material], [Kind of Bibliography][Country], [Origin]

a [Book (Conventional)], [Publisher's Catalogue][India], [2019]

a [43], [3][44], [P19]

a43, 344, P19

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

2. *નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગ નંબરની રચના કરો:*

a. Catalogue of Government Publication exhibited at International Book Fair (New Delhi) in 2018

b. HPH Catalogue of 2018 (Published by Himalaya Publication House, Mumbai)

c. Union Catalogue of Books

નોંધ: 1. *તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.*

2. *તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.*

....

....

....

....

....

....

....

....

13.4 ગ્રંથાલય વિજ્ઞાન (Library Science)

ગ્રંથાલય વિજ્ઞાનમાં મુખ્યત્વે બે પ્રક્રિયાઓ જેવી કે વર્ગીકરણ અને સુચિકરણ. કોઈ પણ પ્રલેખ કે પુસ્તકોનું વર્ગીકરણ કરવા માટે વિવિધ વર્ગીકરણ પદ્ધતિનો અભ્યાસ ગ્રંથાલય વિજ્ઞાનમાં કરવામાં આવે છે. જેથી વર્ગકાર સરળતાથી પુસ્તક કે પ્રલેખના વર્ગાંક રચી શકે છે.

મુખ્ય વર્ગ Library Scienceના મુખકોનું સુત્ર આ પ્રમાણે છે.

2 [P], [M]: [E] [2P]

જ્યાં,

Foci in [P] = Library

Foci in [M]= Material

Foci in [E] [2P] = Problem

મુખક [P] Library અને મુખક [E] [2P] Problem ની ગણના અનુસૂચિમાં કરવામાં આવી છે.

મુખક [M] Material નાં પૃથક નંબર માટે Generalia Bibliography નાં મુખક [P] ને અનુસરવામાં આવે છે જેની સુચના અનુસૂચિમાં આપેલ છે.

મુખક [E] [2P] Problem માં કોઈ પણ વર્ગીકરણ પદ્ધતિને વ્યક્તિગત વર્ષ દર્શાવવા માટે કાળક્રમ યુક્તિનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. જેમ કે,

Dewey decimal classification	=	2: 51M76
Expansive classification	=	2: 51M9
Universal decimal classification	=	2: 51M96
Library of Congress	=	2: 51N
Colon classification	=	2: 51N3

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Periodicals in University Library

Class Number: 234; 46

Where,

Main Class: 2- Library Science

2 [P]; [M]: [E] [2P]

2 [Library]; [Material]: [Problem]

2 [University]: [Periodicals]: [-]

2 [34]; [46]: [-]

234, 46

Title: Classification of books in College Library

Class Number: 233; 43: 51

Where,

Main Class: 2- Library Science

2 [P]; [M]: [E] [2P]

2 [Library]; [Material]: [Problem]

2 [College]; [Books]: [Classification]

2 [33]; [43]: [51]

233; 43: 51

Title: Reference books in Public Library

Class Number: 22; 47

Where,
Main Class: 2- Library Science
2 [P]; [M]: [E] [2P]
2 [Library]; [Material]: [Problem]
2 [Local]; [Reference Books]: [-]
2 [2]; [47]: [-]
22; 47

મુખક [E] [2P] Problem *મુખક* [2P]*ને વિષય તરીકે વર્ગીકૃત કરવામાં આવ્યો છે. જેનો પૃથક નંબર વિષય યુક્તિ માંથી લેવામાં આવે છે. ઉદાહરણ તરીકે જોઈએ તો,*

Title: Classification of Maps in Medical College Library

Class Number: 233; 17: 51(L)

Where,
Main Class: 2- Library Science
2 [P]; [M]: [E] [2P]
2 [Library]; [Material]: [Problem][Subject]
2 [College]; [Classification] [Medical]
2 [33]; [17]: [51] [(L)]
233; 17: 51(L)

નોંધ: Medical *વિષયનો પૃથક નંબર વિષય યુક્તિ તરીકે મુખ્ય વર્ગ* Medical 'L' *તરીકે લેવામાં આવ્યો છે જેને કૌંસમાં ( ) મુકવામાં આવ્યો છે.*

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

3. *નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગ નંબરની રચના કરો:*

a. Cataloguing of Books in Agriculture college library

b. Maintenance of work in library for blind

c. Newspaper Selection in University Library

નોંધઃ 1. તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.

2. તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.

....

....

....

....

....

....

....

....

13.5 ઉપયોગી કલા (Useful Arts)

ઉપયોગી કળા એ પકીર્ણ વર્ગ છે. વાસ્તવમાં તેને બધા વર્ગો સાથે સમાવવામાં આવે છે. બધા વર્ગો જેવાકે, કળા, હસ્તકળા તેમજ વિજ્ઞાનની એક એપ્લીકેશનમાં તેને સમાવવામાં આવે છે.

Useful Artsને નીચે મુજબ કેટલાક પેટા વિભાગોમાં વિભાજીત કરવામાં આવ્યા છે:

M7 Textiles

MJ7 Rope Making

M70 અને MJ7નાં મુખકોના સૂત્ર આ પ્રમાણે છે

M [P]: [E] [2P]

જેમાં,

foci in [P]= Material

foci in [E] [2P]= work

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Cotton Spinning

Class Number: M71: 7

Where,

Main Class: M- Useful Arts

M7 Textiles

M7 [P]: [E] [2P]

M7 [Material]: [Work]

M7 [Cotton]: [Spinning]

M7 [1]: [2]

M71: 2

Title: Silk Weaving

Class Number: M73: 7

Where,

Main Class: M- Useful Arts

M7 Textiles

M7 [P]: [E] [2P]

M7 [Material]: [Work]

M7 [Silk]: [Weaving]

M7 [3]: [7]

M73: 7

Title: Textile printing on Silk

Class Number: M73: 8

Where,

Main Class: M- Useful Arts

M7 Textiles

M7 [P]: [E] [2P]

M7 [Material]: [Work]

M7 [Silk]: [Printing]

M7 [3]: [8]

M73: 8

Title: Jute Carding

Class Number: MJ75: 13

Where,

Main Class: M- Useful Arts

MJ7 Rope Making

MJ7 [P]: [E] [2P]

MJ7 [Material]: [Work]

MJ7 [Jute]: [Carding]

MJ7 [5]: [13]

MJ75: 13

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

4. *નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગ નંબરની રચના કરોઃ*

a. Dying of Wool

b. Metal Washing

નોંધઃ **1.** *તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.*

2. *તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.*

....

....

....

....

....

....

....

....

13.6 લલિત કળા (Fine Arts)

સી.સી. મોટા ભાગના વર્ગોમાં લલિત કળા મુખ્ય વર્ગને તેની શૈલી દ્વારા વિભાજીત કરવામાં આવ્યા છે. આ શૈલી તેનાં દેશ અને સદીઓના ઉદભવથી અસ્તિત્વમાં આવી છે. 'N' Fine Arts માટે નીચે જણાવ્યા પ્રમાણેના મુખકો દ્વારા અભિવ્યક્તિ જોવા મળે છે:

foci in [P] Region જે ભૌગોલિક યુક્તિ માંથી લેવામાં આવે છે.

foci in [P2] Epoh જે કાળક્રમ યુક્તિ માંથી લેવામાં આવે છે.

foci in [P],[P2] Style

'N' Fine Artsનાં સ્વીકૃત વર્ગોને નીચે પ્રમાણે વિભાજીત કરવામાં આવ્યા છે:

NA Architecture

ND Sculpture

NN Engraving

NQ Painting

NR Music

NA Architecture

NA Architectureમુખક સૂત્ર આ પ્રમાણે છે:

NA [P], [P2] [P3], [P4]: [E], [2P]

જેમાં,

foci in [P], [P2] Styleજેના પૃથક નંબર (GD) અને (CD) માંથી લેવામાં આવે છે.

foci in [P3] Utility

foci in [P4] Part

foci in [E], [2P] Technique

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Location of tower in City

Class Number: NA, 35, 67: 1

Where,

Main Class: N – Fine Arts

NA- Architecture

NA [P], [P2] [P3], [P4]: [E], [2P]

NA [Style] [Utility], [Part]: [Technique]

NA [-] [City], [Tower]: [Location]

NA [-] [35], [67]: [1]

NA, 35 67: 1

ND Sculpture

ND Sculpture મુખક સૂત્ર આ પ્રમાણે છે:

ND [P], [P2] [P3]; [M]: [E], [2P]

જેમાં,

foci in [P], [P2] Style જેના પૃથક નંબર (GD) અને (CD) માંથી લેવામાં આવે છે.

foci in [P3] Figure

foci in [M] Material

foci in [E], [2P] Techniques

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Design of Marble

Class Number: ND; 3: 4

Where,

Main Class: N – Fine Arts

ND- Sculpture

ND [P], [P2] [P3]; [M]: [E], [2P]

ND [Style] [Figure]; [Material]: [Technique]

ND [-] [-]; [Marble]: [Design]

ND [-] [-]; [3]: [4]

ND; 3: 4

Title: Buddhist Sculpture

Class Number: ND44, C

Where,

Main Class: N – Fine Arts

ND- Sculpture

ND [P], [P2] [P3]; [M]: [E], [2P]

ND [Style] [Figure]; [Material]: [Technique]

ND [Buddhist] [-]; [-]: [-]

ND [44, C] [-]; [-]: [-]

ND44, C

NQ Painting

NQ Painting મુખ્ય સૂત્ર આ પ્રમાણે છે:

NQ [P], [P2] [P3]; [M]: [E], [2P]

જેમાં,

foci in [P], [P2] Style જેના પૃથક નંબર (GD) અને (CD)માંથી લેવામાં આવે છે.

foci in [P3] Figure

foci in [M] Material

foci in [E], [2P] Techniques

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Italian Painting

Class Number: NQ52

Where,

Main Class: N – Fine Arts

NQ- Painting

NQ [P], [P2] [P3]; [M]: [E], [2P]

NQ [Style] [Figure]; [Material]: [Technique]

NQ [Italian] [-]; [-]: [-]

NQ [52] [-]; [-]: [-]

NQ52

Title: Egyptian Painting of Nature Oil-colour on wooden

Class Number: NQ677 2; 1: 4

Where,

Main Class: N – Fine Arts

NQ- Painting

NQ [P], [P2] [P3]; [M]: [E], [2P]

NQ [Style] [Figure]; [Material]: [Technique]

NQ [Egyptian] [Nature]; [Wooden]: [Oil-colour]

NQ [677] [2]; [1]: [4]

NQ677 2; 1: 4

NR Music

NR Musicમુખક સૂત્ર આ પ્રમાણે છે:

NR [P], [P2], [P3]; [M]: [E], [2P]

જેમાં

foci in [P], [P2] Styleજેના પૃથક નંબર (GD) અનu (CD) માંથી લેવામાં આવે છે.

foci in [P3] Music

foci in [M] Instrument

foci in [E], [2P] Techniques

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Orchestra music through Drum

Class Number: NR92; 41

Where,

Main Class: N – Fine Arts

NR- Music

NR [P], [P2] [P3]; [M]: [E], [2P]

NR [Style] [Music]; [Instrument]: [Technique]

NR [-] [Orchestra Music]; [Drum]: [-]

NR [-] [92]; [41]: [-]

NR92; 41

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

5. નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગ નંબરની રચના કરો:

a. Indian Plan of Building

b. Water preservation

c. Indian distemper fresco painting of Landscape

d. Vocal music

નોંધઃ 1. તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.

2. તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

13.7 *સારાંશ* (Summary) :

આ યુનિટમાં કેટલાક સર્વ સામાન્ય વર્ગો જેવા કે સામાન્ય વાઙ્મય સુચિ, વિશ્વકોષ, ઉપયોગી કળા, લલિત કળા તથા ગ્રંથાલય વિજ્ઞાન જેવા મુખ્ય વર્ગોની ઉદાહરણો સહીત ચર્ચા કરવામાં આવી છે. અનુસૂચિના મુખ્ય વર્ગ M- Useful Arts *તેમજ* N-Fine Arts *ને તેનાં સ્વીકૃત વર્ગોમાં વિભાજીત કરી ઉદાહરણો સહીત સમજુતી આપવાનો પ્રયાસ કર્યો છે.*

મુખ્ય વર્ગ a- Generalia Bibliography *તેમજ* k- Cyclopedia *ને વિવિધ દ્રષ્ટાંતો સહીત સમજાવવામાં આવ્યા છે સાથે* Generalia *વર્ગને ત્રણ વિભાગમાં વિભાજીત કરવામાં આવ્યા છે. સર્વ સામાન્ય વર્ગોના મુખક સુત્રોને સમજાવવામાં આવ્યા છે. આ સાથે વિવિધ વર્ગોમાં ભૌગોલિક અને કાળક્રમ યુક્તિનો પણ ઉપયોગ આ યુનિટમાં કરવામાં આવ્યો છે.*

13.8 તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો (Answer the Self Check Exercise)

1.a. Title: Encyclopedia of Americana

Class Number: k73, M29

Where,

Main Class: **k- Cyclopedia**

k**[P], [P2]**

k [GD], [CD]

k [United State], [1829]

k [73], [M29]

k73, M29

b. Title: Encyclopedia of Britannica (first published in 1768)

Class Number: k56, L68

Where,

Main Class: **k- Cyclopedia**

k**[P], [P2]**

k [GD], [CD]

k [United Kingdom], [1768]

k [56], [L68]

k56, L68

2. a. Title: Catalogue of Government Publication exhibited at International Book Fair (New Delhi) in 2018

Class Number: a55, 54451, P18

Where,

Main Class: a- Generalia Bibliography

a [P], [P2][P3], [P4]

a [Material], [Kind of Bibliography][Country], [Origin]

a [Government], [Catalogue of Exhibition][New Delhi], [2018]

a [55], [5][4451], [P18]

a 55, 54451, P18

b. Title: HPH Catalogue of 2018 (Published by Himalaya Publication House, Mumbai)

Class Number: a43, 34431, P18

Where,

Main Class: a- Generalia Bibliography

a [P], [P2][P3], [P4]

a [Material], [Kind of Bibliography][Country], [Origin]

a [Book (Conventional)], [Publisher's Catalogue][Mumbai], [2018]

a [43], [3][4431], [P18]

a 43, 34431, P18

c. Title: Catalogue of Books

Class Number: a46, 21

Where,

Main Class: a- Generalia Bibliography

a [P], [P2][P3], [P4]

a [Material], [Kind of Bibliography][Country], [Origin]

a [Periodicals], [Union Catalogue][-], [-]

a [46], [21][-], [-]

a46, 21

3. a. Title: Cataloguing of Books in Agriculture college library

Class Number: 233; 43: 55(J)

Where,

Main Class: 2- Library Science

2 [P]; [M]: [E] [2P]

2 [Library]; [Material]: [Problem][Subject]

2 [College]: [Books]: [Cataloguing][Agriculture]

2 [33]; [43]: [55] [(J)]

233; 43: 55(J)

b. Title: Maintenance of work in library for blind

Class Number: 268: 88

Where,

Main Class: 2- Library Science

2 [P]; [M]: [E] [2P]

2 [Library]; [Material]: [Problem]

2 [Blind]: [-]: [Maintenance]

2 [68]; [-]: [88]

268: 88

c. Title: Newspaper Selection in University Library

Class Number: 234; 44 : 81

Where,

Main Class: 2- Library Science

2 [P]; [M]: [E] [2P]

2 [Library]; [Material]: [Problem]

2 [University]: [Newspaper]: [Selection]

2 [34]; [44]: [81]

234; 44: 81

4. a. Title: Dying of Wool

Class Number: M72: 4

Where,

Main Class: M- Useful Arts

M7 Textiles

M7 [P]: [E] [2P]

M7 [Material]: [Work]

M7 [Wool]: [Dying]

M7 [2]: [4]

M72: 4

b. Title: Metal Washing

Class Number: MJ798: 15

Where,

Main Class: M- Useful Arts

MJ7 Rope Making

MJ7 [P]: [E] [2P]

MJ7 [Material]: [Work]

MJ7 [Metal]: [Washing]

MJ7 [98]: [15]

MJ798: 15

5. a. Title: Indian Plan of Building

Class Number: NA442 : 3

Where,

Main Class: N – Fine Arts

NA- Architecture

NA [P], [P2] [P3], [P4]: [E], [2P]

NA [Style] [Utility], [Part]: [Technique]

NA [India] [Building], [-]: [Plan]

NA [44] [2], [-]: [3]

NA44 2: 3

b. Title: Water preservation

Class Number: ND 25: 98

Where,

Main Class: N – Fine Arts

ND- Sculpture

ND [P], [P2] [P3]; [M]: [E], [2P]

ND [Style] [Figure]; [Material]: [Technique]

ND [-] [Water];[-]: [Preservation]

ND [-] [25]; [-]: [98]

ND 25: 98

c. Title: Indian distemper fresco painting of Landscape

Class Number: NQ44 3; 3: 6

Where,

Main Class: N – Fine Arts

NQ- Painting

NQ [P], [P2] [P3]; [M]: [E], [2P]

NQ [Style] [Figure]; [Material]: [Technique]

NQ [India] [Landscape];[Fresco]: [Distemper]

NQ [44] [3]; [3]: [6]

NQ44 3; 3: 6

d. Title: Vocal music

Class Number: NR; 91

Where,

Main Class: N – Fine Arts

NR- Music

NR [P], [P2] [P3]; [M]: [E], [2P]

NR [Style] [Music]; [Instrument]: [Technique]

NR [-] [-]; [Vocal]: [-]

NR [-] [-]; [91]: [-]

NR; 91

13.9 ચાવીરૂપ શબ્દો (Key Words) :

Canonical Classes : સ્વીકૃત વર્ગો કે જેનો સમાવેશ લલિત કળા અને ઉપયોગી કળાનાં વર્ગમાં જોવા મળે છે. આ સ્વીકૃત વર્ગોથી મુખ્ય વર્ગોને વિભાજીત કરવામાં આવે છે.

Chronological Device : કાળક્રમ સમંકનો ઉપયોગ અનુસૂચિના સમય પૃથકમાંથી લેવામાં આવે છે.

Facet Fromula : કોલન ક્લાસીફીકેશનના અનુસૂચિમાં મુખ્ય વર્ગના જુદા જુદા મુખકોના ક્રમ દર્શાવે છે.

Geographical Device : ભૌગોલિક સમંકનો ઉપયોગ અનુસૂચિના સ્થળ પૃથકમાંથી લેવામાં આવે છે.

Subject Device : આ યુક્તિનો ઉપયોગ કોઈ પણ મુખકમાં અનુસૂચિના મુખ્ય વર્ગોમાંથી લેવામાં આવે છે અને તેને દર્શાવવા માટે કૌંસ ( )નો ઉપયોગ થાય છે.

13.10. સંદર્ભો અને વિશેષ વાંચન (Refernces and Further Reading)

* Kaula, P. N. (1985). *A Treatise on Colon Classification.* New Delhi: Sterling Publication.
* Kumar, K. (2005). *Theory of Classification.* New Delhi: Vikas Publishing House.
* Ranganatahan, S. R. (1990). *Colon Classification* (6th ed.). Banglore: Sharda Ranganathan Endowment for Library Science.

*

એકમ 14	**ભૌતિક વિજ્ઞાન (Physical Sciences)**

રૂપરેખા

14.0 હેતુઓ

14.1 પ્રસ્તાવના

14.2 ગણિત

14.3 ભૌતિકશાસ્ત્ર

14.4 ઈજનેરી

14.5 રસાયણ વિજ્ઞાન

14.6 સારાંશ

14.7 તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો

14.8 ચાવીરૂપ શબ્દો

14.9 સંદર્ભો અને વિશેષ વાંચન

14.0 હેતુઓ (Objectives):

આ યુનિટમાં આપણે અનુસૂચિના કેટલાક ભૌતિક વિજ્ઞાનોના મુખ્ય વર્ગો દ્વિબિંદુ વર્ગીકરણ પદ્ધતિમાં પ્રસ્તુત કરીશું. આ યુનિટ વાંચ્યા પછી તમે નીચે પ્રમાણે સક્ષમ બની શકો.

આ યુનિટમાં દરેક મુખ્ય વર્ગોના મુખકોના સૂત્રોની સમજણ માટેની ચર્ચા કરવામાં આવી છે.

આ મુખ્ય વર્ગો સાથે સંબંધિત વિષયોના પુસ્તકો માટે વર્ગાંકની રચના કરવી.

14.1 પ્રસ્તાવના (Introduction):

આ યુનિટમાં આપણે ભૌતિક વિજ્ઞાનના જૂથ સાથે સંબંધિત કેટલાક મુખ્ય વર્ગોની ચર્ચા કરવામાં આવી છે. જેમાં Mathematics, Physics, Chemistry અને Engineeringના મુખ્ય વર્ગોમાં અને તેના મુખકોના સૂત્ર, અનુસૂચિનું સ્વરૂપ અને તેમાં ખાસ કરીને વર્ગાંકનંબર રચવા માટેના નિયમોની વિગતે ચર્ચા કરીશું.

14.2 ગણિત (Mathematics) :

ગણિતશાસ્ત્ર એટલે માળખાનું વિજ્ઞાન, વસ્તુઓના આકાર, ગણતરી, માપન અને તેના વર્ણનથી ક્રમ અને સંબંધો વિકસિત થતાં હોય છે. અને તે તાર્કિકકારનો તથા ગુણાત્મક ગણતરી સાથે સંબંધ ધરાવે છે.

મુખ્ય વર્ગ Mathematicsની અનુસૂચિ વધારે ગુંચવણ ભરેલી છે. અને તેનો અભ્યાસ સાવચેતી પૂર્વક કરવો જોઈએ. આ મુખ્ય વર્ગ નીચે જણાવ્યા પ્રમાણેના વિભાગોમાં વહેંચાયેલો છે. જે આ પ્રમાણે છે.

B1 Arithmetic

B2 Algebra

B3 Analysis

B4 Other Method

B6 Geometry

B7 Mechanics

B9 Astronomy

દરેક વર્ગોને વિગતે જોઈશું.

B1 Arithmetic

B11 Lower Arithmetic

B12 Concept and Numbers

B13 Theory and Numbers: જે પૂર્ણાંકના ગુણધર્મોનો અભ્યાસ પ્રસ્થાપિત કરે છે. આ Canonical વિભાગના મુખકોનું સુત્ર આ પ્રમાણે છે;

B13 [P], [P2]: [E]

Foci in [P] = Numbers

Foci in [P2] = Theory

Foci in [E] = Methods

દરેક મુખકોની અનુસૂચિમાં ગણના કરવામાં આવી છે. મુખક [P2] માં કાળક્રમ યુક્તિ (CD) દ્વારા વિશિષ્ટ સમીકરણોને વિભાજીત કરવાની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. સમાન રીતે, વિશિષ્ટ froms, Arithmetic function ને પણ કાળક્રમ યુક્તિ (CD) દ્વારા વિભાજીત કરવામાં આવે છે.

મુખક [E]ની અંદર Canonical વર્ગ B39 નું વિભાજન પૃથક નંબર '39' થી પેટાવિભાજન કરી શકાય છે.

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Analytical Method of Distribution of Prime Number

Class Number: B131, 2: 3

Where,

Main Class: B- Mathematics

B13 Theory of Numbers

B13 [P], [P2]: [E]

B13 [Numbers], [Theory]: [Method]

B13 [Prime], [Distribution]: [Analytical]

B13 [1], [2]: [3]

B131, 2: 3

B2 Algebra

B21 Elementary Algebra

B23 Algebraic Equation

મુખ્ય વર્ગ Algebrai Equation ના મુખકોનું સુત્ર આ પ્રમાણે છે.

B23 [P]: [E]

Foci in [P] = Equations

Foci in [E] = Problem

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Numerical Solution of Algebraic Equations

Class Number: B23:1

Where,

Main Class: B- Mathematics

B23 Algebraic Equations

B23 [P]: [E]

B23 [Equation]: [Problem]

B23 [-]: [Numeric Solution]

B23 [-]: [1]

B23: 1

B25 Higher Algebra

મુખ્ય વર્ગ Higher Algebra ના મુખકોનું સૂત્ર આ પ્રમાણે છે.

B25 [P], [P2]: [E][2P]

Foci in [P] = Form

Foci in [P2] = Degree

Foci in [E] [2P] = Transformation

B3 Analysis

B33 Differential Equations

મુખ્ય વર્ગ Differential and Integral Equationsના મુખકોનું સૂત્ર આ પ્રમાણે છે.

B33 [P], [P2], [P3]: [E][2P]

Foci in [P] = Equations

Foci in [P2] = Degree

Foci in [P3]= Order

Foci in [E] [2P] = Problem

B37 Real Variable &

B38 Complex Variable

મુખ્ય વર્ગ Complex Variableના મુખકોનું સુત્ર આ પ્રમાણે છે.

[P]: [E][2P]

Foci in [P] = Variable

Foci in [E][2P] = Problem

B4 Other Calculus

B6 Geometry

Geometry એ ગણિતશાસ્ત્રની શાખા છે જેમાં વિવિધ રેખાઓનો સંબંધથી, સપાટી દ્વારા ખૂણાઓ અને આકારોની રચનાનો અભ્યાસ કરવામાં આવે છે

Canonical વિભાગના મુખકોનું સૂત્રઆ પ્રમાણે છે;

B6 [P]: [E] [2P]

Foci in [P] = Space

Foci in [E][2P] = Method

જેમાં special curves અને special surface ને કાળક્રમ યુક્તિ (CD) દ્વારા વ્યક્તિગત કરવામાં આવે છે.

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Differential Plane Geometry

Class Number: B62: 3

Where,

Main Class: B- Mathematics

B6 Geometry

B6 [P]: [E] [2P]

B6 [Space]: [Method]

B6 [Plane]: [Differential]

B6 [2]: [3]

B62: 3

B7 Mechanics

મુખ્ય વર્ગ Mechanicsના મુખકોનું સૂત્ર આ પ્રમાણે છે.

B7 [P]: [E]

Foci in [P] = Matter

Foci in [E] = Problem

B9 Astronomy

Astronomy Sun, Mars અને Star નો એક વૈજ્ઞાનિક અભ્યાસ છે.

મુખ્ય વર્ગ Astronomyના મુખકોનું સુત્ર આ પ્રમાણે છે.

B9 P]: [E]

Foci in [P] = Body

Foci in [E] = Problem

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Orbits of Comets

Class Number: B952: 72

Where,

Main Class: B- Mathematics

B9 Astronomy

B9 [P]: [E]

B9 [Body]: [Problem]

B9 [Comet]: [Orbit]

B9 [52]: [72]

B952: 72

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Temperature on Mars

Class Number: B943: 642

Where, Main Class: B- Mathematics B9 Astronomy B9 [P]: [E] B9 [Body]: [Problem] B9 [Mars]: [Temperature] B9 [43]: [642] B943: 642

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

1. *નીચે આપેલ ટાઈટલના વર્ગાંક નંબરની રચના કરો:*

a..Right ascension

b. Line geometry

c. Numerical solution of Quadratics equations

d. Surface of Mars

નોંધ: **1.** ***તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.***

2. ***તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.***

....

....

....

....

....

....

....

....

....

14.3. ભૌતિકશાસ્ત્ર (Physics)

ભૌતિકશાસ્ત્ર વસ્તુ અને વેગનું વિજ્ઞાન છે. રંગનાથન મુખ્ય વર્ગ C- Physics ને નીચે પ્રમાણેના Canonical વિભાજન કર્યું છે જે આ પ્રમાણે છે.

C1 Fundamentals: વધારે ઉપવિભાજન માટે Canonical વર્ગ માટે આ પ્રમાણે છે.

C13 Matter
C11 Weight
C18 Gravitational
C14 Energy
C15 Space
C166 Time

C2 Properties of Matter: આ Canonical વર્ગના મુખકોનું સૂત્ર આ પ્રમાણે છે.

C2 [P]: [E] [2P]
Foci in [P] = State
Foci in [E][2P] = Problem

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Density of Solids
Class Number: C21: 13

Where,
Main Class: C- Physics
C2 Properties of Matter
C2 [P]: [E] [2P]
C2 [State]: [Problem]
C2 [Solid]: [Density]
C2 [1]: [13]
C21: 13

C3 Sound: આ Canonical વર્ગના મુખકોનું સૂત્ર આ પ્રમાણે છે.

C3 [P]: [E] [2P]
Foci in [P] = Wave length
Foci in [E] [2P] = Problem

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Velocity of sound

Class Number: C3: 21

Where,

Main Class: C- Physics

C3 Sound

C3 [P]: [E][2P]

C3 [Wave length]: [Problem]

C3 [-]: [Velocity]

C3 [-]: [21]

C3: 21

Title: Analysis of Ultra Sound

Class Number: C35: 38

Where,

Main Class: C- Physics

C3 Sound

C3 [P]: [E] [2P]

C3 [Wave Length]: [Problem]

C3 [Ultra Sound]: [Analysis]

C3 [5]: [38]

C35: 38

C4 Heat: આ Canonical વર્ગના મુખકોનું સૂત્ર આ પ્રમાણે છે.

C4 [P]: [E] [2P]

Foci in [P] = State

Foci in [E][2P] = Problem

C5 Radiation: આ Canonical વર્ગના મુખકોનું સૂત્ર આ પ્રમાણે છે.

C5 [P]: [E] [2P]

Foci in [P] = Wave length

Foci in [E][2P] = Problem

મુખક [E] [2P]ને અનુસૂચિમાં ગણના કરવામાં આવી છે. 'Nature of Light' માં Special Lights અને Special Theroy બંને ને કાળક્રમ યુક્તિ (CD) દ્વારા

વિસ્તૃત કરવાની જોગવાઈ અનુસૂચિમાં કરવામાં આવી છે

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: X- ray spectra

Class Number: C53: 3

Where,

Main Class: C- Physics

C5 Radiation

C5 [P]: [E] [2P]

C5 [Wave length]: [Problem]

C5 [X- ray]: [Spectra]

C5 [3]: [3]

C53: 3

C6 Electricity: આ Canonical વર્ગના મુખકોનું સૂત્ર આ પ્રમાણે છે.

C6 [P]: [E] [2P]

Foci in [P] = Electricity

Foci in [E] [2P] = Problem

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

2. નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગાંક નંબરની રચના કરો:

a. Velocity of Light

b. Reflection of Ultra Sound

નોંધ: 1. તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.

2. તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

14.4 ઈજનેરી (Engineering)

ઈજનેરી એક શાખા છે જે વૈજ્ઞાનિક સિદ્ધાંતોનો અમલ દ્વારા કુદરતી સાધન સંપતિનો માળખું, મશીન, પેદાશ, પદ્ધતિ અને પ્રક્રિયામાં શ્રેષ્ઠતમ રીતે રૂપાંતર કરીને માનવજાતને લાભદાયી થાય તે માટેનો અભ્યાસ છે. પરંપરાગત રીતે ઈજનેરી શાખાનાં ચાર વિભાગો છે જેમ કે, Civil, Mechanical, Chemical અને Electrical. દરેક વિભાગોમાં પણ ઘણા બધી વિશિષ્ટતા ધરાવતી શાખાઓ છે.

મુખ્ય વર્ગ Engineering ના મુખકોનું સુત્ર આ પ્રમાણે છે.

D [P], [P2], [P3]; [M]: [E] [2P]

જ્યાં,

Foci in [P] = Work

Foci in [P2] = (i) Part (for all but D6)

(ii) field of application for D6

Foci in [P3] = Part for D6

Foci in [M] = Method

Foci in [E] [2P] = Problem

આપણે દરેક મુખક માટે સમજવાનો પ્રયાસ કરીશું. મુખક [P] = Wrok પણ 8 વિભાગોમાં વિભાજીત કરવામાં આવ્યા છે.

1	Civil Engineering
2	Irrigation and Drainage work
3	Building
4	Transport- work
5	Transport- vehicle
6	Mechanical Engineering
7	Nuclear Engineering
8	Municipal (Sanitary Engineering)

D6 Mechanical Engineering મુખક [P2]માં પૃથક નંબરો 'field of application' રજુ કરે છે

મુખક [E] [2P]માં પૃથક નંબર 1 થી 8 ની ગણના કરવામાં આવી છે. જેમાં 1, 2, 7, અને 8 ના વધુ પેટાવિભાજીત કરવામાં આવ્યા છે.

અનુસૂચિના અંતે, કેટલાક સામાન્ય પૃથકોના વિભાજનો (જેમ કે fromula માટે) ઉદાહરણો આપ્યા છે.આ પેટાવિભાગોને wrok division 66 માટે અમલ કરવામાં આવે છે.

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Television

Class Number: D65, 45

Where,

Main Class: D- Engineering

D [P], [P2], [P3]; [M]: [E] [2P]

D [Work], [Part], [Part]; [Method]: [Problem]

D [Electronic], [Television], [-]; [-]: [-]

D [65], [45], [-]; [-]: [-]

D65, 45

Title: Transmission of Electricity

Class Number: D66, 2

Where,

Main Class: D- Engineering

D [P], [P2], [P3]; [M]: [E] [2P]

D [Work], [Part], [Part]; [Method]: [Problem]

D [Electrical], [Transmission], [-]; [-]: [-]

D [66], [2], [-]; [-]: [-]

D66, 2

Title: Telegraphy

Class Number: D665, 47

Where,

Main Class: D- Engineering

D [P], [P2], [P3]; [M]: [E] [2P]

D [Work], [Part], [Part]; [Method]: [Problem]

D [Weak current], [Telegraphy], [-]; [-]: [-]

D [665], [47], [-]; [-]: [-]

D665, 47

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

3. *નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગાંક નંબરની રચના કરોઃ*

a. Signals for road transport

b. Earth work for Rail Road Construction

c. Designing of Wooden Bridge

d. Narrow gauge railway curves D41531,5

નોંધઃ **1. *તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.***

2. *તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.*

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

14.5 રસાયણ શાસ્ત્ર (Chemistry)

રસાયણશાસ્ત્ર એ વિજ્ઞાનની શાખા છે કે જેમાં પદાર્થનું માળખું તેની રચના અને તેના ગુણધર્મો નો અભ્યાસ કરવામાં આવે છે.

મુખ્ય વર્ગ E- Chemistryના મુખકોનું સુત્ર આ પ્રમાણે છે.

E [P], [P2]: [E] [2P]

જ્યાં,

Foci in [P] = Substance

Foci in [P2] = Combination

Foci in [E] [2P] = Problem

મુખક [P] પદાર્થમાં પૃથક નંબર 1 એટલે કે Chemistry ના વિષયની પુસ્તકો માટે અને બીજા તત્વો Periodic Table ના આધારે લેવામાં આવે છે. Periodic Table માં પદાર્થોની યાદી તેના atomic weight ના આધારે ગોઠવવામાં આવે છે.

પ્રથમ અંક Substance (પદાર્થ) વિભાગ માટે, બીજો અંક Elements (તત્વ) અને ત્રીજો અંક Period તરીકે હોય છે.

ઉદાહરણ તરીકે,

Hydrogen 110

જેમાં,

1= Substance Division

1= Elements

0= Period

અનુસૂચિના અંતે, [P] મુખક માટે વિષય યુક્તિ (Subject Device)(SD) ઉપયોગમાં લેવાની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. જેનાથી નંબર મેળવી શકાય જેની ગણના [P] મુખકમાં કરવામાં આવી નથી.

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Composition of Water

Class Number: E2710: 3

Where,

Main Class: E- Chemistry

E [P], [P2]: [E] [2P]

E [Substance], [Combination]: [Problem]

E [Hydride], [-]: [Composition]

E [2710], [-]: [3]

E2710: 3

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Analysis of Alloy

Class Number: E193: 3

Where,

Main Class: E- Chemistry

E [P], [P2]: [E] [2P]

E [Substance], [Combination]: [Problem]

E [Alloy], [-]: [Analysis]

E [193], [-]: [3]

E193: 3

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

4. નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગાંક નંબરની રચના કરોઃ

a. Synthesizing of Sulphuric Acid

b. Commercial Organic analysis

નોંધઃ 1. તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.

2. તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

14.6. સારાંશ (Summary) :

આ યુનિટની અંદર Physical Sciences સંબંધિત કેટલાક મુખ્ય વર્ગોની ચર્ચા કરવામાં આવી છે. જે આ પ્રમાણે છે.

- મુખ્ય વર્ગ B- Mathematics અને મુખ્ય વર્ગ C- Physics ને Canonical વર્ગમાં વિભાજીત કરવામાં આવ્યા છે.
- મુખ્ય વર્ગ D- Engineering માં Differential Facets ના ખ્યાલનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે.
- મુખ્ય વર્ગ E- Chemistry ના [P] મુખક એ બીજા બધા મુખ્ય વર્ગો કરતા અલગ છે. એટલે કે વિવિધ તત્વો (elements) એક Periodical Table ના આધારે કરવામાં આવ્યું છે.

14.7 તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો (Answer the Self Check Exercise)

1. a. Title: Right ascension

Class Number: B9: 513

Where,
Main Class: B- Mathematics
B9 Astronomy
B9 [P]: [E]
B9 [Body]: [Problem]
B9 [-]: [Right ascension]
B9 [-]: [513]
B9: 513

b. Title: Line Geometry

Class Number: B61

Where,
Main Class: B- Mathematics
B6 Geometry
B6 [P]: [E] [2P]
B6 [Space]: [Method]
B6 [Line]: [-]
B6 [1]: [-]
B61

c. Numerical solution of Quadratics equations

Class Number: B232: 1

Where,
Main Class: B- Mathematics
B23 Algebraic Equations
B23 [P]: [E]
B23 [Equation]: [Problem]
B23 [Quadratic]: [Numeric Solution]
B23 [2]: [1]
B232: 1

d. Title: Surface of Mars

Class Number: B943: 635

Where,
Main Class: B- Mathematics
B9 Astronomy
B9 [P]: [E]
B9 [Body]: [Problem]
B9 [Mars]: [Surface]
B9 [43]: [635]
B943: 635

2. a. Title: Velocity of Light

Class Number: C51: 21

Where,
Main Class: C- Physics
C5 Radiation
C5 [P]: [E] [2P]
C5 [Wave length]: [Problem]
C5 [Light]: [Velocity]
C5 [1]: [21]
C51: 21

b. Title: Reflection of Ultra Sound

Class Number: C35: 22

> Where,
> Main Class: C- Physics
> C3 Sound
> C3 [P]: [E][2P]
> C3 [Wave length]: [Problem]
> C3 [Ultra Sound]: [Reflection]
> C3 [5]: [22]
> C35: 22

3. a. Title: Signals for Road Transport

Class Number: D411, 94

> Where,
> Main Class: D- Engineering
> D [P], [P2], [P3]; [M]: [E] [2P]
> D [Work], [Part], [Part]; [Method]: [Problem]
> D [Road], [Signal], [-]; [-]: [-]
> D [411], [94], [-]; [-]: [-]
> D411, 94

b. Title: Earth work for Rail Road Construction

Class Number: D415, 1: 7

> Where,
> Main Class: D- Engineering
> D [P], [P2], [P3]; [M]: [E] [2P]
> D [Work], [Part], [Part]; [Method]: [Problem]
> D [Rail Road], [Earth work], [-]; [-]: [Construction]
> D [415], [1], [-]; [-]: [7]
> D415, 1: 7

c. Title: Designing of Wooden Bridge
Class Number: D416, 6: 4

Where,

Main Class: D- Engineering

D [P], [P2], [P3]; [M]: [E] [2P]

D [Work], [Part], [Part]; [Method]: [Problem]

D [Bridge], [Bridge Proper], [-]; [-]: [Design]

D [416], [6], [-]; [-]: [4]

D416, 6: 4

d. Title: Narrow gauge railway curves
Class Number: D41531, 5

Where,

Main Class: D- Engineering

D [P], [P2], [P3]; [M]: [E] [2P]

D [Work], [Part], [Part]; [Method]: [Problem]

D [Narrow gauge], [Curve], [-]; [-]: [-]

D [41531], [5], [-]; [-]: [-]

D41531, 5

4. a. Title: Synthesizing of Sulphuric Acid
Class Number: E3161: 4

Where,

Main Class: E- Chemistry

E [P], [P2]: [E] [2P]

E [Substance and Group], [Combination]: [Problem]

E [Acid and Sulphur], [-]: [Synthesize]

E [3161], [-]: [4]

E3161: 4

b. Title: Commercial Organic analysis

Class Number: E5, 6: 3

Where,

Main Class: E- Chemistry

E [P], [P2]: [E] [2P]

E [Substance], [Combination]: [Problem]

E [Organic Substance], [Commercial]: [Analysis]

E [5], [6]: [3]

E5, 6: 3

14.8 ચાવીરૂપ શબ્દો (Key words)

અનુગામી - સમાન્ય પૃથકો (Anteririozing Common Isolate): આ એક પ્રકારના સામાન્ય પૃથકો છે. જેમાં વર્ગનું સંયોજન આપેલ યજમાન વર્ગના પરિણામે વર્ગની ગોઠવણીમાં તેનું સ્થાન યજમાન વર્ગ પહેલા આવે છે.

પંક્તિ (Array) : વિશિષ્ટ પેટાવર્ગોનો પરસ્પર સંકલનનો સમૂહ જેને પંક્તિ કહેવાય છે.

સર્વસામાન્ય વર્ગો (Canonical Classes) : જે શબ્દો તેના સમયની તારીખ પ્રમાણે વ્યક્ત થતાં હોય તેના દ્વારા વર્ગનું વધુ વિભાજન કરવું તેને સર્વ સામાન્ય વર્ગ કહેવાય છે.

મુખક (Facet) : મુખક એ સામાન્ય શબ્દ છે. જે કોઈ મૂળભૂત વિષય અથવા તો પૃથક વિચારના ઘટક તરીકે સૂચવવામાં આવે છે.

14.9 સંદર્ભો અને વિશેષ વાંચન (Refernces and Further Reading)

* Kaula, P. N. (1985). *A Treatise on Colon Classification.* New Delhi: Sterling Publication.
* Pratap, S. M. (2002). *Manual of Practical Colon Classification.* New Delhi: Concept Publishing Company.
* Ranganatahan, S. R. (1990). *Colon Classification* (6th ed.). Banglore: Sharda Ranganathan Endowment for Library Science.

★

એકમ 15	માનવીય વિદ્યાઓ (Humanities)

રૂપરેખા

15.0 હેતુઓ

15.1 પ્રસ્તાવના

15.2 સાહિત્ય

15.3 મનોવિજ્ઞાન

15.4 શિક્ષણ

15.5 ધર્મ

15.6 તત્ત્વજ્ઞાન

15.7 ભાષાશાસ્ત્ર

15.8 સારાંશ

15.9 તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો

15.10 ચાવીરૂપ શબ્દો

15.11 સંદર્ભો અને વિશેષ વાંચન

15.0 હેતુઓ (Objectives):

કોલન ક્લાસીફિકેશન (સી. સી.) એક એવી પદ્ધતિ ડો. રંગનાથને વિકસાવી છે કે જે મુક્ત મુખકીય વર્ગીકરણ પદ્ધતિ છે. જેમાં મુખ્ય વર્ગોને પૂર્વધારણાઓ અને સિદ્ધાંતોના આધારે સમજાવ્યા છે. આ યુનિટમાં આપણે અનુસૂચિના કેટલાક મુખ્ય વર્ગો જે માનવવિદ્યા હેઠળ આવતા વર્ગોને પ્રસ્તુત કર્યા છે. આ યુનિટ વાંચ્યા પછી તમે નીચે પ્રમાણે સક્ષમ બની શકો.

- આ યુનિટમાં દરેક મુખ્ય વર્ગોના મુખકોના સૂત્રોની સમજણ માટેની ચર્ચા કરવામાં આવી છે.
- આ મુખ્ય વર્ગો સાથે સંબંધિત વિષયોના પુસ્તકો માટે વર્ગાંકની રચના કરવી.

15.1 પ્રસ્તાવના (Introduction):

આ યુનિટમાં મૂળભૂત શ્રેણીઓના પૂર્વધારણાની અનુપ્રયોગ અને તેના વર્તુળ અને સ્તરને પ્રસ્તુત કર્યા છે. ટેકનીક્સનો ઉપયોગ કરીને ઉદાહરણો આપ્યા છે. જે ઉદાહરણો માનવીય વિદ્યાના કેટલાક મુખ્ય વર્ગોમાંથી પસંદ કર્યા છે. જેમાં કાળક્રમ

યુક્તિ, ભૌગોલિક યુક્તિ, વિષય યુક્તિને પણ સમજવાનો પ્રયત્ન આ યુનિટમાં કરવામાં આવ્યો છે અને આ યુનિટમાં મુખ્ય વર્ગોના મુખકોના સુત્રોને સમજવાનો પ્રયત્નકરવામાં આવ્યો છે.

15.2 સાહિત્ય (Literature)

સાહિત્યનો ઉલ્લેખ લખાણના કાર્યથી થાય છે. જે કલાત્મક મૂલ્ય છે. સામાન્ય રીતે સાહિત્યને ગદ્ય, પદ્ય અને નાટક એમ ત્રણ સ્વરૂપમાં વહેચવામાં આવે છે.

મુખ્ય વર્ગ Literature ના મુખકોનું સુત્ર આ પ્રમાણે છે.

O [P], [P2] [P3], [P4]

જ્યાં,

Foci in [P] = Language

Foci in [P2] = Form

Foci in [P3] = Author

Foci in [P4] = Work

ઉપરોક્ત સુત્રના આધારે આપણે વ્યક્તિત્વ [P] મુખકના ચાર સ્તરો પ્રગટ થયા છે જે આ પ્રમાણે છે.

[P], [P2] [P3], [P4]

જેમાં પ્રથમ સ્તર [P] = Language (ભાષા) જે સાહિત્યનું કાર્ય જે તે ભાષામાં થયું હોય તેનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવે છે. આ માટે Language Isolate (Chapter no. 5) માંથી પૃથક નંબર (ક્રમાંક / સમંક) લેવામાં આવે છે.

બીજું સ્તર [P2] = From (સ્વરૂપ) તેની ગણના અનુસૂચિમાં કરવામાં આવી છે.

ત્રીજું સ્તર [P3] = Author (લેખક) જેની રચના કાળક્રમ યુક્તિ દ્વારા કરવામાં આવી છે. લેખકનું જન્મ સાલ જે Time Isolate (chapter no. 3) માંથી પૃથક ક્રમાંક લેવામાં આવે છે.

ચોથું સ્તર [P4] = Work (કાર્ય)ની પણ ગણના અનુસૂચિમાં કરવામાં આવી છે. પણ તેની ગણતરી કરવામાં આવે છે જેની સમજૂતી આ પ્રમાણે છે.

જ્યારે લેખક એક કરતા વધારે કાર્ય એને પોતાની ક્રેડીટ લેવા માટે કરતો હોય ત્યારે દરેક કાર્યને વ્યક્તિગત કરવું પડે છે.

1. When the number of work of the author does not exceed 8

(જ્યારે લેખકના કાર્યના નંબર 8 કરતા અધિક ન હોય ત્યારે)

આવા કિસ્સામાં કાર્યને અનુક્રમ પ્રમાણે ગોઠવવું જોઈએ. જેમાં ક્રમાંક પણ 1 થી 8 આપવા જોઈએ.

2. When the number of work, exceed 8 does not exceed 64

(જ્યારે લેખકના કાર્યના નંબર 8 કરતા વધારે અને 64 થી અધિક ન હોય ત્યારે)

આવા કિસ્સામાં તેની ગોઠવણી અનુક્રમ પ્રમાણે તેને 8 (Group) જુથમાં વિભાજીત કરવા જોઈએ. દરેક જૂથ પાસે 8 કાર્ય છે. જે આ પ્રમાણે છે.

1 to 8 = 1st Group

9 to 16 = 2nd Group

17 to 24 = 3rd Group

25 to 32 = 4th Group

33 to 40 = 5th Group

41 to 48 = 6th Group

49 to 56 = 7th Group

57 to 64 = 8th Group

કાર્યનાં અંતિમ ક્રમાંકમાં બે અંક સમાયેલા છે. જેમાં પ્રથમ અંક જે જૂથ દર્શાવે છે. બીજો અંક એ જે તે જૂથના ક્રમ નંબર દશાવે છે. ઉદાહરણ તરીકે જોઈએ તો લેખકના 11th Wrok (11*મુ કાર્ય) જેનો કાર્યનો ક્રમાંક* (work Number) 23 *થશે.*

જેમાં 2 = *એ જે તે જૂથ એટલે કે બીજું જૂથ (*9 to 16 =2nd Group)*રજુ કરે છે*

3 = *એ જે તે જૂથના ક્રમ નંબર રજુ કરે છે. (જેમ કે બીજા જૂથના ક્રમ નંબર* 9,10,11 *એટલે કે* 3 *અંક).*

3. When the number of work, exceed 64 and does not exceed 512

(જ્યારે લેખકના કાર્યના નંબર 64 કરતા વધારે અને 512 થી અધિક ન હોય ત્યારે)

લેખકના કાર્યની ગોઠવણી અનુક્રમ પ્રમાણે જ થાય છે. જેમાં 8 મુખ્ય જૂથમાં તેને વિભાજીત કરવામાં આવ્યા છે. દરેક જૂથ પાસે 64 કાર્ય સંકળાયેલા છે. જે આ પ્રમાણે છે.

1 to 64 = 1st Group

65 to 128 = 2nd Group

129 to 192 = 3rd Group

193 to 256 = 4th Group

257 to 320 = 5th Group

321 to 384 = 6th Group

385 to 448 = 7th Group

449 to 512 = 8th Group

દરેક મુખ્ય જૂથને ફરીથી વધુ 8 પેટા જૂથમાં વિભાજીત કરવામાં આવ્યા છે. જેમાં 8 કાર્ય દરેકમાં સમાયેલા છે. અંતિમ કાર્ય ક્રમાંક 3 અંકમાં આવે છે. જેમાં પ્રથમ અંક મુખ્ય જૂથ દર્શાવે છે. અને બીજો અંક એ મુખ્ય જુથનો પેટા-જૂથ દર્શાવે છે. જયારે ત્રીજો અંક જે તે પેટા જૂથના ક્રમ નંબર દર્શાવે છે. ઉદાહરણ તરીકે, લેખકના 65th Wrok *(65મુ કાર્ય) હોય ત્યારે કાર્યનો ક્રમાંક* 211 *આવશે.*

જેમાં 2 = *બીજું જૂથ* (65 to 128 =2nd Group)

1 = *બીજા જૂથનું પ્રથમ પેટા-જુથ (પેટા-જુથ* 65 to 72=1st Group)

1 = *બીજા જૂથનું પ્રથમ પેટા-જુથનો ક્રમ નંબર* (65 *એટલે કે* 1)

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Jane Austen's Pride and Prejudice (Born in 1775 and her second work)

Class Number: O111, 3L75, 2

Where,

Main Class: O- Literature

O [P], [P2] [P3], [P4]

O [Language], [Form] [Author], [Work]

O [English], [Fiction] [1775], [2nd Work]

O [111], [3] [L75], [2]

O111, 3L75, 2

Title: 'Good Earth' Novel by Pearl S Buck in English (Author Born in 1912)

Class Number: O111, 3N12

Where,

Main Class: O- Literature

O [P], [P2] [P3], [P4]

O [Language], [Form] [Author], [Work]

O [English], [Fiction] [1912], [-]

O [111], [3] [N12], [-]

O111, 3N12

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

૧. *નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગાંકની રચના કરોઃ*

a. Collection of Bengali Drama

b. Kalidas: Sakuntala (Born in 40 AD)

નોંધઃ 1. તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.

2. તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.

....

....

....

....

....

....

....

....

15.3 મનોવિજ્ઞાન (Psychology)

મનોવિજ્ઞાન એક વિજ્ઞાન છે જેમાં માણસનું મન અને તે કેવી રીતે કામ કરે છે. માણસની વર્તણુક તેના મનના હાવભાવનો અભ્યાસ કરવામાં આવે છે.

મુખ્ય વર્ગ Psychology ના મુખકોનું સૂત્ર આ પ્રમાણે છે.

S [P]: [E] [2P]

જ્યાં,

Foci in [P] = Entity

Foci in [E] [2P] = Problem

ઉપરોક્ત સૂત્રમાં મુખક [P] અને મુખક [E] [2P] બંનેની ગણના અનુસૂચિમાં કરવામાં આવી છે. વિભાગ '7' Raceના કિસ્સામાં મુખક [P] માં ફરીથી વધુ

વિભાગો જે ભૌગોલિક યુક્તિમાંથી પ્રાપ્ત કરવામાં આવ્યા છે.

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Anger of Women

Class Number: S55: 524

Where,

Main Class: S - Psychology

S [P]: [E] [2P]

S [Entity]: [Problem]

S [Women]: [Anger]

S [55]: [524]

S55: 524

Title: Psychology of Blind Boy

Class Number: S21-68

Where,

Main Class: S - Psychology

S [P]: [E] [2P]

S [Entity]: [Problem]

S [Boy and Blind]: [-]

S [21-68]: [-]

S21-68

મુખ્ય [P] માં વર્ગ સમંક 21 એ Boy માટે અને 68 એ Blind માટે એક જ પંક્તિમાં આવે છે. આ કિસ્સામાં સ્વયં છાયા યુક્તિનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે.

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

2. *નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગાંકની રચના કરોઃ*

a. Anger of Children

b. Psycho- analysis of Anger of Women

નોંધઃ **1.** *તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.*

2. *તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.*

....

....

....

....

....

....

....

....

....

15.4 *શિક્ષણ* (Education)

શિક્ષણ એ એક જ્ઞાનની શાખા છે જેમાં અસરકારક કેવી રીતે ભણાવવું તેની સાથે સંબંધ ધરાવે છે.

મુખ્ય વર્ગ Education *ના મુખકોનું સુત્ર આ પ્રમાણે છે.*

T [P]: [E][2P], [2P2]

જ્યાં,

Foci in [P] = Educand

Foci in [E] = Problem

Foci in [2P] = Subject

Foci in [2P2] = Method

જેમાં મુખક [P] અને [E]ની ગણના અનુસૂચિમાં કરવામાં આવી છે. મુખક [2P]માં વિષય એ વિષય યુક્તિ તરીકે લેવામાં આવે છે. જેનો પૃથક ક્રમાંક કૌસ ( )ની અંદર મુકવામાં આવે છે. મુખક [2P2] Method ને પણ ઉદાહરણ દ્વારા સમજાવવામાં આવ્યા છે.

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Use of Audio Visual aids in Education

Class Number: T: 3, 1

Where,
Main Class: T- Education
T [P]: [E] [2P], [2P2]
T [Educand]: [Problem] [Subject], [Method]
T [-]: [Teaching] [-], [Audio visual]
T [-]: [3] [-], [1]
T: 3, 1

Title: Teaching of Algebra at University Level

Class Number: T4: 3(B2)

Where,
Main Class: T- Education
T [P]: [E] [2P], [2P2]
T [Educand]: [Problem] [Subject], [Method]
T [University]: [Teaching] [Algebra], [-]
T [4]: [3] [(B2)], [-]
T4: 3(B2)

જ્યારે [2P] Subject માટે વિષય યુક્તિ (SD) નો ઉપયોગ કરીએ ત્યારે તેની આગળ કોઈ ચિહ્ન મુકવામાં આવતું નથી.

Title: Mathematics Curricula for Basic Secondary School in India

Class Number: TN3, 2: 2(B).44

Where,

Main Class: T- Education

T [System], [P]: [E] [2P], [2P2]. [S]

T [System], [Educand]: [Problem] [Subject], [Method]. [Space]

T [Basic], [Secondary School]: [Curricula] [Mathematics], [-]. [India]

T [TN3], [2]: [2] [(B)], [-]. [44]

TN3, 2: 2(B).44

ઉપરોક્ત ઉદાહરણમાં Basic પૃથક ક્રમાંક 'TN3' ને પદ્ધતિ (System) તરીકે અનુસૂચિમાંથી લેવામાં આવેલ છે.

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

૩. નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગાંકની રચના કરોઃ

a. Audio- Visual method of teaching Algebra in Elementary School

b. Basic Schools in India brought up to 1950-

c. Marking in Physics in Secondary School

નોંધઃ 1. તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.

2. તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

15.5 ધર્મ (Religion)

મુખ્ય વર્ગ Religion ના મુખકોનું સૂત્ર આ પ્રમાણે છે.

Q [P]: [E] [2P]

જ્યાં,

Foci in [P] = Religion

Foci in [E] [2P] = Problem

જ્યાં સંપ્રદાયોની પણ પ્રેક્ટીસ કરવામાં આવી છે. ઘણી સંસ્થાઓની અંદર પણ મુખ્ય ધર્મોને પણ ધર્મના પેટા વિભાજનમાં બતાવવા જોઈએ. ઉદાહરણ તરીકે, Vaishnavism એ Hinduismનો એક અલગ સંપ્રદાય ગણાય છે.

મુખક [E] [2P] માં પૃથક ક્રમાંક '2' Scriptureની ગણના કરવામાં આવી છે ખાસ કરીને પૃથક ક્રમાંક '1' Hinduism (Vedic) અને '2' Hinduism (Post Vedic) પેટા વિભાજન એ ધર્મના મુખક [P]માં કરવામાં આવી છે.

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Pancaratna Ecclesiology

Class Number: Q222: 451

Where,
Main Class: Q - Religion
Q [P]: [E] [2P]
Q [Religion]: [Problem]
Q [Pancaratna]: [Ecclesiology]
Q [222]: [451]
Q222: 451

Title: Preaching of Buddha

Class Number: Q4: 51

Where,
Main Class: Q - Religion
Q [P]: [E] [2P]
Q [Religion]: [Problem]
Q [Buddha]: [Preaching]
Q [4]: [51]
Q4: 51

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

4. *નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગાંકની રચના કરોઃ*

a. Buddha

b. Christian worship

નોંધઃ 1. તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.

2. તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.

....

....

....

....

....

....

....

15.6 *તત્વજ્ઞાન* (Philosophy)

તત્વજ્ઞાનમાં સૃષ્ટિ, વાસ્તવિકતા, અસ્તિત્વતા, જ્ઞાન અને સંસ્કારનો અભ્યાસ કરવામાં આવે છે.

મુખ્ય વર્ગ Philosophyના વધુ વિભાજનો Canonical (વિહિત) વર્ગ તરીકે વિભાજીત કરવામાં આવ્યા છે જે આ પ્રમાણે છે.

R1 Logic

R2 Epistemology

R3 Metaphysics

R4 Ethics

R5 Aesthetics

R6 Favoured System (1) (જેમાં Indian Philosophyનો સમાવેશ થયેલો છે)

R7 Favoured System (2)

R8 Other Systems (ભૌગોલિક યુક્તિમાંથી પ્રાપ્ત કરવામાં આવે છે)

વિહિત વર્ગો R1 Logic અને R2 Epistemologyને પણ ફરીથી વધુ વિહિત વિભાગોમાં વિભાજીત કર્યા છે. દરેક વર્ગો R3, R4 અને R6ના મુખકોનું સૂત્ર અલગ આપવામાં આવ્યા છે.

R3 Metaphysicsના મુખકોનું સૂત્ર આ પ્રમાણે છે

R3 [P], [P2]

આ બંને મુખકોની ગણના અનુસૂચિમાં કરવામાં આવી છે.

R4 Ethicsના મુખકોનું સૂત્ર આ પ્રમાણે છે

R4 [P], [P2]

આ બંને મુખકોની ગણના અનુસૂચિમાં કરવામાં આવી છે.

R6 Indian Philosophyના મુખકોનું સૂત્ર આ પ્રમાણે છે

R6 [P], [P2]

જ્યાં,

R6 = Indian Philosophy

Foci in [P] = System

Foci in [P2] = (1) for R61 to R64 Canonical

(2) for R65 to R6892 Basic text

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Symbolic logic in Advaita Philosophy

Class Number: R66, 14

Where,

Main Class: R – Philosophy

R6- Indian Philosophy

R6 [P], [P2]

R6 [System], [Canonical divisions]

R6 [Advaita], [Symbolic logic]

R6 [6], [R14]

R66, 14

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

5. નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગાંક નંબરની રચના કરો:

a. Brahmsutra

b. Bhagavad Gita

નોંધ: 1. તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.

2. તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.

....

....

....

....

....

....

....

15.7 ભાષાશાસ્ત્ર (Linguistics)

ભાષાશાસ્ત્ર એ ભાષાઓનું વિજ્ઞાન છે.

મુખ્ય વર્ગ Linguisticsના મુખકોનું સૂત્ર આ પ્રમાણે છે.

P [P], [P2] [P3]: [E] [2P]

જ્યાં,

P = Linguistics

Foci in [P] = Language

Foci in [P2] = Variant stage

Foci in [P3] = Element

Foci in [P4] = Problem

મુખક [P] Language(ભાષા)ના પૃથક ક્રમાંકો Language Isolate માંથી લેવામાં આવ્યા છે. (P.2.26)

ઉદાહરણ તરીકે,

Bengali Language= P157

મુખક [P2] Variant અથવા Stage રજુ કરે છે. જો કોઈ પુસ્તક ખાસ ભૌગોલિક વિભાગના બોલી પર વર્તતું હોય ત્યારે બોલી સમંકનું પણ ફરીથી વધુ વિભાજન ભૌગોલિક સમંકમાં થાય છે. જેનો ભૌગોલિક પૃથક સમંક સ્થળ પૃથકમાંથી લેવામાં આવે છે.

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Gujarati Dialect Spoken in Gujarat

Class Number: P156, 9D4436

Where,

Main Class: P- Linguistics

P [P], [P2] [P3]: [E] [2P]

P [Language], [Variant Stage] [Element]: [Problem]

P [Gujarati], [Dialect in Gujarat] [-]: [-]

P [156], [9D4436] [-]: [-]

P156, 9D4436

ઉપરોક્ત ઉદાહરણમાં [P2] મુખકમાં Variant અને Space Isolate સાથે લેવામાં આવ્યા છે.

મુખક [P3] Elementsની ગણના અનુસૂચિમાં કરવામાં આવી છે. પૃથક સમંક 11 અને 15અને તેના પેટાવિભાગોના કિસ્સામાં સામાન્ય પૃથકોને અલગ રીતે ગણના કરવામાં આવી છે.

મુખક [E] [2P]ની ગણના અનુસૂચિમાં કરવામાં આવી છે. જો Problem number '4' અથવા પેટાવિભાગ '5' અને જો Element number '3' હોય તો Element number '3'ને રદ કરવામાં આવે છે.

Title: Composition of words in Old English

Class Number: P111, D 3: 291

Where,

Main Class: P- Linguistics

P [P], [P2] [P3]: [E] [2P]

P [Language], [Variant Stage] [Element]: [Problem]

P [Old English], [-] [Word]: [Composition]

P [111, D], [-] [3]: [291]

P111, D 3: 291

Title: Modern English pronouncing dictionary

Class Number: P111, 9J:1k

Where,

Main Class: P- Linguistics

P [P], [P2] [P3]: [E] [2P]: [PCI]

P [Language], [Variant Stage] [Element]: [Problem] [PCI]

P [English], [Jargon] [-]: [Phonology] [Dictionary]

P [111], [9J] [-]: [1] [k]

P111, 9J: 1k

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

6. નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગાંકની રચના કરોઃ

a. Modern French slang

b. Composition of words in classical Sanskrit

c. Gujarati Dictionary

નોંધઃ 1. *તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.*

2. *તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.*

....

....

....

....

....

....

....

....

....

15.8 સારાંશ (Summary)

આ યુનિટની અંદર Humanities સંબંધિત કેટલાક મુખ્ય વર્ગોની ચર્ચા કરવામાં આવી છે, જે આ પ્રમાણે છે.

મુખ્ય વર્ગ O- Literature માં વ્યક્તિત્વ મુખકના ચાર સ્તરો જેમ કે [P] Language, [P2] From, [P3] Author અને [P4] Wrok. જ્યાં Wrok number ની ગણતરી ખાસ પદ્ધતિથી કરવામાં આવી જેની વિગતે ચર્ચા પણ કરવામાં આવી છે..

મુખ્ય વર્ગ P-Linguistics માં Variant number અને Stage number માટે ખાસ નિયમોનો ઉપયોગ પણ કરવામાં આવ્યો.

15.9 તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો (Answer the Self Check Exercise)

1. a. Title: Collection of Bengali Drama

   Class Number: O157, 2

Where,
Main Class: O- Literature
O [P], [P2] [P3], [P4]
O [Language], [Form] [Author], [Work]
O [Bengali], [Drama] [-], [-]
O [157], [2] [-], [-]
O 157, 2

b. Title: Kalidas: Sakuntala (Born in 40 AD, 3rd work)

Class Number: O15, 2D40, 3

Where,

Main Class: O- Literature

O [P], [P2] [P3], [P4]

O [Language], [Form] [Author], [Work]

O [Sanskrit], [Drama] [40], [3]

O [15], [2] [D40], [3]

O15, 2D40, 3

2. a. Title: Anger of Children

Class Number: S15: 524

Where,

Main Class: S - Psychology

S [P]: [E] [2P]

S [Entity]: [Problem]

S [Children]: [Anger]

S [15]: [524]

S15: 524

b. Title: Psycho- analysis of anger of women

Class Number: SM9, 55: 524

Where,

Main Class: S - Psychology

S [System], [P]: [E] [2P]

S [System], [Entity]: [Problem]

S [Psycho-analytical], [Women]: [Anger]

S [SM9], [55]: [524]

SM9, 55: 524

3.a. Title: Audio- Visual method of teaching Algebra in Elementary School

Class Number: T15: 3(B2), 1

Where,

Main Class: T- Education

T [P]: [E] [2P], [2P2]

T [Educand]: [Problem] [Subject], [Method]

T [Elementary]: [Teaching] [Algebra], [Audio- visual]

T [15]: [3] [(B2)], [1]

T15: 3 (B2), 1

b. Basic Schools in India brought up to 1950-

Class Number: TN3. 44 ‘N5

Where,

Main Class: T- Education

T [System], [P]: [E] [2P], [2P2]. [S] ‘[T]

T [System], [Educand]: [Problem] [Subject], [Method]. [Space] ‘[Time]

T [Basic], [-]: [-] [-], [-]. [India] ‘[1950]

T [TN3], [-]: [-] [-], [-]. [44] ‘[N5]

TN3. 44 ‘N5

c. Title: Marking in Physics in Secondary School

Class Number: T2: 5(C), 55

Where,

Main Class: T- Education

T [P]: [E] [2P], [2P2]

T [Educand]: [Problem] [Subject], [Method]

T [Secondary School]: [Educational Measurement] [Physics], [Marking]

T [2]: [5] [(C)], [55]

T2: 5 (C), 55

4. a. Title: Buddha

Class Number: Q4: 33

Where,

Main Class: Q - Religion

Q [P]: [E] [2P]

Q [Religion]: [Problem]

Q [Buddhism]: [Founder of Religion]

Q [4]: [33]

Q4: 33

b. Title: Christian worship

Class Number: Q6: 414

Where,

Main Class: Q - Religion

Q [P]: [E] [2P]

Q [Religion]: [Problem]

Q [Christianity]: [Worship]

Q [6]: [414]

Q6: 414

5. a. Title: Brahmsutra

Class Number: R65, 5

Where,

Main Class: R – Philosophy

R6- Indian Philosophy

R6 [P], [P2]

R6 [System], [Canonical divisions]

R6 [Vedanta], [Brahmsutra]

R6 [5], [5]

R65, 5

નોંધ : (૧) ઉપનિષદ અને ભગવદ્ ગીતાની સાથે વેદાંતમાં બ્રહ્મપુત્રર એ સૌથી મહત્ત્વપૂર્ણમાંનો એક ગ્રંથ છે, એટલે ગ્રંથમાંનો મુખકમાં વેદાંતમાં લેવામાં આવે છે.

b. Title: Bhagavad Gita

Class Number: R65, 6

Where, Main Class: R – Philosophy R6- Indian Philosophy R6 [P], [P2] R6 [System], [Canonical divisions] R6 [Vedanta], [Bhagavad Gita] R6 [5], [6] R65, 6

6. a. Title: Modern French slang

Class Number: P122, H, 9B

Where, Main Class: P- Linguistics P [P], [P2] [P3]: [E] [2P] P [Language], [Variant Stage] [Element]: [Problem] P [Modern French], [Slang] [-]: [-] P [122, H], [9B] [-] P122, H, 9B

b. Title: Composition of words in Classical Sanskrit

Class Number: P15, C 3: 291

Where,

Main Class: P- Linguistics

P [P], [P2] [P3]: [E] [2P]

P [Language], [Variant Stage] [Element]: [Problem]

P [Classical Sanskrit], [-] [Word]: [Composition]

P [15, C], [-] [3]: [291]

P15, C 3: 291

c. Title: Gujarati Dictionary

Class Number: P156:4k

Where,

Main Class: P- Linguistics

P [P], [P2] [P3]: [E] [2P][PCI]

P [Language], [Variant Stage] [Element]: [Problem][PCI]

P [Gujarati], [-] [-]: [Meaning] [Dictionary]

P [156], [-] [-]: [4] [k]

P156: 4k

15.10 ચાવીરૂપ શબ્દો (Key Words)

Canonical Class : મુખ્ય વર્ગના પરંપરાગત વિભાગો

Chronological Device : કાળક્રમ સમંકનો ઉપયોગ અનુસૂચિના કાળ પૃથકમાંથી લેવામાં આવે છે.

Facet Formula : કોલન ક્લાસિફિકેશનના અનુસૂચિમાં મુખ્ય વર્ગના જુદા જુદા મુખકોના ક્રમ દર્શાવે છે.

Geographical Device : ભૌગોલિક સમંકનો ઉપયોગ અનુસૂચિના સ્થળ પૃથકમાંથી લેવામાં આવે છે.

Subject Device : આ યુક્તિનો ઉપયોગ કોઈ પણ મુખકમાં અનુસૂચિના મુખ્ય વર્ગોમાંથી લેવામાં આવે છે અને તેને દર્શાવવા માટે કૌંસ ( )નો ઉપયોગ થાય છે.

15.11 સંદર્ભો અને વિશેષ વાંચન (Refernces and Further Reading)

* Kaula, P. N. (1985). *A Treatise on Colon Classification.* New Delhi: Sterling Publication.

* Pratap, S. M. (2002). *Manual of Practical Colon Classification.* New Delhi: Concept Publishing Company.

* Ranganatahan, S. R. (1990). *Colon Classification* (6th ed.). Banglore: Sharda Ranganathan Endowment for Library Science.

*

એકમ 16	સામાજિક વિજ્ઞાન (Social Sciences)

રૂપરેખા

16.0 હેતુઓ
16.1 પ્રસ્તાવના
16.2 ઈતિહાસ
16.3 રાજનીતિશાસ્ત્ર
16.4 અર્થશાસ્ત્ર
16.5 સમાજશાસ્ત્ર
16.6 કાયદાશાસ્ત્ર
16.7 સારાંશ
16.8 તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો
16.9 ચાવીરૂપ શબ્દો
16.10 સંદર્ભો અને વિશેષ વાંચન

16.0 હેતુઓ (Objectives):

કોલન ક્લાસીફિકેશન (સી.સી.) એક એવી પદ્ધતિ ડો. રંગનાથને વિકસાવી છે કે જે મુક્ત મુખકીય વર્ગીકરણ પદ્ધતિ છે. જેમાં મુખ્ય વર્ગોને પૂર્વધારણાઓ અને સિદ્ધાંતોના આધારે સમજાવ્યા છે. આ યુનિટમાં આપણે અનુસૂચિના કેટલાક મુખ્ય વર્ગો જે સામાજિક વિજ્ઞાન હેઠળ આવતા વર્ગોને પ્રસ્તુત કર્યા છે. આ યુનિટ વાંચ્યા પછી તમે નીચે પ્રમાણે સક્ષમ બની શકો.

- આ યુનિટમાં દરેક મુખ્ય વર્ગોના મુખકોના સૂત્રોની સમજણ માટેની ચર્ચા કરવામાં આવી છે.
- આ મુખ્ય વર્ગો સાથે સંબંધિત વિષયોના પુસ્તકો માટે વર્ગાંકની રચના કરવી.

16.1 પ્રસ્તાવના (Introduction):

આ યુનિટમાં મૂળભૂત શ્રેણીઓના પૂર્વધારણાની એપ્લીકેશન અને તેના રાઉન્ડ અને લેવલને પ્રસ્તુત કર્યા છે. ટેકનીક્સનો ઉપયોગ કરીને ઉદાહરણો આપ્યા છે. જે ઉદાહરણો સામાજિક વિજ્ઞાનના કેટલાક મુખ્ય વર્ગોમાંથી પસંદ કર્યા છે. જેમાં કાળક્રમ યુક્તિ, ભૌગોલિક યુક્તિને પણ સમજવાનો પ્રયત્ન આ યુનિટમાં કરવામાં આવ્યો છે. અને આ યુનિટમાં મુખ્ય વર્ગોના મુખકોના સૂત્રોને સમજવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે.

16.2. ઈતિહાસ (History)

ઈતિહાસમાં ભૂતકાળની ઘટનાનો અભ્યાસ કરવામાં આવે છે, જેમ કે, કે જેમાં ખાસ કરીને દેશ, સમાજ અને વેપારની સ્થિતિના નિયમો અને સરકાર જે તે રાષ્ટ્રો સાથે સંબંધિત હોય છે.

મુખ્ય વર્ગાંક Historyના મુખકોનું સુત્ર આ પ્રમાણે છે.

V [P], [P2]: [E] [2P]' [T]

જ્યાં,

Foci in [P] = Community(GD)

Foci in [P2] = Part

Foci in [E] [2P] = Problem

ઉપરોક્ત સૂત્રમાં વ્યક્તિત્વ મુખકમાં બે સ્તર [P] અને [P2] જોવા મળે છે. અને વેગ મુખક [E] પછી વ્યક્તિત્વનું બીજું રાઉન્ડ [2P] જોવા મળે છે.

મુખક [P]ની રચના ભૌગોલિક યુક્તિ (Geographical Device) દ્વારા કરવામાં આવે છે. ભૌગોલિક યુક્તિના પૃથક ક્રમાંક માટે સ્થળ પૃથક(Space Isolate) નો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે.

મુખક [P2] અને [E] [2P] ની ગણના અનુસૂચિમાં કરવામાં આવે છે.

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Functions of the President of India

Class Number: V44, 1: 3

Where,

Main Class: **V- History**

V **[P], [P2]: [E][2P]**

V [Community], [Part]: [Problem]

V [India], [Head]: [Function]

V [44], [1]: [3]

V44, 1: 3

Title: Britain's European policy brought up to 1950's

Class Number:V3: 19.5 'N5

Where,

Main Class: **V- History**

V**[P], [P2]: [E][2P]. [S] '[T]**

V [Community], [Part]: [Problem]. [Space] '[Time]

V [Britain], [-]: [Foreign Policy]. [Europe] '[1950]

V [3], [-]: [19]. [5] '[N5]

V3: 19. 5 'N5

Title:Constitution of local bodies in India brought up to 1950's

Class Number: V2, 6: 2 'N5

Where,

Main Class: **V- History**

V [P], [P2]: [E][2P] '[T]

V [Community], [Part]: [Problem] '[Time]

V[India as Mother Country], [Local bodies]:[Constitution] '[1950]

V [2], [6]: [2] '[N5]

V2, 6: 2 'N5

નોંધ: આ ઉપરોક્ત ઉદાહરણમાં નિયમ નંબર: Y9Y7 *મુજબ* Community [P] *મુખકમાં* India *ને* Mother Country *તરીકે લેવામાં આવ્યું છે.*

Title: British Colonial Period up to 1858 in India

Class Number: V3: 17. 2 'M58

Where,

Main Class: **V- History**

V [P], [P2]: [E][2P]

V [Britain as a Favoured Country], [-]: [Colonial]. [India as a Mother Country] '[1858]

V [3], [-]: [17]. [2] '[M58]

V3: 17. 2 'M58

Title:**Britain's European Policy brought up to 1950's.**

Class Number: **V3: 19. 5 'N5**

Where,

Main Class: **V- History**

V [P], [P2] [E][2P]

V [Community], [Part], [Problem]

V [Britain as a Favoured Country], [-]: [Foreign Policy].

[Europe]. [1950]

V [3], [-]: [19]. [5] '[N5]

V3: 19. 5 'N5

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

1. *નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગાંક નંબરની રચના કરોઃ*

a. History of the Struggle for women Rights in India

b. Chronology of Indian history

c. History of Struggle for Women's Rights in the United State

નોંધઃ* 1. *તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.

2. *તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.*

....

....

....

....

....

....

....

....

16.3 રાજનીતિ શાસ્ત્ર (Political Science)

રાજનીતિ શાસ્ત્રમાં રાજનીતિ અને સરકારનો વૈજ્ઞાનિક અભ્યાસ કરવામાં આવે છે.

મુખ્ય વર્ગાંક Political Science ના મુખકોનું સુત્ર આ પ્રમાણે છે.

W [P], [P2]: [E] [2P]

જ્યાં,

Foci in [P] = Types of State

Foci in [P2] = Part

Foci in [E] = Problem

મુખક [P] ની ગણના અનુસૂચિમાં કરવામાં આવે છે. જ્યારે [P2] અને [E] એ મુખ્ય વર્ગાંક V- Histroy જેવી સરખી છે.

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Civic Rights and Duties

Class Number: W: 5

Where,

Main Class: W- Political Science

W [P], [P2]: [E]

W [Types of state], [Part]: [Problem]

W [-], [-]: [Civic rights and duties]

W [-], [-]: [5]

W: 5

Title: Functions of a World state

Class Number: W95: 3

Where,

Main Class: W- Political Science

W [P], [P2]: [E]

W [Types of state], [Part]: [Problem]

W [World state], [-]: [functions]

W [95], [-]: [3]

W95: 3

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

2. *નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગાંક નંબરની રચના કરો:*

a. Allegiance in an absolute monarchy

b. Party in opposition in Communist state

નોંધ:* 1. *તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.

2. *તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.*

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

16.4 *અર્થશાસ્ત્ર* (Economics)

અર્થશાસ્ત્ર એ ઉત્પાદન, વહેંચણી, સામગ્રીનો વપરાશ, દેશની સ્થિતિ એક ભૌતિક સમૃદ્ધિ તરીકેનું વિજ્ઞાન છે.

મુખ્ય વર્ગાંક Economics *ના મુખકોનું સુત્ર આ પ્રમાણે છે.*

X [P]: [E] [2P]

જ્યાં,

Foci in [P] = Business

Foci in [E] [2P] = Problem

મુખક [P] Business *અને મુખક* [E] [2P] Problem *ની ગણના અનુસૂચિમાં કરવામાં આવી છે. તમે સાવચેતી પૂર્વક જોશો તો તમને ધ્યાનમાં આવશે કે, પૃથક*

વિચાર ‘ Transprot’ જે બંને મુખકો [P] અને [E] [2P] માં જોવા મળે છે. જેનો પૃથક ક્રમાંક ‘4’ છે.

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Marketing of Motor vehicle

Class Number: X413: 51

Where, Main Class: X- Economics X [P]: [E] [2P] X [Business]: [Problem] X [Motor Vehicle]: [Marketing] X [413]: [51] X413: 51

Title: Personnel Management

Class Number: X: 9

Where, **Main Class: X- Economics** X [P]: [E] [2P] X [Business]: [Problem] X [-]: [Personnel Management] X [-]: [9] X: 9

Title: Textile Marketing

Class Number: X8(M7): 51

Where, **Main Class: X- Economics** X [P]: [E] [2P] X [Business]: [Problem] X [Textile]: [Marketing] X [8(M7)]: [51] X8(M7): 51

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

3. *નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગાંક નંબરની રચના કરોઃ*

a. Management of Commercial banks

b. Trade Union

c. Profit Sharing

નોંધઃ* 1. *તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.

2. *તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.*

....

....

....

....

....

....

....

....

....

16.5 *સમાજશાસ્ત્ર* (Sociology)

સમાજશાસ્ત્રએ જૂથમાં સમાજ અને માનવીના વર્તણુકનો વૈજ્ઞાનિક અભ્યાસ છે.

મુખ્ય વર્ગાંક Sociology *મુખકોનું સૂત્ર આ પ્રમાણે છે.*

Y [P]: [E] [2P]: [2E] [3P]

જ્યાં,

Foci in [P] = Group

Foci in [E] [2P] = Problem

Foci in [2E] [3P] = Secondary Problem

મુખક [P] Group*માં પેટાવિભાજન* Anthropology *અને* Ethnology *જેવા વર્ગો માટે પૃથક ક્રમાંક* '7' *છે. મુખક* [E] [2P]*ની ગણના અનુસૂચિમાં કરવામાં આવી છે. મુખક* [E] [2P]*ના પૃથક ક્રમાંકની ગણના મુખક* [E] *ના* 1,3,7 *અને* 8

સાથે કરવામાં આવી છે. પૃથક ક્રમાંક '4' Social Pathology અને '5' Demographyની ગણના મુખ્ક [E] માં કરવામાં આવેલી છે.

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Rural Development

Class Number: Y31: 7: 7

Where,
Main Class: Y- Sociology
Y [P]: [E] [2P]: [2E] [3P]
Y [Group]: [Problem]: [Secondary Problem]
Y [Rural]: [personality]: [Improvement]
Y [31]: [7]: [7]
Y31: 7: 7

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

4. નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગાંક નંબરની રચના કરો:

a. Treatment of unemployment in U.S.A brought up to 1950's

b. Sociology of Rural Woman

નોંધ: 1. તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.

2. તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

16.6 કાયદાશાસ્ત્ર (Law)

મુખ્ય વર્ગાંક Law ના મુખકોનું સૂત્રઆ પ્રમાણે છે.

Z [P], [P2], [P3]

જ્યાં,

Foci in [P] = Community (GD) કોઈ રાષ્ટ્રમાટે (SD) કોઈ અન્ય સાંસ્કૃતિક જૂથ માટે

Foci in [P2] = Law- I

Foci in [P2]= Law- II

મુખક [P] Community ને ભૌગોલિક યુક્તિ દ્વારા મેળવવામાં આવે છે. જે દેશ અથવા તો બીજી કોઈ સ્થાનિક અને બીજા સાંસ્કૃતિક જૂથ માટે વિષય યુક્તિનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. એટલે બંને યુક્તિઓનો ઉપયોગ આ વર્ગમાં જોવા મળે છે.

ઉદાહરણ તરીકે,

Title: Adopted Child

Class Number: Z, 1235

Where,

Main Class: Z – Law

Z [P], [P2], [P3]

Z [Community], [Law-I], [Law-II]

Z [-], [Adopted child], [-]

Z [-], [1235], [-]

Z, 1235

Title: Possession of Ship

Class Number: Z, 265, 2

Where,

Main Class: Z – Law

Z [P], [P2], [P3]

Z [Community], [Law-I], [Law-II]

Z [-], [Ship], [Possession]

Z [-], [265], [2]

Z, 265, 2

Title: Possession of Ship

Class Number: Z, 265, 2

Where,

Main Class: Z – Law

Z [P], [P2], [P3]

Z [Community], [Law-I], [Law-II]

Z [-], [Adopted child], [-]

Z [-], [Ship], [pessession]

Z[-], [265],[2]

Z,265,2

Title: Judge of Indian High Court

Class Number: Z44, 83,11

Where,

Main Class: Z – Law

Z [P], [P2], [P3]

Z [Community], [Law-I], [Law-II]

Z [India], [High Court], [Judge]

Z [44], [83], [111]

Z44,83,11

Title: **Ownership of Copyright**

Class Number: **Z2674, 1**

Where,

Main Class: Z – Law

Z [P], [P2], [P3]

Z [Community], [Law-I], [Law-II]

Z [Copyright], [Ownership], [-]

Z [2674], [1], [-]

Z2674,1

Title: **Stock exchange agency in India**

Class Number: **Z44, 313, 414**

Where,

Main Class: Z – Law

Z [P], [P2], [P3]

Z [Community], [Law-I], [Law-II]

Z [India], [Agency], [Stock Exchange]

Z [44], [313], [414]

Z44,313,414

તમારી પ્રગતિ ચકાસો

5. *નીચે આપેલ ટાઈટલનાં વર્ગાંક નંબરની રચના કરો:*

a. Judge of Supreme Court in India
b. Hindu Law of Marriage
c. Literature of Democracy
d. Balance of Payment
e. Interest rate of Commercial Bank
f. Earthquake in City
g. Ownership of Indian Copyright Act
h. treatment of Unemployment
i. Old Age Woman

નોંધઃ 1. તમારો જવાબ નીચે આપેલ જગ્યામાં લખો.

2.તમારો જવાબ યુનિટના અંતમાં આપેલ જવાબ સાથે ચકાસો.

....

....

....

....

....

....

16.7 સારાંશ (Summary)

આ યુનિટની અંદર Social Sciences સંબંધિત કેટલાક મુખ્ય વર્ગોની ચર્ચા કરવામાં આવી છે. જે આ પ્રમાણે છે.

અનુસૂચિના મુખ્ય વર્ગાંક X- Economics મુખક [E] [2P]માં '9' Personnel Management ત્રણ વિભાગમાં વિભાજીત કર્યા છે. જેમાં Lease Concrete, Most Concrete, અને Still Mroe Concrete. આ ત્રણેય વિભાગોને ઉદાહરણો દ્વારા સમજાવીને ચર્ચા કરવામાં આવી છે.

મુખ્ય વર્ગાંક Z- Law માં વ્યક્તિત્વ મુખકના ચાર સ્તરોની સમજૂતી ઉદાહરણો દ્વારા કરવામાં આવી છે.

16.8 તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો (Answer the Self Check Exercise)

1. a. Title: History of the Struggle for Women Rights in India
   Class Number: V44: 58 (Y15)

Where,

Main Class: **V- History**

V **[P], [P2]: [E][2P]**

V [Community], [Part]: [Problem]

V [India], [-]: [Women Rights]

V [44], [-]: [58 (Y15)]

V44: 58 (Y15)

Note: Other Rights 58 (Y15) – Y15 for Women

b. Title: Chronology of Indian history
Class Number: V44: 76

Where,

Main Class: **V- History**

V **[P], [P2]: [E][2P]**

V [Community], [Part]: [Problem]

V [India], [-]: [Chronology]

V [44], [-]: [76]

V44: 76

c. Title: History of Struggle for Women's Rights in the United State

Class Number: V73: 58 (Y15)

Where,

Main Class: **V- History**

V **[P]: [P2] [E] [2P]**

V [Community], [Part]: [Problem]

V [United State], [-]: [Women's Right]

V [73], [-]: [58 (Y15)]

V73: 58 (Y15)

2. a. Title: Allegiance in an absolute monarchy

Class Number: **W41: 591**

Where,

Main Class: W- Political Science

W [P], [P2]: [E]

W [Types of state], [Part]: [Problem]

W [Absolute monarchy], [-]: [Allegiance]

W [41], [-]: [591]

W41: 591

b. Title: Party in opposition in Communist state

Class Number: **W691, 45**

Where,

Main Class: W- Political Science

W [P], [P2]: [E]

W [Types of state], [Part]: [Problem]

W [Communism], [Opposition Party]: [-]

W [691], [45]: [-]

W691, 45

3. a. Title: Management of Commercial banks

Class Number: X625: 8

Where,

Main Class: X- Economics

X [P]: [E] [2P]

X [Business]: [Problem]

X [Commercial Bank]: [Management]

X [625]: [8]

X625: 8

c. Title: Trade Union

Class Number: X: 97D

Where,

Main Class: X- Economics

X [P]: [E] [2P]

X [Business]: [Problem]

X [-]: [Trade Union]

X [-]: [97D]

X: 97D

Title: Jury member of Indian Supreme Court

Class Number: Z44, 81, 15

Where,

Main Class: Z – Law

Z [P], [P2], [P3]

Z [Community], [Law-I], [Law-II]

Z [India], [Supreme Court], [Jury]

Z [44], [811], [15]

Z44,81,15

d. Title: Profit Sharing

Class Number: X: 936

Where,

Main Class: X- Economics

X [P]: [E] [2P]

X [Business]: [Problem]

X [-]: [Profit Sharing]

X [-]: [936]

X: 936

4. a. Title: Treatment of unemployment in U.S.A brought up to 1950's

Class Number: Y: 433:6. 73. 'N5

Where,

Main Class: Y- Sociology

Y [P]: [E] [2P]: [2E] [3P]. [S] '[T]

Y [Group]: [Problem]: [Secondary Problem]. [Space] '[Time]

Y [-]: [Unemployment]: [Treatment]. [USA] '[1950]

Y [-]: [433]: [6]. [73] '[N5]

Y: 433: 6. 73 'N5

સામાજિક વિજ્ઞાન (Social Scienc

b. Title: Sociology of Rural Woman

Class Number: Y150t 31

Where,

Main Class: Y- Sociology

Y [P]: [E] [2P]: [2E] [3P]

Y [Group- Intra Array]: [Problem]: [Secondary Problem]

Y [Woman and Rural]: [-]: [-]

Y [150t31]: [-]: [-]

Y150t 31

5. a. Title: Judge of Supreme Court in India

Class Number: Z44,81, 11

Where,

Main Class: Z – Law

Z [P], [P2], [P3]

Z [Community], [Law-I], [Law-II]

Z [India], [Supreme Court], [Judge]

Z [India], [81], [11]

Z44, 81, 11

b. Title: Hindu Law of Marriage

Class Number: Z (Q2), 122

Where,

Main Class: Z – Law

Z [P], [P2], [P3]

Z [Community], [Law-I], [Law-II]

Z [Hindu], [Marriage], [-]

Z [Q2], [122], [-]

Z (Q2), 122

d. Title: Balance of Payment
Class Number: X: 576

Where,

Main Class: X- Economics

X [P]: [E] [2P]

X [Business]: [Problem]

X [-]: [Balance of Payment]

X [-]: [576]

X: 576

e. Title: Interest rate of Commercial Bank
Class Number: X625: 11

Where,

Main Class: X- Economics

X [P]: [E] [2P]

X [Business]: [Problem]

X [Commercial Bank]: [Rate of Interest]

X [625]: [11]

X625: 11

f. Title: Earthquake in City
Class Number: Y35: 436

Where,

Main Class: Y- Sociology

Y [P]: [E] [2P]: [2E] [3P]

Y [Group]: [Problem]: [Secondary Problem]

Y [City]: [Earthquake]: [-]

Y [35]: [436]: [-]

Y35: 436

g. Title: Ownership of Indian Copyright Act

Class Number: Z44, 2674,1

Where,

Main Class: Z – Law

Z [P], [P2], [P3]

Z [Community], [Law-I], [Law-II]

Z [India], [Copyright], [Ownership]

Z [44], [2674], [1]

Z44, 2674,1

h. Title: Treatment of Unemployment

Class Number: Y: 433: 6

Where,

Main Class: **Y- Sociology**

Y [P]: [E] [2P]: [2E] [3P]

Y [Group]: [Problem]: [Secondary Problem]

Y [-]: [Unemployment]: [Treatment]

Y [-]: [433]: [6]

Y: 433: 6

i. Title: Slum Area

Class Number: Y57: 222

Where,

Main Class: Y- Sociology

Y [P]: [E] [2P]: [2E] [3P]

Y [Group]: [Problem]: [Secondary Problem]

Y [-]: [Unemployment]: [Treatment]

Y [Slum]: [Area]: [-]

Y [57]: [222]: [-]

Y57: 222

j. Title: Old Age Woman

Class Number: Y15: 344

Where,

Main Class: Y- Sociology

Y [P]: [E] [2P]: [2E] [3P]

Y [Group]: [Problem]: [Secondary Problem]

Y [Woman]: [Old Age]: [-]

Y [15]: [344]: [-]

Y15: 344

16.9 ચાવીરૂપ શબ્દો (Key Words)

Chronological Device: *કાળક્રમ સમંકનો ઉપયોગ અનુસૂચિના સમય પૃથકમાંથી લેવામાં આવે છે.*

Facet Formula: *કોલન ક્લાસીફિકેશનના અનુસૂચિમાં મુખ્ય વર્ગના જુદા જુદા મુખકોના ક્રમ દર્શાવે છે.*

Geographical Device: *ભૌગોલિક સમંકનો ઉપયોગ અનુસૂચિના સ્થળ પૃથકમાંથી લેવામાં આવે છે.*

Subject Device: *આ યુક્તિનો ઉપયોગ કોઈ પણ મુખકમાં અનુસૂચિના મુખ્ય વર્ગોમાંથી લેવામાં આવે છે અને તેને દર્શાવવા માટે કૌંસ ( )નો ઉપયોગ થાય છે.*

16.10 સંદર્ભો અને વિશેષ વાંચન (References and Further Reading)

* Kaula, P. N. (1985). *A Treatise on Colon Classification.* New Delhi: Sterling Publication.

* Pratap, S. M. (2002). *Manual of Practical Colon Classification.* New Delhi: Concept Publishing Company.

* Ranganatahan, S. R. (1990). *Colon Classification* (6th ed.). Banglore: Sharda Ranganathan Endowment for Library Science.

"શિક્ષિત બનો, સંગઠિત બનો અને સંઘર્ષ કરો" -ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર

યુનિવર્સિટી ગીત

સ્વાધ્યાયઃ પરમં તપઃ
સ્વાધ્યાયઃ પરમં તપઃ
સ્વાધ્યાયઃ પરમં તપઃ

શિક્ષણ, સંસ્કૃતિ, સદ્‌ભાવ, દિવ્યબોધનું ધામ
ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી નામ;
સૌને સૌની પાંખ મળે, ને સૌને સૌનું આભ,
દશે દિશામાં સ્મિત વહે હો દશે દિશે શુભ-લાભ.

અભણ રહી અજ્ઞાનના શાને, અંધકારને પીવો ?
કહે બુદ્ધ આંબેડકર કહે, તું થા તારો દીવો;
શારદીય અજવાળા પહોંચ્યાં ગુર્જર ગામે ગામ
ધ્રુવ તારકની જેમ ઝળહળે એકલવ્યની શાન.

સરસ્વતીના મયૂર તમારે ફળિયે આવી ગહેકે
અંધકારને હડસેલીને ઉજાસના ફૂલ મહેંકે;
બંધન નહીં કો સ્થાન સમયના જવું ન ઘરથી દૂર
ઘર આવી મા હરે શારદા દૈન્ય તિમિરના પૂર.

સંસ્કારોની સુગંધ મહેંકે, મન મંદિરને ધામે
સુખની ટપાલ પહોંચે સૌને પોતાને સરનામે;
સમાજ કેરે દરિયે હાંકી શિક્ષણ કેરું વહાણ,
આવો કરીયે આપણ સૌ
ભવ્ય રાષ્ટ્ર નિર્માણ...
દિવ્ય રાષ્ટ્ર નિર્માણ...
ભવ્ય રાષ્ટ્ર નિર્માણ

BAOU
Education for All

DR. BABASAHEB AMBEDKAR OPEN UNIVERSITY
(Established by Government of Gujarat)
'Jyotirmay' Parisar,
Sarkhej-Gandhinagar Highway, Chharodi, Ahmedabad-382 481
Website : www.baou.edu.in